This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

EX LIBRIS.

MATTHEW VAN SICLEN.

II J
109
.W13

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

SINDS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken zamengeſteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENDE DEEL.

Wagenaar, Jan

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.

MDCCXCII.

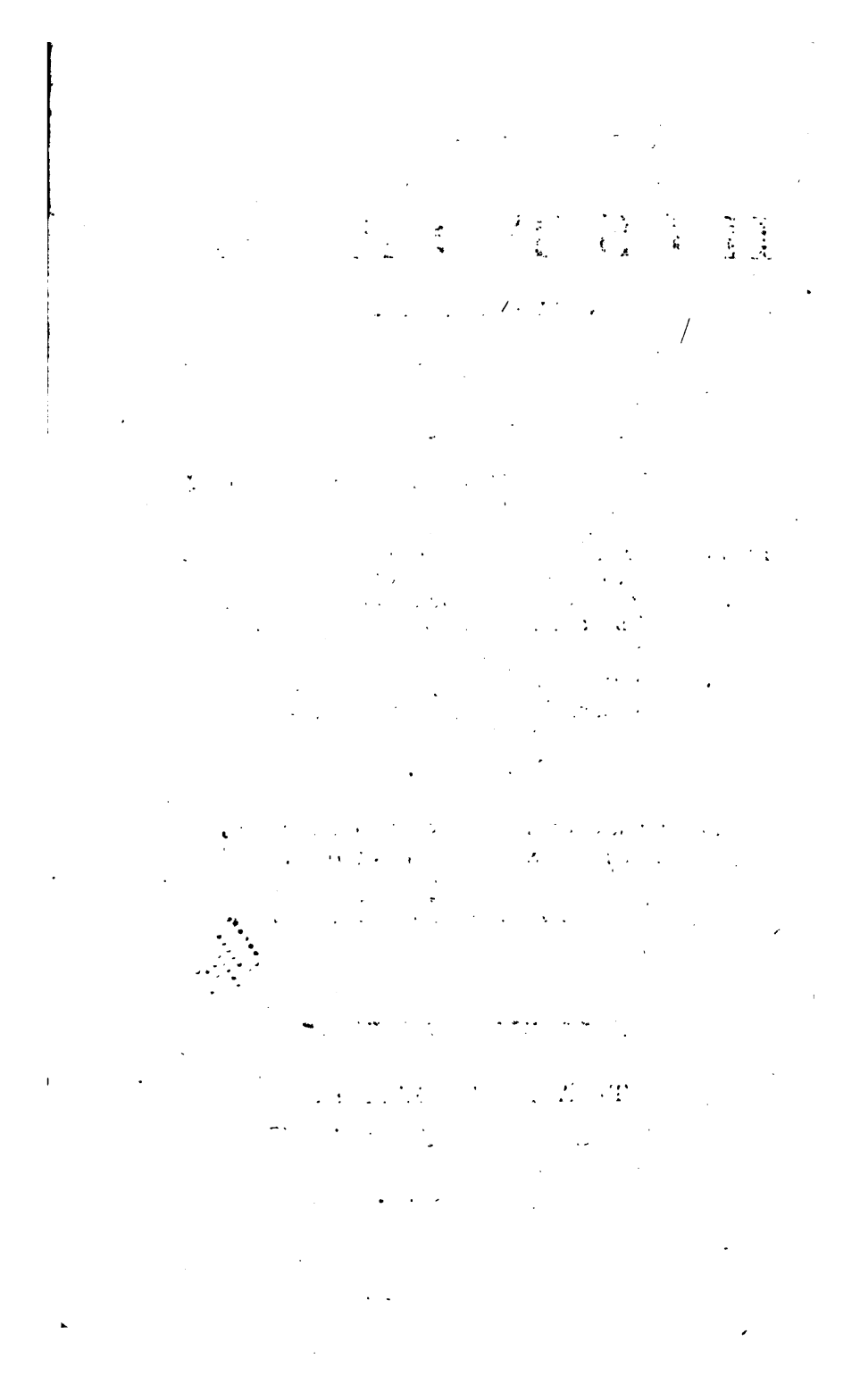

Lib. Com.
N.Y. Pub. Lib.
1-4-28
16250

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE EN TWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Utrecht verkiest een Vroedschaps Lid, zonder den Stadhouder te kennen. Wederleggend schryven van zyne Hoogheid. Wat omtrent dien Brief voorviel. De Burgery te Utrecht opgeroepen om haare Bezwaaren in te leeveren. Plans van Regeerings Reglementen. Hoe zeer één deezer ingerigt was tegen het Regeerings Reglement des Jaars MDCLXXIV. *De Bezwaaren te Utrecht ingeleverd, en Besluit deswegen genomen. Misnoegen der Burgeren. Handelingen over die Bezwaaren ter Staatsvergaderinge. De Burgery van Utrecht verzoekt langer tyd tot onderzoek, en teyens dat 'er intusschen geene verandering in de Regeerings Persoonen kome. Beide die Verzoeken ingewilligd; wat omtrent het laatste ter*

XXIII. BOEK.

Staatsvergadering voorviel. Vier en twintig Geconſtitueerden te Utrecht aangeſteld. Misnpegen van zyne Hoogheid, over de Handelingen in 't Sticht. De Geregten ten Plattenlande opgeroepen tot het inleeveren hunner Bezwaaren. 't Genootſchap van Wapenhandel te Utrecht viert het eerſte Verjaarfeest. Veertig Burger-officieren te Utrecht beklaagen zich by de Regeering. Krygen een gunſtig en hun vereerend beſcheid. 't Genootſchap laat het Verzoek, dat deszelfs Leden met Krygseere begraaven mogten worden, vaaren. De Burgery en 't Genootſchap ſlaan de handen in één. Beraamde en volvoerde Vergadering der Gewapende Genootſchappen te Utrecht. Wat te Amersfoort, wegens het oproepen tot de Burgerbezwaaren, voorviel. In Wyk by Duurſtede zet de Regeering twee Leden af, en ſtelt 'er twee andere in de plaats. Wedervaaren van Burgemeester HAANTJES *ter Staatsvergadering. Plakaaten tegen Oproer en Leuzen in 't Sticht. Bepaaling, wegens het ſtemmen van Volmagten ten Landsdage te Harlingen en Sneek. Geſchillen wegens de Regeering van zommige Steden in Friesland. Het Vrycorps te Leeuwaarden geregeld en begunſtigd. De Schutters te Leeuwaarden betuigen bezwaard te zyn, door een Nieuw Schutters Reglement. Dokkum het eerst gereed met een Exercitie-genootſchap, verzoekt en verwerft de goedkeuring der Staaten. Staatsgeſchil in Overyſſel wegens de Overſtemming. 't Zelve was, by het affchaffen der Drostendienſten, onafgedaan gebleeven.*

De

De Ridderſchap doet een Voorſtel om het voor altoos uit den weg te ruimen. 't Zelve vindt geen ingang by de Steden. Bemiddeling door den Drost VAN ZALLAND *voorgeſteld. Onderſcheide gevoelens daar over houden de zaak ſleepende. De Edelen ſchryven aan de Algemeene Staaten. Zy doen het andermaal. Gevoelens van Gelderland en Friesland. Hollands en Zeelands Raadſlag. De Steden geeven eene Verhandeling over het Geſchilpunt in 't licht. Het Geſchil op nieuw ter Staatsvergadering leevendig. Beide de Partyen ſchryven aan de Algemeene Staaten, en aan Staaten van Holland. Blyven van elkander verwyderd. Friesland ſlaat eene Bezending na Overyſſel voor. 't Voorſtel van de beide Partyen omhelsd, en Heeren tot de Bezending benoemd. Aanvang der Onderhandelingen. Beide de Partyen willen de zaak aan de uitſpraak dier Heeren laaten verblyven. Verſcheide vrugtlooze pogingen, om de zaak by Bemiddeling te vinden. De zaak tot het uiterſte gebragt, dat de Afgevaardigden dezelve by vonnis zouden afdoen. Uitſpraak des Geſchils. Zwolle verkiest een Burgemeester, zonder den Stadhouder te kennen. Genootſchap van Wapenhandel te Zwolle. Aanſpraak van* CAPELLEN TOT DEN POL *aan 't zelve. Men dringt te Zwolle op de Wapening der Burger Schuttery aan. Geſchil te Deventer over de Ouderdom, in welken iemand tot Gemeensman en Burgemeester kan verkooren worden. 't Gevoelen van* CA-

XXIII. BOEK.

PELLEN TOT DEN POL *over dit Geſchil. Het Vrycorps te Deventer betoont Krygseere aan de Regeerings Collegien. Te Enſchede verzet men zich tegen het benoemen van Burgemeesteren door de Drosten. Het Exercitie Genootſchap te Almelo komt tot ſtand. In Stad en Lande ſchort men de uitvoering op van eene Wet door den Stadhouder gegeeven.*

1784. *Utrecht* verkiest een Vroedſchapslid, zonder den Stadhouder te kennen.

Geen onder de Vereenigde Gewesten naderde met rasſer ſchreeden, tot de thans gezogte Grondwettige Herſtelling, dan het *Sticht*, 't zelve ſcheen daar van een voorbeeld aan de Bondgenooten te zullen geeven, aller oogen waren 'er op gevestigd. Het in *Utrecht* by meerderheid genomene, en als wettig beweerde Staatsbeſluit, om de tusſchentyds openvallende Raadsplaatzen door de Vroedſchap zelve te begeeven (*), bragt men ten uitvoer, toen men, in Louwmaand deezes Jaars, uit een onderling gemaakte Benoeming, in eene buitengewoone Vergadering, met meerderheid, tot Raad in de Vroedſchap den Heer PAUL ENGEBERT VOET VAN WINSSEN aanſtelde, dien zelfden dag tot die Waardigheid inhuldigde en beëedigde. Een groote toevloed van Burgers vervoeg-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 334.

voegde zich voor het Stadhuis om den uitſlag te verneemen. Hoe aangenaam dezelve was aan de Burger-compagnie, over welke de nieuw gekoozene als Capitein ſtondt, bleek daar dezelve hem, met veel plegtigheids gelukwenſchte, na en van het Stadhuis geleidde, zonder de Officieren, en alleen het Zydgeweer aangegord hebbende. XXIII. BOEK. 1784.

Van deeze Verkiezing kreeg zyne Hoogheid, door een Brief, de weete, terwyl dezelve ſtrekte tot eene nadere beweering van dat Regt, 't geen de Meerderheid oordeelde dat haar toekwam. De Vroedſchaps Beſluiten, tot deeze ſtappen ſtrekkende, als mede die ſtappen zelve, zo kennelyk tegen den zin des Stadhouders genomen en gedaan, wraakte hy, in zyn wederſchryven aan de Vroedſchap van *Utrecht* en de Staaten van dat Gewest, als onbeſtaanbaar met de orde der Regeering, en oordeelde zich, Eeds- en Pligtshalven, genoodzaakt, de kragtdaadigſte voorziening en herſtelling van de Vroedſchap, met allen nadruk, te moeten verzoeken. Ten welken einde hy de aandagt van hun Ed. Mog. bepaalde tot het Regeerings Reglement des Jaars MDCLXXIV, als een der plegtigſte Staatsbeſluiten immer in het *Sticht* vastgeſteld, en als zodanig door zyne Voorzaaten, door Hem, en byzonder door de Stad *Utrecht*, ten allen tyde, erkend. Hy beſchryft het als eene Staatswet, die, tot welzyn en zekerheid van den Lande, en tot bevordering eener Wederlegging ſchryven van zyne Hoogheid.

XXIII. BOEK. 1784.

ner beſtendige rust, en ter onderhouding eener gelukkige Communicatie tusſchen de Staatsleden en den Stadhouder, op voorſtelling van den laatſten, naa een voorafgegaan onderzoek, wat 'er in voorige Stadhouderlyke tyden, omtrent het ſtuk der Regeeringsvorm was waargenomen, door de Heeren Staaten van het Gewest ingevoerd, voorts wederzyds beëedigd, en, in alle de Stadhouderlyke tydperken, onafgebrooken, aangemerkt als een Regel voor het Stadhouderlyk Beſtuur, als een Grondſlag van zyn Gezag en van zyne byzondere betrekkingen tot de gezamenlyke Leden der Regeeringe: en, zo met opzigt tot haare inwendige wettigheid, als ten aanziene van haare plegtige ſtaaving, even vast en onwrikbaar.

Onder andere was, by dat Reglement, aan de Stadhouderen opgedraagen; „ het „ Regt om alle Jaaren den Raad, ofte de „ Vroedſchap der Stad *Utrecht*, te continueeren, of te veranderen, 't zy geheel, 't zy ten deele, ofte om uit het geheele Lichaam der Burgeren en Ingezetenen andere nieuwe Raaden, ofte Vroedſchappen, te verkiezen; mitsgaders, op het overlyden van iemand, die tot Burgemeester of Schepen zou mogen zyn geëligeerd; zo als Wy in der tyd zullen mogen oordeelen best en bekwaamst te weezen." —— Uit deezen hoofde hieldt hy het thans genomen Beſluit, en de daar op gevolgde Aanſtelling des

des Heeren VAN WINSSEN, als ſtrydig met dit Reglement; en dat de Vroedſchap, door dit bedryf, de Hoogheid en Geregtigheid van den Lande, eigener authoriteit, hadt geuſurpeerd. — De tuſſchenkomst van een Adres van een op zich zelven aanmerkelyk aantal van Burgers en Ingezetenen, waar door de Vroedſchap tot die Beſluiten en daadlyke Aanſtelling aanleiding mogt ontvangen hebben; noch het voorwenden van een daar toe bekomen beter begrip van het Reglement, kon, zyns oordeels, in deezen geene verandering maaken. — Dusdanige gevoelens en handelingen zouden zich ongelukkig, gelyk zyne Hoogheid 'er byvoegt, kunnen uitſtrekken, tot eene bedenkelyke Indragt op het tot hiertoe ontziene Oppergebied van hun Ed. Mogenden, tot losmaaking van al het geen, zedert de Oprigting der Republiek, voor wettig, geheiligd, en verbindend gehouden was, en tot eene merkelyke benaadeeling van de Regten van het Stadhouderſchap, en voorts van alle Staats Relatien en Departementen, en even daar door van die Regeeringsvorm zelve, welke hun Ed. Mogenden zo plegtig, en by herhaaling, betuigd hadden boven alles te willen en te zullen conſerveeren, en, als de vastigheid van onze waare Vryheid, Godsdienst en Independentie, beſchermen; en laatstlyk tot de jammerlykſte onzekerheden en combustien, die niets anders dan 's Lands zekeren ondergang konden naa zich ſleepen. XXIII. BOEK. 1784.

XXIII. BOEK. 1784.

Om deezen klaagenden en verdeedigenden Brief des Stadhouders te onderzoeken, werden, uit ieder Lid van den Staat, drie Heeren benoemd. Jonkheer VAN RENESSE VAN WULP, Heer van *Vliet*, en Lid van de Geëligeerden, dus lang bekend als een yverig Voorſtander van 's Prinſen belangen, verklaarde thans, tot veeler verwondering, van gevoelen te zyn, „ dat de Misſive van zyne Hoog„ heid diende aangenomen te worden voor „ communicatie, alzo hy vermeende, dat „ het een der Stads Regten was de bin„ nenstyds vaceerende Raadsplaatzen te „ vervullen; en dat, byaldien in het Re„ glement van Regeering poincten wa„ ren, ſtrydende met de oude Privilegi„ en, hy vermeende, dat de redreſſen „ of mortificatien van dien ſtonden aan „ de Staaten, uit hoofde hunner Souve„ raine magt (*)."

Wat omtrent dien Brief voor viel.

Zo weinig uitwerkings hadt dit ſchryven van zyne Hoogheid op de Meerderheid der *Utrechtſche* Vroedſchap, dat zy, wanneer in Grasmaand, door het overlyden eens Lids, diens plaats te vervullen ſtondt, zonder den Stadhouder te kennen, PIETER CAREL BURMAN DE BASSECOUR tot Raad en Vroedſchap aanſtelde: en den Brief, by welken zyne Hoogheid die aanſtelling, op de door hem onlangs aangevoerde gronden, voor on-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 218. 606–624.

onwettig en van geene waarde rekende, beantwoorden, met betuiging dat zy daar toe Ampts- en Eedshalven, overeenkomſtig het voortyds door hun beweerde, verpligt waren (*). XXIII. BOEK. 1784.

't Was 'er verre af, dat de Regeeringsleden in 't *Sticht* en te *Utrecht*, als mede de Ingezetenen, over dit Geſchil met den Stadhouder, en 't geen aan 't zelve onmiddelyk verknogt was, eenſtemmig dagten; hier uit reezen twistende geſprekken, voor en tegen ſchryven. 't Welk aanleiding gaf tot eene Afkondiging, den dertienden van Grasmaand beraamd en den zeventienden gedaan, van deezen opmerkingswaardigen inhoud. „ Burgemeesteren en Vroedſchap der Stad *Utrecht*, „ zo door openbaar gehouden wordende „ Discourſen, als door veelvuldige Geſchriften, ontwaar geworden zynde de „ Bezwaaren, en het daar uit voorkomend Misnoegen, welk tegenwoordig „ plaats heeft, en, van dag tot dag, „ toeneemt, wegens de Beſtellinge der „ Staats- en Stads Regeeringen, hebben, „ tot voorkominge van ongelegenheden „ en confuſien, welken, tot merkelyk „ agterdeel van 's Lands en Stads welzyn, daar uit zouden kunnen geboo„ ren worden, noodig geoordeeld mede „ te concurreeren tot de Reſolutie op „ den vyf en twintigſten February dee-

De Burgery te *Utrecht* opgeroepen, om haare Bezwaaren in te leeveren.

„ zes

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1034. enz.

XXIII. BOEK. 1784.

„ zes Jaars, ter Vergaderinge van de
„ Ed. Mog. Heeren Staaten deezer Pro-
„ vincie, genomen, tot het decerneeren
„ van eene Staats Commisſie van Negen
„ Leden, om door dezelve te doen on-
„ derzoeken en vervolgens te adviſee-
„ ren, op welke wyze alle wettige Be-
„ zwaaren der In- en Opgezetenen dee-
„ zer Provincie zouden kunnen worden
„ weggenomen; ten einde de Eensge-
„ zindheid en goede Orde onder de ge-
„ zamenlyke Inwoonderen des Lands bly-
„ ven geconſerveerd en bevestigd. —
„ Op dat dan hun Ed. Groot Agtbaaren
„ mogen geinformeerd worden van alle
„ zodanige wettige Bezwaaren, als der-
„ zelver Burgers en Inwoonders, zo bin-
„ nen deeze Stad, als in de Vryheid
„ van die, vermeenen te hebben, en op
„ dat aan dezelve gelegenheid gegeeven
„ worde om hunne Bezwaaren, zonder
„ overhaasting, te kunnen opgeeven; zo
„ hebben Burgemeesters en Vroedſchap
„ goedgedagt, om aan een iegelyk Bur-
„ ger en Inwooner van wat ſtaat of con-
„ ditie hy zy, alleen uitgezonderd Vreem-
„ delingen, Dienstboden, Bedeelden, en
„ die alhier geen vast verblyf hebben;
„ te bepaalen den tyd van de eerstko-
„ mende vyf Weeken naa Afkondiging
„ deezer, om hunne wettige Bezwaaren
„ in geſchrifte te ſtellen, en vóór het ver-
„ loop van gezegde vyf Weeken, ter Se-
„ cretarye van Stads Politie ondertekend
„ en verzegeld, over te brengen. Om
„ wel-

„ welke te ontvangen, de laatſte week, ter gemelde Secretary zullen vaceeren „ twee Raaden uit de Vroedſchap deezer Stad, nevens één der Secretarisſen „ van de Politie alle dagen des naanoens „ van drie tot vyf uuren. Alles ten einde Burgemeesters en Vroedſchap, naa „ expiratie van den geſtelden tyd, uit „ examinatie van 't overgebragte, in ſtaat „ werden geſteld eene juiste opgave der „ Bezwaaren, overeenkomſtig Stadsregten en met bewaaring van dezelve, „ ter voldoening aan het gerequireerde „ van hun Ed. Mog. uit te brengen, op „ dat genoegzaame middelen mogen worden uitgedagt, en aan de hand gegeeven, waar door alle die Bezwaaren, „ en daar uit opgereezen Misnoegdheden, werden weggenomen, de Eens„ gezindheid en het onderling Vertrou„ wen tusſchen de reſpective Staats- en „ Regeerings Leden met de Burgers en „ Inwoonders herleevendigd, bevestigd „ en beſtendig gemaakt worden (*)."

XXIII. BOEK. 1784.

Deeze uitnoodiging bragt verſcheide Plans te voorſchyn. Een *Concept-reglement*, by den Bockhandelaar WILD uitgegeeven, wilde den Stadhouder, voortaan, allen invloed, hoe genaamd, op de Aanſtelling der Regeeringsleden benomen en bovendien een nieuw *Collegie van Gecommitteerden* uit de Burgery van *Utrecht* aan-

Plans van Regeerings-reglementen.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 843.

XXIII. BOEK. 1784.

aangeſteld hebben. Ingevolge van dit Concept-reglement moest het eerſte Lid van Staat, of de zogenaamde Geestlyken, altoos blyven, zonder Leden boven het getal van tien: by 't openvallen eener plaatze zou de Naamlyst van een dubbel getal ſtaan aan de Stad, uit welke de Ridderſchap en Steden, de verkiezing zou hebben, en de verkooren Perſoon aan den Stadhouder ter goedkeuring aangeboden worden: voorts zou de Beſtelling over de Proostdyen, Canunniksplaatzen, en verdere Geestlyke Goederen, ten voordeele van 't Gewest ſtrekken. —— Het tweede Lid van den Staat, of de Ridderſchap, zou uit niet minder dan acht en niet meer dan twaalf altyd blyvende Leden weezen zamengeſteld, waar van de voorſtelling zou ſtaan aan het tweede Lid zelve, en de goedkeuring aan het eerſte en derde Lid. —— Van het derde Lid, of Stad en Steden zouden de Leden aanblyven, en by openvalling, uit de Compagnien Burgers zekere *Kiezers* verkooren worden, die op denzelfden dag in het Stadhuis zouden vergaderen, en een twaalf-, zes- en drie-tal vormen, waar uit de Vroedſchap de verkiezing zou doen, terwyl aan den Stadhouder de Naamlyst van Burgemeesteren en Schepenen zou gezonden worden. Verder hadt men zestien Gecommitteerden uit de Burgery te kiezen, om de Burgers behulpzaam te weezen in het voorſtaan hunner Regten en Privilegien,

om

om Vertoogen aan de Magiſtraat aan te bieden, om de Rekeningen van den Theſaurier en Kameraar, in zekeren getale, by te woonen, en raad te geeven, by het opleggen van nieuwe Belastingen. —— Eindelyk behelsde dit Concept-reglement verſcheide punten van Verbetering, raakende de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering en van de Vergadering der Staaten van *Utrecht*, het Jachtgeregt, benevens eenige algemeene veranderingen, onder welke ook deeze, dat de Prinsſen en Prinsſesſen van het Stadhouderlyke Huis zich niet na zouden vermaagſchappen aan Koninglyke Familien, dan onder duidelyke bepaalingen van dien aart, dat de Bondgenooten in hun zo algemeen als byzonder belang, op geenerlei wyze konden verhinderd, of in hunne wettige beſtuuringen tegengegaan, of moeilykheden aangedaan worden. XXIII. BOEK. —— 1784.

Hoe zeer een deezer rechtdraads ingerigt was tegen het Regeerings-reglement des Jaars MDCLXXIV.

Dit *Concept-reglement* was, als 't waare, het tegen overgeſtelde van het *Regeerings-reglement* des Jaars MDCLXXIV, thans door veelen in 't *Sticht* gewraakt, en heftig beſtreeden (*): want, om van de minder gewigtige punten niet te ſpreeken, ſtaat, volgens 't laatstgemelde, aan den Stadhouder het verkiezen der Geëligeerden, die van drie tot drie Jaaren op nieuws

(*) Zie onder andere eene *Verhandeling, dienende tot betoog, dat de Regenten, Burgers, In- en Opgezetenen van de Stad, Steden en Landen van Utrecht, niet gehouden zyn aan het Regeerings-Re-*

gle-

XXIII. BOEK. 1784.

nieuws aangeſteld of in de Regeering gehouden worden, naar 't welbehaagen van den Stadhouder, die ook de Proostdyen, zonder naamlyst of zonder iemands wederzeggen begeeft, gelyk ook alle Canuniksplaatzen, in de zes oneven maanden, ten voordeele van zyne Hoogheid verkogt worden. — De Stadhouder kan het Lid der Edelen vermeerderen, en beſchryft hy nieuwe in de plaats der afgeſtorvenen. — De Raaden van de Vroedſchap worden 's jaarlyks door hem of in dienst gehouden of vernieuwd, zonder eenige benoeming. Alle de Afgevaardigden na eenige Vergaderingen tot de Algemeene Staaten betrekkelyk, moeten den Stadhouder eerst voorgeſteld en door hem aangenaam of niet aangenaam verklaard worden, zonder tot de minſte redengeeving dier keuze verpligt te zyn. Men één woord, dit Reglement ſchryft zyne Hoogheid in verſcheide andere opzigten zo veel gezag toe als in eenig ander der Vereenigde Gewesten.

Drie andere, ten dien tyde, van hand tot hand gaande Ontwerpen, als het *Request* by D. KEMINK, het *Adres* by J. M.

glement', ingevoerd den 16 April 1674., voor zo verre 't zelve aanloopt tegen de Provinciaale Stads- en Stede Regten, Handvesten, Privilegien, Geregtigheden, oude, wettige en welherbragte Coſtumen. Ten deezen Jaare uitgegeeven. Als mede den *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 545. VI. D. bl. 112. enz.

J. M. VAN VLOOTEN, en dat by G. T. VAN PADDENBURG, waren, ſchoon in andere byzonderheden niet overeenſtemmende, het daar in met elkander ééns, en verſchilden van het *Concept-reglement*, dat zy aan den Stadhouder een bepaalden invloed op deeze aanſtelling, door middel van eene Verkiezing uit een Naamlyst van twee Perſoonen, wilden overgelaaten hebben; terwyl zy het Collegie der Gecommitteerden uit de Burgery of ſtilzwygend, of met uitgedrukte redenen, afkeurden. XXIII. BOEK. 1784.

De Bezwaaren te *Utrecht* ingeleeverd, en 't Beſluit deswegen genomen.

Geen gebrek aan maar veel eer overvloed van Burger-bezwaaren beſpeurde men ten beſtenden tyde in *Utrecht*. In eenige zittingen werden dezelve opgeleezen. Men vondt goed egte Affchriften van alle, met de naamen der Onderteekenaaren, by wyze van mededeeling, tevens met vertoon van de oorſpronglyke, ter hand te ſtellen aan de Negen Gecommitteerdens van hun Ed. Mogenden; en benoemde de Vroedſchap van *Utrecht* Tien Heeren uit haar midden, om alle de Punten van Bezwaar te onderzoeken, en daar uit de zodanige te ſchiften, welke, als alleen behoorende tot het huishoudelyk Beſtuur en de beſtelinge der Stadsregeeringe, ook alleen ter beſlisſinge of beſchikkinge van de Stad dienden gelaaten te worden.

Misnoegen der Burgeren daar over.

Verre was dit Vroedſchapsbeſluit van allen te behaagen. Drie Verzoekſchriften, uit naam van een aantal Burgeren ingeleeverd, drongen aan op eene ſcheiding

XXIII. BOEK. 1784.

ding der overgeleeverde Bezwaar-punten, en mededeeling dier ſcheiding vóór dat dezelve aan de Staatscommisſie werd overgebragt; benevens de bedenking dier Burgeren tegen vier Heeren in deeze Staatscommisſie. Dan de Vroedſchap oordeelde by het reeds vastgeſtelde zich te moeten houden, zonder eene nadere Commisſie tot ſchifting der ingediende Bezwaaren te beſtemmen: dewyl, ingevalle door andere Burgers en Ingezetenen, die afgeſcheiden van de Inleeveraaren deezer Verzoekſchriften, hunne Bezwaaren hadden ingediend, omtrent het behandelen hunner voorgeſtelde Bezwaaren, ſoortgelyke nadere Verzoeken gedaan wierden, zonder zulks aan de Voorzigtigheid van de Vroedſchap over te laaten, zodanig eene verſcheidenheid van meeningen zou kunnen gebooren worden, dat 'er geen einde van zaaken zou te bekomen zyn.

Handelingen ter Staatsvergaderinge over de Bezwaaren.

Ter Staatsvergaderinge werd door de Negen benoemde Heeren om de ingeleeverde Bezwaaren te onderzoeken, en een Verſlag nevens een Concept van een Reglement Reformatoir uit te brengen, zulks gedaan op den eerſten van Herfstmaand; en 't zelve by de voorſtemmende Leden in Advys gehouden, by Stad en Steden overgenomen. Alle de ſtukken, daar toe behoorende, zouden ten ſpoedigſten voor de Leden van Staat afgedrukt worden, en kreegen om dit werk te verhaasten, de Heeren Gedeputeerden volmagt tot het uitvaardigen eener buitengewoone beſchry-

ſchryving, zo dra de Leden tot afdoening gereed zouden zyn: wanneer ook zyne Hoogheid zyne gedagten daar omtrent, in gevolge eener aanſchryving hem toen gezonden, zou moeten doen inbrengen. XXIII. BOEK. 1784.

Eenige Afdrukken werden aan de twee eerſte Ondertekenaaren der Bezwaarpunten in *Utrecht* ter hand geſteld, met last om, vóór den twee en twintigſten van Herfstmaand, de Bedenkingen der Ondertekenaaren, daar op in te brengen. Dan dewyl, wegens de hooge aangelegenheid deezer zaake, zo wel als derzelver uitgebreidheid, dit tydperk te kort was om het bekwaam te kunnen afdoen, verzogt een aantal van niet minder dan zeventien honderd vier en tachtig Burgers, die binnen drie dagen getekend hadden, eene verlenging van dien tyd, ten minſten tot den laatſten dier Maand. —— Eene andere zwarigheid, die alles, wat zy dus verre gedaan hadden, eensſlags zou kunnen verydelen, zagen zy ook gaarne uit den weg geruimd. „ Zy hadden," gelyk zy zich uitdrukten, „ wel gewenscht, „ dat de Heeren Gecommitteerden tot „ de Staatscommisſie in deezen derzelver Rapport zo veel eerder hadden „ kunnen ingebragt hebben, dat alles „ naar vereisch, vóór den *twaalfden October* deezes Jaars, konde zyn afgedaan „ geweest; ten einde daar door de rust „ en de tranquiliteit van de Stad en Burgery zoude kunnen zyn verzekerd geweest.

De Burgery te *Utrecht* verzoekt langer tyd tot onderzoek; en tevens, dat 'er intusſchen geene Veranderíng in de Regeeringspersoonen kome.

XXIII. BOEK. 1784.

„ weest. Dan daar het met deeze hoogst-
„ aangelegene zaak in deezer voege ge-
„ legen is, dat, op den *zesden October*
„ aanſtaande, eerst die Beſchryving be-
„ paald is geworden, waar op het Staats-
„ gewys onderzoek en afdoening van de
„ reſpective Bezwaarpunten ſtaat onder-
„ nomen te worden, en dus in een tyd,
„ dat ingevolge van het Regeerings Re-
„ glement van den Jaare MDCLXXIV,
„ al bevoorens aan den Heer Stadhou-
„ der zouden moeten overgebragt zyn, de
„ Nominatien ter verkiezinge van Bur-
„ gemeesteren en Schepenen, als mede
„ een lyst van de Naamen der Raaden
„ in de Vroedſchap deezer Stad, om te-
„ gens den *twaalfden October* eerstkomen-
„ de, op derzelver aanblyven of afftel-
„ len, te disponeeren.

„ Dat, aangemerkt de ſustenue van
„ den Heer Stadhouder, tegens het ver-
„ zoek van de Burgery deezer Stad, aan
„ hun Ed. Mogenden voorgedraagen,
„ nopens het Regt, dat de Burgery dee-
„ zer Stad heeft, tot het aanſtellen der
„ tusſchentyds opengevallene Raadsplaat-
„ zen, door de Magiſtraat deezer Stad,
„ als de Repreſentanten van de gemee-
„ ne Gilden en Burgery en de daadlyke
„ vervulling dier opengevallene plaatzen,
„ overeenkomſtig aan 't zelfde verzoek
„ der Burgerye, men met alle reden
„ bedugt is, dat het zo lang uitſtellen
„ der Deliberatien, over het ingebrag-
„ te *Rapport* en *Concept-Reglement Re-*

„ *for-*

„ *formatoir van Regeering*, de alleronaan- XXIII.
„ genaamſte gevolgen, zo ten aanziene BOEK.
„ van den Raad deezer Stad, als van ——
„ het Regt deezer Burgeren, naa zich 1784.
„ zou kunnen ſleepen, vooral als het Re-
„ glement van den Jaare MDCLXXIV
„ zou moeten verſtaan worden van kragt
„ en werking te blyven; zo lang over
„ het gemelde Concept Reglement Re-
„ formatoir niet is gedisponeerd, en de
„ Punten van Bezwaar ook niet daadlyk
„ waren afgedaan; en ingevalle de Heer
„ Stadhouder eens ongelukkig geindu-
„ ceerd wierde tot het gebruik maaken
„ van zodanige verſchikkingen, als waar
„ toe Hoogstdezelve, ingevolge van dat
„ Reglement, zou gelieven te begrypen
„ geregtigd te zyn, en dus menigwerf
„ zodanige Regeeringsleden uit derzelver
„ Posten te verlaaten, omtrent welkers
„ Perſoonen de Burgery geheel en al niet
„ zou kunnen onverſchillig zyn, zo min
„ als derzelver Plaatzen met anderen aan-
„ gevuld te zien, als welken zy, om
„ hunne Repreſentanten te zyn, geheel
„ en al niet zouden kunnen begeeren;
„ of de Plaatzen van anderen te vervul-
„ len, welke verkiezen mogten niet lan-
„ ger te continueeren, met de zodani-
„ gen die de Burgery niet aangenaam
„ kunnen zyn.

„ Dat de Burgery, aangemerkt deeze
„ tegenwoordige gefteldheid, waar in hun-
„ ne zaaken, met betrekking tot de over-
„ geleeverde Bezwaar-punten ſtaan, ver-

XXIII. BOEK. 1784.

„ meenen, dat niets uit zyn geheel be-
„ hoort gebragt te worden, en dus dat,
„ hangende de Deliberatien zo van hun
„ Ed. Agtbaaren, als van de Staatsleden
„ deezer Provincie, omtrent het *Concept*
„ *Reglement Reformatoir*, alles, ten aan-
„ ziene van de Regeering deezer Stad,
„ immers ten opzigte van de jaarlykſche
„ Continuatie, in deszelfs geheel behoor-
„ de te blyven, en dat daar toe de ver-
„ eischte Surcheance, daar en zo 't be-
„ hoort worde verleend: met het noodig
„ berigt hier van aan zyne Hoogheid."

Beide die Verzoeken bewilligd. Wat omtrent het laatſte ter Staatsvergadering voorviel.

In de Tydsverlenging tot het onderzoek der ſtukken bewilligde de Regeering; en wegens de Aanblyving der Regeerings Leden beloofden zy 's anderen daags, van Stads wege, aan de Staaten voordragt en opening te zullen doen, met aandrang dat, zittens de Vergadering, tot de verzogte Opſchorting beſlooten mogt worden. Dit geſchiedde, en werd zulks ook verſtaan, ten aanziene van de andere Steden deezes Gewests; waar van den Stadhouder de vereischte kennis zou gegeeven worden. Dan de Heeren Geëligeerden hadden, als hun Raadſlag, ingeleeverd, dat men zich ſtipt aan het Reglement van den Jaare MDCLXXIV behoorde te houden, en daar van niet af te gaan, of daar in te kunnen komen buiten voorkennis van zyne Hoogheid, en dat mitsdien de Stad en Steden zich by Hoogstdenzelven moesten vervoegen: waar van een der Leden van dit Staatslid verſchil-

ſchilde, meenende, dat dergelyk eene verzending aan den Stadhouder niet overeen te brengen was met de Souverainiteit, welke by het Lichaam van de Staaten huisveſtte. —— Het Lid der Heeren Edelen was van oordeel dat, daar de tyd, om den raad van zyne Hoogheid in te neemen te kort viel, tot de verzogte Surceance, in dit zonderling geval behoorde toegeſtemd te worden, behoudens dat het Reglement van 't Jaar MDCLXXIV in alle verdere Punten zou blyven. Met het derde Lid werd dus door twee Leden deeze gewigtige zaak tot beſluit gebragt, waar tegen de voorzittende Heer PESTERS, zich met kragt verzette, beweerende, dat in deezen geene Overſtemming by de Leden kon plaats hebben (*).

Vier en twintig *Geconſtitueerden* te *Utrecht* aangeſteld.

Gelyktydig met het Verzoekſchrift, 't welk zulk een gewenschte uitwerking voor de *Utrechtſche* Burgery baarde, lag, tot den laatſten van Herfstmaand, ter tekening eene Acte van Qualificatie op vier en twintig Burgeren van *Utrecht*, om als *Geconſtituëerden*, tot dat de Bezwaarpunten zo den Staat als de Stad betreffende, afgedaan zouden zyn, het belang der Burgerye waar te neemen, en daar in, naar vereisch, waar het te paſſe kwam, overeenkomſtig met deeze breede Volmagt

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1038. 1421. 1535. 1549. *Post van den Neder-Rhyn* VI. Deel bl. 961. en 965.

XXIII. BOEK. 1784.

magt te handelen. Deeze Geconſtitueerden werden, met die by hun naderhand geſurrogeerd mogten zyn, door Burgemeesteren en Vroedſchap, goedgekeurd en gewettigd (*).

Misnoegen van zyne Hoogheid over de handelingen in 't *Sticht*.

De mededeeling van het *Concept-Reglement Reformatoir*, zonder de opgave van de gronden en beweegredenen van het heerſchend misnoegen, en de Bezwaaren der In- en Opgezetenen, nam zyne Hoogheid zeer euvel, en niet minder

(*) De benoemde *Geconſtitueerden* beſtonden uit de acht Officieren GERARD BENTINK, Luitenant van de Compagnie *Turkyen*; Mr. JACOB HENDRIK DE RIDDER, *van Almkerk*, Luitenant van de Compagnie *'t Papenvaandel*; JACOB DE JONKHEERE, Luitenant van de Compagnie *de Bloedkuil*; PIETER PHILIP JURIAAN ONDAATJE, Vaandrig van de Compagnie *de Zwarte Knegten*; Mr. ANTONY JAN VAN MANSVELD, Luitenant van de Compagnie *de Oranje Stam*; Mr. PHILIP KUIVEL, Luitenant van de Compagnie *de Pekſtokken*, en OTTO DIRK GORDON, Capitein Luitenant van *de Handvoetboog*; de acht Sergeanten van de zelfde Compagnien, NICOLAAS VAN OOSTVEEN, CORNELIS KOPPENDRAYER, ANTONY WINDZAND, PETRUS BLANCHE, JOHANNES KREYLKAMP, FERDINAND WEUSMAN, JACOBUS DE VISSCHER J. Z., en GERRIT WESTHUIZEN; en de acht Burgers ALBERT WEPPELMAN, ADRIANUS HOEVENAAR, GERARDUS BETTINK, JOHANNES VAN SCHALWYK, Mr. JAN CAREL PRONKERT, BOGISLAUS FREDRIK VAN LIBEHERR, GERRIT HARMSEN, en JACOB VAN MANEN A. Z. Het getal der Ondertekenaaren beliep 1215. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1537. Voor 't Jaar 1785. bl. 315. 316.

der de kennisgeeving van het opſchorten der Regeeringsveranderingen, blykens diens Brieven daar over aan Staaten van *Utrecht* geſchreeven: en ſchoon op 't voorleezen van het ſchryven, dit laatſte ſtuk betreffende, de Geëligeerden by hunne voorgaande tegenverklaaring bleeven, volhardden de Edelen, zo wel als Stad en Steden, by het genomene Beſluit, door een naderen Brieve den Stadhouder kennelyk gemaakt (*). XXIII. BOEK. 1784.

De Geregten ten Plattenlande opgeroepen tot het inleeveren hunner Bezwaaren.

Om, in 't vervolg, zich te dekken tegen alle aanklagte van onwettigheid, wegens het nieuw in te voeren Regeerings Reglement, deedt de Stad *Utrecht*, in Wynmaand, ter Staatsvergadering het voorſtel, om de overige Geregten van het Platteland by aanſchryving op te roepen en te gelasten, hunne Bezwaaren, binnen drie weeken, behoorelyk op te geeven aan de negen Heeren der Staats-commisſie (†).

't Genootſchap van Wapenhandel te *Utrecht* viert het eerſte Verjaarfeest.

Met alle deeze bemoeijingen omtrent het Staats- en Stadsbeſtuur ging de voortzetting des Wapenhandels gepaard. Het Genootſchap PRO PATRIA & LIBERTATE (§), daar in onvermoeid, vierde in Sprokkelmaand het eerſte Jaarfeest der Oprigtinge. De Leden vergaderden gewapend op de *Neude*, en trokken door een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1552. 1667-1673.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1942.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.*, VI. D. bl. 339.

XXIII. BOEK. 1784.

een gedeelte der Stad, voorby 't Stadhuis, en keerden weder na het gemelde plein. Voor een poos geſcheiden, verzamelden zy in de *Weeskerk*, de plaats hunner eerſte Wapenoefening, waar de Collonel GORDON, uit naam van het Genootſchap, den Notaris en Procureur A. HOEVENAAR, van wegen diens poogingen ten beste der Burgery in 't algemeen, en van 't Genootſchap in 't byzonder, met een Gouden Eerpenning beſchonk, die, onder beantwoording van de daar by gedaane aanſpraak, met dankbaarheid werd aangenomen. De Stads Muzykzaal, werwaards men zich vervoegde, weergalmde van een *Vocaal en Inſtrumentaal Concert*, ter eere van het Genootſchap gegeeven. In het Logement de *Plaats Royaal* was een tafel voor omtrent drie honderd Gasten bereid, op welker midden een Tempel der Vryheid ſtondt, met gepaste zinnebeelden vercierd.

Veertig Burger-officieren te *Utrecht* beklaagen zich by de Regeering.

De vorderingen van de Leden diens Genootſchaps in den Wapenhandel boven de Schuttery in 't algemeen, verwekten misnoegen tuſſchen de Schutters en hunne Officieren, by welker grootſte gedeelte men verzekerde dat eene jalouſy heerschte tegen het Exercitie genootſchap, voortſpruitende uit de ondervinding, dat het hun niet mogelyk was de Schutters in 't algemeen zo verre te brengen in den Wapenhandel, althans zo ſpoedig niet, als zulks met dit Genootſchap gelukt was: en dat zy, ſchoon anders te

tel-

tellen onder de Vaderlanders, die met blydſchap het noodig herſtel van veele ingeſloopene gebreken zouden zien, door dit verkeerd beginzel te rugge gehouden wierden om de hand te leenen, en mede te werken tot de poogingen door dat Genootſchap of de voornaamſte Leden van 't zelve aangevangen; hoe dit veroorzaakte, dat veelen hun verdagt hielden als gekant tegen de zaak des Vaderlands. — Het bleef niet by verdenking; hun hoonende Geſprekken moesten zy hooren, en in openbaare Geſchriften zich met naamen ten toone geſteld zien. Hier over beklaagden zich veertig Burger-officieren by Burgemeesteren van *Utrecht*, onder betuiging van niet te weeten, immer iets gedaan of gelaaten te hebben, 't geen niet, in allen deele, met hun Pligt overeenkwam. Wel bekenden zy, dat 'er onder hun waren, welken, uit hoofde van de Parentage, het tekenen van Requesten niet hadden behoeven na te laaten, en egter geen derzelven getekend hadden; doch zy vermeenden, dat onder de Regten en Privilegien, voor welke hunne Voorouders den tyd van tachtig Jaaren ſtreeden, geenzins de geringſte was de vryheid van Gewiſſe, en dat niet alleen in het Godsdienſtige; maar ook in alle andere zaaken; dat het diensvolgens aan hun, als Ingezetenen deezer Vrye Republiek, behoorde vry te ſtaan, met de Voorſlaagen van een gedeelte hunner Medeburgeren al of niet in te ſtemmen,

XXIII. BOEK. 1784.

XXIII. BOEK. 1784.

zonder deswegen door iemand, wie ook, te mogen belasterd worden, als 't welk, by eene bedaarde overweeging, niet anders kon worden aangemerkt, dan als een daadlyke inbreuk op die geheiligde Regten, waar op ieder Lid deezer Burgerlyke Maatſchappye eene wettige aanſpraak hadt. — Waar by nog kwam, dat de Ontwerpers der byzondere Verzoekſchriften, nimmer eenige begeerte getoond hadden om met de Officieren, wegens het aanwenden van middelen tot herſtelling van het vervallene, eenigzins gemeenſchaplyk te handelen: weshalven zy meenden genoegzaame redenen gehad te hebben, om zich, hoe pryslyk, hoe nuttig ook der Ontwerperen oogmerk zyn mogt, daar omtrent niet in te laaten. — Zy verzogten, om in hun post nuttig te kunnen blyven, onder de plegtigſte verzekering van eene onkreukbaare getrouwheid aan hun Ed. Groot Agtbaaren, en van volkomene bereidwilligheid om voor Stad en Burgery, Regten en Privilegien, Goed en Bloed op te zetten, de beſcherming van hun Ed. Groot Agtbaaren te mogen erlangen, en de handhaaving van hun Eer en goeden Naam, door het verleenen eener blykbaare Voldoening en het geeven van openlyke blyken van Goedkeuring, wegens derzelver handelingen, tegen alle beledigingen, welke zy reeds hadden ondergaan, of welke de Lasterzugt, in 't vervolg, mogt uitvinden.

De

De Vroedſchap, verſlag van dit Verzoekſchrift door Heeren Burgemeesteren gekreegen hebbende, gaf een alzins gunſtig en vereerend Beſcheid aan de Burger-officieren. Zy verklaarde „ met het „ uiterſte genoegen en volkomen goed„ keuring zich te vertegenwoordigen den „ hoogen trap van goede orde, kundig„ heid, en vaardigheid in den Wapen„ handel waar toe de Stads Schuttery, „ tot verwondering van een ieder, in „ een zo korten tyd, uit het laag ver„ val, gebragt was door den onvermoei„ den yver, vlyt en wakkerheid der Bur„ ger-officieren, geſprooten uit derzelver „ Patriottiſche Sentimenten, tot maintien, „ beſcherming, en verdeediging van Stads „ dierbaare Vryheden en Voorregten, „ gelyk het hun Ed. Agtb. ook ten ui„ terſten aangenaam was, door de pleg„ tigſte betuigingen, bevestigd te worden, „ in de verzekerdheid der aanhouden„ heid van derzelver alleszins loflyke „ gevoelens en onkreukbaare getrouw„ heid aan hun Ed. Groot Agtb. mits„ gaders volkomene bereidwilligheid om „ voor Stad en Burgery, Regten en Pri„ vilegien, Goed en Bloed op te zetten; „ vertrouwende de Vroedſchap, dat de „ Inleeveraars des Verzoekſchrifts, door „ dezelfde gevoelens bezield, uit hoof„ de van dien, by vervolg wel zouden „ willen aanhouden, tot zo heilzaame „ eindens alles toe te brengen, wat daar „ toe kon ſtrekken, zonder zich daar

Krygen een gunſtig en hun vereerend beſcheid.

van

XXIII. BOEK. 1784.

„ van te laaten aftrekken, door dusdanige onaangenaame bejegeningen, als „ waar over zy klaagden; maar dat die „ edele zugt, ter bewerking en beveiliging van dit belang des lieven Vaderlands, in 't algemeen, en van *Utrecht* „ in 't byzonder, de overhand zou hebben op alle andere bedenkingen. Zy „ konden verzekerd zyn van 's Vroedschaps byzondere goedkeuring, vertrouwen, goedwilligheid, en beschermming, en dat aan dezelve altyd zeer „ ter harte zou gaan de eer, 't welzyn, „ 't genoegen en de onderlinge goede „ Harmonie der Burger-Officieren en „ Schutteren; waar aan hun Ed. Groot „ Agtb. gaarne alles zouden toebrengen (*).

't Genootschap laat het verzoek, dat deszelfs Leden met Krygseere mogten begraaven worden, vaaren.

Hadt men uit een Verzoekschrift des Genootschaps, in den voorleden Jaare, ingediend, om vergunning, dat vervolgens, gelyk voorheen omtrent twee Leden toegestaan was, alle Leden bestendig met Krygseere, mogten ter aarde besteld worden, gelegenheid genomen, om het vuur van onmin tusschen dit Genootschap en de Schuttery aan de stooken, en onder den schyn van de eer en het welweezen der Schuttery te behartigen, verdeeldheid en verwarring aan te rigten, thans bekenden de Leden des Genootschaps, voor

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 589. *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 630.

voor als nog, van dit hun voorig Verzoek af te zien, en dat het als niet ingeleeverd mogt worden aangemerkt, willende liever hun eigen genoegen en honeur opofferen aan de rust, vrede en eensgezindheid tusſchen de goede Burgery en braave Regenten in 't gemeen, en de harmonie van die en hun Genootſchap in 't byzonder (*). XXIII. BOEK. 1784.

De Wapenſchouw der acht Burgercompagnien, die in Oogstmaand, onder 't oog van eenige daar toe benoemde Heeren uit de Vroedſchap geſchiedde, wanneer 'er omtrent zeventien honderd man, behalven de Officieren, in 't *Sterrebosch*, de gewoone plaats des Wapenhandels, onder de wapenen verſcheen, droeg de betuiging van genoegen over den goeden ſtaat der Schutterye weg. En wanneer in die zelfde maand, de Schuttery afvuurde, hadden bykans alle de Officieren, zo van de acht Burger-compagnien, als van het Genootſchap van Wapenhandel, een pragtig Avondmaal in de *Plaats Royaal*. By 't zelve werden de grondſlagen van Eendragt gelegd. Waar toe en de Aanſpraak van een Heer uit het Gezelſchap, en alle de omſtandigheden, wonder wel ingerigt waren. Eene hoogstheuglyke gebeurtenis voor allen, die de Eendragt voor den grondſlag der Vryheid aanzagen, en de opgehitſte tweedragt

De Burgery en het Genootſchap ſlaan de handen in een.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 408.

XXIII. BOEK. 1784.

dragt voor een middel hielden om de Vryheidspoogingen te verydelen (*).

Zo veele Wapengenootſchappen, in verſcheide Gewesten verſpreid, merkte men op, zouden voor het Vaderland van geen *algemeen* nut kunnen zyn, zonder eene geregelde Verſtandhouding, waar door men oogenbliklyk kon weeten, waar de nood des Vaderlands de tegenwoordigheid van Gewapende Burgers vorderde, om met de daad te betoonen, dat hunne Inſtelling het gezegendſte middel was om allen vyandlyk geweld, om zo wel buiten- als binnenlandſche aanvallen op de Vryheid, het Leeven, de Eer, en de Bezittingen van 's Lands Burgeren en Ingezetenen, af te keeren. Het *Patriottisch* Gezelſchap te *Alkmaar*, onder de Zinſpreuk, *Het Burgerhart aan Deugd verpand, klopt voor zyn Stad en Vaderland*, toonde zich onder de eerſte, zo niet het allereerſte, gereed tot het oprigten dier Verſtandhouding en het beleggen eener Zamenkomſte, tot vaſtſtelling en uitbreiding van zodanig een plan. Men vondt 'er die *Amſterdam*, als de gelegentſte plaats der Verzameling keurden, gelyk ook daar ter Stede, reeds een en ander maal, eene Vergadering van aanzienlyke Staatsmannen gehouden was (†). — Dan men zag in

Beraamde en volvoerde Vergadering der Gewapende Oeſboſchappen.

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. Deel bl. 590. *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl 1428. 1434.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 75. en VI. D. bl. 373.

in *Utrecht*, met den aanvang van Wintermaand deezes Jaars, eene Algemeene Vergadering houden, beſtaande uit veele vrywillige Schutters en Genootſchappen van Wapenhandel in 't Gemeenebest. Het getal der Afgevaardigden beliep ruim vyftig. Het doel was eene gemeenſchaplyke werking tuſſchen die Genootſchappen te vestigen: en men verwagtte welhaast een voltalliger Zamenkomst (*). XXIII. BOEK. 1784.

Een dergelyke Oproeping der Burgeren, om hunne Bezwaaren, wegens de Staats- en Stadsregeeringen, in te brengen als te *Utrecht*, geſchiedde te *Amersfoort*, en ontbrak het niet aan Inleeveraaren; doch die, in hunne opgevatte hoope van het bedoelde Herſtel, eene verydeling meenden te voorzien, door het benoemen eener Commisſie, om te onderzoeken, of alle de Tekenaars wel geregtigd waren? Zy wraakten deeze Commisſie, deels om dat dezelve beſtondt uit Heeren, aan wier Burgerſchap en bevoegdheid om Zitting in den Raad te hebben veelen onder de Burgery twyfelden; deels om de handelwyze, welke deeze Commisſie hieldt in het doen van dit onderzoek, waar over zy hunne bezwaaren by een Verzoekſchrift aan de Regeering te kennen gaven. Gelyk zy ook dezelve aangingen met een Verzoek om de Stads-

Wat te *Amersfoort*, wegens het oproepen tot opgave der Bezwaaren voorviel.

van

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, VI. D. bl. 1144, 1182. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1960.

XXIII. BOEK. 1784.

van de Staatsbezwaaren te ſchiften, en de eerſte in de Stad zelve, overeenkomſtig de Regten en Privilegien, af te doen: waar van zy ſtukken ten voorbeelde opgaven en aandrongen, het byzonder gelaaden hebbende op het Reglement den twaalfden van Wintermaand des Jaars MDCCL beraamd, op welks vernietiging zy aandrongen. Dan in welke gevallen zy geen gehoor verwierven. —— Eene Afkondiging diende om het beweerde, dat 'er eenige Leden in den Raad zaten zonder daar toe bevoegd te zyn, als een lasterlyke onwaarheid voor te draagen, en de Ingezetenen daar tegen te waarſchuwen; en teffens het oproepen der Burgeren, 't welk zommigen onderſtonden, als geheel onwettig af te keuren, en de Burgery aan te maanen zich van zodanige Zamenkomſten te onthouden (*).

In *Wyk by Duurſtede* zet de Regeering twee Leden af en ſtelt twee andere in plaats.

Gelukkiger ſlaagden de zoekers na Herſtel te *Wyk by Duurſtede*. De twee buiten de Stad woonende Regeeringsleden A. DE JONCHEERE en P. J. CURTIUS, aangeſchreeven om zich, vóór den eerſten van Wintermaand des verſtreeken Jaars, daar ter Stede neder te zetten (†), onttrokken zich aan dit verlangen der Burgerye, die by de Regeering aandrong om aan haare verwagting ten

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 846. 1149. 1435. 1778. en 1960.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 351.

ten ſpoedigſten te voldoen: deeze onderſteunde het verzoek by zyne Hoogheid, en wilde, dat de Stadhouder de posten van Raaden in de Vroedſchap, door die Heeren bekleed, voor opengevallen zou verklaaren, om dus de groote en dreigende onheilen, welke van de gramſchap eener vertoorende Burgerye te wagten waren, af te weeren. Zy meenden gronden te hebben om, uit het wederſchryven des Stadhouders, die betuigde, „ geene „ magt te hebben, om tusſchentyds, of „ buiten den gewoonen tyd der Regee„ ringsverandering, Raaden uit de Vroed„ ſchap te zetten," te beſluiten, dat hetzelve eene volkomene toeſtemming inhieldt van de Souverainiteit der Regeeringe, en om in deezen zich overeenkomſtig met het genomene Stadsbeſluit te gedraagen, en 't zelve, door hunne eigene en wettige Magt in hunnen boezem berustende, te doen uitvoeren. Waarom zy, op herhaalden aandrang der Burgerye, de Raadsplaatzen dier Heeren openſtelden, en dewyl in deeze tydsomſtandigheden de bedieningen van de Politie en Juſtitie door onvervulde Magiſtraatsposten, verhinderd of vertraagd zouden kunnen worden, beſlooten zy daags daar aan, den vyfden van Sprokkelmaand, *de openſtaande Raadsplaatzen, volgens hunne wettige Magt, en conform het Regeerings-Reglement, te vervullen met de Perſoonen van* CHRISTIAAN HAANTJES en TIELEMAN CORNELIS BECKERING: XXIII. BOEK. 1784.

XXIII. BOEK. 1784.

waar van zy zyne Hoogheid by eenen Brief de weet deeden. Een bedryf, 't welk de voorheen tot woedens toe misnoegde Burgery met uitgelaate blydſchap vervulde (*).

Wedervaaren van den Burgemeester HAANTJES op de Staatsvergadering.

De ontzetting dier Heeren uit hunne Raadsplaatzen keurde zyne Hoogheid wederregtlyk, en de inplaatsſtellingen der twee anderen voor van geener waarde. Zy werden nogthans, nevens twee oude Regenten op de Naamlyst tot Burgemeesteren gebragt, en tot die waardigheid verkooren. De Burgemeester HAANTJES door die van *Wyk by Duurſtede* benoemd als Afgevaardigde ter Staatsvergadering van 't *Sticht*, maakte men zwaarigheid hem aldaar toe te laaten: om dat hy, op het voorleezen van den Provinciaalen Eed verklaard hadt, *bereid te zyn den Eed ook te doen op het Provinciaale Regeerings-Reglement van den Jaare* MDCLXXIV, *voor zo verre 't zelve met alle de Privilegien, Handvesten en Geregtigheden van den Lande van Utrecht, en de drie Leden van dien, als ook met de oude en wettige en welherbragte Conſtumen inſtemde.* De Regeering verdeedigde zyn gedrag ſchriftlyk ter Staatsvergaderinge; doch vorderde daar mede niet: dewyl de voorſtemmende Leden by hun voorig Beſluit bleeven, en weigerden, onder die verklaaring iemand tot den

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. D, bl. 500. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 417.

den Eed en Zitting in de Staatsvergadering toe te laaten, uitgenomen de Heeren van RENESSE VAN WULP en VAN AMERONGEN VAN SCHALKWYK, die benevens de Steden, *Rheenen* uitgezonderd, voor de toelaating ſtemden (*). XXIII. BOEK. —— 1784.

De toeneemende Verdeeldheden en Partyſchappen in het *Sticht* bewoogen Gedeputeerde Staaten, de daar uit voortſpruitende ongebondenheden, door eene ſtrenge uitoefening des Regts te beteugelen; en verbooden zy een ieder den anderen met woorden of daaden te miszeggen of te misdoen, het zy met het geeven van haatlyke benaamingen, welke eenige partyſchap aanduidden, zonder onderſcheid, hoedanig die zouden mogen zyn, het licentieus of lasterlyk roepen, ſchreeuwen, uitdaagen en bedreigen, mitsgaders het onbehoorelyk trekken of ontblooten van eenig geweer, op wegen, ſtraaten, publieke plaatzen, of elders, en het daadlyk pleegen van eenigen dwang, moedwil, of geweld aan iemands Perſoonen en Goederen. —— Voorts alle onbehoorelyke Vergaderingen, en Zamenrottingen, het voeren van oproerige en voor de wettige Regeering van deezen Lande ſmaadelyke of lasterlyke geſprekken; —— en, eindelyk, tot voorkoming van alle haatlyke onderſchei- Plakaaten tegen Oproer en Leuzen in 't *Sticht*.

din-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1671. 1673. 1793.

XXIII. BOEK. 1784.

dingen, tot verregaande beledigingen oorzaak geevende, aan alle Opgezetenen ten Plattenlande het draagen van Leuzen of Tekenen, hoe genaamd, en van welk eene kleur die mogen weezen, in zo verre ze zouden dienen, om zich daar door van andere Ingezetenen te onderſcheiden, en eenige Partyſchap aan te duidden. —— Dit Verbod, genoeg te verſtaan geevende dat 'er ten Plattenlande in 't *Sticht*, niet min dan elders, het Oproer 't hoofd op ſtak, of ten minſten hoogst te dugten was, werd in Hooimaand door de Regeering van *Utrecht* voor die Stad en derzelver Vrydom gevolgd (*).

Bepaaling wegens het ſtemmen van Volmagten ten Landsdage te *Harlingen* en *Sneek*.

In *Friesland* viel, ten deezen Jaare, wegens de Regeeringsbeſtellinge, waar omtrent reeds zo veel afgedaan was, weinig van belang voor; of wy moesten het optekenenswaardig vinden, dat, by het naazien der Procuratien voor de Volmagten ten Landsdage, voor de Regtbank van Gedeputeerde Staaten van dat Gewest, twee Geſchilſtukken gebragt wierden; wegens de Steden *Harlingen* en *Sneek*, van welke beide de voornaame zaak hier op nederkwam; wie in die Steden tot het ſtemmen van Volmagten ten Landsdage volgens de fundamenteele Conſtitutie van Regeering geregtigd waren? —— Men hadt, ſtrydig met het algemeen gebruik der

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1042. en 1419.

der *Frieſche* Steden, zonder de Gemeens- XXIII.
lieden of Vroedſchappen te kennen, door BOEK.
Burgemeesteren en Raadslieden alleen Vol- ——
magten aangeſteld. De Vroedſchap zich 1784.
in haar gevorderde regt verkort rekenende, verdeedigde 't zelve in een wydluftig Vertoog voor Gedeputeerde Staaten. Het ſtuk werd bepleit, en met dien uitſlag, dat het ſtemmen van Volmagten te *Harlingen* en *Sneek*, voor dit Jaar gedaan, voor onwettig verklaard en de Magiſtraaten dier beide Steden bevolen wierden, ten ſpoedigſten, en wel ten langſten binnen den tyd van tweemaal vier en twintig uuren, de Gemeenslieden of Vroedſchappen, als Repreſentanten van de overige Burgers en Ingezetenen, alleen geregtigd tot het ſtemmen van Volmagten ten Landsdage, zamen te roepen, en door dezelve (Burgemeesters en Raadslieden daar onder mede begreepen,) gezamenlyk, hoofd voor hoofd, by meerderheid van ſtemmen, te verkiezen twee Volmagten, één uit den Raad en één uit de Gezwoore Gemeente of Vroedſchap. 't Geen in de beide Steden geſchiedde. Dit vonnis werd als een Staatsbeſluit bekend gemaakt, en tot een algemeenen Regel vastgeſteld, van welken alleen zouden uitgezonderd zyn, die Stad of Steden, wier Magiſtraat zou kunnen aantoonen, by uitdruklyk Octroy van de Staaten des Lands, het Privilegie bekomen te hebben om afzonderlyk, buiten de overige Leden der Vroedſchap, een Volmagt ten Landsdage te ſtemmen.

XXIII. BOEK. 1784.

Geſchillen wegens de Regeeringe van zommige Steden in *Friesland*.

Op het voorſtel van 't Kwartier der Steden, magtigden de vier Quartieren, de Gedeputeerde Staaten om de Reglementen aan de Steden *Bolswaard*, *Sneek*, *Dokkum*, *Stavoren*, *Workum*, *Slooten*, *Ylst* en *Hindeloopen* door Staaten van *Friesland* in den Jaare MDCXXXVII gegeeven, en in den Jaare MDCXLII bekragtigd, op nieuw na te gaan en te onderzoeken, in hoe verre aan de welmeeninge van hun Ed. Mogenden werd voldaan. —— De meerderheid der Vroedſchappe te *Dokkum* verſchilde met de Magiſtraat dier Stad over de Regten, welke zy vermeende, uit kragte van het Regeeringsreglement haar toe te komen, terwyl Burgemeesteren dagten met het hoogſte regt dezelve uit te oefenen. —— De Steden *Stavoren* en *Workum* toonden zich gebelgd dat de Landkwartieren zich hadden ingelaaten, om over zaaken de Steden byzonder betreffende, te beſliſſen, èn gaven de Regeeringen dier beide Steden verder te kennen, dat zy, wel was waar, eenige Veranderingen gemaakt hadden in haare Stede-reglementen, zo tot vermindering der Leden van Regeeringe; om dat dezelve niet gevoeglyk door behoorelyk gequalificeerde Perſoonen voltallig gehouden konden worden; als nog eenige kleine veranderingen, zonder aan den weezenlyken zin der Landswet te kort te doen: want alles was verrigt met overleg en onder goedkeuring van den Stadhouder, met een-

eenpaarige ſtemmen der Leden van Regeering, en tot genoegen der Ingezetenen, aan welken de Regeeringen der Steden alleen, wegens de gemaakte Veranderingen verantwoordelyk zouden zyn. — Zy hoopten en vertrouwden dus vastlyk, dat hun Ed. Mogenden het zich niet zouden aanmaatigen, om te beſliſſen over de Reglementen van Regeering der Steden, als zynde een byzondere huishoudelyke zaak der Steden zelve; doch, indien zy mogten agten tot zodanig eene beoordeeling geregtigd te zyn, dan konden Regenten van *Workum* en *Stavoren* niet naalaaten zich daar tegen te verklaaren, als met hunne Regten ſtrydende, welke zy tot het uiterſte zouden verdeedigen (*). XXIII. BOEK. 1784.

De Burgerwapenhandel, in *Frieslands* Hof- en Hoofd-ſtad zo zeer begunſtigd (†), nam toe; het Vrycorps reeds drie honderd en twintig man ſterk, vermeerderde dagelyks; een Genootſchap van Kooplieden, onder de zinſpreuk, DOOR YVER EN VRYHEID, vereerde aan 't zelve honderd Dukaaten, tot bydraaging om eenige kosten goed te maaken. 'Er werden Officieren over aangeſteld, en men onderteekende met veel plegtigheids het Reglement in Lentemaand; den zes en twintigſten van Zomermaand, als een Gedenk- Het Vrycorps te *Leeuwaarden* geregeld en begunſtigd.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 426. 647. 1044.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 352.

XXIII. BOEK.

denkdag van groote gebeurtenisſen ter afvuuring bepaalende.

1784.

De Schutters te *Leeuwaarden* betuigen bezwaard te zyn door een Nieuw Schutters-reglement.

De Magiſtraat en Vroedſchap hadt, op verzoek van de Officieren der Burgeren en Schutteren, een nieuw Schutters-reglement beraamd, en van den Stadhuize doen afkondigen. Eenige Artykels in 't zelve mishaagden zommigen: de geheele Schuttery werd daar op zamengeroepen, en men verkoos uit elken Espel, waar in de Schutters verdeeld zyn, Gecommitteerden, en uit deeze allen een Voorzitter, een Byzitter, een Fiscaal en Secretaris. Zy werden door de gezamenlyke Schutters aangeſteld om het afgekondigde Reglement te onderzoeken, en over de Bezwaarpunten een Adres op te ſtellen, 't geen, door een groot gedeelte der Schuttery ondertekend, aan de Magiſtraat en Vroedſchap werd ingeleverd. — Zy betuigden in 't zelve, „ het zich ee„ ne Eer en Voorregt te rekenen door „ hun Ed. Agtb. volgens de billyke en „ geconſtitueerde Wetten van den Sou„ verain, uit den boezem des Volks „ voortgeſprooten, beſtuurd en geregeerd „ te worden; en zo het, 't zy door ver„ anderingen van tyden, of dat der In„ gezetenen oogen en denkbeelden ver„ licht wierden, noodig geoordeeld mogt „ worden, nieuwe Wetten en Reglemen„ ten voor 's Lands Ingezetenen en Bur„ geren te moeten maaken, of oude en „ helaas! jammerlyk vervallene te her„ ſtellen, durfden zy, op hun woord van

„ Eer

„ Eer en Burgertrouw, verzekeren, dat XXIII.
„ zy, met het uiterſte genoegen, de vol- BOEK.
„ komenſte volvaardigheid en Burgerly- ——
„ ken Eerbied, dezelve wenschten te ge- 1784.
„ hoorzaamen en na te komen; des, dat
„ alle zulke nieuwe Reglementen, of her-
„ ſtellingen en verbeteringen der ouden,
„ dienſtig moesten zyn ter handhaaving
„ en vaster grondvesting der Burgerly-
„ ke Privilegien, en hunner duurgekogte
„ Vryheid; hier op meenden zy, ja ſtel-
„ den onwrikbaar vast, een onſchendbaar
„ en onafvreemdbaar Regt en Aanſpraak
„ te hebben; daar 's Lands Souverainen,
„ die in *Friesland* de hoogſte Magt uit-
„ oefenden, met ronde en Vryheidlie-
„ vende woorden, zeiden, *dat alhier,*
„ *naamlyk in deeze Provincie, de eigenlyke*
„ *Souverainiteit in den Boezem des Volks*
„ *berustte.* — Zeggen dit 's Lands vaders,
„ wie onzer zou durven twyfelen of U
„ Ed. Agtb. als onze Burgervaders, zul-
„ len zulks mede gereedlyk beäamen en
„ toeſtemmen. —— In dit vertrouwen
„ was het, dat zy, als vrye Burgers, in
„ een vry Land gebooren en opgevoed,
„ en dus verre door vrye Regenten, zon-
„ der eenige Slaaverny te gevoelen be-
„ ſtuurd, met Burgerlyke Vryheid en
„ Eerbied, de Artykelen, in het nieu-
„ we Schutters-reglement waar over zy
„ zich bezwaard vonden, onder 't oog
„ van hun Ed. Agtb. zouden brengen."
Zy vervolgen, „ daar het eene zeke-
„ re waarheid is, die niemand zal kun-

XXIII. BOEK. 1764.

„ nen loochenen, dat de Schuttery, *het*
„ *waare Bolwerk voor der Burgeren Vry-*
„ *heid en Veiligheid*, en reeds zedert lan-
„ ge, in deeze Stad, in eene beklaagens-
„ waardige laagheid en verval was ge-
„ komen, en veele Wetten, tot derzel-
„ ver Maatſchappye betrekking hebben-
„ de, in onbruik waren geraakt, tot zo
„ verre zelfs, dat veelen der Schutte-
„ ren met geen bruikbaar Geweer of
„ Snaphaan voorzien waren, veel min
„ eenige kennis van den zo nuttigen Wa-
„ penhandel hadden, zo was zulks eg-
„ ter, (dank zy de goede Voorzienig-
„ heid!) in deeze onze verlichte dagen
„ aanmerkelyk verbeterd. Zy waren van
„ behoorelyke en defenſive Wapenen
„ (doch voor als nog zonder Kruid en
„ Loot helaas!) voorzien; zy werden
„ van tyd tot tyd, in den Wapenhandel
„ onderweezen en bekwaamer. — Hun
„ Ed. Agtb. hadden wyders, het oog ge-
„ ſlaagen op het zigtbaar verval, 't welk
„ in de oude Wetten, tot de Schuttery
„ betrekkelyk, plaats greep; een nieuw
„ Reglement beraamd, en, naa dat het in
„ handen der Burger-officieren gegeeven
„ was, om 'er hunne aanmerkingen op in
„ te leeveren, vaſtgeſteld, zonder iemand
„ der Ondertekenaaren, in de hoedanig-
„ heid als Burger en Schutter, eerder
„ daar in te kennen, dan naa dat het
„ by veelen als een onwrikbaare Wet
„ werd aangemerkt, zo als zulks uit der
„ Officieren gezegdens, zo op de Wag-

„ ten,

„ ten, als elders, genoegzaam gebleeken XXIII.
„ en bewysbaar was. BOEK.
„ Hoe zeer zy altyd gewenscht had- ——
„ den en nog wenschten, de by hun 1784.
„ Ed. Agtb. beraamde en vastgeſtelde
„ Wetten te eerbiedigen en als ſtille en
„ vroedzaame Burgers te gehoorzaamen,
„ wanneer dezelve betrekking hadden
„ op de geheele Burgerlyke Maatſchap-
„ py, en teffens op derzelver onſchend-
„ baare Privilegien gegrondvest waren,
„ beſchouwden zy, egter, dit nieuwe
„ Reglement als hun byzonder betref-
„ fende, waar om zy zich verwonder-
„ den dat het, zonder eenige vooraf in-
„ gevorderde bedenkingen van hunnen
„ kant, vastgeſteld was. Waarom zy
„ zich verpligt rekenden hun Ed. Agtb.
„ onder 't oog te brengen, dat 'er ver-
„ ſcheide Artykelen in voorkwamen, wel-
„ ke zy, behoudens een goed Geweeten
„ nimmer konden bezweeren, of zich aan
„ de Uitvoering onderwerpen. —— Uit
„ dien hoofde verzogten zy, in de aan-
„ geſtipte Artykelen, zodanige verande-
„ ringen, dat zy 'er, als *wye Frieſche*
„ *Burgers*, genoegen in konden neemen;
„ door geen Vit- of Bedilzugt, maar al-
„ leen door een gevoelig Vryheidmin-
„ nend Hart, dat yverig is, wanneer
„ het meent in zyne Vryheid benadeeld
„ te worden, werden zy daar toe aange-
„ dreeven." —— Dit Reglement kwam in Hooimaand des volgenden Jaars tot ſtand.

Had-

XXIII. BOEK. 1784.

Hadden Staaten van *Friesland*, met het afloopen des voorleeden Jaars, zich genegen getoond om den yver ten Wapenhandel op te wekken, en de Ingezetenen, die zich, op eene geregelde wyze, onder de Regeering van hunne wettige Overheid, en Beſtuur van hunne Opperhoofden, naar geformeerde Wetten en Reglementen wilden gedraagen, uitgenoodigd om zich met vertoon van zodanige Wetten en Reglementen by hun Ed. Mogenden te vervoegen, het Exercitie-genootſchap te *Dokkum*, onder de Zinſpreuk PRO ARIS & FOCIS, hadt de goedkeuring der Stads Regeering verworven, in genoegzaamen getale zich van Geweer, op eigen kosten, voorzien, en in 't behandelen daar van zo verre geoefend, dat het in ſtaat was, op den eerſten wenk, het Vaderland in 't algemeen, en de Stad *Dokkum* in 't byzonder, ten dienst te zyn. Hierom oordeelde 't zelve zich geregtigd, om, onder de gemelde Zinſpreuk, door 's Lands vaderen, voor een wettig Genootſchap erkend, en onder hunne Beſcherming genomen te worden; als mede de goedkeuring der overgeleeverde Artykelen, de Inrigting van 't zelve betreffende, te verwerven. Waar by zy, als allereerſt, en op eigen kosten, in gereedheid zynde, met eenig Eereteken wenschten bekroond te worden. De Staaten verleenden de verzogte Goedkeuring, en lieten de beraaming

Dokkum, 't eerst gereed met een Exercitie-genootſchap, verzoekt en verwerft de bekragtiging der Staaten.

ming van het Eereteken aan de Gecommitteerden in het Mindergetal.

Met deeze Goedkeuring in Lentemaand vereerd, vervaardigden zy een wit zyden Vaandel, zeer fraay geſchilderd en in zekeren opzigte naar het Stadsvaandel geſchikt. 't Zelve werd, naa eene gepaste aanſpraak de Heer J. C. BERGSMA, in Wynmaand overgeleeverd, op welke plegtigheid de Wapenoefening, en de Afvuuring volgde (*).

Staatsgeſchil in *Overyſſel* wegens de Overſtemming.

Het groot geſchil in *Overyſſel*, wegens de Drostendienſten, was in 't jongst verloopen Jaar afgedaan (†); dan 't zelve hadt een Staatsgeſchil ten gevolge, van een allerernſtigſten aart, met verſcheide ſtoorende inmengzelen vergezeld, en eindelyk zo hoog loopende, dat de Bemiddeling der Bondgenooten ingeroepen, en 't zelve door dier uitſpraak ten einde gebragt wierd. 't Aanbelang, zo wel als de toedragt, en de wyze van behandeling, vordert een eenigzins breedſpraakig verſlag, en dat wy het van hooger ophaalen (§).

Acht

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 859. 872. 1561. 1674. Voor 't Jaar 1785. bl. 1210.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 353.

(§) Veelvuldig zyn de Schriften; die, over dit Staatsgeſchil, ten dien tyde, het licht zagen. De Schryver van den *Tegenwoordigen Staat van Overyſſel*, geeft 'er eene Lyst van op, met aanduidinge van de deels ongenoemde vermoedelyke Opſtellers, als mede van den inhoud, bl. 333.

XXIII. BOEK. 1784.

Acht *Overyſſelſche* Edelen hadden zich by den Drost van *Yſſelmuiden*, en den Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL gevoegd, en uit toegeevenheid, tot het doen der Afkondiging ter Affchaffing van de Drostendienſten met de Steden geſtemd, terwyl acht anderen, onder welken de Heer DERK ERNST VAN VOORST TOT AVERBERGEN aan 't hoofd was, hunne aantekening daar tegen lieten te boek ſtellen. De Edelen, in deezer voege toegegeeven, en zich derwyze verdeeld hebbende, dat meer dan een derde gedeelte der aanweezigen den Steden byviel, kwam het ſtuk der Overſtemming hier niet verder in aanmerking. Maar het geſchil deswegen was te hoog geloopen om gedoofd te kunnen blyven. Ieder Party moest natuurlyk vreezen, dat de minſte ſlapheid in het voorſtaan van haar gevoelen, in dit geval enkel tot bewaaring van de vrede betoond, naderhand zou uitgelegd worden als of men zelve de gegrondheid daar van in twyfel trok. 's Lands omſtandigheden ſtonden zo geſchaapen, dat 'er thans, meer dan ooit, zaaken van gewigt op het tapyt kwamen: daar nu de denkwyze der Ridderſchap in 't algemeen daar omtrent zeer ſtreedt met die men in de Steden koesterde, was 'er geene groote maate van ſneeg vooruitzigt noodig om te ſpellen, dat het ſmeulend vuur eerlang van onder de asſche zou opblaaken.

Dit ſtuk was by het Affchaffen der Drostendienſten onafgedaan gebleeven.

Het

Het ſtaat ons niet te beſlisſen, of dergelyke bedenkingen, dan andere beweegredenen, de Ridderſchap aanſpoorden, om, op de eerst volgende Vergadering, onder hevige klagten over de handelwyze der Steden ten opzigte van de Drostendienſten, den voorſlag te doen om het Geſchil, wegens de Overſtemming voor altoos uit te maaken, en wel in deezer voege, „ dat daar toe eene Commisſie „ van eenige Heeren uit de Ridderſchap „ en Steden zou benoemd worden, om „ hunne bedenkingen en raadſlaagen in „ te leeveren over de wyze waar op dit „ Verſchil in der minne zou kunnen wor„ den bygelegd, en dat, indien dit min„ nelyk vergelyk niet getroffen wierd, „ het Verſchil in gevolge van het voor„ geſchreevene by het eerſte Artykel der „ Unie zou worden beſlist (*);" met bygevoegde verklaaring, dat eene aarzeling der

XXIII. BOEK. 1784.

De Ridderſchap doet een Voorſtel om het voor altoos uitden weg te ruimen.

(*) Het gedeelte van dit Artykel hier bedoeld houdt in, „ dat die Questie, die eenige van de voorſz. „ Provincien, Leden of Steden van deeze Unie weezende, met den anderen hebben, ofte namaals zou„ den mogen krygen, noopende haarluiden particu„ liere en de ſpeciaale Privilegien, Vryheden, Ex„ emptien, Regten, Statuyten, loffelyke en welher„ bragte Costumen, Uſantien, en andere haarluider „ Geregtigheden, by Ordinaris Juſtitie, Arbiters of „ minnelyk Accoort beſlicht zullen worden, zonder „ dat de andere Landen ofte Provincien of Steden, „ ofte Leden van dien, (zo lang zich beide Partyen „ 't Recht ſubmitteeren) hem des zullen hebben te „ bemoeijen, ten ware hem gelieſde te intercedeeren „ tot accoort."

XXIII. BOEK. 1764.

der Steden, om deeze of andere wegen ter eindelyke afdoening, vóór het afloopen van den tegenwoordigen Landdag, aan te neemen, door de Edelen zou gehouden worden voor eene verweigering van Regt, tot verkryging waar van zy als dan zich by het Bondgenootſchap zouden vervoegen; dat zy tevens hunne Conſenten in alle Provinciaale middelen zouden inhouden, en de verantwoording van alle heillooze gevolgen, welke daar uit ontſtaan moesten, voor de Steden overlaaten.

't Zelve vondt geen ingang by de Steden.

Dringend was deeze taal; doch zy miste de uitwerking, die men 'er misſchien van verwagtte. Herhaalde keeren hadden de Steden den voornaamen grondſlag, op welken haar gevoelen rustte, opengelegd: en dewyl de Edelen nog nooit iets van dien aart hadden ter baane gebragt, betuigden zy geene beweegredenen te kunnen vinden, om volgens den gedaanen Voorſlag iets te doen, waar door zy zouden kunnen ſchynen haar onbetwistbaar Regt, tot welks handhaaving zy zich verpligt rekenden, aan eenige twyfeling onderheevig te maaken. Hadt de Ridderſchap eenige ſtukken voort te brengen, die zy oordeelde, haare meening te begunſtigen, zy toonden zich bereidvaardig deeze te onderzoeken, mits dezelve intusſchen zich niet aankantte tegen het Regt der Steden. Ook dit hadt geene andere gevolgen, dan wederzydſche niets vorderende Aantekeningen.

Ein-

Eindelyk ſtelde de Drost van *Zalland*, eene bemiddeling voor, hier op nederkomende, „ of de Heeren van de Ridderſchap en de Heeren van de Steden „ niet zouden kunnen goedvinden, om, „ onbenadeeld elks meening of regt, de „ zaak, zo als die zich thans bevondt (*), „ in dien ſtaat te laaten tot den eerſten van „ Wynmaand aanſtaande (MDCCLXXXIII,) „ zonder dat door den een tegen den „ ander iets ten nadeele, ter Vergadering „ van Ridderſchap en Steden, of by de „ raadpleegingen, zou worden ondernomen, gedaan of aangetekend, zo dat „ inmiddels, indien men het Verſchil niet „ onderling kon vereffenen, ieder der „ Partyen, ter plaatſe waar zy het mogten goedvinden, haare bezwaaren zou „ kunnen voortbrengen, en tevens de „ Conſenten nog op deezen Landdag zouden kunnen worden uitgebragt."

XXIII. BOEK. 1784.

Bemiddeling door den Drost van *Zalland* voorgeſteld.

Veelen begreepen, dat deeze bemiddelende Voorſlag even onaanneemelyk was voor de Steden als het Voorſtel eerst door 't Lichaam der Ridderſchappe gedaan: dat dezelve, geen middel tot een Vergelyk dienſtig aan de hand geevende, alleen ſtrekken konde om de zaak op de lange baan te ſchuiven, en de Steden te beletten, geduurende vyf volle maanden, binnen welker verloop ligt te voorzien was dat veele belangryke zaaken konden voorko-

Onderſcheide Gevoelens daar over houden de zaak ſlepende.

(*) Dit was op den 11. April 1783.

XXIII. BOEK. 1784.

komen, den invloed haarer ſtemmen te doen gelden. —— De Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL verklaarde zo wel van het Regt der Steden overtuigd te zyn, dat hy oordeelde geene Opſchorting van 't zelve, welke tevens eene Opſchorting van zyn eigen Regt, om met dezelve een Beſluit te vormen, medebragt, te mogen toelaaten: doch, in aanmerking neemende, hoe zeer het belang van *Overyſſel*, ja dat des ganſchen Bondgenootſchaps, vorderde, dat het ſtuk thans in geſchil, ten ſpoedigſten op een vasten voet gebragt wierd, oordeelde hy tevens, dat de beide Partyen eenen tyd van twee maanden behoorden te bepaalen, om onderling de gronden en bewyzen mede te deelen, en dus te beproeven of de eene de andere door kragt van redenen kon overtuigen; en dat, dit mislukkende, de zaak, ten minſten binnen ééne maand daar naa, „ zou behooren „ gebragt te worden ter kennisſe van de „ Heeren Staaten der reſpective Provin„ cien, met verzoek van dezelve te wil„ len examineeren, en ten allerſpoedig„ ſten, naar rigeur van regten zelfs, en „ wel in eigener Perſoonen, zonder ee„ nige delegatie, finaal te decideeren. — *Deventer* weigerde desgelyks den Bemiddelenden Voorſlag van den Drost te omhelzen; doch was bereid in de maatregelen des Ridders VAN DER CAPELLEN te treeden; maar *Kampen* en *Zwolle* ſtemden in den Voorſlag van den Drost, mits

mits die zaaken, waar in, wegens de Opſchorting van het Regt der Steden, nu geen beſluit zou kunnen vallen, tot den eerſten van Wynmaand, onafgedaan bleeven. Schoon de gevoelens der Steden dus lynrecht ſtrydig waren, verklaarden de Edelen zich zo wel met dat van *Deventer* als dat van beide de andere te voegen. XXIII. BOEK. 1784.

Het gevolg van deeze Verklaaring was, dat de Ridderſchap haare Conſenten gaf in de Middelen, en dat de Steden, een geruimen tyd niets tegen den zin van het meerendeel der Edelen konden uitvoeren. Toen de andere Steden beloofd hadden het Regt der Steden voor geſchorst te zullen houden, kon *Deventer*, hoe zeer nooit daar in bewilligd hebbende, des geen gebruik in 't geheel maaken. En deeze verwarde onderhandelingen konden niets toebrengen om het afdoen des Geſchils te bevorderen: geen voet was 'er beraamd, waar op men beproeven kon om tot een minzaam Vergelyk te komen; de bewilliging van *Deventer* tot beſliſſing, door de twee andere Steden niet agtervolgd, hadt geen kragt.

De Edelen vaardigden terſtond naa het ſcheiden van den Landdag eenen Brief af, by welken zy van de Algemeene Staaten, en niet van die der byzondere Gewesten verzogten, dat dezelven zich deeze zaak geliefden aan te trekken, en, het zy door vriendlyke middelen, 't zy door eene eigenlyke uitſpraak, waar aan zy zich

De Edelen ſchryven aan de Algemeene Staaten.

XXIII. BOEK. 1784.

onderwierpen, af te doen. In deezen Brief, dien zy tevens aan de Staaten der byzondere Gewesten mededeelden, beklaagden zy zich over het gedrag der Steden „ en dat men van de tegenwoor„ dige tyden van Combustien zich zogt „ te bedienen, om de Ridderſchap van „ alle Authoriteit te ontzetten, en tot een „ onnut Lid van Regeeringe te maaken;" doch gaven, buiten dit verwyt, geene de minſte reden om de gegrondheid van hun gevoelen, wegens het betwiste punt, aan te dringen (*).

Zy doen het andermaal. 't Gevoelen van *Gelderland* en *Friesland*.

Toen het beſtemde Tydperk tot den eerſten van Wynmaand ten einde liep, vervoegden zich de Ridderſchap andermaal tot hun Hoog Mogenden, met kennisgeeving, dat de Staaten van *Gelderland*, *Utrecht* en *Friesland* in Bloeimaand Beſluiten genomen hadden by welke zy, in algemeene uitdrukkingen, hunne bereidwilligheid betuigden om het Geſchil te vereffenen; doch dat het nog mangelde aan eenpaarige Beſluiten der Bondgenooten, en zelfs aan eenen bepaalden Voorſlag, betreffende de wyze waar op die vereffening zou worden werkſtellig gemaakt; waar om zy ten ernſtigſten daar op, by herhaaling, aandrongen. —— De Afgevaardigden van *Gelderland*, wilden eene vriendlyke Schikking met de Afgevaardigden der vyf andere Gewesten bewerkt

(*) *Reſol. Gen.* 30 April 1783.

werkt hebben. —— Die van *Friesland*, wenschten, dat Staaten van *Overyssel* het zonder tusschenkomst van anderen zouden kunnen vinden; doch dat, by ontstentenis hier van, het Geschil door de middelen, by de *Unie van Utrecht* beraamd, diende beslist te worden (†). XXIII. BOEK. —— 1784.

Staaten van *Holland*, die gehoopt hadden buiten de noodzaaklykheid te blyven om den eersten Brief der Ridderschappe te beantwoorden, en dat eene minzaame Vereffening hun daar van zou ontheffen, vonden zich, door deezen tweeden, gedrongen om ook hun gevoelen te zeggen. — Naa onderzoek in hoe verre zy konden voldoen aan de begeerte der *Overysselsche* Edelen konden zy niet ontveinzen, de zaak niet geschikt gevonden te hebben om hunne Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge desaangaande met eenigen last te voorzien. Zy merkten dit Geschil als geheel huislyk aan, en dat het derhalven, door Staaten van *Overyssel*, moest worden vereffend: dewyl hun Hoog Mogenden zich niet konden aanmaatigen eenige Superioriteit over de byzondere Gewesten, om Geschillen tusschen de Leden van de Hooge Regeering, binnen dezelve gereezen, zich aan te trekken, en daar over uitspraak te doen, zo lang de twistende Partyen niet goedvonden, de Beslissing over *Hollands en Zeelands* Raadslag.

(*) *Res. Gen.* 22. Sept. 1783.

XXIII. BOEK. 1784.

over zodanige Verſchillen aan de Bondgenooten wederzyds vrywillig op te draagen. En daar zy niet bevonden hadden, dat de drie Steden zich desgelyks aan de uitſpraak van hun Hoog Mogenden onderwierpen, zouden zy niet gaarne, door hun Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering last te geeven eenen grondſlag leggen tot Sustenuen, die zy altoos begreepen hadden, en nog begreepen, van allen grond ontbloot te weezen, en waar van de gevolgen, huns bedunkens, van verren uitzigt zouden kunnen zyn. — Alles wat zy meenden in deezen te kunnen doen bepaalde zich tot vriendlyke aanmaaning, om alle mogelyke middelen in 't werk te ſtellen, die tot overtuiging zouden kunnen ſtrekken, om de Steden van *Overyſſel* te beweegen, tot eene minzaame afdoening der ontſtaane geſchillen. Te meer vonden zy zich daar toe verpligt, om dat 'er, in de Ridderſchap zelve, geene volkomene eenpaarigheid gevonden werd: twee Heeren hadden tot nog geweigerd zich by de Meerderheid te voegen. — Daarenboven was het hun niet onredelyk voorgekomen, dat de Steden van de Ridderſchap Bewysſtukken voor derzelver meening vorderden; aan welken eisch zy niet wisten dat voldaan was. — Zy meenden uit deeze twee omſtandigheden, niet zonder grond, te mogen opmaaken, dat het niet verder vorderen in die zaak aan de drie Steden alleen niet kon worden toegeſchreeven,

en

en het als nog niet buiten hoope ſcheen, dat de Meerderheid der Ridderſchappe wat minder fiducie in derzelver geſuſtineerde ſtellende, mogelyk binnen *Overyſſel* nog wel middelen, om het ſtuk in der minne af te doen, zou kunnen vinden. „ Wy," dus beſluiten zy hun antwoord aan de Ridderſchap, „ Wy kunnen voor Ons niet verbergen, dat wy „ niet gaarne eenigen ſchyn zouden willen geeven, als of wy eenig meerder „ gewigt in het geſuſtineerde van de „ Meerderheid van de Ridderſchap boven dat der drie Steden zouden ſtellen. „ Terwyl wy, in tegendeel, geene zwaarigheid maaken om te verklaaren, dat „ Ons een gepast evenwigt in alle Regeeringen deezer Landen is voorgekomen het oogmerk der Voorouderen, en „ de ſolide Grondſlag der Vryheid te „ zyn. —— In een nevensgaanden Brieve aan de Staaten van *Overyſſel* voegden zy het vriendnaabuurlyk vermaan, om op middelen van minnelyke Vereffening bedagt te weezen; of, in allen gevalle, indien dit zo ſpoedig niet kon geſchieden, als zy wel wenschten, dusdanige proviſioneele ſchikkingen te beraamen, waar door, behoudens elks meening, zou kunnen te wege gebragt worden, dat, alles in zyn geheel blyvende, de raadpleegingen omtrent de weezenlykſte en voornaamſte zaaken wierden voortgezet, en dus het gemeen belang zo van *Overyſſel*, als van 't geheele Bondgenootſchap, niet veragterd maar gaande

XXIII. BOEK. —— 1784.

XXIII. BOEK. 1784.

de mogt worden gehouden (*). — Staaten van *Zeeland* ſtonden met die van *Holland* in het zelfde begrip, eene vriendlyke onderlinge Schikking aanraadende, en moesten hunne Afgevaardigden alzins waaken, dat, wanneer dit niet gelukte, de Vergadering der Algemeene Staaten, zich tot geenerlei Beſlisſing hier van inliete, zonder dat beide de Partyen het Geſchil aan derzelver uitſpraak onderworpen hadden, en vorderden, ook in dit geval, nader berigt, vóór eene volſtrekte Beſlisſing (†).

De Steden geeven eene Verhandeling over het Geſchilpunt in't licht.

Was de taal der Ridderſchappe klaagend en ſcherp geweest by de Bondgenooten, de Steden lieten, zonder zich nog te beklaagen, met den aanvang van Slachtmaand, eene Verhandeling over het Verſchilpunt in druk uitgaan, met oogmerk om de ganſche Natie van haar Regt, en de Edelen van hunne Misvatting, te overtuigen (§).

't Geſchil op nieuw ter Staatsvergadering levendig.

Den ſtaat des Geſchils overweegende, bevroed men gereedlyk, dat de Schikking, door Staaten van *Holland*, met zo veel nadruks, aangeraaden, wyd te zoe-

(*) *Reſol. van Holl.* 4. Dec. 1783.

(†) *Not. van Zeeland* 27. Nov. 1783.

(§) *Verhandeling over het Regt van Overſtemming ter Staatsvergadering van Overyſſel. Opgeſteld door Mr.* GERHARD DUMBAR, *Secretaris der Stad Deventer, en uitgegeeven volgens Reſolutien van de drie Steden, Deventer, Kampen en Zwolle*, 1783.

zoeken, of liever niet te vinden was, zonder de Steden daadlyk te benaadeelen in de uitoefening van haar Regt, zo als zy 't zelve dreeven. Niets van dien aart ook greep 'er plaats. Alles, wat de eene en de andere Party doen konde was het ſpreeken over zodanige punten te vermyden, uit welke het te voorzien was, dat het betwiste geval van Stemming zou gebooren worden. Van den kant der Edelen viel dit gemaklyk: dewyl zy daar door niets te verliezen hadden; doch de Steden verlooren de uitwerking van haare eensgezindheid tegen de Edelen; terwyl deezen egter ſteeds van de gevallen, waar in de Steden onderſcheiden ſtemmen uitbragten, gebruik konden maaken om de eene met de andere te helpen overſtemmen. Dit belette, ondertusſchen, niet, dat de Landdag, ten tyde van het ontvangen des gemelden Briefs der Staaten van *Holland* begonnen, bykans geheel ten einde liep, zonder dat het Geſchil ter tafel kwam. De Steden waren overtuigd van de noodzaaklykheid om zodanige maatregelen te neemen, waar door het afdoen van veele dringende zaaken niet mogt geſtremd worden. Eenigen haarer Regenten betoonden zich zelfs afkeerig om het Geſchil met de Ridderſchap, indien het te verhoeden ware, tot het uiterſte te laaten komen. —— Maar op den laatſten dag der Staatsvergaderinge, bleek dat zulks niet te verhoeden was. *Deventer* deedt een Voorſtel om

XXIII. BOEK. 1784.

XXIII. BOEK. 1784.

een Staatswyze Verklaaring uit te brengen, wegens het Regt der Burgeren van de groote en kleine Steden tot de Jagt, waar over de Leden, zo wel als over het ganſche ſtuk van het Jagtregt, zedert eenigen tyd, oneenig geweest waren (*). *Kampen* en *Zwolle* keurden het Voorſtel van *Deventer* goed, dit deeden ook de Drost van *Yſſelmuiden*, en VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL: de overige Edelen wederſpraaken 't zelve, en hielden daar op ſtaande, dat de Stemmen ſtaaken; de Party drong aan op het vormen van een Beſluit. Heftigheid woelde van wederzyden. De Griffier, die oordeelde zich onzydig te moeten houden, wist niet wat te ſchryven: daar de een zich verzette tegen 't geen de ander hem in de penne wilde leggen. Eindelyk bragt hy het volgende te boek. „ Waar op „ zynde gedelibereerd, heeft de Drost van „ *Twente* geconcludeerd, dat de ſtemmen „ ſtaaken; en heeft de Drost van *Yſſel-* „ *muiden* verklaard van gevoelen te zyn, „ met de Heer VAN DER CAPELLEN „ TOT DEN POL, en de Heeren Gede- „ puteerden van de drie Steden, dat dee- „ ze zaake behoorde te worden gecon- „ cludeerd, en heeft daar op concluſie ge- „ formeerd, conform voorſchreeve Re- „ ſolutie van de Stad *Deventer*." Ook bleef dit ſtaan; doch de Afgevaardigden uit

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 371.

de Steden, met de twee Edelen, die hunne zyde hielden, deeden daar op onmiddelyk aantekenen, „ dat zy proteſteerden „ van nulliteit en geweld tegen het ge„ handelde en genotuleerde van de Hee„ ren van de Ridderſchap, met verklaa„ ringe van hier door belet te worden „ van zich in eenige verdere deliberatien „ in te laaten;" zy verlieten de Vergadering: terwyl de overige Edelen nogmaals betuigden het daar voor te houden dat de ſtemmen ſtaaken (*). XXIII. BOEK. 1784.

Te wyd, veel te wyd, was thans de ſcheure geworden dan dat men zich, buiten vreemde tusſchenkomst, met de hoope van heeling zou hebben durven ſtreelen. De Ridderſchap vaardigde terſtond een Brief aan Staaten van *Holland* af, waarin zy, nevens het beantwoorden van dier ſchryven, een berigt gaven van het voorgevallene op deezen Landdag, klaagende, dat Steden, en twee Edelen, het Geſchilſtuk met geweld hadden tragten door te dringen, en zich aan de verdere raadpleegingen onttrokken, waar door *Overyſſel* zich aanvanglyk in een ſtaat van wanorde gebragt vondt, vol van de akeligſte vooruitzigten (†). —— Met den aan- Beide de Partyen ſchryven aan de Algemeene Staaten, en aan Staaten van *Holland*.

(*) *Antwoord op de Miſſive van* J. v. Z. *bevattende een Verſlag van de merkwaardigſte byzonderheden op den jongſt afgeloopen Overyſſelſchen Landdag voorgevallen;* weinig dagen naa den 13. Dec. 1783. in 't licht gegeeven.

(†) *Reſol. van Holl.* 18. Dec. 1783.

XXIII. BOEK. 1784.

aanvange deezes Jaars vervoegden zy zich ten derden maale by de Algemeene Staaten om derzelver tusſchenkomst te erlangen. — Ook beſlooten de Steden, ten zelfden tyde, eerst aan Staaten van *Holland*, die alleen zich tot hier toe daadlyk met de zaak bemoeid hadden, en, kort daar naa ook aan de Staaten der overige Gewesten te ſchryven. In deeze Brieven, vergezeld van een afdrukzel der bovengemelde Verhandeling, ten bewyze van de gegrondheid haars gevoelens, deeden zy een verhaal van 't gebeurde, betoogden de ondoenlykheid van de Staatsvergaderingen wederom met de Ridderſchap te kunnen hervatten, en ſlooten met verzoek dat de Staaten, ter handhaaving van den oorſpronglyken Regeeringsvorm van *Overyſſel*, en ten einde dit Gewest voor verdere verwarring te bewaaren, de meerderheid der Ridderſchappe mogten overhaalen om van derzelver verkeerde tegenkanting af te zien. —— Die Meerderheid hadt intusſchen reeds in Louwmaand het beſluit genomen, om haare zaak mede door eene Verhandeling te verdeedigen, die in Bloeimaand van de pers kwam (*).

On-

(*) *Verhandeling van de zyde der Heeren van de Ridderſchap over het Regt van Overſtemming ter Staatsvergaderinge der Provincie van Overyſſel; uitgegeeven naar den inhoud der Reſolutie hunner Ed. Mogenden, de Heeren van de Ridderſchap van voorgemelde Provincie.* 1784.

Onder deeze wederzydſche woelingen naderde de tyd, waar op het heffen van de Provinciaale Middelen, volgens gewoonte, voor het loopende Jaar, zou moeten vastgeſteld worden. Eenige Afgevaardigden uit de Steden met de twee Edelen, die één belang met dezelve hadden, in 't einde van Louwmaand, te *Wyhe* zamengekomen, ſpraken af, dat men, wanneer de Ordinaris Gedeputeerden eenen Gewoonen Landdag uitſchreeven, zich op dezelven zou laaten vinden, en by de opening voorſtellen, of de overige Edelen thans gezind waren het gevoelen der Steden, betreffende de Overſtemming, als het ware, te erkennen, en daar volgens te handelen; en dat men, by weigering van een voldoend antwoord, terſtond de Conſenten in de Middelen op den voet van het voorgaande Jaar zou uitbrengen, met aanmaaning aan die Edelen om dit desgelyks te doen, en daar op alle verdere raadpleegingen af te breeken. —— Geheel vrugtloos werd deeze afſpraak gemaakt door de Edelen in het Collegie der Gedeputeerden, welke weigerden een Landdag te doen uitſchryven, indien de Steden haare verklaaring op den dertienden van Wintermaand niet vooraf introkken. Elke Party vorderde dus, als eene voorwaarde tot het voortzetten der raadpleegingen, dat de andere van derzelver gevoelen zou afgaan; doch zy voorzagen teffens ongetwyfeld dat in geen dier ſtrydige eiſchen zou bewilligd worden.

XXIII. BOEK. —— 1784. Blyven van elkander verwyderd.

XXIII. BOEK. 1784.

den. Dit begreep ook de Griffier te gelyk met de noodzaaklykheid, om, welk een keer het Geſchil ook name, ten minſten de Geldmiddelen aan den gang te houden, en de dringendſte zaaken, het Bondgenootſchap betreffende, af te doen. Diens voorſtel hadt ten gevolge, dat, naa eenige tegenſtribbelingen, de Conſenten, op brieven van omzendinge, werden ingezonden. Alle overige zaaken, die door Gedeputeerden niet konden afgedaan worden, bleeven rusten. 't Was alles toeteſchryven aan de toenmaalige omſtandigheden van 't Gemeenebest, die zo ſterk drongen om de algemeene zaaken voort te zetten, dat men vervolgens nog zo verre kwam, van over eenige punten, het Bondgenootſchap betreffende, zamen te vergaderen.

Friesland ſlaat eene Bezending na *Overyſſel* voor.

Het vooruitzigt op de gevolgen, welke uit deeze geſteldheid van zaaken niet alleen voor *Overyſſel*; maar ook voor alle de Vereenigde Landſchappen, te dugten waren, maakte zulk een diepen indruk op Staaten van *Friesland*, dat zy beſlooten middelen aan te vatten, welke dienen konden om met de daad eene verdere ſcheuring voor te komen, en de rust te herſtellen. Ingevolge hier van deeden zy in Lentemaand, aan de overige Bondgenooten den voorſlag; „ om ieder éénen „ Heer, uit het midden der Staatsver„ gaderinge te benoemen, ten einde zich „ gezamenlyk, en wel vooral zo ſpoedig „ als mogelyk, na *Overyſſel* te begeeven,

om

„ om aldaar van de gereezen Geſchillen, tus- XXIII.
„ ſchen de Meerderheid der Ridderſchap BOEK.
„ en Steden dier Provincie, vriendna- ——
„ buurlyk kennis te neemen, die Party, 1784.
„ welke zou bevonden worden in 't on-
„ gelyk te zyn, te adhorteeren, en te
„ induceeren om van haaren ongefundeer-
„ den eisch en oppoſitie af te zien, en,
„ zo mogelyk, langs dien weg, de rust
„ en eensgezindheid in de Provincie te
„ herſtellen; met verderen last aan de
„ reſpective Gecommitteerden, om, by
„ ontſtentenis daar van, elk aan zyne
„ Principaalen Rapport te doen; ten ein-
„ de in deezen verder zodanige maatre-
„ gelen te kunnen beraamen, als het be-
„ lang en de regten van het Bondgenoot-
„ ſchap in het algemeen, en die van de
„ Provincie van *Overyſſel* in 't byzonder,
„ zouden komen te vereiſchen (*)."

Frieslands Voorſlag werd, by alle de Gewesten, in het eene vroeger, in het ander laater, omhelsd. De *Overyſſelſche* Ridderſchap zo wel als de Steden, hier van verwittigd, namen 'er genoegen in. *Gelderland* benoemde den Heer JAN ELIAS VAN LYNDEN, buitengewoon Raad van dat Gewest en Burgemeester der Stad *Nymegen*; *Holland* den Heer Mr. RUTGERUS PALUDANUS, regeerend Burgemeester en Raad der Stad *Alkmaar*; *Zeeland* de Heer Mr. LEONARD CONSTAN-

't Voorſtel van beide de Partyen omhelsd en Heeren tot de Bezending benoemd.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 886.

XXIII. BOEK. 1784.

STANTYN VAN SONSBEEK, Raad der Stad *Vlisſingen* en wegens dezelve gecommitteerd in de Rekenkamer van dat Gewest; *Utrecht* Jonkheer JOOST TAETS VAN AMERONGEN Heer van *Natewisch*; *Friesland* Jonkheer EGBERT SJUCK. GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS, Grietman over *Wynbritzeradeel* en Volmagt ten Landsdage wegens die Grietenye, Gedeputeerde Staat van *Friesland* en Curator van 's Lands Hoogeſchool te *Franeker*; *Stad en Lande* den Heer EGBERT LEWE van *Middelſtum*, Secretaris der Staaten. —— Hoe zeer *Friesland* op ſpoed hadt aangedrongen, verwylde het tot in Slachtmaand, eer alle deeze benoemingen haar beſlag hadden; tot op de achtſten van Wintermaand eer dit Zestal binnen de Stad *Utrecht* zamenkwam, om voorloopig over den uitvoer van den hun opgedraagen last te ſpreeken; en tot op den één en twintigſten dier zelfde maand eer zy binnen *Kampen* verzameld, plegtig ter Vergadering van Ridderſchap en Steden ontvangen werden en daar het oogmerk van hunne Zending ontvouwden.

Aanvang der Onderhandelingen.

Naa dat de Ridderſchap zes van haaren Leden, benevens haaren Griffier, en de Steden ieder vier Burgemeesters, met eenen Secretaris, tot deeze zaak gemagtigd hadden, namen de Onderhandelingen eenen aanvang, by welke de Baron VAN PALLAND TOT ZUITHEM, Drost van *Yſſelmuiden*, door het inmiddels afſterven van

van den Ridder CAPELLEN TOT DEN POL, thans de éénige uit de Edelen, die het gevoelen der Steden aankleefde, eene Verklaaring overgaf, en tevens door den druk gemeen maakte, waar in zyne beweegredenen voor die aankleeving worden opgegeeven (*). XXIII. BOEK. 1784.

Naauwlyks liep het Jaar ten einde, of deeze Onderhandelingen veranderden te eenemaal van aart: want daar de Bezending, volgens het voorſtel der Staaten van *Friesland*, alleen zou ſtrekken om de Eenigheid, door middel van Overreeding, te herſtellen, verklaarden eerlang de Gemagtigden uit de Edelen, dat zy, uit vreeze voor de nadeelige gevolgen, uit het verwyl van het afdoen deezer zaake te dugten, en uit overtuiging dat de Ridderſchap, wat 'er ook werd voorgeſlaagen, haar voorig gevoelen zou blyven aankleeven, bereid waren het Geſchil over te laaten „ aan de hooge Uitſpraak „ der Heeren Gecommitteerden, of ee„ nig ander onpartydig Regter." — De Gemagtigden uit de Steden, wier laſt zich

Beide de Partyen willen de zaak aan de Uitſpraak dier Heeren laaten verblyven.

(*) *Verklaaring van* ADOLF WARNER, *Baron van Pallandt, Heere tot Zuithem, beſchreeven in de Ridderſchap van Overyſſel en Drost van Yſſelmuiden, over het Regt van Overſtemming ter Staatsvergadering, overgegeeven aan de Heeren Gecommitmitteerden uit de reſpective Provincien.* 1784. Niet de Secretaris DUMBAR van *Deventer*; maar de Heer G. W. VAN MARLE, toen Lid van de Gezworene Gemeente en naderhand Burgemeester van *Zwolle*, was de Opſteller van deeze Verklaaring.

XXIII. BOEK. 1784.

zich zo verre niet uitſtrekte, werden binnen weinige dagen door hunne Zenders gemagtigd om dit voorbeeld, in zo verre, te volgen, dat zy aannamen, „ zich „ aan de hooge Uitſpraak en regterlyke „ Beſlisſing der zes Heeren te onderwer„ pen." Hier uit volgde, in Louwmaand des Jaars MDCCLXXXV, de onderteke-ning zo door de Gemagtigden uit de Ridderſchap als der Steden en den Drost van *Yſelmuiden* van een Acte van Compromis, welke inhieldt, „ dat de te doe„ ne regterlyke Deciſie het effect zou „ hebben van Sententie en Uitſpraak in „ het hoogſte Reſort, zonder dat dezel„ ve immer of ooit aan eenig Apel of „ Reviſie onderhevig gemaakt, of op ee„ nigerhande wyze, hoe genaamd, geëlu„ deerd zou kunnen worden."

Verſcheide vrugtlooze poogingen om de zaak by Bemiddeling te vinden.

Nogthans verkoozen de Afgevaardigden uit de Bondgenooten hunne hoedanigheid van vriendlyke Scheidslieden niet af te leggen, dan in de uiterſte noodzaaklykheid. Zy ſloegen eerst aan de Partyen voor, vast te ſtellen „ of dat een juist „ zesde gedeelte der tegenwoordig zyn„ de Edelen, of dat een bepaald getal, „ by voorbeeld, van zeven of zes der„ zelven, zoude vereischt worden, om „ met de drie Steden by Overſtemming „ een Beſluit te kunnen maaken." —— Wanneer dit door de Afgevaardigden uit de Steden onmiddelyk en volſtrekt was afgeſlaagen, ontwierpen zy eene tweede Schikking, zo veel aanneemelyker voor dee-

deezen dat zy 't op zich namen dezelve ter kennisse hunner Zenderen te brengen. Volgens deeze zou de Overstemming plaats hebben, „ wanneer de drie „ Steden met éénen enkelen Edelman „ van één gevoelen waren; uitgezonderd „ in 't geval van raadpleeging over de „ toelaating van nieuwe Leden in de „ Ridderschap, wanneer daadlyk geen Besluit zou gevormd worden, ten ware „ een derde deel der aanweezende Edelen met de Steden zamenstemde." Dan de eindelyke raadpleeging der Steden hier op werd voorgekomen door de betuiging der Ridderschap, dat zy gaarne op den voet van het eerste Voorstel tot het treffen van een vergelyk zouden hebben medegewerkt; doch dat zy het laatste en alle andere, welke even eens het gevoelen der Steden ten grondslage zou hebben, moesten van de hand wyzen. XXIII. BOEK. 1784.

De onvermoeide Middelaaren deeze poogingen verydeld ziende, zogten eenen anderen weg: en stoegen voor, dat ieder Party eenige weinige Persoonen mogt uitkiezen om, ten overstaan der Middelaaren, met elkander te spreeken, onder beding dat alles, wat in deeze gesprekken voortgebragt wierd, indien men het niet vinden kon, als niet gezegd zou gehouden worden. Dit baarde een derde Ontwerp van minnelyke Schikking, door de Scheidsmannen aan de Partyen voorgesteld, en hoofdzaaklyk van deezen inhoud. „ Dat in 't gemeen Overstemming zou

XXIII. BOEK. 1784.

„ hebben, wanneer de drie Steden met „ éénen enkelen Edelman van één ge„ voelen waren. Dat van deezen Re„ gel zouden zyn uitgezonderd het ge„ val van raadpleeging over het toelaa„ ten van nieuwe Edelen, in het welke, „ zo dikwerf als de drie Steden van „ één gevoelen waren, en door minder „ dan een derde deel der aanweezige „ Edelen gevolgd wierden, noch Over„ ſtemming, noch ſteeking van Stemmen „ zou plaats hebben; maar de gedagten „ van een onzydig Geregtshof moeten „ worden ingenomen, en daar naar ver„ volgens het Beſluit gevormd. —— Dat „ de berigtſchriften, wedden, en voor„ deelen, aan de Provinciaale Ampten „ van ouds, immers zedert de loopende „ Eeuwe, verknogt geweest, niet zou„ den mogen verminderd of vermeerderd „ worden, dan met eenpaarige Stemmen „ van de aanweezende Staatsleden. —— „ Dat de begeeving van alle Ampten, „ die aan de Staaten ſtonden, zou om„ gaan tuſſchen de Ridderſchap en de „ Steden, even als vóór den Jaare „ MDCCXLVIII (*). —— Eindelyk, „ dat

(*) By het Reglement van den Jaare 1675, 't welk byna alle Ampten ter begeeving van den Stadhouder ſtelde, waren eenige weinige en geringere onopgenoemd, en dus aan de Staaten verbleeven; doch, naa de hernieuwing van dat Reglement, in 't Jaar 1748, waren deeze mindere Ampten ſteeds op Aanbeveeling van de tydlyke Erfſtadhouders, en zelfs wel op Acten van dezelve begeeven.

„ dat de Perſoonen, tot Staatscommis- XXIII.
„ ſien te benoemen, beurtlings, uit en BOEK.
„ door de Ridderſchap, of uit en door ——
„ de Steden zouden worden verkoo- 1784.
„ zen (*).

De Gemagtigden uit de Edelen merkten hier op aan, dat de Ridderſchap dit Ontwerp omhelzende het aanzien zou krygen van alleen voor haar byzonder voordeel bezorgd te zyn geweest, en niet voor dat van 't algemeen; met byvoeging van eenen voorſlag om hetzelve met nog één punt te vermeerderen, „ dat, in alle Geſchillen over Kerſpels- „ of Marken-zaaken, het zelfde omtrent „ de wyze van Stemmen, zou plaats „ hebben, als in 't geval der toelaating „ van nieuwe Edelen: als zynde dit een „ punt waar aan den Inwoonderen van „ het Platte land veel gelegen lag, en „ waar door tevens de Steden niet kon- „ den worden benadeeld." —— Een geheel ander inzigt hadden de Afgevaardigden uit de Steden op dit ſtuk. Miſchien begreepen zy dat het beoordeelen van Geſchillen in Kerſpels of Marken ontſtaan-

(*) Dit ſlaat op de buitengewoone Commisſien tot zaaken van het Bondgenootſchap. Dus was, by voorbeeld, over de Commisſie, tot het Onderzoek wegens de Tocht na *Brest*, naa veel marrens, (zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 174.) niet met eenpaarigheid van Stemmen beſchikt. 's Lands zaaken ſtonden in dier voege geſchapen, dat het benoemen van ſoortgelyke Commisſien, in een ander geval, niet wel kon uitblyven.

XXIII. BOEK. 1784.

ſtaande, eene naauwkeuriger kennis vereischte van de byzondere regten en gewoontens in *Overyſſel*, in een uitheemsch Geregtshof niet zo gemaklyk te vinden als het verſtand van een enkel Reglement, waar op het Regt van Edelen, om ter Verſchryvinge toe gelaten te worden, moest rusten. Misſchien ook, dat het byzonder belang der Ridderſchap in dit ſtuk ruim zo zeer betrokken was, dan in het aanneemen van nieuwe Edelen; en dat de Ingezetenen van het Platteland, by ondervinding den invloed kennende dien de onder hun woonende Edelen doorgaans in zaaken van Marken of Kerſpels bekwamen, niet wenſchen konden dat dezelve, minder dan voorheen, in de Staatsvergadering, door den invloed der Steden wierd opgewoogen.

Was hier van zyn moge, vast gaat het, dat de bedenkingen der Stedelyke Afgevaardigden niet min gewigtig waren: dewyl zy niet eer aannaamen het Ontwerp by hunne Zenderen in te leeveren dan naa dit byvoegzel der Edelen was ter zyde geſteld. Met deeze uitlaating ſmaakte het nog by lange na in de Steden niet. In de eene werd een gunſtiger beſluit hier op dan in de andere genomen; en die beſluiten tot één gebragt, kwamen hier op neder. „ Dat de Steden „ den voorſlag, wegens de Overſtem„ ming, in 't geval van Toelaating van „ nieuwe Edelen aannamen; mits men „ daar by voegde, dat geen ander Ge-

regts-

„ regtshof dan uit deeze Republiek zou XXIII.
„ mogen gekoozen worden, en dat die BOEK.
„ keuze ten ſpoedigſten, door Ridder- ——
„ ſchap en Steden, volgens de algemee- 1784.
„ ne wyze van Overſtemming, zou moe-
„ ten geſchieden. — Dat zy de overige
„ punten; als met dat van de Overſtem-
„ ming, waar over alleen Geſchil was, geen
„ verband hebbende, daar aan niet konden
„ vastmaaken. — Dat zy des niet te min,
„ aan de Heeren Gecommitteerden wel
„ wilden betuigen, geene bedoeling te
„ hebben, om de wettige, en op geene
„ ingeſloopene misbruiken rustende, voor-
„ deelen, aan de Ampten verknogt te
„ beſnoeijen; doch egter niet beſluiten
„ konden, om, zo ten aanziene van die
„ voordeelen, als van de berigtſchriften
„ der Amptenaaren, zulke vastſtellingen
„ te maaken, welke niet alleen de te-
„ genwoordige, maar ook de toekomen-
„ de, Regenten beletten zouden, daar-
„ omtrent in dier voege te beſchikken,
„ als zy, naar de omſtandigheden des
„ tyds, die thans onmogelyk te voorzien
„ waren, ten beste van den Lande, zou-
„ den oordeelen te behooren. — Dat
„ zy ook gereed waren, terſtond naa het
„ afdoen van het tegenwoordige Geſchil,
„ de voorige overeenkomst omtrent de
„ Begeeving der Ampten te vernieuwen;
„ maar dat de Benoeming tot Staatscom-
„ misſien aan de volle Vergadering be-
„ hoorde gelaaten te worden; dewyl men
„ daar in ernſtig op de byzondere be-
„ kwaamheden des Perſoons diende te

XXIII. BOEK. 1784.

„ letten, en alle de Leden het vermogen „ behouden moesten, om den geenen te „ kiezen, dien zy den geſchiktſten zou„ den oordeelen om de zaak als 't ware „ uit aller naam te verrigten."

De zaak tot het uiterſte gebragt dat de Afgevaardigden dezelve by Vonnis zouden afdoen.

Scheidsheeren hadden dit Beſluit der Steden nog niet ontvangen, of 'er was door de Edelen weder eene nieuwe wending aan de Onderhandeling gegeeven. Zonder het voorgeſtelde Ontwerp van Verdrag rechtſtreeks van de hand te wyzen, of aan te neemen, verklaarde, de Ridderſchap door haare Gemagtigden, „ dat het „ zelfde vertrouwen op de regtvaardigheid „ van die Heeren, welke haar bewoogen „ hadt de Beſliſſing van de zaak aan de„ zelven op te draagen, haar nu ook gee„ ne zwaarigheid deedt maaken, om, in„ dien de Steden daar mede in bewilligden, dezelven te magtigen om zulk „ eene minlyke Schikking aan Partyen „ voor te ſchryven, als zy Heeren Gecommitteerden met reden en billykheid „ zouden agten overeen te komen: de„ wyl dit toch van zelfs zou moeten „ gebeuren, indien zy Heeren, by on„ derzoek, bevinden mogten, dat geene „ van beide Partyen haare Stelling vol„ doende hadt beweezen. —— Doch de „ Afgevaardigden uit de Steden, die dit „ laatst onderſtelde geval onder de on„ mogelyke ſcheenen te plaatzen, en gee„ nen zin hadden om zich aan andere „ Schikkingen te onderwerpen dan die „ zy zelve hadden helpen beraamen," betuigden, „ dat zy zich aan hunne „ laat-

„ laatſte verklaaring moesten houden; dat XXIII.
„ zy nog wenschten, dat de Ridderſchap BOEK.
„ wierd overgehaald om daar in te be- ——
„ willigen; doch dat zy, dit ontſtaande, 1784.
„ niet eene *bemiddelende Schikking*; maar,
„ volgens de Acte van Compromis, een
„ *Regterlyk Vonnis* zouden afwagten."

Dit brak alle onderhandeling af. De Edelen, deeden voor 't laatst, eene verklaaring uitbrengen, waar by zy eerstlyk zich beklaagden over de Steden, als welke de eensgezindheid niet genoeg waardeerden, en te weinig betrouwen ſtelden op de Heeren hooge Afgezondenen, om, met ter zydeſtelling van het ſtipte Regt, denzelven de Afdoening der zaake *ex æquo & bono* te beveelen: en voorts betuigden; „ dat zy meenden zich, in al-
„ len gevalle, tegen alle gegronde ver-
„ wytingen meer veilig geſteld, en hun
„ aangebooren Pligt nader betragt te heb-
„ ben, wanneer zy, indien het mogelyk
„ ware, dat den Steden derzelver eisch
„ kon toegeweezen worden, door de
„ Regterlyke Beſlisſing der Scheidshee-
„ ren van hun bezit ontzet wierden, dan
„ wanneer zy zelve daar toe mede werk-
„ ten; en, derhalven, in vertrouwen op
„ de natuurlyke regtvaardigheid van hun-
„ zaak, de Uitſpraak gerustelyk zouden
„ te gemoet zien." —— Hier op gaven Heeren Gecommitteerden, klaar ontdekkende, dat alle hoop op Overeenkomst nu verdweenen was, aan beide de Partyen te kennen, het aan hun opgedraa-

XXIII. BOEK. 1784.

gen Compromis aan te neemen, en zich in ſtaat te zullen ſtellen om het Vonnis op te maaken.

Uitſpraak des Geſchils.

By de raadpleegingen hier over, betuigden de zes Heeren eenpaarig, uit de wederzydſche Schriften (*) bevonden te hebben, dat de Staatsgeſteldheid van *Overyſſel*, met betrekking tot het ſtuk van Overſtemming dusdanig was; „ dat het „ ſtemmen by Kwartieren door Hee„ ren Edelen ten Landsdage geen plaats „ hadt; — dat alle verſchreeven Heeren „ Edelen, ten Landsdage verſchynende, „ hoofd voor hoofd promiscue ſtemden, „ en, laatstlyk, dat de Overſtemmings or„ de van twee Steden met één enkelen „ Edelman, over een derde gedeelte der „ ter Staatsvergadering aanweezig zynde „ Edelen, en van ééne Stad met éénen „ enkelen Edelman over twee derde ge„ deeltens der tegenwoordig zynde Ede„ len door beide Partyen was geagnos„ ceerd geworden." Evenwel oordeelden zy het tevens best van deeze grondſtellingen, waar op hunne Uitſpraak rustte, geene melding te maaken; maar zich in dezelve alleen by het eigenlyke Geſchilpunt te bepaalen. —— Die Uitſpraak ge-

(*) Den twee en twintigſten van Louwmaand hadden de Scheidsmannen Partyen verzogt, om, indien zy oordeelden nog eenige nadere Geſchriften ter beveſtiging van derzelver Stellingen te moeten overgeeven, dit, op den tienden der volgende maand, zou moeten geſchieden.

geſchiedde op den derden van Lentemaand, en werdt by dezelve, voor altoos, bepaald, *Dat niet meer dan één enkel beſchreeven Edelman noodig is om met gevolg der drie Hoofdſteden Deventer, Kampen en Zwolle te effectueeren, dat Overſtemming geformeerd en geconcludeerd kan worden* (*).

Zwolle verkiest een Burgemeester, zonder den Stadhouder te kennen.

Zo veele ommeſlags hadt deeze lang betwiste zaak, welke wy, om 'er niet weder toe te komen, agtereenvolgende tot den afloop, vermeld hebben. Eene en andere byzonderheid *Overyſſel* betreffende, middelerwyl voorgevallen, moeten wy nog boeken. —— Ingevolge van het bedanken des Stadhouders voor de Aanpryzingen te *Zwolle* (†), werd in het vervullen van eene opengevallene Burgemeestersplaats, op de oude wyze, met voorbygang van zyne Hoogheid, te werk gegaan, en deeze in Louwmaand door Keurnooten, aan den Heer J. D. VAN DER WYK, Luitenant Overſte van het Ge-

(*) *Extract uit de Reſolutien van de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland in hun Ed. Gr. Mog. Vergadering genomen op Dingsdag den 22. Maart 1785, vervattende het Rapport van den Burgemeester* PALUDANUS *van zyne Commiſſie na Overyſſel omtrent de Quæstieuſe zaak over het point van Overſtemming, met het Verbaal door de zes Heeren Gecommitteerden uit de Bondgenooten, geduurende hunne Commiſſien, gehouden. Tegenw. Staat van Overyſſel* bl. 307—333. *Courier van Europa* I. D. bl. 141. 153. 164. 174. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1780. Voor 't Jaar 1784. bl. 883. 1675. Voor 't Jaar 1785. bl. 520.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 369.

XXIII. BOEK.

Genootſchap van Wapenhandel daar ter Stede opgedraagen (*).

1784.

Genootſchap van Wapenhandel te *Zwolle*.

Dit Genootſchap was te *Zwolle* tot ſtand gekomen, zonder die oneenigheden, welke in andere Steden tusſchen zodanige Genootſchappen en de overige Burgeryen meermaalen ſtand greepen. In tegendeel waren de Leden door de Burgery, door byna alle de Gilden, en veele andere Burgeren en Ingezetenen, in hunne poogingen ondersteund geworden. Het beroemde zich op het voorregt, dat het niet alleen de toeſtemming van *'s Volks Repreſentanten* hadt verkreegen; maar ook op de uitdruklyke begeerte van het Volk zelve gegrond was; terwyl ook eenige Gilden, ten betoon van aanhoudend genoegen, de noodige Vaandels hadden aangeboden. Doch boven al oordeelde 't zelve geen geringen luister daar uit te ontvangen, dat het den Baron VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL aan 't hoofd zag, die by het vastſtellen der Wetten, in Louwmaand deezes Jaars, aan de Leden van het Schutters Genootſchap eene Aanſpraak deedt, die 's Mans denkwyze, aangaande de Vryheid, en derzelver gebruik, in zulk een dag zetten, dat wy niet vermogen aan dezelve eene plaats te weigeren.

Aanſpraak van CAPEL-

„ Het is met meer genoegen, dan ik „ woorden kan vinden, om uit te druk-

„ ken,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 238.

„ ken, dat ik U lieden, dat ik ons al- XXIII.
„ len, dat ik deeze Stad, dat ik de goe- BOEK.
„ de zaak, de zaak der Vryheid, geluk ——
„ wenſche met het groote werk, 't welk 1784.
„ heden onder ons is tot ſtand gebragt. LEN TOT
„ Ons eerſte zamenſtel van Wetten DE POL aan
„ was, gelyk Gyl. weet, in veele opzig- 't zelve.
„ ten onvoldoende, Wy waren, reeds in
„ onze eerſte byeenkomst, genoodzaakt
„ van 't zelve, in weezenlyke Artykelen,
„ af te gaan. En naardien eene Maat-
„ ſchappy, zo talryk en van zulk een
„ aart als de onze, niet lang zonder goe-
„ de Orde, zonder goed Beſtuur, beſtaan
„ kan, zo dagten wy, dat wy aan 't
„ Vertrouwen, waar mede Gyl. ons hebt
„ vereerd, door ons tot U lieder Offi-
„ cieren aan te ſtellen, als mede aan de
„ Pligten, die deswegen op ons lagen,
„ niet beter konden beantwoorden, dan
„ door, zonder tydverzuim, een nieuw
„ zamenſtel van Wetten te vervaardi-
„ gen, en aan U lieden ter overweeging
„ voor te draagen; een zamenſtel, waar-
„ de Schutters! waar in de Officieren,
„ inzonderheid de Luitenanten en Vaan-
„ drigs, getoond hebben dat zy in ſtaat
„ zyn, Opofferingen aan het Algemeen
„ te doen: en dat U lieder genoegen en
„ belangen hun meer ter harte gingen
„ dan regten, die hun toekwamen, en
„ die zy, door middel van het voorig
„ Plan, waar op zy aangeſteld waren,
„ wel en wettig hadden verkreegen.
„ Onze Maatſchappy was reeds talryk
„ ge-

XXIII. BOEK. 1784.

„ genoeg om alle die ongelegenheden te
„ ondervinden, die alle zo oude als nieu-
„ we Maatſchappyen ondervonden hebben, in welke de Menigte, in plaats
„ van de Beſtuuring haarer zaaken in
„ handen van weinigen te ſtellen, ver-
„ koozen heeft, zelve in eigener Perſoo-
„ nen te regeeren. In de oude *Grieksche* Republieken, en de Republiek van
„ *Rome* viel het Volk, dat is de Leden
„ van die groote Maatſchappyen, in dit
„ ongelukkig denkbeeld; en dit was de
„ oorzaak, dat die anders bloeijende Maat-
„ ſchappyen, die, in andere opzigten, ge-
„ ſchaapen ſcheenen de Eeuwen te zul-
„ len verduuren, niets anders dan toon-
„ neelen van onafgebrooken verwarrin-
„ gen vertoonden, die op den ondergang
„ van alle dezelve uitliepen.“ —— Wyl
„ onze Maatſchappy, gelyk ik gezegd
„ heb, reeds talryk genoeg was, om al-
„ le de nadeelige gevolgen te ondervin-
„ den, die uit gebrek aan goede Orde,
„ gebooren worden, en naardien de aart
„ en oogmerken onzer vereeniging de
„ goede Orde op een nog meer byzonde-
„ re wyze onder ons noodzaaklyk maak-
„ ten, zo meenden wy voor alle dingen
„ dezelve onder onze Maatſchappy te
„ moeten uitvoeren.

„ Wy hebben dit in ons zamenſtel van
„ Wetten gedaan; maar wy hebben ons
„ ook herinnerd, ſteeds voorgeſteld, nim-
„ mer uit het oog verlooren, hoe klein
„ de overgang tuſſchen het *handhaaven*

„ *van*

„ *van goede Orde*, en *het bekorten der Vry-* XXIII.
„ *heid is*; — hoe dat, van alle tyden, de BOEK.
„ ſchreeuwendſte inbreuken in elkanders ——
„ regten, ja de gruwelykſte dwingelan- 1784.
„ dyen onder het Menschdom, enkel en
„ alleen onder een glimpig voorgeeven
„ van dat handhaaven van goede Orde,
„ gepleegd en uitgeoefend zyn. Wy heb-
„ ben, derhalven, gemeend, by dit invoe-
„ ren van goede Orde onder de Maat-
„ ſchappy, U lieder Regten, als Leden
„ van dezelve aangemerkt, allerangstval-
„ ligst te moeten bewaaken, en wy beroe-
„ pen ons op allen, tot wier kennis nu
„ of namaals het door ons opgeſteld Plan
„ van Wetten zal komen, of wy in dee-
„ zen getrouw geweest zyn, of niet, aan
„ onze Grondbeginzelen en Verpligtin-
„ gen.

„ Overal, in alle zaaken, waar U lie-
„ der invloed noodig was, zelfs waar die
„ maar niet ſchaden kon, hebben wy aan
„ denzelven zynen loop gegeeven. Nim-
„ mer hadden de Leden van eenige Maat-
„ ſchappy meer noch kragtdaadiger teu-
„ gels in handen ter leiding, des noods
„ ten bedwang, van hun, die zy tot Di-
„ recteurs van dezelve hadden aangeſteld,
„ dan Gylieden. Voor zo verre ons
„ bekend is heeft geen Schutters Genoot-
„ ſchap, geene Burger ſchuttery, de magt
„ om niet alleen de Officieren te benoe-
„ men; maar ook, in geval van misnoe-
„ gen over derzelver dienst en gedrag,
„ hun te kunnen ontzetten. Deeze Magt

„ hebt

XXIII. BOEK. 1784.

„ hebt Gylieden en ik twyfel geenzins, „ of Gylieden zult dit Artykel der Wet- „ ten, zo als het ook in de daad is, „ ſteeds aanmerken als de hoofdzuil, als „ het plegtanker van Ulieder Vryheid, „ als Leden deezer gewapende Maatſchap- „ py. Hier door zult Gyl. ſteeds zo „ veel invloeds over uwe Officieren en „ Directeuren kunnen uitoefenen, als „ noodig zal zyn om elk tot zynen pligt „ te houden.

„ Doch ſpaarzaam, waarde Schutters! „ moet het gebruik zyn, 't welk Gyl. van „ dit middel moet maaken. Het moet, „ even als het ontzetten van kwalyk die- „ nende Regeerders, in 't algemeen, een „ uiterſte zyn, daar Gyl. niet ligt toe „ *moet*, en ik houde my verzekerd niet „ ligt toe *zult* komen. Dit middel, hoe „ heilzaam in geval van nood, zou, te „ vaak, of te onvoorzigtig gebruikt, er- „ ger dan de kwaale zelve kunnen worden.

„ Vergunt my, manhafte Schutters! „ nog een oogenblik aandagts omtrent „ een ander allergewigtigst onderwerp. „ Ik bedoel den aart der Krygstugt, die, „ zullen wy ons oogmerk bereiken, on- „ der ons dient ingevoerd te worden. — „ Het is de zugt tot Vryheid, die ons „ heeft zamengebragt. De ondervinding „ van alle tyden en Volken hadt ons ge- „ leerd, (gelyk ik my onlangs by eene „ andere gelegenheid uitdrukte) „ „ dat, „ „ zonder Wapenen te hebben, en die „ „ te kunnen behandelen, het onmoge-

„ „ lyk

„ „ lyk is, dat een Volk zyne Onafhan- XXIII.
„ „ gelykheid buiten of binnenslands kan BOEK.
„ „ bewaaren. Dat door de Wapenoe- ——
„ „ fening onze Voorouders Mannen wa- 1784.
„ „ ren gebleeven. Dat de Vryheid, en-
„ „ kel door de Natie zelve, in eigener
„ „ Perſoon, kan worden beſchermd. Dat
„ „ Burgers haare natuurlyke Lyfwagt
„ „ zyn. Dat haar, in het midden van
„ „ een ongewapend, weerloos of ver-
„ „ wyfd Volk, eenen zetel te willen
„ „ ſtigten, een harſenſchim, een yde-
„ „ le droom is.""

„ Wy hebben ons over zulks, ten ein-
„ de onze Stadgenooten, zo veel in ons is,
„ gewapend en in den Wapenhandel ge-
„ oefend te krygen, en, inzonderheid,
„ om zelfs voor onze Perſoonen, de he-
„ dendaagſche Krygskunde te leeren, tot
„ dit Militair Genootſchap vereenigd;
„ maar nimmer zouden wy dit ons oog-
„ merk bereiken, indien wy ons niet aan
„ eene naauwkeurige Krygstugt gewen-
„ den. Het moet, derhalven, onze wil
„ en welbehaagen zyn; wy moeten al-
„ len daar in overeenſtemmen, dat zo
„ veel Ondergeſchiktheid onder ons zal
„ plaats grypen, als noodig zal bevon-
„ den worden, om het voorgeſtelde oog-
„ merk te bereiken. Wy willen, derhal-
„ ven, dat de noodige Orders en Com-
„ mandos worden gegeeven, en dat zy
„ worden ten uitvoer gebragt; doch men
„ zou zich vergiſſen, wanneer men die
„ Orders deeze Commandos aanmerkte,

XXIII. BOEK. 1784.

„ als den wil van den Officier of Onder-officier, die dezelve geeft. — Neen! „ Mannen! zy zyn de Orders de Commandos, zy zyn de wil en 't welbehaagen van het ganſche Genootſchap. „ De Officier, of Onder-officier is ſlegts „ de mond van het Genootſchap. De „ Leden van het Genootſchap willen, dat „ die Orders, die Commandos zullen „ worden gegeeven, ja aan hun zelven „ worden gegeeven, en door hun zelven „ worden ten uitvoer gebragt.

„ De Leden van het Genootſchap volbrengen dus, in de daad, hunne eigene Orders en Commandos. Deeze „ bedenking moet de Leden, (en ik bedoel hier voornaamlyk de jongere Leden, wier oordeel minder ryp en wier „ bloed meer vlugtig is,) de Correctien, „ die hun, (doch altyd, zo als onder „ vrye lieden betaamt, met beſcheidenheid,) moeten en zullen gegeeven worden, met genoegen doen ontvangen. „ Zy moeten nimmer vergeeten, dat den „ Krygsdienst te leeren, hunne bedoeling is, en dat zy dit voorgeſtelde doel „ nimmer kunnen treffen, dan door de, „ ingevolge van hunne eigene begeerte „ aan hun gegeeven Correctien en Bevelen, met alle uiterlyke vertooning „ van Militairen ſpoed en bereidvaardigheid, ja met eenen uiterlyken ſchyn „ van Krygstugtlyke gehoorzaamheid, te „ ontvangen en ten uitvoer te brengen.

„ Wyl

„ Wyl nu, manhafte Schutters! Ulie- XXIII.
„ der Genootſchap tot ſtand en dus het BOEK.
„ toppunt myner wenſchen vervuld is, ——
„ neem ik deeze gelegenheid waar, om 1784.
„ Ulieden myne erkentenis te betuigen
„ voor de eer, die ik heb genooten van
„ door Ulieder eenpaarige ſtemmen aan
„ het hoofd van hetzelve geplaatst te
„ worden. —— Niets zou my aangenaa-
„ mer zyn dan in die post met en on-
„ der Ulieden de Krygskunde te mogen
„ leeren; doch, om niet van andere be-
„ letzelen te ſpreeken, myne huislyke
„ zaaken verbieden my zulks. Zy heb-
„ ben my nimmer toegelaaten langer dan
„ eenige Wintermaanden onder Ulieden
„ te vertoeven, en het is zeer mogelyk
„ dat my zelfs dit voortaan niet meer-
„ der zal gegund zyn. —— Ik zal de
„ Regeering deezer Provincie niet ver-
„ laaten; maar het is my ondoenlyk een
„ Pōst onder Ulieden te blyven behou-
„ den, in het waarneemen van welken
„ ik, noch aan de Pligten daar aan ver-
„ knogt, noch aan my zelven zou kun-
„ nen voldoen. Ik ſtel dezelve daarom
„ ter dispoſitie van 't Genootſchap, welks
„ belangen ik des niet te min nimmer
„ zal nalaaten, naar vermogen, te bevor-
„ deren, en welks goedkeuring en gun-
„ ſtig aandenken my ſteeds dierbaar zul-
„ len zyn."

Zo groot het genoegen was waar mede de luisterende Schutters deeze Aanſpraak van hunnen Collonel hoorden, zo zeer

XXII. BOEK. 1784.

bedroefden zy zich over den gedaanen afſtand in 't einde; doch vonden reden van nieuwe blydſchap, toen zy, door onaflaatenden vriendlyken drang, hem overhaalden om van dit voorneemen af te zien, en hy hun beloofde die post, nog voor eerst, te zullen blyven bekleeden (*).

Men dringt te *Zwolle* op de Wapening der Burger-ſchuttery aan.

Hoe verre ook het Genootſchap van Wapenhandel te *Zwolle* gevorderd was, bleef de Burger-ſchuttery nog in de oude laagte; zulks bleek uit een voorſtel in Grasmaand, in eene buitengewoone Vergadering van Raad en Meente aan Burgemeesteren, Schepenen en Raaden gedaan, 't welk op deezen zin liep. — Daar het gebeurde te *Rotterdam* een ieder moet overtuigen van de volſtrekte noodzaaklykheid eener welgewapende en welgeoefende Burgery, oordeelt de Meente, dat het meer dan tyd wordt, dat het Burger-regiment alhier uit het diep verval waar in het ten dien opzigte geraakt is, herſteld worde, en verzoekt dat Schepenen en Raaden daar toe, ten ſpoedigſten, de noodige voorzieningen gelieven te doen; en inzonderheid alle Burgers en Ingezetenen van *Zwolle*, die, ingeval van nood, in de Wapenen, moeten komen, gelasten, binnen zekeren bepaalden tyd, zich van eene goede en gelyke Wapenrusting, naar het voorſchrift daar van, door Schepenen en Raaden te geeven, te

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, V. D. bl. 591.

te voorzien. Vertrouwende de Meente, dat allen, wier vermogen zulks toelaat, daar toe, overeenkomſtig Eer en Pligt, volvaardig zullen zyn; terwyl men bereid is om met Schepenen en Raaden middelen te beraamen, ten einde die geenen, welken zich hier toe onvermogend zullen verklaaren, daar mede, van Stads wege, te voorzien; en uit haar Gelastigden te benoemen om met de Afgevaardigden van Schepenen en Raaden, omtrent een algemeene Wapening der Burgerye de noodige ſchikkingen te ontwerpen (*). XXIII. BOEK. 1784.

Een aantal Burgers en Ingezetenen der Stad *Deventer*, vernomen hebbende, dat de Raad en Meente een overeenkomst getroffen hadt, dat niemand tot Gemeensman zou gekoozen worden, of hy moest den Ouderdom van twintig Jaaren bereikt hebben, en niemand tot Burgemeester dan die vier en twintig Jaaren telde, leverden een Verzoekſchrift in, by 't welk zy beweerden, dat die bepaaling des Ouderdoms met het Stadsregt ſtreedt, als 't welk de zodanigen voor Onmondigen, en dus voor Onbevoegden tot die Regeeringsposten, verklaarde: waarom zy die Overeenkomst wilden ingetrokken en vastgeſteld hebben, dat, in 't vervolg, niemand, dan die vyf en twintig Jaaren oud was, tot de gemelde Waardigheden zou gekoozen worden. Dit Verzoekſchrift

Geſchil te *Deventer* over den Ouderdom, in welken iemand tot Gemeensman en Burgemeester kan gekoozen worden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 190.

XXIII. BOEK. 1784.

ſchrift was een gevolg van den aandrang der Minderheid op de Burgery, om haar gevoelen tegen de Meerderheid door te dryven. Het verwekte niet weinig ongenoegen en dreigde verwarring. De Ridder VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, ſchoon 't geen in *Deventer* geſchiedde hem eigenlyk niet raakte, dan in zo verre het algemeen belang van elk Ingezeten daar in betrokken was, kon, deezen ſtap vernomen hebbende, niet naalaaten zyn misnoegen daar over te kennen te geeven, te meer daar men in 't Gemeenebest, en buitenslands, hem voor den Raadsman van alles hieldt; hy wilde voor zyne Rekening niet neemen eenige ſtappen, waar uit verwarring kon gebooren worden, en de goede zaak meer agter uit gezet, dan men mogelyk in ſtaat zou weezen ooit te herſtellen.

't Gevoelen van CAPELLEN TOT DEN POL over dit Geſchil.

Dit bewoog dien Ridder den *Deventerſchen* Hoogleeraar RUCKENSFELLER eenen Brief te zenden, die, even zeer als zyne hier boven vermelde Aanſpraak aan het *Zwolſche* Gewapende Genootſchap ten bewyze kan ſtrekken hoe zeer hy voor de goede Orde was. „ Ik," ſchreef hy, „ kan niet zeggen hoe zeer de tyding „ van het gebeurde te *Deventer*, en het „ vooruitzigt op de ſchroomlyke gevol„ gen van deezen violenten ſtap my heeft „ getroffen. Ik wil niet ontveinzen, dat „ ik, ware ik Lid van Raad en Gemeen„ te geweest, zelfs voor de vyf en twintig „ Jaaren zou geſtemd hebben; maar over-

„ ſtemd,

„ ſtemd, wettig door een Meerderheid XXIII.
„ overſtemd zynde, zou het my in 't BOEK.
„ hoofd niet zyn opgekomen, om door ——
„ middel van een Adres der Burgery 1784.
„ myne Mede-regenten te dwingen om
„ van hun gevoelen in het gereſolveerde
„ af te gaan. —— Het is bekend, dat
„ ik altoos geyverd hebbe om aan de
„ Burgeryen een behoorlyken invloed in
„ de gewigtigſte zaaken te bezorgen. Ik
„ heb my altoos een vyand betoond van
„ de *Ariſtocratiſche* Heerschzugt en Ei-
„ genbaat. Ik ben altoos die geen ge-
„ weest, die geraaden heb, wanneer kwa-
„ lyk gezinde Regenten voor zagter Re-
„ medien niet vatbaar waren, andere, ja
„ bittere, te gebruiken; doch ik kom 'er
„ voor uit, dat ik volkomen afkeure,
„ dat men eene Regeering, die zich
„ wel gedraagt, die zich nu ſteeds ge-
„ reed toont tot allerlei heilzaame maat-
„ regelen, de ſtoutſte niet uitgezonderd,
„ zal bedillen, en hunne posten onaange-
„ naam maaken. Ik zal nimmer myn
„ Zegel daar aan hangen; men kan te
„ veel reformeeren; men kan te driftig
„ te werk gaan; alles moet met gemeen
„ overleg geſchieden, naar een welbere-
„ deneerd Plan. Geſchiedt dit niet, dan
„ voorzie ik dat *Deventer* een tooneel
„ vol verwarring zal worden; en de ver-
„ dervende hand, die hier onder rok-
„ kent, daar door niet weinig invloed
„ zal herwinnen. Het éénige middel dat

XXIII. BOEK. 1784.

„ haar nu nog is overgeſchooten, is
„ Tweedragt te zaaijen, dit doen zy op
„ de bedekſte wyze, en veelen, die zich
„ verbeelden voor de goede zaak gewerkt
„ te hebben, zullen, by ſlot van reke-
„ ning, ondervinden, dat zy, zonder het
„ te weeten, de werktuigen zyn geweest
„ die men heeft gebruikt om de goede
„ zaak te benadeelen. —— Alles kan zo
„ effen niet gaan: aan Schurken doe ik
„ geen gratie; maar ik vind my 'er al-
„ tyd best by, van aan onſchadelyke, of
„ zelfs weinig ſchadelyke, Zwakheden van
„ eerlyke Lieden toe te geeven. In
„ GODS naam! myn waarde Vriend!
„ belet doch, zo verre uw invloed zich
„ uitſtrekt, alle Scheuringen. Laaten de
„ wyzen en de besten toch de eerſten
„ zyn om toe te geeven. —— Raad
„ toch de driftigen liever wat te weinig
„ dan te veel te doen: het geen te veel
„ gedaan is kan dikwerf niet herdaan
„ worden; maar het geen te weinig ge-
„ daan is kan doorgaans nog worden ge-
„ ſuppleert. Redreſſen moeten in zaa-
„ ken, waar by geen *periculum in mora*
„ is, niet te ſchielyk geſchieden. Het
„ zou waaragtig te betreuren zyn, dat
„ in eene Stad, daar zo veel en zo wee-
„ zenlyk Patriotisme is, en zo ſtout het
„ Patriotisme heerscht, door te veel drift,
„ of te weinig toegeevenheid voor elkan-
„ deren, de zaaken in de war liepen;
„ en in de war zullen zy loopen, wan-
„ neer

„ neer elk zyn zin wil hebben, of zyn XXIII.
„ eigen gang gaan (*)." BOEK.

De keur der Regeeringe te *Deventer*, ten deezen Jaare als van ouds geſchiedende, traden zo de Leden van de Gezwooren Gemeente, als van de Magiſtraat, naa het bywoonen van den Godsdienſt, uit de Kerk na het Raadhuis: dan hier by hadt eene nooit geziene plegtigheid plaats, om welke te aanſchouwen eene verbaazende menigte Stedelingen en Buitenlieden was zamengevloeid. Eene bende van het *Deventerſche* Vrycorps ſchaarde zich, in drie gelederen, ter plaatſe waar die beide aanzienlyke Regeerings Collegien voorby moesten. Zy betoonden aan dezelve alle tekens van Krygseere, terwyl Trommen, Pypers en Krygsmuzyk zich beurtlings lieten hooren. Dit was der Magiſtraat zo welgevallig, dat zy dit met een onthaal dier Manſchappen beſchonken. De gezamenlyke Leden der Gezwoore Gemeente koozen vier nieuwe Leden, en de Heeren van het Lichaam der Magiſtraat bleeven weder allen aan. Over beide deeze beſtellingen moest men

1784. Het Vrycorps te *Deventer* betoont Krygseere aan de Regeerings Collegien.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 878. Aanhoudend Verzoek, doch bovenal de doorſteekende Geneigdheid der Burgerye bewoog de Schepenen, Raad en Gemeente te *Deventer*, in Louwmaand des volgenden Jaars, den Ouderdom dier Amptenaaren op vyf en twintig Jaaren te bepaalen. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 353.

XXIII. BOEK.

men de goedkeuring van den Stadhouder inwagten (*).

1784.

Te *Enſchede* verzet men zich tegen het benoemen van Burgemeesteren, door de Drosten.

Zints lang was het te *Enſchede* de gewoonte, dat de Drosten 's jaarlyks Burgemeesters benoemden en aanſtelden. Van dit juk wilden Burgemeesters en Gemeenslieden ontheeven worden, en verzogten zulks by een Verzoekſchrift aan de Staaten, met het afloopen des voorgaanden Jaars. Wanneer de zaak nog onbeſlist hing vernam men dat de Landdrost ten oogmerke hadt, naar ouder gewoonte, te werk te gaan. Dan de Vergadering van Raad en Gemeente, zich beroepende op 't Beſluit van Ridderſchap en Steden om alles, tot de volkomene afdoening, indien ſtaat te laaten, begreepen, zonder nieuwe aanſtelling, op hun Eed in den voorleden Jaare gedaan, te moeten aanblyven: zonder dat de Landdrost eenig regt hadt tot het doen eener nieuwe Aanſtellinge. Waarom zy bepaalden, dat, indien de Landdrost, of iemand van zynen wege, onvermoedelyk, dit mogt onderſtaan, zulks door alle gepaste en behoorelyke middelen tegen te gaan, en niet te gedoogen; dat het Stadhuis, op den gewoonen dag der Regeeringsveranderinge, zou geſlooten blyven, als ook op volgende dagen voor elk, die eenige Verkiezing van Burgemeesteren zou willen onderneemen; wanneer 'er geen klok op iemands last door den Staatsdienaar zou geluid, noch door

(†) *N. Nederl. Jaarb* 1784. bl. 891.

door denzelve eenige afroeping van Burgemeesteren gedaan worden. —— Ondertusſchen verſcheen, ten gebruiklyken dage, de Fiscaal om de Regeeringsbeſtelling ouder gewoonte te verrigten; doch het gebeurde verneemende, leeverde hy eene tegenverklaaring in, en vertrok. 's Anderen daags vergaderden de Stemgeregtigde Burgers en verkoozen nieuwe Gemeenslieden; de Burgemeesters bleeven in hun post, tot dat by de Staaten daar op zou beſlooten weezen (*). XXIII. BOEK. —— 1784.

In *Almelo* was uit kleine beginzelen de Wapenoefening aangegroeid; thans werd de toeloop, tot dit Krygsmans bedryf, zo ſterk, dat men zich verleegen vondt van waar zo veel gelds by een te krygen als noodig was om de meenigte van Wapenen te voorzien. Men koos Gelastigden, met volmagt, om, uit naam van het Exercitie-genootſchap, eene Inzameling by de Burgeren en Ingezeteneu te doen, die door eene gifte van bykans drie duizend Guldens toonden hoe veel belangs zy ſtelden in de voortzetting van dit werk; de jonge Jufferſchap bragt nog honderd en vyftien Guldens toe tot aankoop van Vaandels. Mevrouwe de Gravin Douariere VAN RECHTEREN, Vrouwe van *Almelo*, die, aangezogt om de Kerk ter plaatze van Wapenoefening in den Winter te vergunnen, betuigd hadt dezelve niet gaarne daar toe te zullen zien gebruiken, Het Exercitie-genootſchap te *Almelo* komt tot ſtand.

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 893. enz.

XXIII. BOEK. 1784.

ken, liet, op 't verzoek wanneer men haar de rondgaande lyst der Intekeninge zou mogen aanbieden? door haaren Rentmeester antwoorden, „ dat haar Hooggeboorene „ geen kennis van de oprigting van het „ Corps hadt, en zich buiten de Com„ medie dagt te houden." De herhaalde poogingen des Genootſchaps, eerlang op een geregelden voet gebragt, om de goedkeuring van de Magiſtraat en Mevrouw de Gravinne te bekomen, liepen vrugtloos af (*).

In *Stad en Lande* ſchort men de Uitvoering van eene Wet des Stadhouders op

Ten aanziene van *Stad en Lande*, waar men zo veel misnoegen betoonde, wegens de Beſchikkingen op het Krygsvolk en de Verdeediging van dat Gewest (†), moeten wy hier nog optekenen, dat, wanneer zyne Hoogheid, uit kragte van het Regeerings Reglement van den Jaare MDCCXLIX, op zyn eigen Naam, eene Wet, op het ſchouwen van Wegen, Dyken en Wateren gemaakt, hadt doen afkondigen, eenigen die Wet voor nadeelig hielden. Waar van het gevolg was, dat de Staatsleden, met eenpaarigheid van ſtemmen beſlooten, die Wet door daar toe Gelastigden Staatsleden te doen onderzoeken, en inmiddels het Hof van Juſtitie last te geeven om de Uitvoering daar van op te ſchorten (§).

(*) *Byl. tot den Post van den Neder-Rhyn* V. St. bl. 9. PAAPE *Geſchiedenis van het Exercitie genootſchap te Almelo.*

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 367. 373.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 464.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VIER EN TWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe van dit Boek. CAPELLEN TOT DEN POL *ſterft. Zyn Character. Lykreden over hem gehouden. Zyne Naagedachtenis verder vereerd. Hoe men zich over 's Mans verlies best troostte. De Markgraaf* DE BOUILLÉ *hier te Lande. Hoe in 's Gravenhaage en te Amſterdam ontvangen. Aanſpraak, uit naam der Amſterdamſche Kooplieden, door de Heer* ABBEMA *gedaan. Antwoord. Geſchenk door hun Hoog Mogenden hem overgeleeverd. Geſchil te Rotterdam tuſſchen de Kerkleeraaren* J. HABBEMA *en* J. J. LE SAGE TEN BROEK. P. VAN HEMERT *legt zyn Leeraarampt in de Hervormde Kerk neder, en geeft de reden op. Twee aanzienlyke Doopsgezinde Gemeenten te Haarlem vereenigd.* XXIV. BOEK.

XXIV. BOEK.

nigd. Wyd verſchillende gevoelens, wegens de Vryheid van ſchryven over Godsdienſtige Waarheden. De Godshuizen der Roomsch-gezinden in Holland van Belastingen ontheeven. Verſchillende gevoelens te Steenwyk over den bouw eener Roomſche Kerke. Sledevaard te Leyden door het Genootſchap VENIAM PRO LAUDE, *by een Jubilé gehouden. Eerbetooning aan den Hoogleeraar* J. OOSTERDYK SCHACHT *op zyn tachtigſten Jaardag te Utrecht.* ZOUTMAN *woont de derde viering van den Doggersbankſchen Zeeſlag te Haarlem by. Plan tot het oprigten van een Nederlandsch School voor de Zeevaard. Daadlyke Oprigting van 't zelve. Giften en Voordeelen daar aan toegelegd. Wat de Oost-Indiſche Maatſchappy ter Kamer Amſterdam, 'er aan doet. De Zeehandelaars bieden aan eene Belasting op te brengen. Dit Aanbod aanvaard. Inrigting der Kweekſchoole. Belooning aan Schipper* THOMSON *geſchonken. Verbetering van de Haven in het Nieuwe Diep by de Helder. Oprigting van de Maatſchappy* TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. *Strenge Winter des Jaars* MDCCLXXXIII en MDCCLXXXIV. *Giften ten behoeve der Armen ingezameld. Watersnood in Gelderland. Veelvuldige Doorbraaken. Gereedheid om die Ongelukkigen te redden. Inzameling en Uitdeeling by het Departement des Oeconomiſchen Taks te Amſterdam verzogt. Welke Heeren dien last op zich namen. Hoe zeer dit goedgekeurd wordt. Verbaazende toeloop, welke die Inzameling had.*

Be-

Beraaming op de Uitdeeling. Door de Regeering van Amſterdam en Staaten van Holland begunſtigd. Hoe veel byſtands zy vonden en op welk eene wyze zy de Uitreiking volvoerden. Vier Heeren Bezorgers begaven zich na de overſtroomde Plaatzen. Hunne Verrigting aldaar. Hoe veel zy inzamelden. Voorzorgen tegen beſmetlyke Ziektens in de Overſtroomde Landſtreeken. Aanhoudende Geldbehoefte der Oost-Indiſche Maatſchappye. Bekrompenheid van Geldmiddelen in de Indien. Malacca ten naauwen noode tegen een' Inval der Maleyers beſchermd. Overwinningen door VAN BRAAM *in Indie behaald. Geldſomme Provinciaal door Holland aan de West-Indiſche Maatſchappye opgeſchooten. Deerlyke ſtaat der Volkplantingen aldaar. Hoe het in Suriname geſteld was. Geſteldheid des Handels in de Vereenigde Staaten van America. Geldleeningen, ten behoeve van dezelve, hier geopend.* XXIV. BOEK.

Veele Gebeurtenisſen en Byzonderheden, voorgevallen in het beſchreeven Jaar, zo ryk in Lotwisſelingen den Staat betreffende, die met dezelve in geen onmiddelyk verband ſtaan, en egter, in eene *Vaderlandſche Historie*, der vergetelnisſe verdienen onttoogen te worden, zullen de ſtoffe van dit Boek uitmaaken; en, ſchoon van zeer onderſcheiden aart, hier byeengezameld, het Geſchiedverhaal deezes 1784. Stoffe van dit Boek.

XXIV. BOEK.

zes Jaars voltooijen, en zeer voeglyk besluiten.

1784.

Men kan niet lochenen, dat de zaaken in den Lande gunſtig geſchaapen ſtonden voor de Party, die een Grondwettige Herſtelling begeerde, en, met allen yver, 'er op uitwas om dezelve tot ſtand te brengen; en 't gaat even zeker, dat de *Overyſſelſche* Ridder VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, blykens bykans ontelbaare ſtukken, in den loop onzer Geſchiedenisſe, zints den *Americaanſchen* Oorlog, een der eerſte en voornaamſte Bewerkeren was van deezen bedoelden Staatswisſel; en ſteeds ten dryfveer ſtrekte ter bevordering en voltooijing van dat werk. Allen die het begunſtigden, allen die 'er deel in namen, hadden op dien Edelman het oog gevestigd. Hy was als 't ware, het Middelpunt, de Man des Volks, dierbaar geworden door zyne verdrukking, beroemd door zyne zegepraal, en geliefd wegens zynen onvermoeiden yver en onbezweekene ſtandvastigheid, met pen en mond de zaak, die hy op zich genomen hadt, rustig verdeedigende. Of, om met de taal zyner Hoogagteren te ſpreeken. „ Een Staatsman, begaafd met een vlug „ Verſtand, ſchrander Oordeel, diep Door„ zigt, bedaarde Kloekmoedigheid en „ ſtandvastige Trouw. —— Een Ridder, „ meer edel door zyne uitmunteude Ga„ ven en Verdienſten, dan door het al„ oude Bloed. —— Een Vader des Va„ derlands, die de verdrukte Onnozelheid,

CAPELLEN TOT DEN POL ſterft.

„ heid, gehuisvest by den *Overysſelſchen* XXIV.
„ Landbouwer, beſchermde tegen Dwing- BOEK.
„ landy. —— Een rechtſchapen *Belg*, ——
„ die, in weerwil van de beledigingen, 1784.
„ hem van den ontaarten Adel en ſlaaf-
„ ſche Hovelingen aangedaan, belangloos,
„ de Burgerlyke Regten verdeedigde, de
„ zieltoogende Vryheid opbeurde, de
„ vadzige Werkloosheid opwakkerde, en
„ de verkleumde Liefde voor het Vader-
„ land ontgloeide (*)." Deeze hoogstbe-
wonderde Man ontviel, den zesden van Zomermaand, zynen Aanhang, wanneer de Dood hem, ten huize van zynen Boezemvriend, den Baron van PALLANDT TOT ZUITHEM, Drost van *Yſſelmuiden*, die dezelfde zaak met hem voorſtondt, in de kragt zyns leevens, in den ouderdom van drie en veertig Jaaren, wegrukte.

Een gevoelige ſlag, die zyne Party, de grootheid van dat verlies bezeffende, op het diepſte trof. Een dood die juichensſtoffe gaf aan de Tegenparty, welke volvroiyk uitriep, *de Afgod der Vryheid ligt geveld!* Schoon 'er, „ want arre faam," gelyk de Geſchiedſchryver HOOFT zegt, „ gaat der Grooten uitgang dikwyls naa," gerugten liepen, dat een boosaartige hand, gif gemengd, en door dit ſnood bedryf den dood

(*) *Gedenkzuil voor* J. D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, by KRAP, WALRÉ en LOOSJES Voorberigt bl. X.

XXIV. BOEK. 1784.

dood des Ridders veroorzaakt hadt (*); is 'er nooit bewys voor bygebragt, en alle waarſchynlykheden pleiten voor het tegendeel. Zyn grootſte Vriend en Lofredenaar de Eerw. J. DU PUY, ſchryft denzelven toe aan eene werkzaamheid van Ziel, die wel tot een aanhoudenden arbeid bekwaam, door de vermoeienis heen worſtelde, den zwaarſten last gewillig torschte, en zich nooit door de aangenaamheden eener aanlokkende rust liet bekooren; terwyl zyn Lichaam dezelfde kragten niet bezittende, allengskens werd uitgeput, en zyne onafgebrooke bezigheden het langzaam, doch zigtbaar, verzwakten; en zyne rustlooze poogingen, tot heil van 't Vaderland, zynen dood verhaasten. Deeze Heer woonde CAPELLENS ziek- en ſterfbedde by, en zou zeker, was 'er iets van dien helſchen aart gezien of zelfs vermoed, het aangeduid en daar tegen uitgevaaren hebben (†).

Zyn Character.

Hoe ook gehaat en gevloekt van zyne Tegenparty, zal de Onpartydigheid, als zy niet op *woorden* let; maar zich de door

(*) Korten tyd naa 's Ridders overlyden werd ons een naamloozen Brief vertoond, waar in men dit met ronde woorden ſchreef; en in een Lierzang, ASTERIA getyteld, door S. STYL, troffen wy deezen regel aan,

En God weet hoe Capellen ſtierf!

(†) DU PUY *Lofreden op* VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL bl. 57. De Eerw. VAN DER KEMP, kent 's Mans dood aan dezelfde oorzaak toe, in zyne *Hiſt. der Admiſſie* van dien Ridder bl. 96.

door hem bedreevene *daaden* in ons Geſchiedblad opgetekend, herinnert, de egtheid erkennen der Character trekken onder welke hy, in gemelde Lofreden, ten opzigte van de Party, door hem tot zyn uiterſte aangekleefd, wordt voorgeſteld. „ Zo," roept DU PUY uit, „ zo „ is hy ons Vaderland ontrukt in de kragt „ zyner Jaaren, wanneer wy met reden „ konden hoopen, dat de groote weldaaden, door Hem aan deezen Staat, in 't „ byzonder aan *Overyſſel* beweezen, ſlegts „ beginzelen waren van het heil, 't welk „ Hy, zo de Voorzienigheid Hem niet „ zo vroegtydig van zynen zwaaren ar„ beid hadt verlost, meer en meer zou „ hebben bevorderd. Thans was hy meer „ dan ooit in ſtaat om het Vaderland de „ gewigtigſte dienſten te doen. Het on„ begrensd vertrouwen, het welk byna „ de ganſche Natie in Hem ſtelde; zyn „ welverdiende en byna algemeene invloed, „ vereenigden de harten, en deeden de „ welmeenenden, in verſcheidene Gewes„ ten van ons Gemeenebest, een en het„ zelfde doelwit in het oog houden, en „ denzelfden weg in ſlaan om het te „ bereiken. Door Hem, door zynen in„ vloed verdweenen de tegenſtrydige denk„ beelden, die, hoe opregt de Menſchen „ ook handelen, dikwyls onvermydelyk „ zyn, daar ieder dezelfde zaak niet al„ toos uit hetzelfde oogpunt beſchouwt. „ Hy was de band der Eensgezindheid „ onder de Voorſtanders der Vryheid en

XXIV. BOEK. 1784.

XXIV. BOEK. 1784.

„ des Vaderlands, door Hem werden de
„ kragten vereend, die verſpreid zynde
„ en afzonderlyk werkende, weinig in-
„ druk gemaakt, elkanderen belemmerd,
„ mogelyk wederſtreefd, en niet dan zeer
„ geringe uitwerkzels te wege gebragt
„ zouden hebben; maar aan welke haare
„ vereeniging den grootſten nadruk heeft
„ gegeeven. En daar het vertrouwen op
„ Hem, daar zyn invloed nog dagelyks
„ vermeerderde, vleiden wy ons met de
„ ſtreelendſte hoope, dat hy met nog ſnel-
„ ler ſchreeden in zyne loopbaane voort-
„ ſpoeden, zyne verzwakte Tegenſtree-
„ vers met nog meerder magts ter ne-
„ derſlaan, en het heil van 't Vaderland
„ volmaaken zoude. —— Bedaardheid en
„ Gemaatigdheid was de raad van onzen
„ verſtandigen Vriend; 's Volks Regten
„ moesten op eene rechtmaatige wyze
„ ſtaande gehouden worden. Wie haat-
„ te meer dan Hy de ſnoode Muitzugt,
„ die een Land tot deszelfs ondergang
„ doet hellen, wanneer een woeste hoop,
„ met eene drieste onkunde gewapend,
„ gelyk een door hollen verblind paard,
„ voortſnelt, zyne woede den ruimen teu-
„ gel viert, de heiligſte Wetten vertrapt,
„ en het Vaderland verplettert! ——
„ Zyn geheelen invloed beſteedde Hy om
„ het Oproer, dat haatlyk gedrocht, uit
„ het midden van eene agtenswaardige
„ Natie te weeren, Haar dien bedaarden
„ moed in te prenten, dewelke alle mid-
„ delen van geweld, zo lang het moge-
„ lyk

„ lyk is, van zich verwydert, en de paa- XXIV.
„ len van Pligtmaatigheid en Billykheid BOEK.
„ niet overſchreedt. —— CAPELLENS ——
„ Naam was nooit de leus van Oproer; 1784.
„ nooit werd een domme en balddaadi-
„ ge troep door Hem opgehitst tot het
„ pleegen van moedwilligheden. Zy al-
„ len, die zyne Leer begreepen en zy-
„ ge Waarſchuwingen aannamen, waren
„ Vrienden van Rust en Vrede. Zy
„ toogen de Wapenen aan, niet om te
„ beledigen; maar om Rust en Vrede te
„ beveiligen (*)."

't Was 't Genootſchap van Wapenhandel te *Zwolle*, waar van de overleden Ridder de Stichter was (†), dat den Eerw. J. DU PUY, Secretaris des Genootſchaps, Bedienaar des Godlyken Woords in de *Walſche Kerk* te dier Stede, verzogt tot het doen der Lykreden, waar uit wy deeze trekken ontleenden. Een der Stadskerken vergunde de Regeering ten dien einde, op den zestienden van Oogstmaand; een Treurmuzyk vóór en naa de Lofreden, vermeerderde de ſtaatlyke treurigheid der toegevloeide menigte; de Leden des Genootſchaps waren allen in hunne Uniforme uitgedoscht tegenwoordig, en droegen een rouw van zes weeken, beſtaande in zwarte ſtrikken om den arm (§).

Lykreden over hem gehouden.

Ver-

(*) DU PUY *Lofreden* &c. bl. 23, en 58.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* hier boven bl. 76.
(§) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl 1675.

XXIV. BOEK. 1784.

Zyne nagedagtenis verder vereerd.

Verſcheide Dichters en Dichteresſen, en onder hun de beroemdſten deezer dagen, betreurden 's Ridders Dood, en zongen zynen Lof (*). Een Gezelſchap te *Alkmaar* loofde een Eerprys uit aan den Dichter, die het beste Zangſtuk, met bygevoegd Zangmuzyk op het afſterven deezes Mans vervaardigde, 't welk eensdeels den Lof behelsde van dien Ridder, en ander deels ten ſpoorſlag ſtrekte voor andere Vaderlandſche Mannen (†). De Medailleur J. G. HOLTZHEY, een Gedenkpenning vervaardigende met betrekking op, en by gelegenheid van, het begin des Jaars MDCCLXXXV ſchikte de Voorzyde geheel tot aandenken aan CAPELLENS roem en dood (§).

Mogt

(*) De voornaamſte zyn bycen te vinden in den bovenaangehaalden *Gedenkzuil*, voor J. D. v. D. CAPELLEN TOT DEN POL.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1311.

(§) De Verklaaring des Maakers luidt. „ Op de „ Voorzyde vertoont zich, (ter dankbaare vereeuwi„ ging der Gedagtenisſe van den Onſterflyken Ridder „ Baron J. D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN „ POL, die door Kunde, Getrouwheid, Mannenmoed „ en onwaardeerbaare dienſten aan het Vaderland in „ 't algemeen, en aan de Ingezetenen der Provincie „ van *Overyſſel* in het byzonder beweezen, gansch „ *Nederland* aan zich verpligt heeft,) een Eerzuil „ als op zyn Grafzerk opgerigt, op dewelke onder „ een Starrekroon der Onſterflykheid, een Lykbusch, „ met Cypresſenloof behangen, nevens het Stamwapen „ van den edelen Menſchenvriend, geplaatst is. Op „ de zerk leest men *nobliſſimi Equiti* J. D. VAN DER „ CAPELLEN TOT DEN POL, *Libertatis Tranſiſa„ lanicæ Vindici, natus* II. *Nov.* MDCCXLI. *Obiit VI. Ju-*

Mogt iemand, op de tyding van het afſterven deezes Edelmans een der Aanhangeren van hem toevoegen, *Myn* CESAR *leeft uw* BRUTUS *is niet meer!* De Vrienden van den betreurden Ridder beurden zich op met het denkbeeld, 't geen wy niet voeglyker weeten uit te drukken dan met de woorden van DU PUY, „ waare Hy afgeſneeden geweest, „ vóór

XXIV. BOEK. 1784.

Hoe men zich over zyn verlies best troostte.

„ *VI. Juny* MDCCLXXXIV. Dat is, *Tot Gedagtenisſe van den Ed. Ridder* J. D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL &c. *Handhaaver der Overysſelſche Vryheid* Geb. 2 Nov. 1741. Overl. 6 Juny 1784. De Vryheid met haar Hoed en Speer ſtaat aan de eene, de Standvastigheid met haar Kolom aan de andere zyde, met een Laurierkrans in haare hand om hoog geheeven, en ter herinnering, dat de Vryheid, door zyne Standvastigheid over List en Geweld zegevierde, en niet alleen de Overwinning, maar ook de grootſte Lauwerkroon voor een Mensch op aarde te verkrygen, naamlyk de dankbaare Erkentenis van alle zyne braave Tydgenooten, heeft weggedraagen, zo zit op de Zerk een teder Kind, wel weenende om zynen dood; maar ook in zyn handje houdende een Pergament opgerold, hebbende in plaats van een Zegel een Gouden Medaille met zyn Wel Ed. Geb. Borstbeeld aan de eene zyde aan een kleine Gouden Ketting hangende, ziende op het voorgevallene by het Pergamente Erkentenisſchrift der Boeren van *Overysſel*; wyders een Doodsgeraamte met een vuurige Pyl en Uurglas de vlugt neemende, ziende op zyn vroegtydig en onverwagt overlyden met dit Omſchrift

MORS OPTIMI MOEROR OMNIUM BONORUM

dat is

DE DOOD VAN DEEZEN ALLERBESTEN IS DE ROUWSMART VAN ALLE BRAAVEN.

XXIV. BOEK. 1784.

„ vóór dat zyne heilzaame denkbeelden
„ zich onder ons hadden kunnen verſpreiden; vóór dat de zaaden van Kennis
„ tot eenen zekeren trap van rypheid waren gekomen, en vrugten hadden gedraagen; vóór dat *Neêrlands* Volk door
„ hem was opgewekt; vóór dat zo veele
„ groote en den Vaderlande nuttige Daaden door hem waren verrigt; welk deerniswaardig Lot zouden wy dan niet
„ hebben ondergaan? — Als een lugtsverheveling zou Hy geſcheenen hebben
„ voor één oogenblik en verdweenen zyn;
„ in één oogenblik waren wy wederom
„ in dezelfde duisternis gedompeld geweest: zyne Lesſen waren niet bekend
„ of ras vergeeten geworden; Zyne groote vermogens, Zyne veruitgeſtrekte inzigten waren voor ons verlooren geweest. — Maar veele Jaaren hebben
„ wy hem mogen behouden; en daardoor is hy ons niet geheel ontrukt.
„ Hy is geſtorven; maar zyn Geest bezielt eene menigte van *Neêrlands* Inwoonderen. Het vuur van Vaderlands- en Vryheidsliefde, dat in zyn Harte
„ brandde, heeft veeler harten doen ontvlammen; Het Licht, dat by Hem was,
„ heeft in veeler Zielen een helder licht
„ doen ſchynen. Het zal ſchynen naa zynen dood! en mogt het nooit worden
„ uitgebluscht!" (*).

Het

(*) DU PUY *Lofreden* &c. bl. 62. HENDRIK BERGH *Luthersch Predikant te Deutichem* deedt al-

Het kon in den tegenwoordigen toeſtand van 's Lands zaaken, en de naauwe betrekking, welke tuſſchen deezen Staat en *Frankryk* op handen was, niet miſſen of een Held diens Volks, die veel toegebragt hadt om dat Ryk, by den Ingezeten, en bovenal den handeldryvenden Burger, in een gunſtig licht te doen voorkomen, moest zich hier te Lande vertoonende, aangenaam en hoogst welkom weezen. Zodanig een Held was de Markgraaf DE BOUILLÉ, in den laatst gevoerden Oorlog in de *West-Indiën* en inzonderheid door het heroveren van *St. Euſtatius* op de *Engelſchen*, en zyn daar gehouden handel, omtrent de *Hollandſche* Inwoonderen van dat Eiland, die hy uit verlegenheid en van den druk der roovende *Engelſchen* verloste, en by hunne voorige Regeeringsvorm onder de Heerſchappy der Algemeene Staaten herſtelde (*), beroemd, geagt en bemind geworden. XXIV. BOEK. 1784. De Markgraaf DE BOUILLÉ hier te Lande.

Hy bezogt in den Zomer deezes Jaars *'s Gravenhaage*. De Heer DE BERENGER, by afweezigheid des *Franſchen* Gezants, met de zaaken van dat Hof belast, ſtelde hem, daags naa zyne aankomst, den Erfſtadhouder voor, die deezen dapperen en kundigen Krygsman op 't minzaamſt Hoe in den *Haage* en te *Amſterdam* ontvangen.

aldaar eene Lykreden over dien Ridder, welke mede het licht ziet; doch op verre na niet haalt by die van den Eerw. DU PUY.

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* III. D. bl. 257.

XXIV. BOEK. 1784.

zaamst ontving. Waar hy zich vertoonde ontmoette hy de ſpreekendſte tekens van hoogagting. —— Allerſterkst ſtraalden dezelve door te *Amſterdam*. De weinige oogenblikken, welke hy zich op de Beurs vertoonde, deeden den Handel ſtilſtaan op dat de Nieuwsgierigheid zich mogt verlustigen in den Man te beſchouwen, dien de Kooplieden aanmerkten als een Wreeker van zo veele hun aangedaane hoogst ſchaadende beleedigingen.

Aanſpraak uit naam der *Amſterdamſche* Koopliedendoor ABBEMA.

Het bewonderend beſchouwen van dien Man was alles niet wat hem te dier Koopſtede wedervoer. Een aantal Kooplieden benoemde eene Bezending om hem in zyn Verblyf te begroeten. Welke gevoelens hun bezielden, en op welk een prys zy deezen Held ſtelden, blykt uit deeze Aanſpraak, die de Heer ABBEMA hem, uit aller naam, overgaf. „ De Ondergete„ kenden, Kooplieden en Inwooners der „ Stad *Amſterdam*, haakten na het geluk„ kig oogenblik, dat zy, in den Perſoon „ van uwe Excellentie, een van die zeld„ zaame Helden mogten beſchouwen, die „ de verheevenſte Edelmoedigheid by de „ onverzaagdſte Dapperheid weeten te voe„ gen, en welker uitmuntende Dienſten „ regt hebben op de eeuwige Erkentenis „ deezer Republiek. Zy zyn zo door„ drongen van de gevoelens, welke uwe „ Dapperheid, uwe Onbaatzugtigheid zon„ der voorbeeld, en uwe Eerbied voor „ de Regten des Menschdoms, hun heb„ ben ingeboezemd, dat 'er woorden ont„ bree-

„ breeken om dezelve kragtig en getrouw uit te drukken. Het kort verblyf, dat de Veroveraar van *St. Euſtatius* in deeze Stad houdt, laat niet toe, dat zy uitſteekender blyken van hunne Gevoeligheid aan uwe Excellentie geeven. Maar zy geloofden aan hunnen Pligt te kort te komen, indien zy deeze gelegenheid niet waarnamen om aan Uwe Excellentie, openbaare blyken van hunne Erkentenis te betoonen voor alle de goede Dienſten, welke Uwe Excellentie, in den loop van deezen laatſten Oorlog, aan de Republiek, en aan haaren Koophandel in de *West-Indiën*, en vooral te *St. Euſtatius* gedaan heeft. — De Grootmoedigheid, die uw Beſtuur en uw Krygsgedrag altoos geleid heeft, is niet minder geſchikt om die allen met ſchande te overdekken, die de Wapenen en de Vlooten van onze gemeene Vyanden gevoerd hebben, dan om eenen nieuwen luister aan uwe Deugden by te zetten. Deugden aan welken de onbarmhartige Roovers onzer Eigendommen niet hebben kunnen weigeren hunne Loſſpraaken, en hunne Agting toe te ſtaan. —— Dat Uwe Excellentie zich dan verwaardige de opregtſte en leevendigſte betuigingen van Dankbaarheid aan te neemen, die U aangeboden worden door vrye Republikeinen, voor alle de uitmuntende Dienſten, welke Uwe Excellentie aan de Republiek in 't algemeen en aan de Koop-

XXIV. BOEK. —— 1784.

„ Koop-

XXIV. BOEK. 1784.

„ Kooplieden in 't byzonder gedaan heeft.
„ En dat dezelve verzekerd zy, dat het
„ toppunt van geluk voor hun zyn zal
„ op een uitſteekender wyze blyken te
„ geeven van hunne hoogagtende Eerbie-
„ digheid. —— Dat de Opperſte Re-
„ geerder der Wereld uwe grootmoedige
„ en roemryke Daaden bekroone met die
„ Vergelding, welke aan Wreekers der
„ Regten van het Menschdom toekomt!
„ Dat Hy uwe Onderneemingen blyve
„ voorſpoedig maaken! En dat Hy U
„ vergunne nog veele Jaaren te kunnen
„ arbeiden aan den Roem en Eere van
„ die Doorlugtige Kroon, aan welke uwe
„ Bedryven reeds zo veel luisters hebben
„ bygezet!"

Hoe beantwoord.

Het Antwoord des Markgraafs ſtrookte volkomen met de Edelaartigheid der Beginzelen, uit welke zyne voorheen ſpreekende Daaden waren voortgevloeid: immers het kwam neder op deezen zin.

„ Dat Hy zeer gevoelig was aan de by-
„ zondere blyken van Hoogagting, welke
„ men aan Hem betoonde, wegens die
„ Verrigtingen, dewelke hy alleen aan-
„ merkte als een verſchuldigde uitoefe-
„ ning en betragting van zynen Pligt, en
„ wegens welken men dus geene de ge-
„ ringſte Dankbetuiging aan hem verſchul-
„ digd was. —— Dat Hem, ondertus-
„ ſchen niets aangenaamer zou kunnen
„ zyn dan om aan dit Gemeenebest, in-
„ gevalle het immer zich wederom in
„ omſtandigheden mogt bevinden, die zo

„ wei-

„ weinig wenschlyk waren voor den Bloei XXIV.
„ en Welvaard van den handeldryvenden BOEK.
„ ſtaat deezer Landen, als die, waar in ——
„ het zich onlangs hadt bevonden, de- 1784.
„ zelfde blyken te zullen kunnen geeven
„ van zyne Bereidvaardigheid om, door
„ het vervullen van zynen Pligt te vol-
„ doen aan de opregte begeerte en ver-
„ langen van dat Ryk, 't welk niets an-
„ ders dan eene opregte en door daaden
„ bevestigde Vriendſchap, met dat Ge-
„ meenebest zogt te onderhouden (*)."

Hun Hoog Mogenden, daar *Dordrecht* een Voorſtel deswegen by Staaten van *Holland* gedaan hadt, en de Repreſentant van zyne Hoogheid en de Bewindhebbers der *West-Indiſche* Compagnie ter Kamer *Amſterdam* dit aandrongen, waren niet onerkentlyk aan die Held. Zy beſlooten hem, voor zyne beweezene dienſten aan den Staat, wegens de Herovering van *St. Euſtatius*, een *Solitaire* aan te bieden, zynde een Ring van een enkelen Brillanten Steen, ter waarde van achttien of twintig duizend Guldens (†). Vereering van hun Hoog Mogenden aan dien Held.

Te midden van zo veele woelingen in het Staatkundige en Burgerlyke, als ten deezen dage in ons Vaderland heerschten, was 't zelve niet vry van Kerkgeſchillen, en Oneenigheden. Een deezer liep tot eene hoogte dat wy 't zelve met ſtilzwygen Geſchil te *Rotterdam* tuſſchen J. HABBEMA en J. J. LE SAGE TEN BROEK

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 1258. 1275. enz.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1786. 34. en 115.

XXIV. BOEK.

1784.

Kerkleeraaren te *Rotterdam.*

gen niet mogen voorbygaan; te min daar 's Landsvaderen 'er eindelyk mede gemoeid werden. —— Twee Kerkleeraars te *Rotterdam* J. HABBEMA en J. J. LE SAGE TEN BROEK waren 't beiden eens om 't Lyden van CHRISTUS als *Borgtogtelyk* te beſchouwen: dan de eerſte beweerde, dat alles wat de Heiland, geduurende zyn leeven geleden heeft, en elk Lydensgedeelte van 't zelve, tot het minſte toe, op het Borgtogtlyke overgebragt en dus verklaard moest worden; de laatſte dat de kragt van het Borgtogtlyk Lyden alleen gelegen was in zyne Kruisdood. Veele Leeraars der Heerſchende Kerke voeden hier omtrent verſchillende gedagten, en helden na de eene of de andere zyde over; veelen hunner zagen dit aan als iets waar over men, behoudens de Regtzinnigheid, verſchillend kon denken, en bragten dit ſtuk tot de Broederverſchillen; waar in men elkander minzaam kon verdraagen. Hadden de *Rotterdamſche* Leeraars dit zo begreepen hun Geſchil hadt zo veel gerugts niet gemaakt; maar de een zag zyn gevoelen aan als volſtrekt behoorende tot de Kerkleer; terwyl zyn Amptgenoot 't zelve wraakte en oordeelde, dat men door zodanig een gevoelen te omhelzen, onvermydelyk in veele zwaarigheden en ongerymdheden verviel: en hunne verſchillende Leerwyze werd een openbaar twistgeding. In wederzydſche Schriften beweerden zy hunne verſchillende denkbeelden, welhaast doormengd

mengd met gebeurtenisſen, die buiten de zaak des Geſchils omliepen en meer de Perſoonen der Geſchilvoerderen betroffen; tot zy in een openbaar Nieuwspapier beiden verklaarden, „ dat zy de „ Perſoneele Differenten tusſchen hun „ beiden ontſtaan in der minne bygelegd „ hadden en niets perſoneels meer tegen „ elkander zouden ſchryven. XXIV. BOEK. 1784.

Over de zaak zelve zagen bykans ontelbaare Papieren het licht. Behalven de Hoofdperſonaadien in deezen, kwamen Medeſtanders van de eene en de andere Party ten tooneele. De Kerkenraad te *Rotterdam* mengde 'er zich, in en de wyze der behandelinge veroorzaakte nieuwe oneenigheden. Zommige Perſoonen, zich Ledemaaten der *Rotterdamſche* Kerke noemende, droegen, by eenen Brieve aan den Kerkenraad gerigt, eenige Bedenklykheden, voor over de Leer van LE SAGE TEN BROEK, met verzoek om van den Kerkenraad des eene duidelyke verklaaring te ontvangen. Deeze beſloot, zonder dien Leeraar te hooren, of agt te ſlaan op een Brief van hem gezonden, eene Commisſie te benoemen, en hem voor dezelve te ontbieden, om 'er vriendbroederlyk onderhouden te worden over zyne aſwykende Stellingen en Christlyk, doch ernſtig, te vermaanen, die Leerſtellingen, voortaan noch op den Predikſtoel, noch in byzonder Onderwys, of Geſprekken, of in Geſchriften, ooit meer te zullen leeren.

LE SAGE TENBROEK beroept zich op de Clasſis van *Schieland*.

Van

XXIV. BOEK. 1784.

Van dit genomen Beſluit beriep zich LE SAGE TEN BROEK op de Clasſis van *Schieland*. Dan de Kerkenraad liet niet af hem ten tweeden en derden maale voor zich te doen dagvaarden: tot hy verklaarde, „ hangende zyn Appél „ nooit met den Kerkenraad te zullen „ handelen, noch voor denzelven te zul„ len verſchynen, om zich te laaten ver„ maanen of onderhouden, over het ſchry„ ven van zodanige Stellingen, welke de „ Kerkenraad reeds hadt geoordeeld dat „ van de aangenomene Leer afweeken, „ en zonder eenigen grond ſtelde, dat „ in zyne woorden en gezegdens be„ greepen waren; maar het oordeel over „ de Handelwyze des Kerkenraads, en zyn „ gedaan verzoek, aan de Eerw. Clasſis „ van *Schieland* over te laaten."

Vervoegt zich by Staaten van *Holland* met een gelukkigen uitſlag.

Deeze Handelwyze des Kerkenraads moede, vervoegde hy zich by Staaten van *Holland* met Verzoek, om den Kerkenraad, hangende dit zyn gedaan Beroep, te doen verbieden, met eenige Regtspleegingen, Opſchorting van Bediening, als anderzins, in of van wegen deeze zaak voort te gaan. Deezen vonden de wyze, waar op de Kerkenraad of de Meerderheid van dien, gehandeld hadt, geheel *ſingulier* zonder voorbeeld *informeel* en *wederregtlyk*, en willigden het gedaan Verzoek volkomen in (*), gelyk zy den Hoog-

(*) *Reſol. van Holl.* 9. April 1784.

Hoogleeraar ook de hand boven 't hoofd hielden, wegens de Uitſpraak der Clasſis van *Schieland*, over zyne één en vyftig beredeneerde Stellingen (*). XXIV. BOEK. 1784.

Niet weinig opziens baarde het, dat de Eerw. PAULUS VAN HEMERT Leeraar te *Wyk by Duurſtede*, van de *Contra-remonſtrantſche* tot de *Remonſtrantſche* denkbeelden overgegaan, zyn Ampt vrywillig nederlag, in 't bezef, dat hy, behoudens zyne van de Leer der Heerſchende Kerke zeer veel verſchillende Gevoelens, in die Kerke het Leeraarampt niet kon blyven bekleeden; daar hem de Eerlykheid verboodt anders te denken en anders te ſpreeken. Hy nam afſcheid van de Clasſis van *Rhenen* en *Wyk*. Het gerugt verſpreidde dat hy die Clasſis, by dit ſcheiden zeer onbehoorelyk behandeld en Leeringen voorgeſteld hadt, die naar de gruuwzaamſte Ketteryen riekten. Ter ſtuitinge hier van gaf hy eenen Brief in 't licht, en daar in deeze redenen van zynen gedaanen ſtap. „ Zo lang ik my „ door vooroordeelen liet regeeren heb„ be ik ook overeenkomſtig met die be„ grippen gepredikt; maar zo haast be„ kende ik niet de Eenvoudigheid der „ Christlyke Leere, of ik moest myne „ Predikwyze veranderen, en ondervond „ meer dan één hoe moeilyk het zy „ een eerlyk Man te blyven, door aan„ den

P. v. HEMERT legt zyn Leeraarampt by de Gereformeerde Kerk neder: en geeft de reden op.

(*) *Reſol. van Holl.* 16 July en 7 July 1785.

XXIV. BOEK. 1784.

„ den eenen kant, niets te zeggen, 't
„ welk tegen de aangenomene Leer ſtry-
„ dig is, en aan de andere zyde zyne
„ Conſcientie niet te verkragten. Ik
„ poogde wel het groot onderſcheid tus-
„ ſchen 't geen wat eigenlyk de Leer
„ van den Godsdienst is, en den grond-
„ ſlag legt tot Christlyke deugd, rust,
„ en hoop, en tuſchen de enkel beſpie-
„ gelende Leerſtukken en Bepaalingen,
„ ſteeds in 't oog te houden, myne
„ Hoorders liefderyke en verdraagzaame
„ Gevoelens omtrent andere *Christenen*
„ in te boezemen, en hunne aandagt,
„ zo veel ik konde, af te trekken van
„ alle onvrugtbaare geſchillen, mensch-
„ lyke vindingen, en eigendunklyke uit-
„ leggingen der Schriftuur, welke maar
„ al te vaak aanleiding geeven tot dien
„ beſlisſenden toon, waar mede wy en-
„ kele Onderſtellingen tot het volkomen
„ gezag van uitgemaakte Godlyke Lee-
„ ren verheffen. Evenwel wil ik niet
„ ontveinzen, dat ik my telkens verlee-
„ gen vond, vooral wanneer ik den *Hei-*
„ *delbergſchen Catechismus* verklaaren en
„ van zogenaamde Party-leeren ſpreeken
„ moest. Het is toch den gemeenen
„ hoop der *Calvinistiſche Christenen* niet
„ genoeg de algemeene Geloofsleer te
„ hooren voorſtellen, en de werkzaa-
„ me Leeringen van JESUS Hemelſchen
„ Godsdienst te hooren aanklemmen;
„ maar men wil, ſchier by alle gelegen-
„ heden, het characteriſtieke van *Calvyns*

Stel-

„ Stelzel, ja zelfs de verſchillende be- XXII.
„ grippen, waar over de *Christenen* zich BOEK.
„ helaas van elkander geſcheurd hebben! ——
„ van den Predikſtoel hooren voordraa- 1784.
„ gen: onttrekt de Prediker zich aan dee-
„ ze onchristlyke Gewoonte, terſtondt
„ wordt hy het voorwerp der liefdeloo-
„ ze verdenking en ſmaadelyke naaſpraak,
„ gelyk ik ook in myn Perſoon onder-
„ vonden heb.

„ Hoe moeilyk, derhalven, ja onmoge-
„ lyk is het voor eenen Leeraar, die be-
„ grypt, wat eigenlyk het Christendom
„ zy, en dat het Predikampt niet anders
„ nuttig is, dan wanneer het de Men-
„ ſchen waarlyk verbetert, zyn Ampt in
„ Conſcientie waar te neemen, onder
„ zulke *Christenen*, die den Prediker ge-
„ woon zyn te beoordeelen, naar maa-
„ te van den yver, waar mede hy de
„ Woorden behoudt, en zich aan For-
„ mulieren en Uitdrukkingen verbindt,
„ welke hunne Vaders gemaakt en als
„ volſtrekt noodzaaklyk voorgeſteld heb-
„ ben. Het Predik-Ampt, myne Broe-
„ ders! houde ik van een onberekenbaar
„ nut, mits hetzelve wel bediend wor-
„ de, en rechtſchaapen Predikers veel
„ eere waardig; maar hoe ongelyk meer
„ nut konden de Dienaars van het Eu-
„ angelie toebrengen aan hunne Gemeen-
„ ten, indien zy het voorbeeld van
„ GODS grooten Afgezant, en van de
„ Apostels, meer volgden; welke in alle
„ hunne Onderwyzingen dat alleen als

XXIV. BOEK. 1784.

„ Godsdienst deeden voorkomen, wat „ welgezinde en rechtſchaapen Menſchen „ maakt, en de harsſenen der Hoorderen „ nimmer met hoogvliegende en netelige „ Geſchilſtukken warm maakten! Gaarne had ik op deeze wyze langer in dit „ Ampt bezig geweest; maar de ſtaat „ waar in de Hervormde Kerk zich tot „ nog toe bevindt, maakt dit onmogelyk (*)." —— Welhaast werd hy meer en meer bekend door zyne *Brieven over de Rede en haar Gezag in den Godsdienst*, aan den Hoogleeraar GISBERTUS BONNET, zynen geweezen Leermeester, die door deezen ſchranderen Godgeleerden beantwoord, ſtoffe tot veelvuldige Geſchriften over dit Onderwerp en de daar mede zamenhangende opleeverden (†).

Twee Doopsgezinde Gemeentens te *Haarlem* vereenigd.

Beſtaat 'er in onze *Vereenigde Gewesten* eene Gezindheid, die zich, voor lange, meer dan eenige andere deedt kennen, door veelvuldige Onderſcheidingen in Smaldeelen, elk met een daar aanvoegenden of door dezelve verkooren Naam van Onderkenning beſtempeld, 't is die der

(*) *Brief van* PAULUS VAN HEMERT *geſchreeven aan de Eerw. Claſſis van Rhenen en Wyk.* Te Utrecht by J. C. TEN BOSCH.

(†) In den Jaare MDCCLXXXX werd VAN HEMERT in de Kweekſchool der *Remonſtranten* te *Amſterdam* tot Hoogleeraar in de Wysbegeerte en Voorbereidende Weetenſchappen verkooren, welke Post hy aanvaardde. Zie de *Algem. Konst- en Letter-bode* V. D. bl. 51, en 171.

der *Doopsgezinden* (*). Doch eene meerdere verlichting, dan in vroegere dagen, greep onder hun, zints een geruimen tyd, plaats, door dien hunne Kweekſchool te *Amſterdam* Mannen uitleverde, die niet alleen deezer Gezindheid, maar ook den Vaderlande, eere aandeeden. De benzelagtige verwyderende Geſchillen werden door de Verſtandigſten met wel verdiende kleinagting behandeld en verworpen. —— Geene Stad in *Holland* waar deeze Gezindheid meer uitſteekt en langer heeft uitgemunt dan *Haarlem*; hier ook trof men oudtyds, om zo te ſpreeken, van alle Smaldeelen Gemeentens aan: allengskens zyn ze door uitſterven en vereenigen verminderd. Ten deezen Jaare beſtonden 'er nog twee, elk op zich zelve aanzienlyke Gemeentens; doch, voor een geruime wyle, alleen in 't Huishoudelyke onderſcheiden, en in Leerbegrippen eenſtemmig; die beide vereenigden zich op den laatſten van Herfstmaand deezes Jaars, den Naam van *Vereenigde Doopsgezinde Gemeente* aanneemende, die geenen anderen Geloofsregel erkent dan het *Euangelie*, en van geene Menſchlyke Belydenisſen afhangt. Eene Stelling, die, hoe vreemd dezelve veelen klinke (†), daar open-

XXIV. BOEK. 1784.

(*) MOSHEIM *Kerkl. Hist.* VII. D. bl. 278. enz. IX. D. bl. 331, enz.

(†) Dezelve ſtrookt, egter, volkomen met den grooten en onderſcheidenden *Grondregel der Proteſtanten*; en zyn, ten deezen opzigte, zeer aanmerkens-

XXIV. BOEK. 1784.

openlyk beweerd wordt. Althans, ten gelegenheid dat deeze Vereenigde Gemeente de eerſte zamenkomst hieldt, liet de Leeraar K. VAN DER HORST zich, ten

kens- en herinnerens-waardig twee Artykelen in de *Bekentenisſe*, welke omtrent den Jaare MDLXII, door GUIDO DE BRES, en eenige andere Leeraaren, opgeſteld, en daar naa door de *Gereformeerde Kerken* deezer Landen, die de denkwyze van CALVYN volgen, aangenomen. *Men mag*, leezen wy Art. VII, *geener Menſchen Schriften, hoe heilig zy geweest zyn, gelyken by de Godlyke Schriften, noch de gewoonte by de Waarheid Gods, (want de Waarheid is bovenal;) noch de groote Menigte, noch de Oudheid, noch de Succesſie van Tyden of Perſoonen, noch de Conciliën, Decreeten of Beſluiten: want alle Menſchen zyn uit zich zelve Leugenaars, en ydeler dan de ydelheid zelve. Daarom verwerpen wy van ganſcher harte al wat met deezen onfeilbaaren Regel niet overeenkomt, gelyk ons de Apoſtels geleerd hebben*, zeggende beproeft de Geesten of ze uit GOD zyn. —— En wederom Art. XXXII. *daarom verwerpen wy alle menſchlyke Vonden, en alle Wetten, welke men zou willen invoeren, om* GOD *te dienen, en door dezelve de Concientie te binden en te dwingen in wat manier het zou mogen weezen.* —— Volkomen eenſtemmig hier mede drukt zich de groote CALVYN uit in zyne Inſt. Lib. IV. C. X. §. 1. *Laat de Christenen, hunnen eenigen Koning*, CHRISTUS, *die hun heeft vry gemaakt, erkennen; laat ze door de eenige wet der Vryheid, het heilig Evangelie-woord geregeerd worden, gelyk betamelyk is, indien zy de Genade, welke zy door* CHRISTUS *eenmaal deelagtig zyn geworden, behouden willen. Laat ze door geenerhande Slaavery, door geene boeijen en banden, gedrukt of gekneld worden.* —— Laaten wy er nog by voegen de taal van hun Hoog Mogenden, in den Jaare MDCCXXV aan den Keizer en de Republiek van *Venetie*, *De onverbreeklyke Grond-maximen van deeze Republiek zyn, dat in zaaken van Religie en Kerkelyke Tugt*, de

ten deezen aanziene, dus hooren. „ Laat XXIV.
„ ons zorgvuldig waaken tegen allen in- BOEK.
„ voer van Geloofsbelydenisſen of For- ——
„ mulieren van menschlyk opſtel. —— 1784.
„ Hier mede, begrypt men van zelve,
„ keur ik geenzins af, dat men zyne
„ Gevoelens, omtrent welke ſtukken ook,
„ by geſchrifte openbaare. Dit ſtaat vry
„ en kan noodig zyn, althans nuttig,
„ vooral, wanneer men ook de gronden
„ van deeze gevoelens blootlegt. ——
„ Maar verre zy het van ons, iemands
„ Geloofsbelydenis ooit zo veel te laa-
„ ten gelden, dat wy anderen daar aan
„ willen binden, verre zelfs, ooit zo
„ veel

de enkele Overtuiging plaats moet hebben; dat het aan eenen yder vryſtaat, in zaaken van Religie, te gelooven, het geen hy oordeelt bekwaam te zyn, om het heil te bekomen, waar van yder, naar de verlichting, welke hy heeft, GODE rekenſchap zal moeten geeven. Dat hun Hoog Mogenden, oordeelende, dat de Religie, welke zy belyden, en meest overeenkomende is met den wil van GOD, welken hy ons geopenbaard heeft, wel wenſchten, dat yder van hun Onderdaanen zich met dezelve mogt gelyk ſtellen; doch dat Zy, ingevolge hunner voorſchreevene Grondregelen, niemand daar omtrent zoeken te dwingen; maar, in tegendeel, aan allen en een yder de vryheid laaten, om zodanigen Godsdienst te belyden als hy in Geweeten zal agten de beste te zyn; mits dat zy zich nogthans gedraagen, als goede en getrouwe Onderdaanen, en niets, het zy met woorden, het zy met daaden, onderneemen, het geene het Gezag van — en den Eerbied voor de Regeering, het welzyn van de Burgerlyke Societeit, de goede Zeden, en de Algemeene Rust, zoude kunnen krenken; of ſtrekken ter verdrukking van den Naasten.

XXIV. BOEK. 1784.

„ veel belangs te ſtellen in de Geloofs-
„ belydenis van eenig Gezelſchap hoe
„ talryk, en uit hoe aanzienlyke Geleer-
„ den of ſchranderen beſtaande. ——
„ Met opzigt tot de groote Waarheden
„ des Geloofs zyn deezen overtollig.
„ Die vindt elk in het Euangelie naakt
„ en klaar. En andere dingen zyn geen
„ moeite waardig. Of denkt men 'er an-
„ ders van dan is nog 't geen daar om-
„ trent beleeden wordt ſteeds het werk
„ van feilbaare Menſchen, dat iets zo-
„ danigs, als verbindende kragt, nimmer
„ kan hebben. Misſchien is 't waarheid:
„ maar misſchien ook niet. En moet het
„ den eenen zo vry ſtaan als den ande-
„ ren, daar over te vonnisſen. Geen
„ Man heeft hier boven zynen Naasten
„ een hair vooruit. —— Op deeze gron-
„ den kunnen wy geene zwaarigheid
„ maaken, op deeze gronden moeten wy
„ zelfs onzen pligt agten, alle banden van
„ Menschlyke Belydenisſen uit het mid-
„ den onzer te weeren. En wat zou
„ ons dan verhinderen, daar op bedagt
„ te zyn, indien wy het onze willen toe-
„ brengen tot Eensgezindheid en Lief-
„ de. —— Aan alle Oorden heeft men
„ voor over lang zulke Ketenen geſmeed.
„ Door verdeeldheid en twist over min-
„ beduidende ſtukken is men tot zulk
„ een uiterſte gekomen. En die verdeeld-
„ heid en twist, heeft men, door dat
„ middel, vereeuwigd, terwyl zy, an-

„ deren

„ ders misschien, van zelve, zou gestee- XXIV.
„ ten zyn. Onnoemelyk veel verwyde- BOEK.
„ ring, verwarring en opschudding heeft
„ men dus veroorzaakt. En tot op den 1784.
„ huidigen dag wordt nog gestadig, door
„ dezelfde werktuigen, onrust berokkend.
„ 't Is onmogelyk, daar Verstand en Op-
„ regtheid niet verbannen zyn, of 'er
„ moet meermaalen afwyking van de
„ vastgestelde Formulieren plaats hebben.
„ En hoe, nogthans, raakt oogenbliklyk
„ alles aan 't gisten en zieden, daar de
„ minste afwyking van dien aart zich
„ vertoont. Hoe driftig, hoe geweldig,
„ yvert de een tegen de ander? Hoe zet
„ men niet zomwylen alles in vuur en
„ vlam, op dat geen jota of tittel van het
„ willekeurig bepaalde last lyde. — Ons
„ Lichaam heeft van deeze verwarrin-
„ gen en opschuddingen ryklyk zyn deel
„ gehad. En niet weinig misschien heb-
„ ben derzelver oorzaaken toegebragt
„ tot die scheuring waar aan het voor-
„ naamlyk te wyten is, dat Wy meer
„ dan een Eeuw als twee onderscheiden
„ Vergaderingen bestonden. Al lang, eg-
„ ter, heeft men van verbindende Ge-
„ loofsbelydenissen in geen van beiden
„ meer geweeten; en gelyk het elk on-
„ zer, wien 't niet onverschillig is of *wy*
„ *één hart één ziele zyn*, stoffe geeft tot
„ Vreugde en Dankbaarheid, dat wy ze
„ niet hebben, zo moet het dan ook,
„ om dezelfde reden, elk onzer doen

XXIV. BOEK.

„ toezien, dat wy ze nimmer krygen
„ mogen (*)."

1784.

Niet weinig opſpraaks verwekte, het aanbrengen en regterlyk vervolgen van twee Boekverkooperen te *Dordrecht*, wegens het drukken en verkoopen van PRIESTLEYS *Geſchiedenis van de Verbaſtering van het Christendom* (†). Een Werk, in den vryen geest diens Mans geſchreeven en veele Stellingen behelzende, hier te Lande hoogst gewraakt, en waar tegen men het Plakaat hunner Ed. Groot Mogenden van den Jaare MDCLIII wilde doen gelden. Dit gaf op nieuw aanleiding tot het geſchil, wegens het vryuit ſchryven over Godsdienſtige Waarheden, en de in ons Land vastgeſtelde *Clasſicaale Approbatien* van Godgeleerde Werken door Leden der Heerſchende Kerke geſchreeven: van niet weinigen voor *Inquiſitie-ketenen* uitgemaakt, die de Geweetens openlyk kluisterden; doch door anderen aangemerkt, als de *Steunzels der Regtzinnigheid*. Veelen begreepen, dat men, in deeze verlichte Eeuw, waar in men de Vryheid der Drukperſſe voor den ſterkſten zuil der Vryheid hieldt, dien dwang, in het uitgeeven van God-

Wydverſchillende Gevoelens wegens de Vryheid van ſchryven over Godsdienſtige Waarheden.

(*) *Leerreden ter Aanpryzing van Eensgezindheid en Liefde in de Gemeente, door* KLAAS VAN DER HORST. *Haarlem* by A. LOOSJES Pz.

(†) *Post van den Neder-Rhyn* VI. Deel bl. 1233, vergeleeken met bl. 1267.

Godgeleerde Werken, hadt te wraaken; dat de Waarheid haaren helderen glans te beter over alle Leerſtukken van den Godsdienſt zou verſpreiden, als het ieder vryſtondt om, in betaamelyke uitdrukkingen, zyne gedagten deswegen op 't papier en in druk te brengen, en den onderzoeklievenden gelegenheid te verſchaffen, om voor zich zelven, naar den Grondregel der *Proteſtanten*, „ dat een ieder, zyns verſtands magtig, „ geregtigd, en, naar maate van zyne be„ kwaamheden, verpligt is, over zaaken „ van den Godsdienst te oordeelen (*); de vryly voorgedragene Leerſtellingen na te gaan, om vervolgens, naa ryp overleg, met een welberaaden zin, het goede aan te neemen, en het kwaade te verwerpen. Men ſchreeuwde van knellende Slaaverny aan den eenen, en van alles omverwerpende Ongebondenheid aan, den anderen kant. Verhitting veel eer dan Verbetering was het eigenaartig gevolg.

XXIV. BOEK. 1784.

De Verdraagzaamheid maakte, nogthans, ten deezen dage, in een ander opzigt, vorderingen. Hoe op zommige plaatzen voor de *Roomschgezinden* de eertyds ſtrikte uitſluiting buiten alle Bedieningen, ook zulken die geene betrekking al-

De Godshuizen der *Roomschgezinden* in *Holland* van Belastingen ontheven.

(*) Men leeze over deezen Grondregel de uitmuntende *Verhandelingen door* TEYLERS *Godgeleerd Genootſchap*, XI. D. in 't jaar 1791. uitgegeven.

XXIV. BOEK. 1784.

altoos tot de Kerk of Regeering hadden, werd opgeheeven, hebben wy op meer dan eene plaats gemeld. Iets van meerder belangs voor die talryke Gezindheid in ons Vaderland, greep thans in *Holland* plaats. De Afgevaardigden van *Haarlem*, waar de ſmalle Gemeente voor geen gering gedeelte uit *Roomſchgezinden* beſtaat, hadden een Voorſtel gedaan; „ Op hoedanig eene wyze de haatlyke „ Distinctie, die ten aanzien der Invor„ deringen van 's Lands Geregtigheden „ in de Ordonnantien van hun Ed. Gr. „ Mogenden tuſſchen de *Roomſche* en „ andere *Chriſtlyke Gezindheden*, voor„ komt, zou kunnen worden weggeno„ men?" Een Voorſtel, den hartlyken wensch dier Stadsregeering tot weering van die haatlyke Onderſcheidinge influitende. —— De Gelastigden tot het onderzoek deezer zaake was, uit het naagaan der voorige Staatsbeſluiten; ten vollen gebleeken, dat de *Roomſche* Armen- en Godshuizen, ten opzigte der Vrydommen van 's Lands Geregtigheden, met die van de andere *Proteſtantſche Gezindheden*, nooit waren gelyk geſteld geweest. Men hadt ze nimmer begreepen onder de Diaconien en openbaare Godshuizen, aan welken, in den Jaare MDCCXLIX Vrydom van 's Lands regten en Middelen was toegeſtaan. Staatsbeſluiten van de Jaaren MDCCXXXIV en MDCCXXXVII hielden uitdruklyk in, dat door openbaare Godshuizen alleen

leen moesten verſtaan worden, zo die van de waare *Gereformeerde Religie* als van de andere *Proteſtantſche Gezindheden*; naamlyk *Remonſtrantsch-gezinden*, *Lutherſchen*, *Doopsgezinden* en geene anderen. —— Wel waren door de *Roomſchen*, op verſchillende tyden, en onderſcheidene plaatzen, aanzoeken ter verkryginge van Vrydommen gedaan; doch men hadt ze ſteeds afgeſlaagen. Nimmer ook hadden zy genot getrokken van eenige Vrydommen voor Honderdſte Penningen van Effecten, vóór den Jaare MDCCXIX aan hunne Armen- of Godshuizen toebehoord hebbende; ook niet van eenige Vrydommen van Verpondingen; een verzoek deswegen in den Jaare MDCCLXVIII was van de hand geweezen. In tegendeel waren zy onderhevig geworden aan meerdere Belastingen van het Collateraal tot drie maalen in de honderd Jaaren. —— Zy ſloegen als de beste wyze om dit onderſcheid weg te neemen, eene verbreeding voor van het laatſte Plakaat „ en dat „ het geen aldaar, wegens de Vrydom„ men van 's Lands Middelen en Reg„ ten, ten opzigte van Diaconien en „ openbaare Godshuizen was vastgeſteld, „ voortaan mede plaats zou hebben om„ trent de Armen- en Godshuizen in 't „ algemeen, alwaar die zich, op open„ baar gezag, in dit Gewest mogten be„ vinden." —— Zy gaven in bedenking dat die gunſtige voorziening tot Vrydom-

XXIV. BOEK. 1764.

XXIV. BOEK. 1784.

dommen ook tot de Godshuizen der *Joodſche Natie* zou behooren uitgeſtrekt te worden, alles onder zodanige voorzorgen als men tegen allen misbruik en bedrog noodig zou oordeelen (*). —— Eerlang volgde een gunſtig beſluit voor de *Roomschgezinden*, overeenkomſtig met den gedaanen Voorſlag. Tot weering van allen misbruik werd bepaald, dat van alle Goederen aan Belasting onderworpen, het geheele Jaar door, de volle Belasting, naar 's Lands wetten, zou moeten betaald worden; doch hadden Armenbezorgers of Regenten der *Catholyke* Gods- en Armenhuizen, eene lyst, door twee Armenbezorgers of Regenten bekragtigd en ondertekend, van die Goederen in Louwmaand van ieder volgend Jaar aan Gecommitteerde Raaden over te zenden, om 'er, naa goedkeuring en volmagtiging van hun Ed. Groot Mogenden, de geheele betaalde Belasting van 't voorige Jaar op te rug te ontvangen (†).

Verſchillende Gevoelens te *Steenwyk* over den bouw eener *Roomſche Kerke*.

Het verdraagzaamer en onverdraagzaamer gedeelte der Burgeren van *Steenwyk* in *Overyſſel* liet zich ten deezen tyde zien. De *Roomschgezinde* Burgers daar ter Stede waren de Magiſtraat aan om vergunning van vrye Godsdienstoefening, en eene plaats tot opbouw eener Kerke bin-

(*) *Reſol. van Holl.* 27 Feb. en 22. Mey 1784.
(†) *Reſol. van Holl.* 22. Jan. 1785.

binnen die Stad. Welhaast leeverden ee- XXIV.
nige Yveraars een Verzoekſchrift in om BOEK.
de weigering te bewerken; dan andere ——
Burgers, alle Leden der *Gereformeerde* 1784.
Kerke, overtuigd van de onvoeglykheid des Religiehaats, en van de billykheid om aan alle *Christen-Gezindheden* Vryheid te vergunnen en gelegenheid te verleenen, om, zonder ſtoorenis der openbaare rust, GOD op haare wyze te mogen dienen, kwamen met een tegenovergeſtelt Verzoek by de Regeering, ſteunende op den rechtmaatigen grondſlag, dat de Welvaard van Stad en Lande, onder andere oorzaaken, zeer veel afhing van de menigte van goede Ingezetenen, onverſchillig welke der byzondere *Christlyke Gevoelens* zy waren toegedaan. Zy beriepen zich op de bloeiendſte Koopſteden onzes Vaderlands; en merkten aan dat het Tegenverzoek de onkunde aan den dag bragt der verzoekeren aangaande de van tyd tot tyd toeneemende billyke en menschlievende gevoelens van vrye Godsdienstoefening der byzondere Gezindheden (*).

Oordeelen wy, in onze *Vaderlandſche* Sledevaard
Historie, de oprigting te moeten melden te *Leyden*
van Genootſchappen in ons Vaderland, door het Genootwy kunnen niet voorby aan te tekenen, ſchap *Ve-*
hoe een vry oud Genootſchap in *Leyden*, *niam pro*
ten zinſpreuk voerende VENIAM PRO *Laude* by
LAU- een Jubilé gehouden.

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 951.

XXIV. BOEK. 1784.

LAUDE, in Louwmaand deezes Jaars zyn beſtaan eener halve Eeuwe gedagt. De uitvoeringe en vreemde wyze op welke zulks geſchiede, herinnert ons de optochten der Redenrykeren, en wyst teffens aan hoe het Toneelſpel de groote hoofdzaak was diens Genootſchaps. De trein werd geopend door twee geharnarschte Perſoonen te paard met flambouwen in de hand: gevolgd door een Pauker en twee Trompetters mede te paard, de eerſte gekleed als een *Indiaan* en de laatſten als *Mooren*. Zestien Sleeden welker paarden met noodige en gepaste cieraaden pronkten maakten den grootſchen trein uit. — Een Stalmeester reedt in de eerſte voor. In de tweede zaten Muzykanten met blaasſpeeltuigen. Op de derde Sleede zat een Man, in 't donker groen, met een Slang in de hand, verbeeldende de Eeuw; voor in een Kind in 't wit, ten zinnebeeld van de *Faam* met een Trompet in de hand, waar aan eene Baniere hing, op welke, aan de eene zyde ſtondt VENIAM PRO LAUDE, en aan de andere zyde een L in een cirkel, aanwyzende het halve Eeuwgetyde des Genootſchaps; agter op twee Perſoonen, zinnebeelden van *Voorſpoed* en *Tegenſpoed*. Op de vierde een ſtaatig Man, ten vertoon des *Genootſchaps* in eene purperen *Griekſche* Kleeding, met een Spiegel in de hand, met Kroon, Scepter, Pook en Globe en andere cieraaden voor zich; aan zyne voeten lag de *Laſter*

ter in een vaal kleed; agter op twee voornaame Toneelſpeelers in het Treur- en Byſpel BARON en MOLIERE, in de kleeding van hunnen tyd, houdende de een eene Banier in de hand, mede met de Spreuk des Genootſchaps, en het teken van eene halve Eeuw. Op de vyfde *Apollo*, in een pragtig *Grieksch* Kleed, met een Lier, naar den quden ſmaak, in de hand: twee Priesters in wit gewaad ſtonden agter op. — In de zesde tot de veertiende Slede zaten de negen Zanggodinnen, als *Melpomene*, voorzien van Kroon en Scepter; *Thalia* met een Fluit en Maanaangezigt; voorts *Caliope*, *Clio*, *Erato*, by zich hebbende een Kind als *Cupido* gekleed met een brandenden Fakkel; *Terpſichore*, *Euterpe*, *Polyhymnia*, en *Urania*, met de bycieraaden gewoonlyk aan die Zanggodinnen toegevoegd. — Agter op deeze negen Sleeden vertoonden zich verſcheide Perſoonen, paſſende aan de Zanggodin, daar in rondgevoerd; zo hadt *Melpomene* by zich, in *Griekſche* Kleeding, de Treurſpeldichters ÆSCHYLUS en SOPHOCLES; *Thalia* tot Gezelſchap de Blyſpeldichters MENANDER en PLAUTUS; op de Sleede van *Caliope* was HOMERUS en VIRGILIUS geplaatst; op de andere ſtonden ENNIUS, CALLIMACHUS, ANACREON, HORATIUS, THEOCRITUS, THESPUS, ARATUS, MANILIUS, allen naar hunne Landswyze uitgedoscht, en met kennelyke bycieraaden. XXIV. BOEK. 1784.

XXIV. BOEK. 1784.

den. —— De vyftiende Sleede voerde den *Tyd* in een vleeschkleurig kleed als naakt verbeeld, houdende in de eene hand een zeis, en in de andere een Uurglas; agter op ſtondt de *Dag*, geheel in 't wit; en de *Nagt*, geheel in 't zwart. —— Op deezen trein volgde nog eene groote Sleede, door twee paarden getrokken, in deeze zaten verſcheide Perſoonen, op verſchillende wyzen gekleed, als Toneelſpeelders. Twee Perſoonen, in nieuwerwetſche Leveryen te paard, met flambouwen in de hand, ſlooten den ſleep op, die het oog van duizenden aanſchouweren trok door haare vreemdheid en zinrykheid (*).

Eerbetooning aan den Hoogleeraar S. OOSTERDYK SCHACHT op zyn tachtigſten Jaardag, te *Utrecht*.

Eene byzondere en ten deezen Lande niet, of ſchaars, gebruikelyke Eerbetooning werd, op *'s Utrechts* Hoogeſchool, den agtenswaardigen Geleerden Man en welſpreekenden Redenaar S. OOSTERDYK SCHACHT aangedaan. Vyftien Studenten in de Geneeskunde hadden, eenigen tyd geleden, de Beeldtenis van hunnen dier geſchatten Hoogleeraar, door de hand eens kunſtigen Beeldhouwers en Boetzeerders, doen boetzeeren en in gipsaarde brengen. Op den tachtigſten Jaardag diens Grysaards, die vyf en vyftig Jaaren aan *Utrechts* Hoogeſchool de Geneeskunde met zo veel yvers als roems onderweezen hadt, vergaderden die Heeren,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 166.

ren, zyne byzondere hoogſchatters, in de Academie, waar zy het Afbeeldzel, naar eisch vercierd, hadden doen brengen. Zy trokken van daar gezamenlyk na 's Hoogleeraars huis, en overhandigden hem deeze Beeldtenis, ten teken van hunne genegenheid, met een gepaste aanſpraak: terwyl eenigen hunne vreugde door verzen, op dit zonderling voorval ſlaande, te kennen gaven. Eene gunſtige aanneeming en aandoenlyke beantwoording van 's Hoogleeraars zyde voltooide dit werk (*). XXIV. BOEK. 1784.

Altoos gedenkwaardig was voor den waaren Vaderlander, de vyfde van Oogſtmaand; de Dag waar op ZOUTMAN de geſchonde Eer der *Nederlandſche* Vlag redde; tegen de *Britſche* overmagt handhaafde, en zeer veel toebragt om onze kwynende Vryheid voor een doodlyken ſlag te bewaaren. Dezelve bleef ook by hun in leevende geheugenisſe; doch by geenen ſterker en gevestigder dan by de Beſtuurders van het *Vaderlandsch Fonds, dienende in 't algemeen ter aanmoediging van 's Lands Zeedienst, en in 't byzonder ter onderſteuning der behoeftige Weduwen van geſneuvelde Zeevaarenden in denzelfden Dienst* (†). Zy hadden dien Dag beſtemd tot eenen Gedenkdag, en ver- ZOUTMAN woont de derde Vierring van den *Doggersbankſchen* Slag te *Haarlem* by.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1776.

(†) Zie over den eerſten aanleg van dat *Fonds* onze *Vaderl. Hist.* IIde D. bl. 340—350.

XXIV. BOEK. 1784.

vergaderden, om denzelven onder een Vaderlandſchen Maaltyd te vieren, in een der Herbergen in den *Haarlemmer Hout*, tot welken men ook eenige uitſteekende Vaderlandlievenden uitnoodigde. Van Jaar tot Jaar hadden zy hun regtmaatig en vuurig verlangen betoond om den Zeeheld ZOUTMAN, wiens Dapperheid hun dit Feest beſchikte, aan dien Disch te mogen begroeten, door zyne tegenwoordigheid, dat onthaal met een verdubbeld genoegen te ſmaaken, en de vreugd in top te voeren. Aan dit verlangen werd op 't derde Jaarfeest van den *Doggersbankſchen Slag*, ten deezen Jaare, voldaan. De Vice-Admiraal ZOUTMAN liet 'er zich, op 't aanhoudend uitnoodigen, vinden, elk der Gasten verrukkende door zyne Vriendlykheid, terwyl zy geene woorden konden bedenken om de Zedigheid van dien Zeeheld uit te ſpreeken. — Een tot het vieren van deezen Verjaardag vervaardigde Zilveren Beker (*) ging lustig rond, by het drinken der Gezondheden van verdienstlyke Mannen, en het ophaalen van den Vader-

(*) Deeze Zilveren Beker, in de gedaante van een Glazen Pocaal, meer dan een voet hoog, het Dekzel mede gemeeten, is aan de eene zyde verciert met de Zinnebeelden der Zeevaardye en de Afbeeldingen der voornaamſte Kunst- en Werktuigen daar toe behoorende. De Vlag pronkt met het Wapen van *Holland*, de Wimpel met het Teken der Admiraliteit; terwyl een andere Wimpel de Zegepraal voert, met den krans der Overwinning. De andere zyde heeft

derlande zegenryke Gebeurtenisſen. Drie Dichters ſpanden de ſnaaren om dien Dag, door hunne Verzen te vereeren, en 's Lands Bevryding, in tegenwoordigheid van 's Lands Beſchermer, op te zingen (*). XXIV. BOEK. 1784.

Dit *Vaderlandsch Fonds*, 't welk, door den onderſtand van edelmoedige Begunſtigers, zich in ſtaat bevondt om aan de Weduwen der geſneuvelde Zeelieden 's jaarlyks zestig, aan die van de verongelukte Matroozen of Soldaaten dertig of zes en dertig Guldens uit te reiken, en aan Weduwen, wier Kinderen nog geen veertien Jaaren telden, in evenredigheid van derzelver getal, onderſtand te geeven, als mede om aan eenige Gekwetſten en Verminkten in 's Landsdienst, boven de door 't Land bepaalde ſomme, eene toelaage te ſchenken, tot verzagting

Plan tot het oprigten van een *Nederlandsch Kweekſchool voor de Zeevaard.*

heeft dit Opſchrift; *Ten gebruike der* BESTIERDEREN *van de* KWEEKSCHOOL VOOR DE ZEEVAART, *op het Verjaarfeest van Neêrlands herſtelden Roem, door* ZOUTMAN *op Doggersbank, den vyfden van Oogstmaand* 1781, *volgens beſluit van de* VERGADERING DES OECONOMISCHEN TAKS *geſchonken.* —— Afgeſchreeven naar den Beker ons vriendlyk vertoond door den Heer WYNANDS, Makelaar te *Haarlem*, ten wiens Huize dezelve berust.

(*) De Dichters waren de Heeren CORNELIS VAN LENNIP, ADRIAAN LOOSJES, Pz. en HARMANUS ASSCHENBERG. Deeze Dichtſtukjes werden niet verkogt; doch alleen in klein getal, ter vereeringe gedrukt; men vindt ze voor de verſtrooijing bewaard, in den *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1021.

XXIV. BOEK. 1784.

ting van hun lot (*), — dit Fonds, in zo verre reeds hoogst lofwaardig, hadt een wydſtrekkender bedoeling ten beste van het Vaderland in een tak van het uiterst, doch te zeer verwaarloosd, belang. De Gelastigden tot het Beſtuur wenschten een uitgebreider en beſtendiger nut toe te brengen. Zy gaven, in Wintermaand deezes Jaars, een berigt van hun Plan tot oprigting van een NEDERLANDSCH KWEEKSCHOOL VOOR DE ZEEVAARD. „ Zy waren," volgens hunne eigene taal „ ſteeds van begrip geweest, dat, hoe zeer het lot der Weduwen en Kinderen van de Geſneuvelden, verzagting verdiende, hoe zeer verſcheide milde Geevers hun hadden in ſtaat geſteld om ook die der Scheepelingen met het Schip *de Unie* deerlyk omgekomen, te onderſteunen, deeze pryslyke uitwerkzels van het Medelyden en de Milddaadigheid van 's Lands Ingezetenen, welgeſchikt waren geweest, om, naar de *toenmaalige omſtandigheden*, den meesten invloed te kunnen hebben op de aanmoediging van den Vaderlandſchen Zeedienst; maar dat zy die middelen nooit hadden beſchouwd als toereikende, om ook *voor het vervolg*, tot eene beſtendige bevordering van deezen dienst te kun-

(*) Zie dit alles in 't breede in de *Gedenkſchriften betrekkelyk tot het Kweekſchool der Zeevaard*, bl. 74. enz.

„ kunnen ſtrekken, en hadden, ter be- XXIV.
„ reiking van dat oogmerk, al voor lang BOEK.
„ noodig geagt het oprigten van een ——
„ *Nederlandsch Kweekſchool voor de Zee-* 1784.
„ *vaard*, waar toe het Ontwerp reeds
„ in den Jaare MDCCLXXX, door ee-
„ nen hunner Medeleden (*) geſmeed
„ was; en hadden zich vervolgens ook
„ niet willen onttrekken, om de uitvoe-
„ ring van dat Plan, in hunne Quali-
„ teit, op zich te neemen, zo haast de
„ tyd en gelegenheid daar toe gunſtig
„ zouden weezen."

Deeze gunſtige tyd en gelegenheid brak aan, toen de Heer TITSINGH in dit ſtuk onvermoeid werkzaam, uit *Indie* tyding kreeg van eene zeer aanzienlyke Inzameling van Gelden, ter oprigting van het voorgeſtelde Kweekſchool, aldaar gedaan (†). Zy wekten hunne Landgenooten op om hier mede werkzaam te weezen tot eene onderneeming, der Zeevaardye in 't algemeen ten nutte, en die ten grondſlage zou ſtrekken om de *Nederlandſche* Vlag altoos te voorzien van Mannen, die een ſterken indruk konden maa-

Daadlyke Oprigting van 't zelve.

(*) Te weeten de Heer Mr. GULIELMUS TITSINGH, die, in 't gemelde Jaar, een dubbelleezenswaardig ſtukje uitgaf, onder den Tytel *Bedenkingen over de Schaarsheid van Zeevaarend Volk in 't gemeen, en het Verval onzer Nationale Zeevaard in 't byzonder.* Te Amſt. by M. H. W. en C. DRONSBERG.

(†) De ſom uit *Indie*, van Jaar tot Jaar, overgemaakt, tot 1791 toe, is verbaazend. Zie *Gedenkſchriften tot de Kweekſchool* bl. 16. en 86.

XXIV. BOEK. 1784.

maaken op hun, die jalours mogten weezen, wegens onzen voorſpoed uit de Zeevaard ſpruitende, en ons in ſtaat ſtellen, om, ten allen tyde, eene Nationale Zeemagt te hebben, geſchikt om dezelve te verdeedigen, indien men ze wilde aanranden.

Giften en Voordeelen daar aan toegelegd.

Zodanig een voorſlag vondt gereeden ingang by den verlichten Vaderlander, thans, in veele opzigten, uit eene zuivere en beredeneerde Vaderlandliefde werkzaam. Aanzienlyke Giften, of Inſchryvingen, ter betaalinge eener jaarlykſche ſomme, ſtrekten hier van tot de overtuigendſte bewyzen. Genoegzaam in ſtaat om de hand aan 't werk te ſlaan, vervoegden zich de Onderneemers van dit loflyk Werk by de Regeering van *Amſterdam*, om een Gebouw, op de Y-gragt, ſchuin tegen over 's Lands Zeemagazyn, voorheen het *Nieuwe Werkhuis* (*) ten dien tyde ledig ſtaande, ten gebruike te verzoeken. Een verzoek gereed ingewilligd door Stadsbeſtuurders, aan wier kunde en doorzigt van de aangelegenheid deezer onderneeming geen twyfel viel. Staaten van *Holland* zagen deeze Kweekſchool met een zo gunſtig oog in, dat zy tot goedmaaking van de kosten der Vertimmeringe des Gebouws aan de Commisſariſſen, van 's Lands wege, tien duizend Guldens deeden betaalen, en boven dien, by

(*) Zie WAGENAARS *Amſterdam &c.* VIII. St. bl. 263.

by voorraad, voor zes Jaaren, toezegging deeden van een jaarlykſchen Onderſtand van vier duizend Guldens. Vrydom van alle Lands- en Stads-Belastingen werd aan deeze Stichting vergund. — Om de Leerlingen aan 't ſcheepswerk en de rapsheid van Zeegasten te gewennen, ſtaat op de plaats een Fregatſcheepje, door den Heer HENRY HOPE vereerd, het Tuig werd door het Collegie ter Admiraliteit te *Amſterdam* geſchonken, en de Vice-Admiaal ZOUTMAN begiftigde 't zelve met een Stel Vlaggen, met de Wapens der Steden *Amſterdam* en *Haarlem* praalende; zo dat het geheel als een volkomen Schip is toegerust. Behalven de aanzienlyke Geſchenken, ten nut en cieraad, kreeg de Stigting verſcheide Legaten (*). XXIV. BOEK. 1784.

Heeft de Kweekſchool aan den ſpoorſlag uit *Indie* zo veel te danken, ſtelt de Gouverneur Generaal van *Neêrlands Indie*, de Heer W. A. ALTING, by aanhoudenheid daar in zo veel belangs, dat hy den openlyken lof der Beſtuurderen wegdraagt, ten tyde der Oprigtinge toonden Bewindhebbers der *Oost-Indiſche Maatſchappye* ter Kamer *Amſterdam*, overtuigd dat zodanig eene Inſtelling niet anders dan hoogst nuttig kon zyn, niet alleen voor den dienst van 't Land en den Koophandel in 't al-

Wat de O. I. Maatſchappy ter Kamer *Amſterdam* ten voordeele daar van beſluit.

ge-

(*) Men vindt dit alles zeer juist, tot de geringſte byzonderheid toe, in de meergemelde *Gedenkſchriften* bl. 88. enz.

XXIV. BOEK. 1784.

gemeen; maar ook inzonderheid voor den dienst der *Oost-Indiſche Compagnie*, zich gereed om, ten duurzaame hulpe, te bepaalen, dat, op 't einde, van ieder Jaar, voor elk Schip van die Kamer in 't zelve vertrokken, veertien Guldens zouden worden betaald (*).

De Zeehandelaars bieden aan eene Belasting op te brengen; dit aanbod aanvaard.

Zo min vreemd het is dat Kooplieden en Scheepsreeders 's Lands Staaten aan zyn om by dezelven vermindering of ontheffing van Lasten te verzoeken, zo vreemd is het, integendeel, hun daar om te hooren vraagen, dit nogthans was, by gelegenheid der oprigtinge van de *Nederlandſche School voor de Zeevaard*, het geval. Eene menigte Kooplieden en Reeders in Schepen te *Amſterdam* en *Zaandam*, als mede van *Dordrecht*, *Rotterdam* en *Schiedam* leeverden by Staaten van *Holland* een Verzoekſchrift in, waar in zy te kennen gaven, om de eigene taal dier Braaven te gebruiken, „ dat zy niet „ hadden willen onbeproefd laaten, om „ al wat mogelyk was te contribueeren, „ dat vereischt wierd om de Navigatie „ deezer Landen niet alleen te behouden; maar zelfs, zo veel mogelyk, „ uit te breiden; dat de ondervinding „ hun al lange geleerd hadt, dat het ten „ dien einde, vooral noodzaaklyk was, „ 's Lands Ingezetenen tot den Zeedienst, „ zo wel ten Oorlog als ter Koopvaar-„ dye,

(*) *N. Nederl. Jaarb*, 1784. bl. 414.

„ dye, meerder aan te moedigen, ge XXIV.
„ merkt het Zeevolk, zedert verſcheide BOEK.
„ Jaaren, meest beſtaan hadt uit Vreem- ——
„ delingen, die wel om de hooge Huu- 1784.
„ ren herwaards kwamen; maar nooit
„ in een genoegzaam getal om de Ad-
„ miraliteiten, de *Oost-* en *West-Indiſche*
„ Compagnien, veel min de Navigatie
„ der Ingezetenen van deezen Staat, be-
„ hoorelyk te kunnen gerieven, en in
„ ſtand te houden; dat de meesten dier
„ Vreemdelingen, welke hier kwamen
„ om te vaaren, voor het grootſte ge-
„ deelte, naa de gedaane reizen, weder
„ na hun Vaderland te rug keerden, en
„ natuurlyker wyze niet aangedaan kon-
„ den zyn met de Liefde voor *Neder-*
„ *land*, welke, in tyd van nood, zo on-
„ ontbeerlyk is; het geen dan ook de
„ rede was, dat de grootſte Mannen,
„ die zich aan den Zeedienst hadden
„ toegewyd, en waar aan ons Vader-
„ land geen geringe verpligting hadt,
„ doorgaans waren geweest, en nog wa-
„ ren, Inboorelingen van deeze Repu-
„ bliek; welke overweeging alleen ge-
„ noegzaam was om niets onbeproefd te
„ laaten, om 's Lands Ingezetenen, zo
„ veel mogelyk, tot den Zeedienst aan
„ te moedigen.

„ Dat zy met het grootſte genoegen
„ en erkentenis vernomen hadden, dat
„ Commisſariſſen over het *Vaderlandſche*
„ *Fonds* ter aanmoediging van 's Lands
„ Zeedienst, opgerigt in den Jaare
MDCCLXXXI,

XXIV. BOEK. 1784.

„ MDCCLXXXI, tot het in ſtaat bren-
„ gen van een wel ingerigt *Kweekſchool*
„ *voor de Zeedienst* bereids handen aan
„ 't werk geſlaagen hadden, ten einde
„ in dezelve Kweekſchool een genoeg-
„ zaam aantal Jongelingen tot den Zee-
„ dienst bekwaam te maaken, en het
„ gebrek aan Nationaal, en tevens ervaa-
„ ren, Zeevolk, zo veel mogelyk, uit
„ den weg te ruimen. —→ Dat zy van
„ de Vaderlandlievende Mededeelzaam-
„ heid der Inwoonderen van deeze Re-
„ publiek wel ten vollen overtuigd en
„ verzekerd waren, dat het weldenkend
„ Publiek in deezen niet agterlyk zou
„ blyven, egter tevens, van den anderen
„ kant, bedugt waren, dat het zelve
„ Plan, of zo uitgebreid, of zo zeker
„ en duurzaam, niet tot ſtand gebragt
„ zou kunnen worden, als het belang
„ en gewigt der zaake vorderden, ten
„ ware aan Commisſarisſen van dat Fonds
„ een beſtendig en vast inkomen, waar
„ op men genoegzaam ſtaat kon maa-
„ ken, bezorgd wierde: en dewyl zy
„ gaarne, van hunnen kant, die edelmoe-
„ dige poogingen zouden onderſteunen,
„ en tevens van begrip waren, dat zulks
„ door eene genoegzaam niets betekenen-
„ de Belasting op de Schepen voor elke
„ Reize, welke door dezelve in 't ver-
„ volg zouden ondernomen worden, zou
„ kunnen geſchieden, verzogten zy, dat
„ het hun Ed. Groot Mogenden behaa-
„ gen mogt op alle inkomende Schepen

„ eene

„ eene geringe Belasting te leggen (*)." Hun Vaderlandlievend Verzoek werd gereedlyk toegestaan (†).

XXIV. BOEK.

1784. Om wegens de onvolpreeze Kweekschool nog iets op te tekenen. In dezelve worden aangenomen Jongelingen op

Inrigting deezer Kweekschoole.

(*) De opgave was;

Schepen van de *Oost-Indien* en de *Kaap*	*f* 14 - : - :
Reeds by de *Oost-Indische Compagnie* ter Kamer *Amsterdam* gerefolveerd te betaalen.	
Van de *West-Indien*, *Kust van Guiné*, en *America*	*f* 6 - : - :
Van de *Middellandsche Zee*, van *Gibraltar* tot de *Levant*.	*f* 6 - : - :
Van *Lisabon*, *Cadix*, en verdere *Portugeesche* en *Spaansche* Havens.	*f* 3 - : - :
Van *Ruslandt* en de *Witte Zee*.	*f* 3 - : - :
Van de *Oost Zee* tot *Koningsbergen*, boven de vyftig Lasten.	*f* 1 - 10 - :
Onder de vyftig Lasten.	*f* 1 - : - :
Van *Engeland*, het *Kanaal* en de *Bogt van Frankryk*.	*f* 1 - : - :
Van de Havens in de *Noord Zee* en *Kleine Oost*.	*f* 1 - : - :
Van Schepen van *Noorwegen* en de *Kleine Oost*, onder de vier en twintig Lasten.	*f* : - 10 - :

Deeze Gelden, ftelden zy voor, moesten by de Ontvangers van 's Lands Convoygelden en Recognitie Meesteren by de *West-Indische* Compagnie, voor zo veel hun Departement aanging, geint, en, by het afrekenen der Schepen, van de Schippers afgevorderd worden om daar van vervolgens alle Maanden aan Commisfarisfen van het *Vaderlandsche Fonds*, tot onderhoud van de Kweekfchool, behoorelyk Rekening, mitsgaders, uitkeering van de ontvangene Penningen te doen. *Refol. van Holl.* 3. Maart 1785.

(†) *Refol. van Holl.* 26. May 1785.

XXIV. BOEK. 1784.

het Grondgebied van den Staat geboo-ren, zonder onderſcheid van welke eene Christen-belydenisſe de Ouders zyn, van tien tot zestien of uiterlyk zeventien Jaaren Oud, van eene goede Geſtalte, en eene gezonde Geſteldheid van Lichhaam, en by voorkeuze Kinderen wier Vaders in dienst van den Lande mogten geſneuveld zyn. De Kweekelingen worden in de Kweekſchool gekleed, opgevoed, tot den Zeedienst bekwaam gemaakt, onderweezen in het ſchryven, rekenen, en de Stuurmanskunst, in de behandeling van 't klein Geweer en grof Geſchut; zommigen ook in het Zeilenmaaken, en allen in de Waarheden van den Christlyken Godsdienst, waar omtrent eene hoogstloflyke Vryheid plaats heeft, ten aanziene van de onderſcheidene Godsdienst-gezindheden in ons Vaderland. Zy worden vervolgens, met de noodige Uitrusting voorzien, ter Zee gezonden; de eerſte Reize die de geoefende Jongeling zal doen, hangt alleen af van de keuze der Commisſariſen; doch by het aanvaarden van eene tweede Reize wordt zyne verkiezing, zo veel mogelyk, gevolgd. —— Ouders, die min of meer vermogend zyn, betaalen voor dit Onderhoud en Onderwys eene zeer maatige ſomme in 't Jaar; ook zyn 'er die, hunne Kinderen aan de zorge deezer Kweekſchoole toevertrouwende, de onkosten geheel betaalen. Jongelingen voor welken of een gedeeltlyke of geheel-

heele betaaling geſchiedt merkt men altoos aan als boven 't gewoone getal en ſtrekt dus derzelver plaatzing niet tot vermindering van die geheel voor niet worden aangenomen. Het getal der Kweekelingen werd voor 't eerſte Jaar bepaald op *vyftig*, is kort daar naa tot *honderd*, en vervolgens tot *honderd en vyftig* aangegroeid. Naa gedaane Reize worden zy, zich wel gedraagen hebbende, weder in de Kweekſchool aangenomen; en is de ruimte des Geſtichts groot genoeg om een zeer aanzienlyk getal te huisvesten. — Wegens het gebrek aan verſtandlyke vermogens om groote vorderingen te maaken wordt geen Jongeling uit de Kweekſchool gezet; doch door aanhoudende luiheid en naa dat alle middelen ter aanſpooring vergeefsch beproefd zyn, keurt men billyk het ontſlag van dusdanige voorwerpen noodzaaklyk. — Eene jaarlykſche Uitdeeling van Eerepryzen prikkelt den nayver aan. Behalven het onderwys in de laagere en verheevener gedeeltens der Stuurmanskunst, ontbreekt het aan geene onderrichting in den Godsdienst, waar toe Leermeesters op bepaalde tyden verſchynen; en wordt 'er een waakend oog gehouden op het zedelyk gedrag der Kweekelingen. —— Zyn 'er ongeregeldheden en misdryven begaan die ſtrafoefeningen van eenig aanbelang eiſchen, dan geſchiedt zulks altoos op eene min of meer plegtige wyze, in tegenwoordigheid van alle de Kweekelingen,

XXIV. BOEK. 1784.

XXIV. BOEK. 1784.

gen, vergezeld van gepaste vermaaningen (*).

Zo greep hier te Lande eene Kweekſchool ſtand, die aan 't zelve tot Eere ſtrekt, zo bleek dat men hier, niet minder dan in *Engeland* (†), Vaderlanders vondt, die zich de zorg voor eene Stigting, aan welke veelvuldige moeite vast is,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1747. 1908. Voor 't Jaar 1785. bl. 1663. *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1276. *Korte Schets van den Oorſprong en den tegenwoordigen Staat van het Kweekſchool voor de Zeevaard, benevens een Uittrekzel uit het laatſt gedaane openbaar Verſlag van het Beſtuur over die Stigting* in de *Algem. Konſt- en Letterbode* IV. D. bl. 105. enz. In dit verſlag, tot het Jaar 1790 loopende, geeven Commisſarisſen een alzins gunſtig berigt van den uitſlag hunner pogingen, en roemen de medewerking van de Admiraliteit en de O. I. Compagnie; alleen zich beklaagende over 't klein getal Jongelingen in dienst van byzondere Perſoonen genomen. Zy ſchryven zulks toe — Aan de verkeerde onderſtelling by zommigen, als of de Kweekſchool eeniglyk was aangelegd ten dienst der Admiraliteiten en de *Oost-Indiſche* Compagnie. — Aan de weinige agting van *eenige*, doch niet alle Schippers voor de kennis der Theoretiſche Navigatie, en eene ongegronde vooringenomenheid tegen de Kweekſchool. — Aan de zwaarigheid, die Commisſarisſen gemaakt hebben, om, in weerwil van hunne overtuiging, Jongelingen te plaatzen op Schepen ten Slaavenhandel uitgezonden. — Men vindt dit alles meer uitgewerkt in de meermaals aangehaalde *Gedenkſchriften betrekkelyk tot het Kweekſchool voor de Zeevaard*, waaruit blykt, dat de ſtoffe tot de gemelde klagten vermindert.

(†) In den Jaare 1756 was eene dergelyke Kweekſchool in *Engeland* opgerigt, en door jaarlykſche toelagen, tot ſtand gekomen. Zie de bovenaangehaalde *Bedenkingen* van de Heer TITSINGH bl. 81.

is, gaarne wilden belasten, terwyl zy by 's Lands Overheid, en de Regeering van *Amsterdam*, in de milddaadigheid en behulpzaamheid der Ingezetenen, ter bevordering van dit Plan, de middelen aantroffen om iets, 't welk tot nog ontbrooken hadt in een Land, waar men anderzins op het Nutte zich zo zeer toelegt, daar te stellen, en der Zeevaardye Jongelingen te kweeken, van welken men, met allen grond, de beste verwagtingen, mogt vormen; en hoope scheppen, dat, in zulk een Oefenschool, anders bedekt blyvende bekwaamheden, ontwikkeld, en veelen gelegenheid zal gegeeven worden, om zich voordeelig te onderscheiden, en in verscheide takken van den Zeedienst uit te munten (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Men

(*) „ Het zal," dus drukt men zich met regt in de *Gedenkschriften van dit Kweekschool* uit, „ altyd by„ na onbegrypelyk blyven, hoe een Instituuit, van „ 't welke, voor verre het grootste gedeelte, alle „ de kosten, door particuliere Ingezetenen deezer „ Republiek gedraagen zyn, en nog gedraagen wor„ den, niet alleen zo spoedig tot den staat, in wel„ ken het zich thans bevindt, gebragt is; maar dat „ Commissarissen daar 'en boven, in minder dan tien „ Jaaren tyds, naa aftrek van alle onkosten en Gra„ tificatien, of tot onderhoud van het Kweekschool „ voor de Zeevaard besteed, welke gezamenlyk cir„ ca twee Tonnen Gouds uitmaaken, nog een Ca„ pitaal van eene byna gelyke waarde hebben kun„ nen overhouden en aanleggen. Waarlyk eene ver„ baazende Somme! als men overweegt, dat alleen „ door onze Landgenooten, zo hier te Lande, als „ in *Indie*, in dien tyd, eene somme van ongeveer „ *Drie Tonnen Schats* ten behoeve van dit Fonds „ is opgebragt." bl. 102.

XXIV. BOEK. 1784.

Belooning aan Schipper THOMSON geſchonken.

Men toonde zich ook bedagt om de wakkerheid en moed der Zeevaarenden, in 't behouden van hunnen Scheepsbodem, te beloonen. Een byzonder blyk hier van ontving de Schipper JOH. PET. THOMSON. Deeze werd, met al zyn Scheepsvolk, in eene Vergadering der Overlieden en Gedeputeerden in het *Schoonenvaarders Gilde* te *Amſterdam* binnen geroepen, en kreeg voor zich, tot eene altoosduurende Gedagtenis, een vry groote vergulde Schaal, met het Wapen van het Gilde en dit Omſchrift. „ Het „ *Schoonenvaarders Collegie* zoekt, door dit „ Geſchenk, aan den Schipper THOM„ SON overgegeeven, den moed, de „ ſtandvastigheid en kloekmoedigheid in „ vereerende gedagtenis te houden, wel„ ke dezelve, geduurende zyne Reize „ van *Libau* na *Lubek* beweezen heeft: „ dewyl hy, onder veel lyfsgevaar, van „ den elfden December MDCCLXXXIII, „ geduurende den ganſchen harden Win„ ter, met het Schip de *Juffrouw Eliza„ beth*, met Ys omringd, opene Zee-ge„ gehouden, en op den eerſten Mey „ MDCCLXXXIV eindelyk Schip en Laa„ ding, behouden in deeze Haven ge„ bragt heeft." Aan den Stuurman werden vier Zilveren Lepels, ieder Matroos twee, en den Jongen één Zilveren Lepel geſchonken, om zich daar by deeze zo bezwaarlyke Reis te herinneren, en anderen in dergelyke gevallen aan te moedigen. Behalven die Eeretekens hadden

ver-

verſcheide aanzienlyke Kooplieden, tot opwekking en navolging voor deeze Schepelingen, eene ſomme van omtrent duizend Ryksdaalders zamengebragt; welk Geld onder hun, als eene belooning, werd uitgedeeld (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Eenige Jaaren geleeden hadt men zich reeds bevlytigd om, ten dienſte van den Zeehandel, en van 's Lands Zeemagt, de voornaamſte Reede van *Texel* tot een veilige Leg- en Bergplaats der Schepen te maaken. Aan het daar toe geſchiktst gevonden *Nieuwe Diep* by de *Helder* (†), was men, van den Jaare MDCCLXXXI, bezig geweest met Werken ſtrekkende tot het vervaardigen van zodanig eene Haven. Eene menigte van onvoorziene toevallen vertraagden, van den beginne af, en by aanhoudenheid, den arbeid der Aanneemeren, of maakten denzelven onmogelyk, ondanks alle de tegemoetkomingen, van de zyde der Gelastigden, wien het werk dier Aanbeſteedingen was opgedraagen.

Verbetering van de Haven het *Nieuwe Diep*.

Dan zy vonden zich, ten deezen Jaare, in ſtaat geſteld om een gunſtig Verſlag te geeven van de gemaakte vorderingen der Haven aan het *Nieuwe Diep*; van de voordeelen daar uit geſprooten; als mede van die daar uit verder te wagten ſtonden. De Diepte aan den Mond, op

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1137.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* IV. D. bl. 141. enz. VI. D. bl. 151.

XXIV. BOEK. 1784.

op den Drempel, was aanmerkelyk vermeerderd. Schoon deeze Verdieping niet eenpaarig en op gelyken voet voortging, was dezelve groot genoeg om toe te laaten, dat op zekere hoogte niet alleen Fregatten van twintig en zes en dertig Stukken konden liggen; maar ook Schepen, zestien voeten diep gaande, tot boven in de Geul vaaren. Dan deeze Verdieping hadt nog veel verbeterings noodig.

Zy mogten zich op eene gelukkige proeve beroepen, in den voorleeden Winter, met ongemeen veel Ys vergezeld, hadden tusschen de zestig en zeventig gelaade Schepen, uit Zee komende, in het *Nieuwe Diep*, een veilige Legplaats gevonden; een voordeel van zo veel aanbelangs voor den Zeehandel, dat dit zelfs, volgens de verklaaring van verscheide Kooplieden, welligt alleen de gemaakte kosten kon opweegen (*).

Behalven dit sterk in 't oog vallend voordeel telden zy verscheide min zigtbaare nuttigheden op die egter de ernstigste overweeging verdienden. Schepen uit Zee komende met den Vloed en Ooste winden konden altoos, bevryd van Ys, met dien zelfden Vloed, voorby den mond van 't *Nieuwe Diep* vaaren, en

(*) Om eenigzins een denkbeeld van die kosten te vormen, tekenen wy hier op, dat de eerste groote Aanbesteeding 348500 Guldens beliep; eene tweede 99800 Guldens, en eene derde nog te doene werd begroot op 122000, om van mindere tusschen beiden vallende Werken niet te reppen.

en dus de Haven inloopen. — De *Oost-zeevaarders* waren gewoon in 't *Noorden* te overwinteren, zo dra zy tyding bekwamen, dat de Vorst in onze Havens een begin genomen hadt. De *Surinaams-* en *West-Indie Vaarders* vertrokken nooit van daar, dan op zodanig een tyd, dat zy verzekerd waren niet by vriezend weêr in onze Zeegaten te zullen aankomen. Alle *Commisſie-vaarders* waren om die zelfde rede, genoodzaakt in buitenlandſche Havens ſtil te liggen, en een gunſtigen tyd af te wagten. Geen deezer hadt die voorzorgen of vertraagingen noodig nu het *Nieuwe Diep* zelfs in den barſten Winter eene veilige Legplaats aanboodt: dit bragt Scheepsreeders en Kooplieden niet alleen; maar zelfs het algemeen groot voordeel toe: voor zo verre, in dit opzigt, de buitenlandſche verteering, altoos als een nadeel mogt beſchouwd worden. — Schepen uit *Frankryk* en *Spanje* met Vrugten en andere aan ſchielyk bederf onderhevige Goederen, hadden, in den voorleeden Winter in 't *Nieuwe Diep* ingeloopen, gelost en de Laadingen te land na *Amſterdam* gevoerd. —— En hadt men zich niet te verbeelden, dat deeze voordeelen, naar de tegenwoordige geſteldheid der Haven, ſlegts door weinige niet diep gaande Schepen konden genooten worden: dewyl 'er thans reeds overvloedige ruimte was voor honderd en vyftig Schepen, die door elkanderen genomen vyftien voeten diep gin-

XXIV. BOEK. 1784.

gen, terwyl zelfs voor Koopvaarders; die van achttien tot twintig voeten water noodig hadden, op veele plaatzen, eene Legplaats voor handen was.

Ten aanziene der uitgaande Schepen, konden zy niet naalaaten, aan te merken, dat de Schepen, die anderzins in 't Naajaar, verpligt waren op de Reede van *Texel* te liggen, tot het inneemen hunner Laadingen, en daar niet zelden groot gevaar liepen van by Storm zwaare ſchade te lyden, of zelfs te verongelukken, nu in 't *Nieuwe Diep* eene veilige Legplaats aantroffen, waar zy hunne Laadingen veel ſpoediger en met minder kosten, uit de Ligters konden overneemen, gepaard met het gewigtig voordeel dat zy eerder gereed waren om *Zee* te kiezen.

Men mogt hier nog byvoegen de algemeene voorregten deezer Haven, van niet minder belang voor de handeldryvende *Zeevaard*, dan voor 's Lands Schepen, eensdeels haare nabyheid aan *Zee*, en anderdeels de gemaklykheid om altoos met een *Zuid* Oosten Wind, en alle Streeken daar Bezuiden te kunnen uitzeilen, terwyl zy zelfs, indien de Wind hard opwaait, met alle Winden Benoorden het Oosten konden uitdryven. —— Wel is waar, om deeze Haven, in alle opzigten voor de Scheepvaard geryflyk te maaken, hadt men nog verſcheide maatregelen te neemen, als een behoorelyke Bekendmaaking wegens dezelve buiten 's Lands, gelyk omtrent andere Zeeha-

havens gebruiklyk is; het leggen van Katten buiten het *Nieuwe Diep*, om, by ſterke Noord Oostelyke Winden, de Schepen daar op uit te haalen; het ſtellen van een Vuurbaak, om de Schepen, die 's Winters dikwyls, wanneer het donker is, binnen komen, gelegenheid te geeven van den mond der Haven te vinden, daar zy anderzins buiten blyvende, met het afkomende Ys by Ebbe gevaar loopen. XXIV. BOEK. 1784.

De aangelegde Werken, die bereids zo veel voordeels gaven, en zo veele nuttigheden beloofden, welke door gepaste ſchikkingen nog grooter en zekerder konden gemaakt worden, hadden in andere opzigten, waar voor men vreesde, geen nadeel veroorzaakt; doch veeleer voordeel aanbragt.

By het ophaalen deezer voordeelen, welke de Scheepvaard van deeze Nieuwe Haven reeds genooten hadt, en verder ſtondt te erlangen, die eene weezenlyke waarde hadden voor alle Gebruikers en Belanghebbers, merkten zy op, hoe de billykheid medebragt, om voor dezelve eenige vergoeding te geeven; en dat, daar de Werken tot verbetering dier Haven aangelegd, een geduurig onderhoud en dus een zeker Fonds vereiſchen zouden, gaven zy zyne Hoogheid, aan wien dit Verſlag was ingerigt, in bedenking, of Hoogstdezelve niet zou kunnen goedvinden, by hun Ed. Groot Mogenden de zaak daar heen te ſtuuren,

XXIV. BOEK. 1784.

dat zy een Havengeld vaststelden voor alle Schepen, die van de Nieuwe Haven gebruik zouden willen maaken, geëvenredigd naar derzelver grootte, en de voordeelen welke zy daar uit genieten mogten.

Deels was door deeze Verbetering der Haven aan het *Nieuwe Diep* beantwoordt aan het Plan om 'er een veilige Legplaats voor 's Lands Schepen van Oorlog te vervaardigen. Zodanig eene Haven moest ruim en uitgestrekt genoeg weezen om een genoegzaam getal van Oorlogschepen, op een gepasten afstand van elkander geplaatst, te kunnen bergen, — zy moest by ongestuimig Weêr en Ysgang een veilige Legplaats opleeveren — zy moest aan den Ingang een diepte van twintig, en op de Legplaatzen zelve ten minsten van vier en twintig voeten by laag water hebben. — De twee eerste vereischtens vondt men aan 't *Nieuwe Diep*. De lengte van 't zelve, Zuidwaards gerekend van het Jachthavenhoofd, en de breedte tusschen de wederzydsche Oevers by laag water in aanmerking genomen, bleek het ten klaarsten, dat het *Nieuwe Diep* ruim genoeg was om eene aanzienlyke Vloot van Oorlogschepen Winterlaag te doen houden. — Wat de veiligheid betrof, de Schepen werden aan den eenen kant door het vaste Land, en aan den anderen kant door den wyduitgestrekten Zuidwal, tegen de werking der hevige Winden genoeg

noegzaam gedekt; voor Ysgang was weinig te vreezen, zelden hadt men 'er zwaar Ys gezien, meest was het eer het daar kwam verbryzeld en konden aan te leggen Werken dit nog overblyvend gevaar merkelyk verminderen, zo niet geheel wegneemen. Doch aan eene doorgaande genoegzaame Diepte, die by het eerſte onderzoek, in 't Jaar MDCCLXXXI te eenemaale ontbrak, bleef het nog, ondanks de Verbetering, grootlyks haaperen (*). XXIV. BOEK. 1784.

Oprigting van de Maatſchappy *Tot Nut van 't Algemeen.*

Het ontbrak den Vaderlande, in deeze Eeuw, van zommigen de Eeuw der Genootſchappen geheeten, aan geene van verſcheidenerlei aart, onder deezen ook niet aan de zodanigen, die nutte Kunſten en fraaye Weetenſchappen kweekten, of ook het hooger wit Verſtandsverlichting en Zedebeterſchap bedoelden. Wy mogten de Oprigting der voornaamſte in ons Geſchiedblad, met welverdienden lof voor den Landzaat, vermelden, en kunnen hier niet voorby den Aanvang op te tekenen eens nieuwen Genootſchaps, van die alle onderſcheiden, en onder een nederig voorkomen het uitgebreidſte Nut beoogende.

Met veele andere Genootſchappen hadt het gemeen uit kleine beginzelen voort-

te

(*) *Rapport van Gecommitteerden tot het maaken van een Haven voor 's Lands Oorlogſchepen in het Nieuwe Diep by de Helder. Reſol. van Holl.* 7. Jan. 1785.

XXIV. BOEK. 1784.

te komen: en wel deeze, gelyk wy des in 't zekere onderrigt zyn. JAN NIEUWENHUYZEN, Leeraar der *Doopsgezinden* te *Monnikendam*, hadt reeds, zints eenige Jaaren, de werkzaamheden der Maatſchappyen en Genootſchappen in ons Vaderland, de verbetering van Volkszeden en Wetenſchappen, bedoelende, als veelal onvoldoende aangemerkt, hy hieldt zich verzekerd, dat de heerſchende Onkunde des Gemeenen Burgers, niet tegenſtaande alle deeze poogingen, ook ten deele daar aan moest worden toegeſchreeven, dat de Werken, door dezelve uitgegeeven, te omſlagtig, te geleerd, te kostbaar, en dus ongeſchikt waren ten gebruike des Gemeenen Mans. Meer dan ééns hadt hy gewenscht en gepoogd een Gezelſchap van zodanige Lieden op te rigten, die de zaaken, door andere Genootſchappen behandeld, op eene korte, klaare en bevatlyke wyze bewerkt, voor een geringen prys, uitgaven; ten einde dus het *Algemeen* meer gelegenheids te ſchenken, om te leezen, te onderzoeken, en zich daar door bekwaam te maaken, zo wel in 't Burgerlyke en Godsdienſtige, als in 't vak der nutte Kunſten en Weetenſchappen. —— Deeze bedenkingen deelde hy mede aan twee zyner Vrienden toen in het naabuurig *Edam* woonende, op den achtſten van Slachtmaand deezes Jaars. Het eenpaarig beſluit viel dit Menschlievend Plan te onderneemen, met byvoeging om, by dee-

deeze werkzaamheden, ook de hoogstnoodige Verbetering van het Schoolweezen te voegen: den zestienden dier Maand hielden zy de eerſte gezette Byeenkomst, en tekenden dien Dag als de dag van de Oprigting der Maatſchappy en koozen ter welgepaste zinſpreuk TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. XXIV. BOEK. 1784.

Hun zeer bepaalde kring moest uitgebreid en de Vaderlander tot het deelneemen in deeze Maatſchappye aangezogt worden; ten dien einde lieten de Oprigters een kort Verſlag drukken van hunne Onderneeming; en zonden 't zelve, met een uitnoodigings brief, aan verſcheide Lieden in 't Gemeenebest rond. 't Gevolg was, dat de Maatſchappy, in Louwmaand des volgenden Jaars, honderd acht en dertig Leden telde, en de eerſte Prysvraag uitſchreef (*).

On-

(*) Naardemaal deeze Maatſchappy een veel grooter Opgang gemaakt heeft, dan men, in den beginne, verwagtte, en als een der nuttigſte en belangrykſte zeker moet aangemerkt worden, uitwyzens de Werkjes van tyd tot tyd in 't licht gegeeven, zal een kort verſlag van den verderen toedragt, tot op heden, hier eene voeglyke plaats vinden, te meer uit hoofde van eene aanmerkelyke Verandering in de Maatſchappy zelve voorgevallen. — Tot aan Oogſtmaand des Jaars 1785 werd deeze Maatſchappy door acht Hoofdleden en eenige Conſuleerende en Correſpondeerende Leden beſtuurd. De eerſten deezer werden geraadpleegd omtrent de voornaame Werkzaamheden der Maatſchappye; de tweeden namen de Leden aan, en zamelden de jaarlykſche toelagen in, die voor de Leden niet meer bedroegen dan één Ducaat.

Be-

XXIV. BOEK. 1784.

Strenge Winter des Jaars 1783 en 1784.

Onder de ſtrenge Winters verdient de Winter by den afloop des voorigen, en den aanvang deezes Jaars aangeſchreeven, en in eenige byzonderheden nader vermeld te worden. De zelfde Thermometers, die den acht en twintigſten van Hooi- en den tweeden van Oogstmaand des

Begiſtigers en Begunſtigſters ſtondt het vry daar boven onbepaald by te draagen. Doch daar het getal der Leden zeer toenam ſtelde men, in den aanvang des Jaars 1786, vast, om, in den ſmaak van den *Oeconomiſchen Tak der Hollandſche Maatſchappye te Haarlem*, de Leden tot Departementen te brengen, en dus het Beſtuur der Maatſchappye Departementswyze uit te oefenen. Het Departement te *Edam* bleef by deeze Schikking het *Hoofd-Departement*, 't welk altyd zou voorzitten, en droeg ook de Maatſchappy, naa die Stad haarer Oprigtinge, veel al den naam van de *Edamſche Maatſchappy tot Nut van 't Algemeen*. — Dan dit, gelyk mede de wyze van Beſtuur, veranderde, in den Jaare 1787, wanneer, by eene groote Meerderheid van Departementen en Leden beſlooten werd, het Hoofdbeſtuur na *Amſterdam* te verplaatzen, vervallende by dit beſluit het beſtaan van een *Hoofd-Departement*: dewyl de uitvoerende Magt toen opgedraagen werd aan eene Vergadering van acht Hoofdbeſtuurders; nevens den Secretaris MARTINUS NIEUWENHUYZEN M. D. die onder de eerſte Oprigters te *Edam* geweest was; doch thans zyn verblyf in *Amſterdam* genomen hadt. Van gemelde Hoofdbeſtuurders zouden twee aan twee 's jaarlyks, by beurte, aftreden en vervangen worden door twee anderen, door de Departementen te verkiezen, blyvende egter de Eerw. JAN NIEUWENHUYZEN, als eerſte Oprigter, zyn leeven lang, Hoofdbeſtuurder. — Zodanig bleef dit Lichaam, onder den Tytel van NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPY TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, beſtaande 't zelve, terwyl wy dit ſchryven, (1791) uit één en twintig Departementen

en

des Jaars MDCCLXXXIII eene Hitte van 92 Graaden hadden aangeweezen, tekenden, op den dertigſten van Wintermaand, drie Graaden onder o (*). De Koude, zints Kerstyd zich allengs verheffende, en tot dien trap vóór het einde des Jaars klimmende, bragt te wege, dat het, in zommige nagten, drie duimen Ys maakte; de aanhoudende Vorst deedt het tot vier en twintig duimen in den *Amſtel* aangroeijen. 't Gevogelte viel op eenige plaatzen dood uit het geboomte, en verſcheide Menſchen vondt men op den weg door de Koude verſtyfd, eenigen geheel levenloos. De menigte van Sneeuw was zonder voorbeeld. Posten en Postwagens konden bezwaarlyk voort, ja moesten zomwylen de gewoone tochten geheel ſtaaken. Gebrek aan brandſtoffe deedt zich op eenige plaatzen, en by de ſchamele Gemeen- XXIV. BOEK. 1784.

en zeventien honderd veertig Leden, blyvende onveranderd, by de eerſte Inſtelling, om, met zorgvuldige vermyding van Godsdienſtige of Staatsverſchillen, het Welzyn van het Algemeen en de verbetering van het Schoolweezen, in ons Gemeenebest, te bevorderen. *Uit medegedeelde Berigten van den Secretaris der Maatſchappye.*

(*) Gedenkwaardig is het dat men in vyf Maanden dus de grootſte Hitte en Koude gevoelde in ons Land bekend: ſchoon de laatſte, vergezeld van weinig winds uit het Zuiden, op 't gevoel, by lange na zo knellend niet was als op den 10 en 11 Jan. 1740 en 27 Jan. 1776, toen een felle Oosten wind heerschte. *Algem. Vaderl. Letteroeff.* VI. D. II. St. bl. 44. en 230.

XXIV. BOEK. 1784.

meente ſchreeuwende behoefte aan alles gevoelen.

Giften ten behoeve der Armen ingezameld.

De Milddaadigheid was geëvenredigd aan de elenden der Armen. Van eenige Steden de inzamelingen op Stedelyk Verzoek gedaan op te tekenen zal ten Gedenkteken ſtrekken hoe zeer in zulk een nood de hulpvaardigheid gereed is. Schoon in *Amſterdam* aanmerkelyke intekeningen by byzondere Perſoonen en Gezelſchappen tot dit einde gedaan en uitreikingen van veelerlei aart geſchied waren, bragt de inzameling op last der Burgemeesteren, de ſom van 64767 Guldens zamen; in *Rotterdam* 13078; in *Leyden* 7795; in *Schiedam* 2353; in *Groningen* 4349; welke Giften zonder onderſcheid van Gezindheid, aan de behoeftige Menſchlykheid werden uitgereikt (*).

Waters-nood in *Gelderland.*

Naauwlyks was de Koude, die haare uiterſte ſtrengheid hadt doen gevoelen, meiren en rivieren tot op derzelver killen met Ys vervulde, geweeken, en door een gewenſchten Dooy vervangen, of het los geraakte Ys in opgezwolle Rivieren dreigde nieuw leed. Ontzettend waren de berigten van *Heidelberg*, *Manheim* en *Keulen*, waar het geweld des Waters zwaare ſchade toebragt, verſcheide Schepen, voor laatstgemelde Stad liggende, van de touwen losrukte en verbryzelde. Het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2203. Voor 't Jaar 1784. bl. 365. 416. 464.

Het Stedetje *Mulheim*, tegen over *Keulen* gelegen, byna geheel verwoestte. De Ys-dammen, de Watervloeden, daar ſchrik en ramp baarende, ſpelden aan eenige ſtreeken onzer Gewesten een naakend onheil. *Nymegen* en de in het Kwartier dier Stad liggende Ampten, beefden op de maaren dier ongelukken. De *Waal* voor die Stad geraakte met den aanvang van Lentemaand los, het Ys reeds verzwakt en verminderd, dreef binnen kort beneden de Stad; dan de plaats van 't zelve werdt weldra vervuld door van boven komend Ys, 't welk de Rivier geheel bedekte, en in deszelfs ſnelle vaard, dood Vee, Huisraad, en brokken van Wooningen mede voerde. Eene vertooning hoe akelig ook, die door den ſpoed, welke dit Ys maakte, alle hoope gaf, dat de beneden Rivier open zynde een vryen doortocht zou verleenen. In deeze verwagting vondt men zich te leur geſteld. Het opgeſtopte water klom langs hoe hooger; en verbrak met een yslyk geweld voortgeſtuwd alle beletzels, en ſtroomde over de kruinen der dyken heen. Het geſchut der wallen van *Nymegen* maakte de Doorbraaken in de Dyken van 't *Ryk van Nymegen* en der Ampten tusſchen *Maas* en *Waal* en de *Overbetuwe* aan de beſchreienswaardige Landlieden bekend. Men vlugtte met tilbaare Haven en Vee, of moest, in 't bovenst van zyne wooning geweeken, de vernieling rondsom zich beſchouwen, en alle oogenblikken vreezen, door

XXIV. BOEK. 1784.

XXIV. BOEK. 1784.

door den woedenden ſtroom medegerukt te zullen worden. 't Beklaaglyk geval der geenen, die zich naby de Doorbraaken bevonden, en die de onverzaagdheid zelve geene redding durfde toebrengen. Menſchenmin was druk in de weer om hulp en verkwikking te verleenen, waar dezelve kon toegebragt worden. Zy ontzag geen gevaar, en eenigen kwamen te midden van hunne poogingen deerlyk om: terwyl de onverzaagdheid die ongelukkigen tragt hulp te bieden (*).

Voor *Zutphen* borst, in 't laatst van Sprokkelmaand, de *Yſſel* los; en maakte het Ys, onder het wegdryven, een allerverſchrikkelykst geweld. De langzaam wasſende Rivier werd met eene ontelbaare menigte groote Yſchotzen bezet. Het langzaam wasſen veranderde in een ſnel toeneemen des Waters, 't welk, op den derden van Lentemaand, een der Stadspoorten invloeide. De Dyk by 't *Hoendernest*, bezweek, en het Water bruischte met toomloos geweld door deeze Dykbraak heen. Zo lang die woedende aandrang duurde, by welken de zwaare Yſchotzen, den koers der Riviere niet meer volgende, op 't land ſchooven en vernieling aanrigtten, was 'er weinig gelegenheid tot redding der om

(*) Zie L. STOPPENDAAL Pz. *Beſpiegeling over den Watervloed, en de Doorbraaken der Dyken, in 't Ryk van Nymegen &c.* in de *Algem. Vaderl. Letteroeff.* VI. D. bl. 140, enz.

om hulp ſchreeuwende buitenlieden; doch zo ras deeze eenigzins bedaarde was men onvermoeid in de weere om met alle Vaartuigen, die men bekomen kon, de noodlydenden te redden. Uit de nabygelegene Plaatzen haalde men Menſchen en Vee, en bragt ze in *Zutphen*, welke Stad, ondanks het toedammen eeniger poorten, op zommige plaatzen, zo diep onder water ſtondt, dat men de daar woonenden met aaken het noodig leevensonderhoud moest aanbrengen. Dit voerde men ook toe aan de Landlieden der wyder afliggende Dorpen: die uit de daken hunner bouwvallige wooningen, met greetigheid de handen uitſtaken en de toegebragte hulp met verrukking en dankbaarheid ontvingen (*). XXIV. BOEK. 1784.

Veelvuldige Doorbraaken.

Dan een algemeener Tafereel van deezen Watersnood zal hier voegen. Wanneer het Ys, op 't einde van Sprokkelmaand, langs onze grenzen in beweeging geraakte, vleide men zich met een gelukkige uitkomst; doch toen een Ysdam by *Hulhuizen*, en eene andere in 't *Pandersche* Kanaal, het Water in zynen geweldigen loop hadt geſtuit begon eene gedugte verwoesting. Nu werd het water, aan beide zyden over de kruin der Dyken heen geperst, en welhaast viel eene zwaare Doorbraak ten Noorden in den

(*) *Nauwkeurige Beſchryving der Overſtroomingen* in den Jaare 1784 voorgevallen. By F. DE DOES en J. DE JONGH.

XXIV. BOEK. 1784.

den *Boven Spykſchen Schaardyk*; hier door werd de *Oude Rhyn* opgevuld en deszelfs dyken geſcheurd, terwyl de vloed de Polder der drie Dorpen, tuſſchen denzelven en den *Boven Waal* gelegen, by *Panderen* inbrak, en dus den *Yſſel* opgezet hebbende, een deel van *Veluwen Zoom* aan de eene en van het Graafſchap *Zutphen* aan de andere zyde, zelfs over de dyken heen overſtroomde. Dat Graafſchap werd daar en boven overvallen door het Water dat, den eerſten van Lentemaand, door twee zwaare Doorbraaken, in den *Bislykſchen* Inlaagdyk naby *Weezel* gevallen, was ingedrongen, naa dat het afkomend Dryfys tuſſchen dat Dorp en de Stad *Rees*, was vastgeraakt. — Die beide vloeden zich vereenigd hebbende overweldigden, op den derden dier Maand, den *Sneppelendyk*, even boven *Deventer*, en daar door het Landſchap *Overyſſel*: tegen de hooge gronden verhinderd, zich daar ter zyde te verſpreiden, viel het water op *Zwolle* aan, en brak door den Slaaperdyk by die Stad in de *Maſtenbroeker* Polder. Het *Zwarte water* werd nu ook opgezet tot in het Riviertje de *Vecht*, dat mede, door het van boven afſtroomend water, aangevuld, by *Broekhuizen* inbrak; waar door het *Haſſeltſche* veld overſtroomde, tot dat de vloed eindelyk, door het *Zwarte Water*, een hulpgat by *Genemuiden* geſtooken, en de *Yſſel* zelf, langs *Kampen* in de *Zuider Zee* ontlast wierd.

Aan

Aan de zuidzyde van den *Rhyn* ver- XXIV.
oorzaakten de Ysſtoppingen, by *Hulhui-* BOEK.
zen, en in het *Pannerdenſche* Kanaal, tus- ——
ſchen *Kalkar* en *Millingen*, en die by 1784.
Rees en *Bislyk*, onder *Xanten* en *Vynen*, menigte Doorbraaken, waar van 'er vier, alleen onder *Millingen*, een Poldertje van naauwlyks twee honderd morgen lands, gevallen zyn. Het water, door zo veele openingen, die alle oogenblikken wyder werden, aangevoerd, nu van binnen hooger gereezen dan de *Waal* zelve, beneden *Hulhuizen*, overviel de *Ooyſche* dyken van de binnen zyde, en ontlaste zich door verſcheide braaken in die Rivier, welke egter ook beneden door Ysdammen geſtopt al dien toevoer niet verzwelgen kon. Van daar dat, op den eerſten van Lentemaand, het Land tuſſchen *Maas* en *Waal* op tien plaatzen, en het Ryk van *Nymegen* door één zwaare Doorbraak, te *Weurd*, overſtroomd wierden. Ten zelfden dage, werd eerst de *Neder-Betuwe* op drie plaatzen by *Ochten*, de *Over-betuwe* op vyf by *Bemmel*, *Haalteren* en *Lent* ingebroken. De vloed verſpreidde zich hier door tot in den *Tieler Waard*, en beneden door den *Diefdyk* geſtuit, werd dezelve over de *Lingedyken* heen gedrongen, tot in de Graaffchappen *Buuren* en *Kuilenburg*, en voorts over de *Hollandſche* plaatzen, boven den *Diefdyk* gelegen tot aan *Gorcum* toe; zo dat al het Land tuſſchen de *Waal* en de *Lek* doorgaans zestien

XXIV. BOEK. 1784.

voeten onder water ſtondt. Niet dan langzaam werden de Landeryen door *Gornichem*, en de ſluizen by *Dalem*, in de *Merwe* van het zelve ontlast.

Hoe veel ſchade, de gemelde Ysſtoppingen in het *Pannerdenſche* Kanaal en in den *Rhyn* by *Rees*, en de daar door veroorzaakte Overſtroomingen van het Graafſchap *Zutphen*, en den *Ooy*, daar ook toebragten, mogt aan dezelve het behoud van den *Noordlyken Lekdyk* en alzo dat der beide Gewesten *Holland* en *Utrecht* toegeſchreeven worden. Zo ſpoedig kwam dit Vloedwater aandruisſchen, dat de Opgezetenen der benedenſte plaatzen, by andere gelegenheden, naa de gewoone waarſchuwingstekenen van boven, veel al genoegzaamen tyd hebbende om hun Vee en Goederen te redden, thans wel anderhalf etmaal vroeger verraſcht, naauwlyks, met agterlaating van alles, het leeven op de daken van hunne Wooningen of Hooibergen redden konden. Zeer weinig Menſchen kwamen, egter, in deezen uitgeſtrekten Watervloed om: en zag men, gelyk niet zeldzaam by dergelyke omſtandigheden, voorbeelden van byna wonderdaadige verlosſingen (*).

Het

(*) Van deeze veelvuldige Doorbraaken leevert eene keurige Kaart, geplaatst in de *Berekening en Verantwoording der Liefdegiften, ingezameld ten behoeve der Noodlydenden, door de Overſtrooming van 's Lands Rivieren in het Jaar* 1784, uit welker Voorberigt wy dit Verſlag ontleenden, een deerlyk vertoon.

Het welddaadig Medelyden, 't geen nog zo onlangs de verkleumde naaktheid gekleed, gekoesterd, de hongerenden geſpysd en tegen de ongemakken der knellende Koude de ſchreiende Armoede beſchut hadt, werd op 't hooren van zo veel leeds den Landgenoot door 't Water, in zulk eene uitgeſtrektheid, overgekomen, op nieuw bewoogen. De inloopende tydingen uit die bezogte oorden de een de ander in beſchreiens waardigheid overtreffende, deeden het hart van edele Menſchenliefde kloppen. Bereidvaardigheid, om door Geld, Voedzel, en de bezorging van andere Noodwendigheden, den Natuur- en Landgenoot, buiten ſchuld, in de deerlykſte behoefte gedompeld, by te ſtaan, ontbrak zo min als immer by dergelyke nooden: van welke wy, in den loop onzer Vaderlandſche Geſchiedenisſen, tot ons leedweezen, maar al te dikwils moeten gewaagen; doch ons by dat jammer verheugen, ook altoos te mogen ſpreeken van de Welddaadigheid der Landzaaten. Thans mogen wy het in eene ruimte doen, zo groot dat onze Jaarboeken geen voorbeeld van zulk eene Inzameling en Uitdeeling opleeveren. XXIV. BOEK. 1784. Gereedheid om die Ongelukkigen te redden.

Hoe groot de Bereidvaardigheid was, wederhieldt de onzekerheid waar, in die algemeene elende, de hoogſte nood geleden werd, de verlegenheid aan wie de Uitdeeling toe te vertrouwen, en hoe best te verhoeden, dat deeze niet dub- De Inzameling en Uitdeeling by het Departement des *Oeconomiſchen Taks* te

XXIV. BOEK. 1784.

bel, geene geheel niet bedeeld wierd, de hand gereed om te geeven naar eisch van de veelvuldige behoeftens, op zo veele plaatzen, tot dat men te *Amsterdam* op het gelukkig denkbeeld viel om het omslagtig werk der Inzamelinge en Uitdeelinge aan de eene of de andere gevestigde Maatschappy in ons Vaderland op te draagen. Ten dien einde vervoegden zich eenige volyverige Menschenvrienden by de *Commissie der Directie van het Departement des Oeconomischen Taks* te dier Stede, met vriendlyk verzoek en verpligtenden aandrang om dat werk op te vatten, 't welk zy eender en ligter dan eenige andere Maatschappy volvoeren kon, naar dien de *Oeconomische Tak*, op veele plaatzen, door de geheele Republiek heen, Departementen hadt, waar door eene geregelde Briefwisseling en onderlinge kennis veeler Leden gevestigd was.

Amsterdam verzogt.

Welke Heeren die last op zich namen.

Eene zaak van dien aart behoorde eigenlyk niet regtstreeks tot de bedoelingen dier Maatschappye, en was het Departement van *Amsterdam* alleen, buiten eene algemeene Beschryving, of Vergadering, met welke te veel tyds zou verloopen hebben, daar toe niet bevoegd. Men leende, egter, op de best mogelyke wyze, een gunstig oor aan den voorslag, en besloot eenpaarig de Inzameling te ondernemen op naam der byzondere Personen toenmaals de *Commissie ter Directie* uitmaakende; Mannen wier naamen, wegens

gens den arbeid hunner Liefde, de ver- XXIV. BOEK.
eeuwiging verdienen, te weeten de Heeren REINHARD GODFRIED MARTENS, THOMAS DE VOGEL, Mr. GALE IZAAK GALES, HENDRIK PAUW, Mr. HENDRIK VOLLENHOVEN, ELIAS CRAEYVANGER, Mr. JAN BERND BIKKER, JOHANNES BAPTISTA VAN SCHORRENBERG, Mr. WILLEM CORNELIS BACKER, Mr. HENDRIK NICOLAAS TONIS, JOHANNES HEYSTERMAN, JOHANNES VAN DER HOOGT, Mr. CHRISTIAAN EVERHARD VAILLANT en Mr. PIETER NICOLAAS ARNTZENIUS. 1784.

By het genomen Beſluit was 'er eene Aankondiging gereed, die terſtond gedrukt, rondgezonden, en in de Dagtydingen geplaatst werd. 't Zelve vondt alom zulk een volkomen en uitgeſtrekt vertrouwen, dat niet alleen de Ingezetenen van *Amſterdam*, niet alleen die van de meeste Plaatzen, daar Departementen van den *Oeconomiſchen Tak* waren gevestigd, niet alleen verſcheide Regeeringen van groote en kleine Steden, en de Gerechten van veele Plaatzen ten Plattenlande, in *Holland*; maar ook die van andere Gewesten en in de Generaliteits Landen, hun de daadlyke blyken van hun vertrouwen en van de milddaadigheid hunner Mede-inwoonderen, als om ſtryd, volvaardig aanbragten en toezonden. Hoe zeer dit goedkeuring vondt.

XXIV. BOEK. 1784.

In *Amſterdam* werkte de loflyke drift tot geeven zo ſterk, dat men ras den toegang tot de Kist, eerst op zekere uuren bepaald, den ganſchen dag moest openlaaten. Op één dag ontvingen zy omtrent tien duizend Guldens. Veelen, die de Liefdegiften van anderen bragten, voegden ook iets van het hunne daar by, met eene edele ſchaamte vraagende, of de Heeren ter ontvangst zittende ook wel eene kleinigheid wilden aannneemen? Zo gaf een Ambagtsgezel; (waar om zouden wy eene kleinigheid, door het geen 'er mede gepaard ging zo groot, niet byzonder vermelden,) zynen Zilveren Schoengespen; en toen men hem onder 't oog bragt dat hy zich zelven ligt berooven zou, was zyn treffend antwoord, de welgeplaatstheid van zyn hart op eene wyze, die de Menschheid eer aan doet, kenmerkende. „ Geld heb ik „ niet; maar ik wil evenwel aan die ar„ me Zielen geeven wat ik heb; met „ werken kan ik myn nooddruft verdie„ nen!"

Welk een toeloop deeze Inzameling hadt.

Beraaming op de Uitdeeling.

Binnen weinig dagen vonden zy zich in ſtaat geſteld, om aan de Magiſtraaten der Steden *Arnhem*, *Thiel*, *Zutphen*, *Nymegen* en *Gornichem*, eene afzending van Penningen toe te ſchikken, om 'er aan de noodlydenden, in derzelver nabuurſchap van uit te reiken. Te gelyk zonden zy rondgaande Brieven, zo aan de Magiſtraaten van die en andere Steden, als

aan

aan de Heeren Landdrosten en Amptlieden, met verzoek om onderrigting en byſtand, en aan de Departementen van den *Oeconomiſchen Tak* om eigen hulp en onderſteuning van dat verzoek by de Magiſtraaten en Officieren; daar en boven aan elk met wien zy, omſtreeks de Overſtrooming ſlegts eenigzins bekend waren; alles ten einde ſpoedig en onzydig te worden onderrigt van de beste wyze van Uitdeeling, en aan welke behoeftens het hoogſte gebrek werd geleeden. Terwyl zy aan Heeren Directeuren van de *Maatſchappy der Weetenſchappen* en den *Oeconomiſchen Tak* te *Haarlem*, van hun beſluit kennis gaven, en hun verzogten ook door hunne aanſchryving, de overige Departementen van den *Oeconomiſchen Tak* aan te moedigen ter bevordering van hun oogmerk, door het opwekken der Milddaadigheid hunner Medeburgeren. XXIV. BOEK. 1784.

Door de Regeering begunſtigd.

Eer zy daadlyk de Inzameling te *Amſterdam* begonnen, verzogten en verkreegen zy de Goedkeuring der Burgemeesteren en Regeerders dier Stad. Staaten van *Holland* gaven blyk van het begunſtigen dier onderneeminge, door de vergunning des Vrydoms van Tollen en Belastingen op de Mondbehoeftens en verdere Goederen, ja vervolgens van vryen en op dien tyd anders verboden Uitvoer van Hooi en Stroo buiten de Provincie; gelyk ook de Staaten des *Lands van Utrecht* den vryen doortocht toeſtonden.

XXIV. BOEK. 1784.

Kragtig werden die Heeren, in het begonnen werk, bemoedigd door de hulpvaardigheid van Menſchenvrienden, die, des verzogt, gereed ſtonden, en, zo door onderrigting, als medewerking, betoonden door den zelfden geest gedreeven te worden. Niets verzuimden zy om de Uitreikingen op de best mogelyke wyze te doen, en het Geld ten meesten oirbaar te beſteeden. Spoedig ſtaakten zy daarom de afſcheeping van Mondkost en Kleederen, zo om dat veele Arbeiders dagelyks werk vonden aan het herſtel der Dyken, als om dat zy van verſcheide plaatzen verzogt wierden liever het Geld te ſpaaren tot vergoeding van 't verlooren Vee, en het herſtel der omgeſpoelde en beſchadigde Wooningen.

Hoe veel byſtands zy vonden, en op welk eene wyze zy de Uitreiking volvoerden.

Het hoogst gebrek werd, op de meeste plaatzen, aan Hooi geleeden. De Menſchen waren wel van nooddruft, tot onderhoud van hun leeven, verzorgd; doch moesten het voornaam middel van hun voortduurend beſtaan, hun eenige nog behouden ſchat, hun dierbaar Vee, van honger zien uitteeten. Zo groot was deeze nood, dat, waar dit voedzel door den vloed was weggeſpoeld, of bedorven, en hier door op zommige plaatzen, geen Hooi voor geld zelfs te bekomen, vermogenden zo wel als behoeftige Huislieden het Riet van de daken hunner wooningen plukten en het Strop uit hunne bedden ten besten moesten geeven om hun Vee te behouden. Veel zeer

veel

veel moeite hadt deeze bezorging in, groote kosten gingen 'er mede gepaard; doch de dienst daar mede gedaan woog de moeite en kosten op, en schoon op zommige plaatzen, aan weigezeeten Lieden, geen deel in 't aangevoerde Hooi kon geweigerd worden, maar tegen betaaling, hier en daar een weinig werd afgeleeverd, wanneer 'er genoeg was voor de Onvermogenden, zyn de penningen daar van gekomen, weder tot andere behoeften der Armen besteed. —— Gelyk eenige Leveraars van Mondkost en Kleederen, door aanzienlyke kortingen op hunne Rekeningen, getoond hadden verre te zyn van inhaaligheid, ja blyken gaven van Menschlievenheid, ondervonden de Inzamelaars dezelfde edelmoedigheid in den aankoop van het Hooi. Een Huisman schonk vier duizend Ponden, terwyl een ander Menschenvriend, by het laaden van zeker Schip verneemende, dat 'er niet genoegzaam was aangevoerd om hetzelve te vullen, vryheid verleende om het ontbreekende uit zyn Hooiberg te haalen, dit beliep negen duizend Ponden.

XXIV. BOEK. 1784.

Vier Heeren Bezorgers begaven zich na de overstroomde Plaatzen.

Waar het Vee verongelukt was werd het vergoed. De weggespoelde Huizen moesten vernieuwd, de meer of min beschadigde Wooningen herstelt worden: dit baarde groote verlegenheid om de begrootingen der kosten te vinden: dan hier in werden de Verzorgers op de vriendlykste wyze ondersteund. Maar, dewyl dit omslagtig en netelig werk niet wel

XXIV. BOEK. 1784.

wel door Briefwisseling kon worden afgedaan, beslooten eenigen hunner die t'huis reeds zo veel tyds besteed hadden aan deezen arbeid, zich te begeeven na eene plaats zo na mogelyk in 't midden der Overstrooming gelegen, om met eenige Heeren, daar beschreeven, een mondgesprek te houden. Het Veerhuis by *Beuzichem*, aan de overzyde van de *Lek*, werd daar toe gekoozen. Vier Heeren PAUW, VOLLENHOVEN, CRAEYVANGER en VALLIANT begaven zich derwaards, en waren op hun reis ooggetuigen van de jammerlyke verwoestingen door de Watervloed aangerigt.

„ Niemand voorwaar," schryft de laatst gemelde Heer, „ dan die deeze verwoestingen gezien heeft, kan zich daar „ van een denkbeeld vormen. Wy werden daar, door eigen oogen, overtuigd, „ dat de kragtigste uitdrukkingen, waar „ mede men, om het algemeen mededoogen op te wekken, den nood en de „ elenden getragt hadt in brieven af te „ maalen, niet dan zeer flaauwe schetzen vertoonden van een Tafereel, „ welks akeligheid elk, die een menschen hart met zich omvoert, moest „ doen te rugge deinzen. Driemaal althans, verlieten wy met betraande oogen, de huizen, welker leemen wanden doorweekt zynde en de horden „ aan 't wyken gebragt, geheel waren „ ingestort. —— Andere, sterker gebouwd, waren door het water, dat vloe-

„ vloeren en zolderingen tot elkander ge- XXIV.
„ perst hadt, eerst ter inwooninge on- BOEK.
„ bekwaam gemaakt, en vervolgens door ——
„ het klotzen der golven van eene ope- 1784.
„ ne zee, zestien voeten boven den grond
„ gesteegen, en door een fellen Noord-
„ Oosten Storm aangestuwd, zodanig ge-
„ teisterd, dat de gemetzelde muuren en
„ voetpylers, die de gebinten nog on-
„ derschraagden, ook eindelyk voor het
„ geweld bezweeken in puinhoopen ver-
„ keerd waren. Driemaal ontdekten wy
„ de Hutkens, die, tegen den afgekolk-
„ ten dyk opgeslaagen, naauwlyks tot
„ berging voor klein Vee gepast, daar
„ de dyk ten bedde, en het deurgat te
„ gelyk voor venster en schoorsteen die-
„ nen moest, geheele Huisgezinnen van
„ elendigen bevatteden, welke zich, daar
„ in, nu byna drie maanden lang, naa
„ van alles beroofd te zyn, tegen de on-
„ gemakken der koude nagtlugt, gebor-
„ gen hadden, en waar nog eenige Vrou-
„ wen, in de bitterste behoefte, met baa-
„ rensnood hadden moeten worstelen. —
„ Wy zagen te *Vuuren* eene voorheen
„ welgezetene Weduwvrouw, by eene
„ Vriendinne, welke nog een gedeelte
„ van haare wooning behouden hadt, ge-
„ huisvest, op de puinhoopen van haa-
„ re eigene weggespoelde bitter schrei-
„ jen; die ongelukkige moest, naar dien
„ het Land, zo lang de hooge Rivier
„ geene ontlasting gedoogde, en de mo-
„ lens niet maalen konden, nog zes en

„ der-

XXIV. BOEK. 1784.

„ dertig duimen onder water ſtondt, en
„ alles rondsom dubbel bezet was, da-
„ gelyks twee uuren wegs ginds en we-
„ dergaan, om twee Koebeesten, het
„ eenige dat zy nog gelukkig uit den
„ vloed gered hadt, de melk af te nee-
„ men tot onderhoud van haar leeven;
„ en meer nog ſcheen gevoel van den
„ overlast, die zy haare Vriendinne dus
„ lange hadt moeten aandoen, dan haar
„ eigen ongeluk haar thans te bedroe-
„ ven. —— Groot, uitſteekend groot,
„ was de Milddaadigheid onzer Landge-
„ nooten; zy was ook genoegzaam toe-
„ reikende om het dringend gebrek te
„ vervullen; maar wy durven verzeke-
„ ren, dat veelen hunner, indien zy de
„ elenden gezien hadden, die wy, hoe
„ zeer door veele berigten tegen derzel-
„ ver akeligheid geſterkt, daar beſchouw-
„ den, de volſte overtuiging zouden ge-
„ voeld hebben, dat onze opwekking
„ van hun mededoogen welgegrond en
„ hunne ruime giften onontbeerlyk ge-
„ weest zyn."

Hunneverrigting aldaar.

Met de Heeren te *Beuzichem* beraamden zy de beste maatregelen tot den opbouw en het herſtel der Huizen: en konden zy den aanhoudenden aanzoek van verarmde Gemeentens om tot herſtel eeniger openbaare Kerken, en van twee *Roomſche* Vergaderplaatzen, als mede tot het bouwen van een Diaconiehuis te *Ryswyk* op eene hoogte, om by overſtrooming ook ter berging van Menſchen en

Vee te dienen, eenige penningen te verſtrekken, niet wederſtaan. XXIV. BOEK.

Hoe hoog die kosten ook liepen, vonden deeze Inzamelaars en Uitdeelers, naa dat de Gelden van rondsom ingekomen waren, zich in ſtaat geſteld om de Bedeeling nog wyder uit te ſtrekken, tot vergoeding van gemis aan Gewas, bedorven, overſtort, of weggeſpoeld en vergraaven Land, verlooren grof Huisraad, Koopmanſchap, of andere middelen van beſtaan; de maat der toewyzinge regelde zich na de behoeften. De ingezamelde ſom, waar door zo veele elendigen gered, en verarmden in hun doen herſteld werden, beliep 244433-13-14 (*). 1784. Hoe veel zy inzamelden.

Wy

(*) De opbrenging eener zo aanzienlyke ſomme, wordt in de *Rekening en Verantwoording der Liefdegiften*, een onvolpreezen Gedenkſtuk der Vaderlandſche Milddaadigheid, niet alleen; maar ook van eene voorbeeldlyk beſtuurde Uitreiking, zeer naauwkeurig opgegeeven. Een overſchot van 2263-6-14, is overgebragt in de algemeene Kas van den *Oeconomiſchen Tak te Haarlem*. — Aan het Departement der Oeconomiſchen Taks te *Amſterdam*, werd op de Algemeene Vergadering, in den Jaare 1791, een aanzienlyk Gedenkſtuk in Zilver aangeboden ter vereeuwiging deezer edelmoedige en loflyk uitgevoerde Onderneeming; doch hier voor werd, uit naam deezes Departements, bedankt, verklaarende niets anders bedoeld te hebben, dan alleen die Ongelukkigen de vrugten der uitſteekende Liefddaadigheid hunner hulpryke Landgenooten te helpen toedienen; en thans volkomen voldaan te zyn, nu ook deeze Vergadering, hunne gehoudene Directie, in deezen, met deszelfs goedkeuring vereerde. *Algem. Konst- en Letterbode* VII. D. bl. 67.

XXIV. BOEK. 1784.

Voorzorge tegen de besmetlyke Ziektens in de overstroomde streeken.

Wy kunnen niet voorby om der Menschenliefde, waar zy op eene byzondere wyze uitschittert, den verdienden lof te geeven, en moeten, daarom, met onderscheiding gedenken, aan de edelmoedige zorge, die de beroemde *Rotterdamsche* Arts L. BICKER, ten welzyn der Bewoonderen der Overstroomde Landen deedt blyken. Die kundige Geneesheer, zo door voorbeelden naa voorige Overstroomingen, als door natuurkundige kennis, voorziende, dat de ongemakken, uit schrik van 't vlugten voor den Vloed, uit Koude, Vogtigheid, Gebrek en Hartzeer eerst, vervolgens uit het drinken van bedorven Water, de Uitdampingen van rottige stoffen, de vogtige Uitwaassemingen der bovenkomende Landen; byzonder by groote en langduurige Zomerhitte, zwaare en gevaarlyke of sleepende Ziekten zouden veroorzaaken, en dat daar door de elende moest vergroot worden, vervaardigde een Opstel van *Raadgeevingen voor de Bewoonders van overstroomde Landen, en voor andere Landlieden om hun tegen Voor- en Naajaars Ziekten, Rot- en Galkoortzen en Roodenloop te behoeden, en 'er zich van te geneezen.* 't Zelve werd door Dagtydingen wereldkundig gemaakt (*). Om hetzelve ter plaatze, waar

(*) Onder andere vindt men het bewaard in de *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen* VI. D. II. St. bl. 666.

waar voor het meest geſchikt was te doen werken deedt de Commisſie van den *Oeconomiſchen Tak* die niets onbewerkſtelligd liet, 't geen ten besten dier ongelukkigen kon ſtrekken, eenige duizenden van die Opſtellen op zodanig eene wyze drukken dat ze ten meesten gebruike van den Landman konden dienen, zonden dezelve aan de Gerechten, Predikanten, Schoolmeesters, Chirurgyns op en rondsom de overſtroomde Plaatzen, en voorts aan de Opgezetenen zelve, zo verre zy ſtrekken konden. Een Opſtel 't welk een medewerkend middel in GODS hand geweest is; naardemaal 'er veel minder Ziektens, dan te verwagten waren, ontſtaan zyn, en weinig Menſchen, aan de gevolgen der Overſtroominge, geſtorven (*). XXIV. BOEK. 1784.

Aanhoudende Geldbehoefte der *Oost-Indiſche Maatſchappye*.

Groot waren de Geldſommen der *Oost-Indiſche* Maatſchappye verſtrekt, ſterk de Redmiddelen dezelve aangeboden en toegevoegd (†); doch konden niet toereiken om de gaapende behoefte te vervullen. Bewindhebberen gingen deswegen hun Hoog Mogenden in Bloeimaand aan met een verzoek om een Onderſtand van twaalf Millioenen Guldens, in drie tydperken, te mogen ontvangen, te weeten drie Millioenen vóór Hooimaand, drie Mil-

(*) Zie meergemelde *Rekening en Verantwoording Voorberigt* bl XIX.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 124. IV. D. bl. 340. VII. D. bl. 125 enz.

XXIV. BOEK. 1784.

Millioenen vóór Herfstmaand, en de overige drie vóór Wintermaand.

Uit den inhoud der overgeleeverde ſtukken, met betrekking tot deeze Geldeiſchen, blykt, dat de al te groote bekrompenheid van voorige Geldvorderingen, de eerſte aanleiding gegeeven hadt tot ſchaarsheid der Penningen te *Batavia:* en dat onder gedaane Geldeiſchen nog niet was mede gerekend het noodige voor den Handel in *Bengalen* en op de kust van *Coromandel.* Immers hadt de hooge Regeering van *Neêrlandsch Indie*, by gebrek aan gereede Penningen, haare toevlugt reeds moeten neemen tot de alleruiterſte middelen, die, hoe gevaarlyk en ſchadelyk ook voor de Maatſchappy, evenwel geenzins hadden kunnen toereiken om die Regeering uit den dringenden nood te redden. De hooge Intreſſen der weinige Geldleeningen, die 'er nog te doen waren, hadden de Geldmiddelen der Maatſchappy aldaar zeer veragterd; ook was men genoodzaakt geweest om aan een nadeeliger voet van Wiſſel plaats te geeven, wilde men het overſchot van den voorraad van Penningen te *Batavia* in de Kaſſe der Maatſchappye aangeteld krygen op Aſſignatien in *Nederland* betaalbaar.

Bekrompenheid van Geldmiddelen in de *Indien.*

Niettegenſtaande al het drukkende en bezwaarende, 't welk uit die Geldleeningen en Wiſſeltrekkingen, voor de Geldmiddelen der Maatſchappy, zo in *Indien* als hier te Lande, noodwendig moest voort-

voortſpruiten, was de hooge Regeering aldaar bereids gedwongen geweest om een gedeelte van den Thee- en Peperhandel der Maatſchappye te *Malacca*, *Palembang* en *Ranjermaſing*, te doen ſtilſtaan; als mede om de Koffy uit de *Jacatraſche* en *Cherebonſche* Landen, tot welker volkomenene betaaling men geen kans meer zag, voor rekening der Leveraaren, opgeſchuurd te laaten, en daar op ſlegts zo veel Gelds te verſtrekken, als noodig was, ten einde de Regenten en Koffyplanters eenigzins in ſtaat te ſtellen om aan den gemeenen man zyn Dagloon te betaalen, en daar door, ware het mogelyk, het verval te voorkomen van eenen bouw, thans aan de Maatſchappy ten uiterſten voordeelig; de ſchroomlyke gevolgen daar uit te dugten vielen elk in 't oog. —— De hooge Regeering van *Indie* was daar van dermaate overtuigd, dat zy hadt moeten bekennen, dat dergelyke ſtappen door dezelve gedaan niet konden geregtvaardigd worden, dan door den uiterſten nood, waar in men zich bevondt. — Ten naderen blyke van den ſchroomlyken trap tot welke het gebrek aan gereede Penningen by die Regeering geklommen was, ſtrekte haar onvermogen om op een *Ambonſchen* Geldeisch van één Millioen zes honderd en vyftig duizend Ryksdaalers, iets meer te verſtrekken, dan ſlegts negentig duizend Ryksdaalers. Wanneer men boven dit alles in aanmerking nam, dat,

XXIV. BOEK. 1784.

XXIV. BOEK. 1784.

in het Landſchap *Ambon*, de ryke Nageloogſten der Maatſchappy geſchieden, en dat, wanneer men met de ontvangst en betaaling van dit voortbrengzel op dezelfde wyze moest handelen, als reeds omtrent de Koffy gedaan was, dan zag men ligt, hoe ſterk het gevaar nog zou aangroeijen, dat vreemde handen weldra de vrugten van deezen Tak des Specery-handels zouden plukken; een gevaar, 't welk bereids, door den inhoud van een der Vredesvoorwaarden met *Groot-Brittannje* overgroot was, en deeze voor den Lande allerheilrykſte Maatſchappy met eene langzaame kwyning en vervolgens met haaren ondergang bedreigde (*).

Malacca ten naauwen noode, tegen een aanval der *Maleyers* beſchermd.

Onze wapenen waren in dat Werelddeel niet ongelukkig geweest. De *Maleyers*, zo men wil, aangezet door de *Portugeezen*, vielen met eene ſterke Krygsmagt aan op de Bezetting der *Nederlandſche Oost-Indiſche* Maatſchappy op *Malacca*. Onverwagt was dit vyandlyk bezoek, en zo ontzettend, dat men te raade wierd, de noodige Schepen gereed te maaken, om die plaats, welke niet te houden ſcheen, voor de weinige manſchap in vergelyking van het aantal der vyanden, te verlaaten; doch den reeds bykans bezweeken moed herneemende, en alle kragten inſpannende, hadden zy het geluk, de aangedrongene menigte te doen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 988.

doen deinzen. Veel in volk verſterkt, daagden de *Maleyers*, eenige dagen laater, weder op, en dreigden met ettelyke duizenden, gewapend met vergiftige pylen, de Bezetting, uit niet meer dan acht honderd man beſtaande, te verdryven, of ten ſlagtbank te brengen; doch deeze tyd gehad hebbende om de noodige maatregels te neemen, en Geſchut aan land te brengen, ſloegen de aanvallers af, en vervolgden dezelven tot in hunne verſchansſingen (*). XXIV. BOEK. 1784.

Overwinningen door VAN BRAAM in *Indie* behaald.

Bleef dus deeze plaats behouden, tydingen uit de *Oost-Indien* gewaagden van behaalde bloedige Overwinningen. 'sLands Zee-Capitein VAN BRAAM, derwaards met een Vlootdeel geſtevend (†), beſtreedt, in Zomermaand, den Koning van *Riouw*, met dien uitſlag dat een volkomen Zegepraal hem al het Geſchut van deezen Vorst, uit honderd zes en twintig Metaalen- en vyftien Yzeren Stukken beſtaande, in handen ſtelde; dat hy één en twintig Vaandels en Vlaggen, als zo veele Zegetekens veroverde, en een aantal van zeven en veertig, zo groote als kleine Vaartuigen, nevens alle de Magazynen en Verſchansſingen aan de vlammen opofferde. Ontzettend groot en afgryslyk was het getal der Gedoodden en Gekwetſten des Vyands; zy wilden

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 418.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 140.

XXIV. BOEK. 1784.

den geene lyfsgena hebben, en liever ſneeven dan in de handen hunner Beſtryderen vallen. Onder de Geſneuvelden bevondt zich de Koning RADYA HADGÉ zelve, nevens drie andere verbondene Vorſten, en zo men verzekerde, ook drie zyner Zoonen, met een groot getal zyner Ryksgrooten. Het verlies der onzen in deezen ſtryd, die van de yſſelykſte ſlagtingstooneelen, waar voor de Menschlykheid gruwt, vergezeld ging, was naauwlyks noemenswaardig. — De Koning van *Salangoor* moest, in Oogstmaand, voor zyne overwinnende wapenen bukken; en hy bragt diens Hoofdſtad en 't geheele Ryk onder gehoorzaamheid aan dit Gemeenebest. — In Oogstmaand behaalde hy ook, naa een hevig gevegt, zo te water als te land, eene derde Overwinning op de vyandlyke *Bongineeſen*, gevolgd van de overgaave van *Riouw*, zo dat dit Ryk, met alle deszelfs aanhoorigheden, even als *Salangoor* een Wingewest der *Nederlanden* werd. — De Vaandels en andere door deezen Zeeheld bevogten Zegetekens werden, naa diens wederkeeren in het Vaderland, in *'s Gravenhaage* gebragt, in de Groote zaal van het Binnen Hof, ter gedagtenisſe opgehangen (*).

Deeze Overwinningen, hoe ſchitterend, redde de *Oost-Indiſche* Maatſchappy niet uit

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 941. 1305. Voor 't Jaar 1786. bl. 645. 810. 1517.

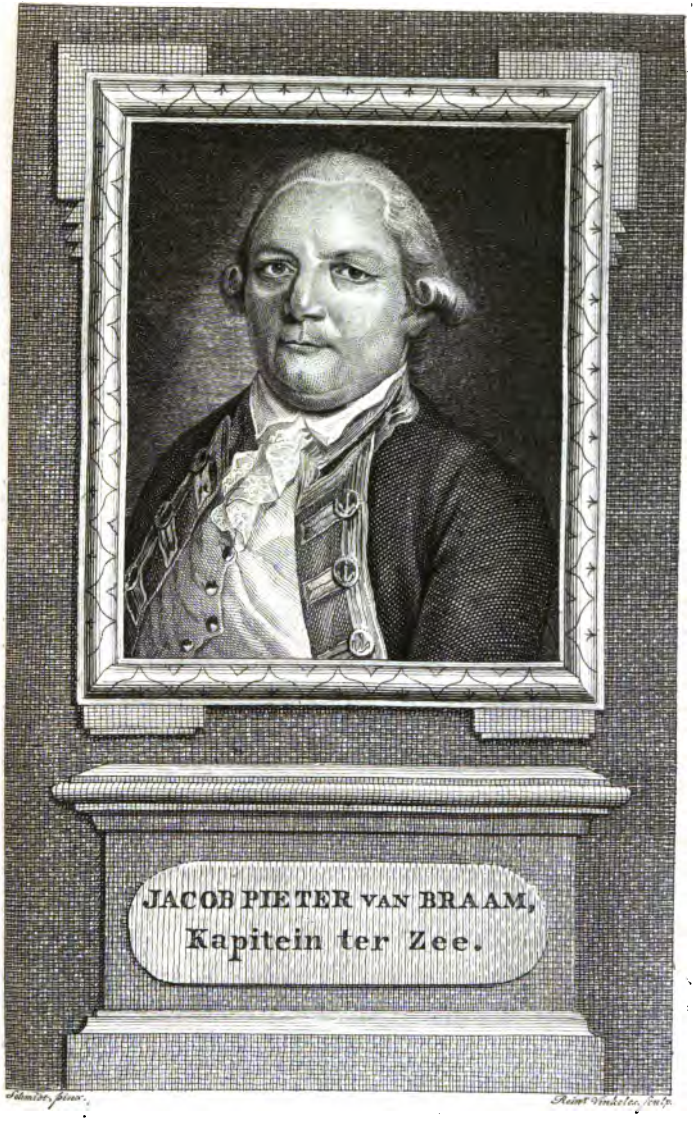
JACOB PIETER VAN BRAAM,
Kapitein ter Zee.

uit haaren druk, namen de ſchreeuwende behoeften niet weg; noch beletten het voortzetten der raadpleegingen om, zo in 't Beſtuur der zaaken hier te Lande, als in 't *Oosten*, waar men alleszins Gebreken erkende, herſtel te wege te brengen: terwyl de gevoelens over de middelen daar toe ſtrekkende zeer wyd uit een ja tegen elkander inliepen; doch zal het verſlag deswegen in een volgend Jaar voeglyker plaats bekleeden (*).

Geldſomme aan de *West-Indiſche* Maatſchappy, Provinciaal door *Holland* opgeſchooten.

In de *West-Indien* was het verzoek en de aandrang om Hulpe en Geld, by het eindigen des Oorlogs, welke aan dezelven eene zo gevoelige neep gegeeven hadt, gelyk wy gezien hebben, zeer ſterk (†). De gevraagde drie Millioenen tot onderſtand der *West-Indiſche* Maatſchappye verwylde: naardemaal Staaten van *Holland*, tot het verleenen van eenige penningen niet konden mede ſtemmen, zo niet het jongſte Reglement, wegens de Vaard en Handel op de Volkplantingen *Eſſequebo* en *Demerary* ingetrokken en die Vaard, zonder eenige bepaalingen, voor de Ingezetenen opengeſteld wierd (§). —— De Bewindhebbers ter voorzittende Kamer *Amſterdam* ver-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 895. VI. D. bl. 968.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 142.

(§) Zie over de verſchillen deswegen met *Zeeland*, *Vaderl. Hist. ten onmiddelyken vervolge op* WAGENAAR XXIV. D. bl. 200 enz. en 352.

XXIV. BOEK. 1784.

verzogten, om, hangende de Raadpleegingen, wegens dit betwiste ſtuk, met eene ſom van anderhalf of twee Millioenen te hulp gekomen te worden, ter hoogstnoodige verzorging der overige Volkplantingen, aan hun beſtuur toevertrouwd. De aangetoonde volſtrekte noodzaaklykheid, om deeze Vastigheden, by gebrek van het onontbeerelyke tot derzelver beſtaan, niet in een onherſtelbaar verval te ſtorten, en door vertraaging der Raadpleegingen volſtrekt te bederven, deedt Staaten van *Holland* beſluiten, om, ter voldoening der allereerſte en meest dringende behoeftigheden der *West-Indiſche* Volkplantingen, met uitzondering van *Eſſequebo* en *Demerary*, eene Provinciaale voorziening te doen van acht maal honderd duizend Guldens, waar van in de Zomermaand tweemaal honderd duizend, en voorts alle maanden vyftig duizend Guldens door de Ontvangers van 's Lands Gemeene middelen te *Amſterdam*, tot de volle ſom toe, zou afgegeeven worden. Welke betaalingen men hadt aan te merken als vooruitbetaalingen, op de Petitien, en ſtrekkende tot mindering van het Provinciaal aandeel in dezelve. —— Terwyl zy in den verzogten onderſtand in Geld, zo als dezelve, bepaaldlyk en met uitſluiting van *Eſſequebo* en *Demerary* gedaan was, ter Algemeene Staatsvergadering, toeſtemden, en op 't ſterkſt wilden aangedrongen hebben, dat de Bondgenooten, het groot

groot belang der *West-Indiſche* Volkplantingen, voor het Handelweezen van 't geheele Gemeenebest, in ernſtige overweeging neemende, eenmaal gehoor gaven aan de dringende redenen, welke geene onverſchilligheid omtrent de hoognoodige middelen, tot behoudenis en het beſtaan deezer Vastigheden konden gedoogen, om met hun Ed. Groot Mogenden op het kragtdaadigſte ten zelfden einde mede te werken. En begeerden zy dat de Raad van Staaten verzogt zou worden eene Petitie op te maaken en dezelve aan hun Hoog Mogenden te doen toekomen (*). XXIV. BOEK. 1784.

De in 't voorleden Jaar verzogte Schepen (†) verleend zynde, daagden in de *West-Indien* op; doch men klaagde, zo in de *Berbice*, als in *Esſequebo*, over derzelver ſpoedig vertrek, als mede over den verlaaten, weer- en hulploozen ſtaat dier Volkplantingen. Van beide waren, in Oogstmaand, de Oorlogſchepen op één na, 't geen tot noodig herſtel te *Esſequebo* vertoefde, weder vertrokken. Buiten dit hadden de beide Rivieren *Demerary* en *Esſequebo* niet anders tot dekking dan een Oorlogsſnaauw met tien vier ponders en zestig Man als het volk voltallig was. — Het verbaazend aantal Negers tegen de Blanken gerekend verwekte billyke ongerustheid

Deerlyke ſtaat der Volkplantingen aldaar.

(*) *Reſol. van Holl.* 23. April en 22. Mey 1784.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 143.

XXIV. BOEK. 1784.

heid en verlangen naa meerder Krygsvolks (*). —— Dringend was de Geldbehoefte by de *West-Indiſche* Maatſchappy; weshalven Bewindhebbers by hun Hoog Mogenden, verzogten om met anderhalf of twee Millioenen Guldens onderſteund te mogen worden, hangende de raadpleegingen over de vrye Vaard op *Eſſequebo* (†).

Hoe het in *Suriname* geſteld was.

Suriname, eene allergewigtigſte Volkplanting, die door haare voortbrengzelen Zuiker, Koffy, Kacao en Katoen, eenige Jaaren door een gerekend, geſteld wordt een ſchat van niet minder dan 7,400,000, Guldens 's Jaars in den ſchoot des Moederlands uit te ſtorten; op dewelke de Scheepvaard uit deeze Gewesten aan de Deelneemers grooter voordeelen opleevert dan zy van eenige andere Vaard trekken; die aan Waag-belastingen der Voortbrengzelen 's Lands Schatkist met 371450 Guldens in 't Jaar, verrykt; deeze Volkplanting, reeds gebukt gaande onder den zwaaren last van tegen hooge Renten opgenomene Gelden, hadt in den Oorlog groote verliezen geleeden, door dien men, onverwittigd van de Vredebreuk, zwaarbelaadene Schepen uit en dus den roovenden Vyand als in den mond zondt; doch zich egter moedig beſchut tegen de gedreigde overrompeling der *Engelſchen*,

(*) *Post van den Nedcr-Rhyn* VI. D. bl. 1275. en 1283.

(†) *Reſol. Gen.* 12. Maart 1784.

ſchen (*), en verdiende, om deeze re- XXIV.
den, zo wel als om haar weezenlyk aan- BOEK.
belang, meer byſtands, onderſteunings, ——
en beſchermings dan dezelve in deezen 1784.
tyd genoot. — Het een en ander kon niet misſen de eerlyke Bebouwers deezer Volkplantinge te eenemaal moedeloos en bykans wanhoopig te doen worden: te meer dewyl het gevolg van alle deeze ongunſtige en ongelukkige omſtandigheden alleen diende om allen Credit aan de Planters, 't zy dezelve zich in een goeden, of in eenen min voordeeligen toeſtand bevonden, geheel te ontzeggen. De nood was 'er tot die hoogte geklommen, dat ze ten gewisſen ondergang helde, indien haar niet ſpoedig een reddende hand werd aangeboden (†).

Van de Vryverklaaring der *Vereenigde Americaanſche Staaten* en het Handelverdrag met dezelve aangegaan, hadden veelen zich, gelyk wy, dat Tydperk beſchryvende, getoond hebben, de grootſte voordeelen des Handels beloofd: terwyl anderen deswegen een min gunſtig vooruitzigt vormden (§). De eerſte poogingen, met zo veel yvers aangevangen, werden met geen gelukkigen uitſlag bekroond; dit verwekte eene kwaadaartige vreugd by de zodanigen, die hemel en aarde bewoogen hadden om ons dien Han-

Geſteldheid des Handels op de *Vereenigde Staaten van America.*

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 267.
(†) *Courier van Europa* I. D. bl. 341. enz.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 127.

XXIV. BOEK. 1784.

Handel en Verbintenis te ontraaden, zy ſchilderden alles met de zwartſte kleuren, en hielden het daar voor, dat de Ondervinding de gegrondheid hunner begrippen ſtaafde. Anderen oordeelden, dat alle beginzelen moeilyk zyn, en dat onervaarenheid in een nieuwen Handeltak altoos met zwaarigheden vergezeld gaat, die niet zelden door eene meerdere ervaarenis en verkreegen Koopbeleid verminderd, zo niet geheel weggenomen worden. Natuurlyk was de toevoer zo van hier, als uit de *West-Indien* na deeze als 't ware nieuw opengezetten markt groot, en bragt een overvloed van Koopmanſchappen aan, die onvermydelyk eene verſlapping in de pryzen veroorzaakte. — Openbaare Verkoopingen, door eenigen aangelegd, om geld te bekomen tot het inkoopen van Goederen ter t'huisvragte, vielen ſchadelyk uit, door de ſchaarsheid aan Geld, en deeden de markt voor alle andere Verkoopers daalen. De onervaarenheid der Aflaaderen in *Holland* bragt mede het haare toe tot die laage pryzen. Men was gewoon uit *Engeland* goederen te ontvangen naar 't Saiſoen geſchikt, de Zomer-goederen in 't Voorde Winter-goederen in 't Naajaar; doch men hadt alles door een afgeſcheept, en niet genoeg gelet op het onderſcheid der plaatzen, die dikwyls geheel andere Goederen vraagen. — Ook waren de *Americaanen* niet gediend met eenige Koopwaaren, die onze Zeehandelaars in tyden

den van ſchaarsheid, na de *West-Indien* voerden, en daar, hoe ſlegt ook, en elders niet leverbaar, ten hoogen pryze ſleeten. —— De toeſtand des Lands, door den Vyand zints korten tyd verlaaten, was eene medewerkende oorzaak van den traagen aftrek der Goederen vóór den Oorlog, welks naaween, zelfs onder het genot der lieve Vryheid, gevoeld werden, hadt men in zommige Oorden landwaards in magtige Koopmagazynen, waar de *Indiaanen* kwamen handelen; doch deeze Volken hadden zich verwyderd, en de Magazynen waren verwoest. —— De Kooplieden hier te Lande moesten zich, om niet agter te leggen, voegen naar de gewoonte door de *Engelſchen* voor lange Jaaren in *America* ingevoerd om alles op zes of twaalf maanden Credit te verkoopen. By gebrek aan Geld was 'er weinig gelegenheids om eenigzins aanzienlyke partyen voor gereede penningen af te zetten. Dit deedt het te gemoet komen der *Americaanen* met dezelve, onder verband van vaste Goederen, Landeryen, als anderzins, aanraaden (*). XXIV. BOEK. 1784.

Geldleeningen, ten behoeve van dezelve, hier geopend.

De Geldopneemingen ten behoeve der *Vereenigde Americaanſche Staaten* ondernomen en opengezet, hadden in ons Vaderland met veel tegenſpraaks te kampen;

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 622, 665. en Medegedeelde Berigten.

XXIV. BOEK. 1784.

pen; men liet geenzins na dezelve uit *Engeland* te dwarsboomen, door de naadeeligſte tydingen, wegens de Regeeringsgeſteldheid, en de Geldmiddelen des nieuwen Gemeenebests, te verſpreiden; doch 't ontbrak dezelve aan geene Voorſtanders van de zekerheid dier Geldleeningen, die ook meer en meer opgangs namen (*).

(*) *Post van den Neder-Rhyn* IV. D. bl. 463. 472. V. D. bl. 667.

* * *

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYF EN TWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. De Graaf DE MAILLEBOIS *komt in 's Gravenhaage.* DE XXV. BOEK. *Verzoeken diens Generaals by hun Hoog Mogenden. Zyn Voorſtel wegens het oprigten van een Militair Departement. Hollands en Frieslands oordeel daar over.* MAILLEBOIS *bezigtigt de Grenzen. Beſchikkingen op zyn Legioen. Tot Gouverneur van Breda aangeſteld. Klagten eeniger Officieren van den Staat. Plans ter oprigtinge van Benden ligt Krygsvolk. Beſchikkingen op het Krygsweezen. Klagten van den Prins Biſchop van Luik. Onderhandeling en Overeenkomst van Holland en Utrecht, tot Verdeediging dier beide Gewesten. Voorſtel van Utrecht aan Holland over het aanneemen van Waardgelders. Bevelen*

XXV. BOEK.

velen van den Capitein Generaal tot het gereedmaaken des Legers. Zyne Hoogheid te Breda. Bergen op den Zoom in ſtaat van tegenweer geſteld; deigelyks Maaſtricht. De Hertog VAN BRUNSWYK *wegens een toeleg om Maaſtricht over te leeveren beſchuldigd. Schepen met Hooi op het Luikſche aangehouden en weder vry gegeeven. De Schansſen aan de Schelde van Leeftocht en Verkwikkingen door byzondere Perſoonen voorzien. Of dit noodig ware betwist. Klagten van Palts-Beyeren over de Onderwaterzetting van het Ravenſteinſche. Overeenkomst om by Sas van Gent en Philippine het Zoutwater af te tappen. De Schelde door Oorlogſchepen beveiligd. Ontzettende tydingen, wegens den Aanmarsch der Keizerſchen. Ontdekking hoe men by Ebbe uit Zeeland te voet op Keizerlyk Grondgebied kon komen. Vertraaging van den Kryg. Oordeel van zommigen over 's Keizers Staatkundigen toeſtand. Eenige keuren het raadzaam den Keizer voor te komen door eenen Aanval. Hun gevoelen aangedrongen door den blykbaar vyandlyken toeleg des Keizers. Voorſlagen in Utrecht om Franſche Hulp. De Magt des Keizers in zyne Nederlanden. Nadere Openingen van wegen* JOSEPHUS DEN II. *Vorderingen van zyn kant. Door de Afgezanten bezwaarlyk gekeurd. Door vier Gewesten grootendeels aangenomen. Gelderlands misnoegen deswegen. Oordeel van* CAPELLEN TOT DE MARSCH *over die Voorwaarden. De Onderhandelingen gaan traaglyk voort.* JOSEPHUS DE II.

II. *ſtaat op het zenden van twee Afgevaardigden na Weenen. De Graaf* VAN WASSENAAR *en de Heer* VAN LEYDEN *daar toe benoemd. Hun Vertrek. Wedervaaren te Weenen. Aanſpraak aan den Keizer. 's Keizers Antwoord. De Schuldvorderaars des Keizers verzoeken dat hun eisch aangedrongen worde. Bevelen van den Capitein Generaal tot ſtaaking der Legertoerustingen. Aanmaaningen van Rusland en Frankryk om tot een Vergelyk met Oostenryk te komen. Zeelands gevoelen over de Vredehandelingen. Oplettenheid hier te Lande op het ſluiten van de Schelde. Beſluiten deswegen genomen. Eene Commisſie tot het doen van Opneeming benoemd. Deeze vertrekt derwaards. Gewigtige Aanmerking dier Commisſie op het Staatsbeſluit. Verſlag van haare Bevinding, en Voorſtellen daar uit gebooren. Uitvoering daar mede overeenkomſtig. Voorloopige Vredes Voorwaarden ingebragt. Hoe de zwaarigheid wegens de gevorderde Geldſomme door Frankryk weggenomen. Wydverſchillende Gevoelens over de Vredes Voorwaarden. Drie Gewesten tegen het bekragtigen der Vredes Voorwaarden. Met de Meerderheid van vier Gewesten daar toe beſlooten. Vredesverdrag met den Keizer. Zwaarigheid door Middelburg ingebragt op het* III. *Artykel des Verdrags. Het oordeel van Vliſſingen over dit Bezwaar van Middelburg. Veranderingen op de Grenzen by den Vrede. De Kruiſchans en Frederik Hendrik geſlegt. Lillo en Liefkenshoek ontruimd door de Staatſchen en door* XXV. BOEK.

XXV. BOEK.

de Keizerſchen in bezit genomen. Gerugt cener Ruilinge van den Keizer met den Keurvorst van BEYEREN. *'t Zelve voorcen tegengeſprooken. De Koning van Pruiſſen gaat eene Verbintenis daar tegen aan. Geldvorderingen van een der Koninglyke Prinſen van* PRUISSEN *op onzen Staat. Eiſchen van den Prins en Prinſeſſen van* HESSEN PHILIPSTAL. *Onlusten met Venetie. Oorſprong van dezelve. Hun Hoog Mogenden daar in gemoeid. Het Hof van Weenen 'er in gekend. Regtshandel te Venetie. Vonnis aldaar geſtreeken. Misnoegen van hun Hoog Mogenden over dit Vonnis. Zy trekken zich de zaak nader aan. De Heer* TOR *na Venetie gezonden, vordert Voldoening. Wordt, naa weigering van Voldoening, weder opontboden, en de zaak met allen nadruk voortgezet. De Venetiaanen zoeken 's Keizers Bemiddeling. Hun Hoog Mogenden weigeren deezen voor Scheidsman te erkennen. De Keizer ziet 'er van af. Frankryk wil 'er zich niet toe inlaaten. Raadſlag om de Venetiaanſche Schepen, in deeze Gewesten, in beſlag te neemen. Volvoering hier van. Bekendmaaking aan den Venetiaanſchen Afgezant te Weenen. Dit maakt eenen diepen indruk op de Venetiaanen. Zy bewerken de Opſchorting van dit Staatsbeſluit; doch kunnen geene geheele Opheffing verwerven. De Venetiaanen vervoegen zich vrugtloos by den Keizer om hulpe. Vergeefſche Onderhandelingen eens Venetiaanſchen Afgezants in 's Gravenhaage. Raadſlag tot ſtrenger Mid-*

de-

delen. Gerugten dat de Venetiaanen ons den Oorlog zouden aandoen. Onze zwakheid in de Middellandſche Zee. De Ridder VAN KINSBERGEN *met een Vlootdeel naa de Middellandſche Zee gezonden. Holland wil de zaak met allen nadruk doorzetten. Zeeland, Friesland, Utrecht, als mede Stad en Lande, waren van een tegenovergeſteld begrip. Dit ſtuk door veelen hoogstbelangryk gekeurd.*

XXV. BOEK.

Zo veelvuldige lotgevallen als den Lande, zints het ontſtaan des Keizerlyken Oorlogs, inwendig beroerden, en nog bleeven ſchokken, zouden wel vorderen, de gelykheid van den aart der zaake, en derzelver bykans onafgebrooken voortgang, in aanmerking genomen zynde, dat wy 'er mede voortvoeren: dan wy zouden dien Kryg, reeds aanvanglyk door ons beſchouwd (*), dit doende, te verre uit het oog verliezen. Wy vatten daarom den afgebrooken draad van het verhaal dier zonderlinge Gebeurtenisſe weder op, en zullen het geheel ten einde brengen, eer wy voortvaaren met de beſchryving van de ſteeds aangroeiende Verdeeldheden en allenskens hooger loopende Partyſchappen in den boezem deezer Gewesten, die door dezelve dreigden van een gereeten te zullen worden, ter-

1785. Stoffe deezes Boeks.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. 166. enz.

XXV. BOEK. 1785.

terwyl men ſlaagde in het afwenden van het zo gedugt buitenlandsch Geweld eens zich veel aanmaatigenden Nabuurs: want het was 'er verre af, dat men, gelyk zeker *Hoogduitsch* Schryver wil, de binnenlandſche Oneenigheden in de Republiek op ééns ter zyde ſtelde, en alles zich vereenigde ter Verdeediging en tot den Oorlog tegen den vyand van buiten (*).

MAILLEBOIS komt in *'s Haage.*

De Graaf DE MAILLEBOIS, met zo veel verlangen te gemoet gezien (†), om het Bevel over 't Krygsvolk van den Staat als Generaal der Infantery te voeren op eene buitengewoone Generaals Jaarwedde van 15,000 Guldens, en betuiging van Gereedheid om aan hem, in gevalle hy mogt gebruikt worden om den ſtaat des Krygsvolks of den toeſtand van Plaatzen op te neemen, of, indien de Oorlog mogt doorgaan, boven zyne Wedde, zodanig eene buitengewoone Belooning toe te leggen, als voegde aan zynen Rang, en evenredig bevonden werd aan de kosten, welke hy genoodzaakt zou zyn te maaken, ſtondt nu te komen. Wegens het beding om eene toereikende ſomme Gelds vóór zyn vertrek te mogen genieten, ter goedmaaking der kosten van zyne Verplaatzing, Reis, Toeſtel, en Veſtiging, iets ongewoons, dewyl niet gevonden werd dat

(*) 't Zelve wordt aangehaald in eene Aantekening op de *Nederduitſche* Vertaaling van CARACCIOLI's *Leven van* JOSEPHUS DE II. bl. 209.

(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* VII. D. bl. 291.

dat aan andere Heeren en Prinſen, in den Dienſt van den Staat overgaande, daar voor eenigen toeleg gedaan was, waren hun Hoog Mogenden geneegen alles op de voordeeligſte wyze voor hem te ſchikken; en *Holland* toonde zich gereed om 'er, tot eene ſomme van 60,000 Guldens toe, in te bewilligen. Hy verſcheen den twintigſten van Lentemaand des Jaars MDCCLXXXV in *'s Gravenhaage*, naa dat hem ontſlag van betaaling der Landsgeregtigheden voor zyne Goederen en Trein was toegeſtaan (*). — De Markgraaf DE VERAC, Afgezant des *Franſchen* Hofs, verwelkomde zynen Landsgenoot. Van zyne aankomst gaf deeze Krygsoverſte 's anderen daags kennis aan den Voorzitter der Algemeene Staaten, hadt gehoor by den Erfſtadhouder en diens Gemalinne. Veelen der aanzienlykſte Staatsleden verwelkomden hem; en hy deedt op den twee en twintigſten, ter Vergaderinge der Bondgenooten den Eed als Generaal des Voetvolks van deezen Staat.

Verzoeken diens Generaals by hun Hoog Mogenden.

Tot het bekleeden van die post aangezogt en overgehaald, hadt hy, volgens zyne verklaaring, van het eerſte oogenblik af, dat de Afgezanten van onzen Staat te *Parys*, zyne aanbieding om een Corps ligte Troepen, ten dienſte deezer Landen, op te rigten, aanvaard hadden, niets verzuimd, 't geen eenigzins kon die-

(*) *Reſol. Gen.* 23. en 30. Maart 1785. en *Reſol. van Holl.* 7. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1765.

dienen tot verhaasting van 't zelve, zo door het uittellen van aanzienlyke Fondsen tot Wapening en Kleeding van dat Corps, en de verdeeling der beste en kundigste Officieren, door hem tot het bekleeden van onderscheidene posten in dit op te rigten Legioen benoemd, als mede tot het uitzenden na verscheiden Landen van een goed aantal Onder-officieren tot het opzoeken en werven van geschikte Manschap.

Ingevolge der opgestelde Capitulatie zou dit Corps volkomen gereed moeten zyn op den vyftienden van Herfstmaand deezes loopenden Jaars, en dan de Monstering voor Heeren Commisarisen van hun Hoog Mogenden moeten ondergaan. Hy verzogt, daarom op 't allersterkste, dat hun Hoog Mogenden de betaaling der onderscheiden sommen, by de Capitulatie hem beloofd en toegezegd, gelieften te verhaasten — dat het lange uitstel, 't geen hy, tot zyn leedweezen, in de voldoening daar van ondervondt, niet alleen onoverkomelyke zwaarigheden zou opleeveren in de spoedige oprigting van dit Corps; maar ook in de voldoening der verbintenisen door hem reeds te *Parys* aangegaan voor de Wapening en Kleeding van zyn Legioen; — dat alle verdere uitstellen niet dan ten uitersten naadeelig konden zyn aan het algemeen welweezen, en zou hy zelfs in de onmogelykheid gebragt worden van te voldoen aan de gemaakte verbintenisten, niet tegen-

genſtaande hy, van zynen kant, alle krag- XXV.
ten hadt ingeſpannen, om, op de ſpoe- BOEK.
digſte en onderſcheidenſte wyze moge- ——
lyk, aan het oogmerk van hun Hoog 1785.
Mogenden te beantwoorden. De oprig-
ting van het Legioen, 't welk zamenge-
ſteld werd uit de uitgeleezendſte Man-
ſchappen, hadt hem reeds in een verſchot
gebragt van meer dan tachtig duizend
Guldens uit zyne eigene middelen: 't
welk hem nooit weder te rug zou ko-
men: dewyl hy in ſtaat was klaar te kun-
nen bewyzen, dat door de verbintenisſen
van hem gemaakt, en de niet voldoe-
ning, die hy ondervondt, de noodige
ſommen tot het voltalligmaaken des Le-
gioens, meer dan tachtig duizend Gul-
dens zouden te boven gaan, die hem by
de Capitulatie waren toegeſtaan.

Diensvolgens verzogt hy, dat hunne
Hoog Mogenden gelieſden te verklaaren,
in de *eerſte plaats*, dat de Capitulatie
zou worden gehouden voor gedagtekend
op den twintigſten van Sprokkelmaand
deezes Jaars. —— *Ten tweeden*, dat
hem ten allerſpoedigſten zou worden ter
hand geſteld de volle ſom van 260421
Guldens, hem beloofd by de Onderteke-
ning der Capitulatie te betaalen. ——
Ten derden, dat insgelyks van dien dag
af, zou worden goedgedaan de halve
Soldy voor het geheele Corps, en de ge-
heele betaaling van alle Officieren van
het Legioen zonder onderſcheid, ——
en *Eindelyk*, dat de noodige Patenten

XXV. BOEK. 1785.

voor de Officieren, ten ſpoedigſten, mogen afgegeeven worden; ten einde zy den gevorderden Eed daar op zouden kunnen afleggen. 't Zelve werd tot onderzoek in handen geſteld (*).

Zyn Voorſtel wegens een *Militair Departement.*

De langzaamheid, waar mede veele zaaken toegingen, de weinige uitwerking, welke zyne voorgeſtelde Plans hadden, als mede de veelvuldige gebreken, waar aan DE MAILLEBOIS het beheer der Krygszaaken onderheevig vondt, bewoogen hem tot het doen van een Voorſlag by de Algemeene Staaten om, in den tegenwoordig hachlyken toeſtand, een *Bureau Militair*, een *Comptoir van Oorlog* een *Militair Departement*, of een *Beſtuurenden Raad* op te rigten, waar in de zaaken tot den Kryg behoorende, gebragt, onderzogt, overwoogen en daadlyk ter uitvoeringe zouden aanbevolen, of bewerkſtelligt worden. —— Eene Vergadering van kundige Mannen, onder welk een Tytel ook, bezield met een onvermoeiden yver voor het Gemeenebest, zonder baatzugt of eigenbelang altyd werkzaam, wier pligt het was na te gaan, te overleggen, en uit te voeren, wat tot den Capitein Generaal behoorde, oordeelden veelen hoogſtnoodig, en in geenen deele ſtrydig met diens waare belangen of gezag: dewyl een Koning van *Frankryk* en van *Pruiſſen* hunne Raa-

(*) *Reſol. Gen.* 18. April 1785.

Raaden van Oorlog hadden; als mede geenzins geſchikt om de Regten van den Hoogen Souverain, of die van den Raad van Staaten in 't allerminst te krenken. Anderen zagen die noodzaaklykheid niet en vonden veel te berispen in de ſchets door den Heer DE MAILLEBOIS daar van ontworpen (*). XXV. BOEK. 1785.

Een uitgebragt Verſlag van de Heeren benoemd om deeze Voorſtellen des Generaals te onderzoeken, was niet gunſtig om dezelve aan te pryzen (†). Staaten van *Holland* die reeds in Louwmaand geſprooken hadden om, naar het voorbeeld van vroegeren tyde, Gecommitteerden te Velde te benoemen (§), 't geen eerlang de goedkeuring van *Friesland*; *Overyſſel*, *Stad en Lande*, en *Gelderland* wegdroeg, waren van gevoelen, dat de ſtaat waar in het Directieweezen van de Militie zich thans daadlyk bevondt, eene nadere voorziening ten nutte van den Lande volſtrekt noodzaaklyk maakte; 't zy dat de zaaken weder gebragt werden op den oorſpronglyken voet, 't zy dat 'er anders een *Departement Militair* werde opgerigt, mits dat hetzelve als dan door de Bondgenooten zodanig werd gevolmagtigd, dat dit nieuw vastgeſtelde Departement, aan het oogmerk van deszelfs inſtelling weezen- *Holland en Friesland* oordeel daar over.

(*) *Reſol. Gen.* 8. Juny 1785. *Reſol. van Holl.* 9. Juny 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 833. *Post van den Neder-Rhyn* VII. D. bl. 435.

(†) *Reſol. Gen.* 5. July 1785.

(§) *Reſol. Gen.* 10. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

zenlyk kon voldoen: dan oordeelen zy des aangaande geene nadere bepaalingen aan de hand te moeten geeven; vóór dat de Bedenkingen des Capiteins Generaals van de Unie, op den Voorſlag des Graaven DE MAILLEBOIS, van wegen hun Hoog Mogenden gevorderd waren: waar op zy aandrongen, en een ſpoedige bewerkſtelliging van dit ſtuk verzogten; waar in de Afgevaardigden van *Friesland* met hun inſtemden (*). De *Zeeuwſche* Steden wilden ook dien weg op; doch de Heer VAN LYNDEN, verklaarde voor den Eerſten Edelen, hier in niet mede te ſtemmen, het veel geſchikter oordeelende, dat het Verſlag der Algemeene Staatsvergadering op dit ſtuk werd onderzogt (†).

MAILLEBOIS bezigtigt de Grenzen.

By het inleeveren van dit Ontwerp ſtelde de Graaf DE MAILLEBOIS voor, om, daar zyne tegenwoordigheid in de Hofplaats geheel geen nut deedt, geduurende het raadpleegen over 't zelve, een reisje na de Grenzen te doen, die in perſoon te bezigtigen, 't geen hem zou in ſtaat ſtellen om zyne plans met meer gronds van plaatslyke kennis, te beraamen. —— Hy deedt van zyn wedervaaren en bevinding eerlang een kort ſchriftlyk verſlag aan hun Hoog Mogenden, en zy hadden het genoegen te verneemen, dat de Vestingwerken en de Bezettingen der Steden, door hem bezogt,

(*) *Reſol. Gen.* 5 en 25 July en 30 Aug. *Reſol. van Holl.* 26 Aug. 1785.

(†) *Not. van Zeel.* 15. Sept. 1785.

zogt, zich in een gunſtigen ſtaat bevonden. —— Op zyne reize na de Grenzen, waar voor hem, buiten de Reiskosten, dertig Guldens daags werden toegelegd, met bepaaling dat hy dit zelfde zou trekken telkens als hy reisde op last van hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten, was hy over 't Grondgebied van den Keizer getrokken, 't welk de Bevelhebber der Stad *Ruremonde*, in hegtenis deedt zetten (*). XXV. BOEK. —— 1785.

Om het Legioen, 't geen onder den naam van MAILLEBOIS ſtondt opgeregt te worden, ruim 3100 Man ſterk, voltallig te krygen vorderde de Raad van Staaten 514904 Guldens voor de Aanritsgelden, en hun Hoog Mogenden zonden deeze Vordering, met een aanſpoorenden Brief, aan de Gewesten. — Drie plaatzen werden tot verzameling van dit Legioen opgegeeven. *Ryswyk* voor de Jaagers te paard, welke de Generaal onder zyn eigen oog wilde opgerigt hebben; het Pesthuis te *Rotterdam* voor de Jaagers te voet en de Compagnie Artillery; en de omliggende landen van *Nymegen* voor de Fuſeliers. Dan die Generaal verzogt eerlang, tot voorkoming van het wegloopen des Krygsvolks, verlof om zyn Legioen in de eene of andere Vesting in bezetting te mogen leggen. De Stad *'s Hertogenbosch* werd hem ten dien einde door hun Hoog Mogenden aangeweezen. Het getal der Staf-

Beſchikkingen op zyn *Legioen*. Tot Gouverneur van *Breda* aangeſteld.

(*) *Reſol. Gen.* 27 Juiy en 16 Dec. 1785. *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 833. 937.

XXV. BOEK. 1785.

Staf- en andere Officieren, door den Prins Erfſtadhouder over dit Legioen aangeſteld, beliep honderd en vyftig. De Graaf DE MAILLEBOIS, met zeer voordeelige posten in zyn Legioen begiftigd, werd op voorſtel van zyne Hoogheid, door hun Hoog Mogenden benoemd tot Gouverneur van *Breda*, in plaats van wylen de Heer ARNOUD JOOST, BARON VAN DER DUIN, Vryheer van *'s Gravenmoer*, *Maasdam*, Generaal van de Cavallery en Collonel van 't Regiment Gardes Dragonders; 't geen egter niet geſchiedde, zonder aanmerking van *Zeeland*, wegens het opdraagen van het Gouvernement eener Vesting van den Staat aan een Officier den *Roomſchen* Godsdienst toegedaan, en het ongelyk dat, door deeze aanſtelling, aan langer gediend hebbende Officieren, werd toegebragt. Terwyl *Holland* hier in toeſtemde zonder voorloopig iets te beſlisſen omtrent het Regt of de Bevoegdheid van zyne Hoogheid om beſchikking te maaken over de Gouvernementen in de Generaliteits Landen (*).

Klagten eeniger Officieren van den Staat.

Een zevental van Capiteinen, met den rang van Luitenants-Collonel, Inboorelingen van dit Gemeenebest, vervoegden zich met een Verzoekſchrift by hun Hoog Mogenden, met bede om niet verkort te worden in hunnen Militairen Rang, door het voortrekken van jongere Luitenants Collonels, voornaamlyk Vreemdelingen. Zy

(*) *Reſol. Gen.* 6. Oct. 21. Nov. 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785, bl. 998. 1248. 1552.

Zy oogden inzonderheid op *Franſche* Officieren, ten deezen tyde, in dienst van onzen Staat overgegaan (†). XXV. BOEK.

1785.

Het ontbrak aan geen Plans ter oprigting van Benden ligt Krygsvolk door den Raad van Staaten by hun Hoog Mogenden ingeleeverd. De korte opgave van zes onderſcheidene, zal eenigzins tot een ſtaal kunnen dienen van die ontwerpen, en de daarby berekende jaarlykſche kosten van Soldyen en Gagien. —— Een Plan van den Collonel CHRISTIAAN, *Prins van Heſſen-Darmſtad*, waar by aangebooden werd eene Bende ligte *Heſſiſche* Troepen, van 3000 Koppen, waar van de kosten 's jaarlyks 600,000 Guldens zouden bedraagen. —— Een ander Plan, door den Heer DE VREEDE, eertyds Major in *Heſſiſchen* dienst voorgeſteld hieldt in het leveren eener Bende van 660 Jaagers te voet, en 200 te paard, begroot op 190, 338 Guldens. — De Major RECHTEREN LIMPURG ſtelde voor twee Bataillons Voetvolk, éene Compagnie Ulaanen, en twee Esquadrons Dragonders, berekend op 232,998 Guldens. —— De Collonel BOUWENS boodt aan vier Compagnien Voetvolk tegen 156,045 Guldens te leeveren. —— De Capitein MEYERN begrootte op 123,316 Guldens eene Bende ligt Voetvolk van zes of acht Compagnien, die hy aannam te verſchaffen. —— Het Plan des Luitenants GLAABURG tot het het

Plans ter oprigtinge vanBenden ligt Krygsvolk.

(†) *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 834.

XXV. BOEK. 1785.

het ligten van vyf Compagnien Voetvolk zou 73,896 Guldens bedraagen. — Ook diende de Raad van Staaten een ontwerp in om eene Bende Mineurs, en Sapeurs met een vyfde Compagnie te vermeerderen, wier jaarlykſche Soldyen en Gagien 12373 Guldens zouden beloopen. Behalven deeze ontvingen de Algemeene Staaten zo menigvuldige Plans ter oprigtinge van Benden ligt Krygsvolk, dat zy beſlooten 'er geene meer aan te neemen onder andere werden die van den Markgraaf FAVRAS en den Baron D'ARRAS afgeweezen.

Beſchikkingen op het Krygsweezen.

Hun Hoog Mogenden beſlooten, onder de voorbereidzelen om zich in ſtaat van tegenweer te ſtellen, in hunnen dienst over te neemen de Brigade *Heſſiſche* Troepen des Prinſen van HESSEN-DARMSTAD, beſtaande in een Regiment ligte Ruitery, en twee Regimenten of vier Bataillons Voetvolk; onder voorwaarde, dat het getal Onder-officieren en Gemeenen van het Regiment Ruitery bepaald zou worden op 497 Koppen, en dat ieder Regiment Voetvolk beſtaan zou uit eene Compagnie Grenadiers van 115, eene Compagnie Jaagers van 116 en acht Compagnien Fuſeliers van 118 Koppen; doch dat geene Compagnie Artilleristen by dit Corps zou gevoegd worden, gelyk anders het Plan inhieldt. — Wyders werd by hun vastgeſteld, dat, naardemaal men twee Regimenten Voetvolk wierf, de groote Staf zou vermeerderd worden met één Luitenant Collonel en twee Majors,

en

en de kleine Staf met twee Adjudanten, twee Chirurgyns Majors, twee Kwartiermeesters, één Tamboer Major, en één Piqueur. Dat, dewyl de Hoofd-officieren van den grooten Staf ieder eene Compagnie zouden hebben, by welke zy geen daadlyken dienst konden doen, 'er nog vyf Capiteins Commandanten zouden benoemd worden; te weeten twee by de Jaagers en drie by de Fuseliers. Dat men de Aanritsgelden van dit Corps zou brengen op den zelfden voet als by de Nationaale Troepen, naamlyk een Ruiter op 250, een Jaager op 125, en een Fuselier op 100 Guldens. De Soldy voor de Ruiters zou gelyk weezen aan die der gewoone Ruitery, die der Jaagers als der Corporaals, de Grenadiers en Fuseliers zouden de bezolding van 't gewoone Voetvolk trekken. —— Men vormde en gaf in 't licht een Plan tot een Campement, uit Cavallery, Dragonders, Infantery, ligte Troepen, Husaaren en Artillery bestaande, in 't geheel tusschen de negentien en twintig duizend man beloopende (*). XXV. BOEK. 1785.

Het aanwerven van Krygsvolk, in het Land van *Luik*, 't geen niet met de vereischte vergunning; maar enkel by oogluiking, geschiedde, gaf aanleiding tot bui- Klagten van den Prins Bischop van *Luik*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 927. 1245. 1248. Wegens vroegere Aanwervingen van ligte Krygsbenden onder MATTHA, STERNBACH en SALM hebben wy reeds verslag gedaan. Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 286. enz.

XXV. BOEK. 1785.

buitenſpoorigheden, door de Recruten van de verſcheide Corpſen bedreeven, en tot klagten van den Prins Biſchop deswegen. Zyn Staatsdienaar in *'s-Gravenhaage*, de Heer DE MAGIS, ſtortte dezelve uit, met verzoek, dat dergelyke ongeregeldheden niet meer mogten gepleegd worden; als mede dat hunne Hoog Mogenden 'er in wilden voorzien, dat hunne Gezant zich voor zo ongeregelde Recruten niet al te zeer te weer ſtelde, onder voorwendzel, dat zy Onderdaanen van de Republiek waren, en zelfs aan wanbedryven ſchuldigen, te rug gevorderd hadt (*).

Onderhandeling en Overeenkomst van *Holland* en *Utrecht* tot Verdediging dier beide Gewesten.

Het naauw verband, waar in de Gewesten *Holland* en *'t Sticht* met den anderen ſtaan, ten opzigte van de Verdediginge by eenen vyandlyken aanval, deedt eene Onderhandeling, in 't afloopen des voorleeden Jaars gebooren worden, tot welke, van wegen *Holland*, de Heeren J. C. VAN ALDERWERELD Oud Burgemeester en Raad der Stad *Delft*, en N. VAN LEEUWEN, Raad en Oud Schepen der Stad *Leyden*, beiden in Gecommitteerde Raaden van *Holland* zitting hebbende, benevens de Contrarolleur Generaal der *Hollandſche* Fortificatien DE BOCK benoemd werden, en zich naa *Utrecht* begaven.

De ſtukken deezer Onderhandelinge by Staaten van *Holland* ryplyk overwoogen zyn-

(*) *Reſol. Gen.* 10. 11. 15. 20. en 30. Juny 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 832.

zynde viel het Staatsbesluit om aan die van *Utrecht* hunne bereidvaardigheid te betuigen, om tot het in staat stellen der Linie aan de *Grebbe* (*) op de krachtdadigste wyze mede te werken, als mede, om, ten dien einde, de noodige Magazynen, te *Amersfoort* en *Rheenen* te laaten aanleggen, en tot verdeediging van die Linie, op den eersten aanzoek; een goed aantal Grof Geschut, met de daar toe vereischt wordende Affuiten en verdere Ammunitien van Oorlog, uit de Magazynen van *Holland* te doen verschaffen; doch dit een en ander op voorwaarde, dat ten behoeve van *Holland*, gebruik zou gemaakt worden van de *Sluis aan den Vaardschen Rhyn*, van het zogenaamde *Molengat* voor de gemelde Sluis geleegen, zo wel als van de *Heul te Wyk* tot het doen van Onderwaterzettingen; en dat het vry zou staan om die Sluis, indien men het nu of naderhand noodig mogt

XXV. BOEK. —— 1785.

(*) Deeze Linie was in den Jaare 1745 van de *Grebbe* tot aan de *Zuider Zee* opgeworpen; doch, zedert dien tyd verwaarloosd en nimmer tot volkomenheid gebragt. *Brief van Staaten van Utrecht aan die van Holland. Resol. van Holl* 26. Jan. 1785. 't Hadt, nogthans, niet ontbrooken aan Voorstellen van den Directeur Generaal over 's Lands Vestingwerken DU MOULIN, om aan dit Frontier, als een der sterkste Bolwerken van *Holland* en *Utrecht*, tot verdeediging, eene schoone party te trekken, door de Kunst der Natuure, de behulpzaame hand te doen leenen. Zie *Rapport van Gecommitteerdens, nopens den Staat van 's Lands Frontieren, Magazynen en Arzenaalen*, bl. 50.

XXV. BOEK. 1785.

mogt bevinden, met eenige Werken voor een tyd, of zelfs met een geſlooten Post, te laaten dekken. Dat ook Staaten van *Utrecht* zich zouden verbinden, om, wanneer die Sluis geheel moest vernieuwd of op eene aanmerkelyke wyze verbeterd worden, deeze Waterkeering zodanig in te rigten, dat dezelve met meerder gemaks en zekerheids dan tegenwoordig tot Onderwaterzetting zou kunnen dienen. Dat ook van de *Heul*, aan het zogenaamde *Klaphek*, (indien dezelve zich op *Utrechts* Grondgebied bevindt,) zodanig een gebruik zou mogen gemaakt worden om het *Lekwater*, ter Overſtroominge, door den krommen *Yſel*, naa den kant van *Montfoort* en *Oudewater* af te voeren; dat het aan hun zou ſtaan, om, des noodig, een tweede Heul of Duiker door den Dyk, eenigzins hooger of laager op, van of na *Vreeswyk* te mogen leggen, ten einde hier door het gebrek der voorgenoemde Sluis te kunnen vervullen. Verder ſtelden zy het aanleggen eeniger Fortificatien en Afgraavingen voor, onder toezegging van vergoeding aan de Eigenaaren der Wooningen en Gronden, die, in dit geval, des afſtand zouden moeten doen. —— In het toeſtaan deezer billyke verzoeken, vertrouwden zy, dat Staaten van *Utrecht* geene zwaarigheid zouden maaken: te meer dewyl hun Ed. Groot Mogenden daar door alleen in ſtaat zouden worden geſteld om het Grof Geſchut tot verdeediging van de Li-

Linie aan de *Grebbe* te kunnen verſchaffen; daar 't zelve, by onverhoopte weigering, geenzins zou kunnen gemist worden; naardemaal men het als dan noodwendig zou moeten gebruiken, tot het verdeedigen dier Posten, welke in dat geval, binnen *Holland* zouden dienen aangelegd te worden, om de plaats te bekleeden van de Werken op het Grondgebied van *Utrecht* voorgeſlaagen. XXV. BOEK. 1785.

By deeze Onderhandelingen hadt men nog drie Voorſtellen overwoogen. —— Naamlyk, dat door hun Ed. Groot Mogenden, voor altoos, zou worden bekragtigd en geſlooten de Overeenkomst wegens het Tranſitoir der Goederen van de *Stichtſche* Ingezetenen, op den vier en twintigſten van Hooimaand MDCCLXXVIII aangegaan. —— Dat de Geſchillen en Geregtshandelingen raakende de Polders en Waterſchappen in of over *Holland* uitwaterende, by Provocatie, niet meer zouden gebragt worden voor den Hove van *Holland*, voor zo verre daar in *Stichtſche* Ingezetenen en Gronden zouden mogen betrokken weezen; maar dat dezelve aan den bevoegden Regter, binnen het *Sticht*, zouden worden overgelaaten. —— En, eindelyk, dat door hun Ed. Groot Mogenden zou worden verklaard, dat, ingevalle de Provincie van *Utrecht* en andere Provincien, onverhooptlyk door den Vyand mogten worden ingenomen, hun Ed. Groot Mogenden, by derzelver Ontruiming, het daar voor zouden houden

XXV. BOEK. 1785.

den als of dezelve by de Unie, en alle de Voorregten daar aan verknogt, waren verbleeven, en zorg draagen dat zodanige Provincien, deswegen niet benadeeld of verkort wierden. —— Deeze hielden zy in nader overleg (*).

Wanneer Gedeputeerde Staaten 'sLands van *Utrecht* zich zeer huiverig en ongeneegen betoonden, ter inwilliginge van de voorwaarden op welken de Verſterking van de Linie aan de *Grebbe* werd toegeſtaan, en daar toe niet ſcheenen te zullen kunnen bewoogen worden, zonder eene volle toeſtemming van deeze drie Voorſtellen, drongen Gecommitteerde Raaden by Staaten van *Holland* aan op derzelver inwilliging, uit hoofde van de noodzaaklykheid van de verdeedigbaaren ſtaat dier Linie, wegens welken men van de *Stichtſche* zyde herhaalde voorſtellen deedt, als van het hoogſte belang voor die beide Gewesten. — Dit hadt ten gevolge, dat hun Ed. Groot Mogenden de twee laatſte Voorſtellen geheel toeſtonden, en ten aanziene van het eerſte bepaalden, dat de Overeenkomst, nopens het Tranſitoir, in 't Jaar MDCCLXXVIII aangegaan, en in 't Jaar MDCCLXXXII voor den tyd van drie Jaaren verlengd, zich tot de eerſtkomende vyftien Jaaren zou uitſtrekken. Alles onder uitdruklyk beding dat Staaten van *Utrecht* aan de gedaane eiſchen

(*) *Reſol. van Holl.* 20. Jan. 1785.

ſchen zouden beantwoordden (*). —— Zo zeer toonden Staaten van *Utrecht* zich geſteld op het *voor altoos* bekragtigen deezer Overeenkomst, dat zy van het toeſtaan of weigeren, de geheele zaak der voorgeſlaagene gemeenſchaplyke Verdeediging, lieten afhangen: dit bewoog die van *Holland* om, indien het Voorſtel van veertig jaaren, niet mogt baaten, dit ſtuk op te geeven en de ontworpen gemeenſchaplyken ſtaat van Verdeediging te ſluiten. De Steden *Delft*, *Schiedam* en *Schoonhoven* zagen het tweede lid deezes Staatsbeſluits aan (†).

Voorſtel van *Utrecht* aan *Holland*, over het neemen van Waardgelders.

Staande de Onderhandelingen over de verzorging van dit Bolwerk der beide na aan elkander grenzende Gewesten, waren Staaten van *Utrecht* die van *Holland* aan met een ander Voorſtel. Zy konden voor hunnen Nabuur en Bondgenoot niet verbergen, dat de weerlooze ſtaat, waar in de Republiek zich voor al aan de zyde van de Land Gewesten bevondt, onder de In- en Opgezetenen van het *Sticht*, groote bekommernis en vreeze veroorzaakte, dat het ligte Krygsvolk des Vyands, in 's Keizers Leger zeer talryk, deszelfs invallen onbeſchroomd tot in dit Gewest zouden kunnen uitſtrekken, al ware het alleen om te rooven, te plunderen, en den buit mede te ſleepen.

(*) *Reſol. van Holl.* 16. Feb. 1785.
(†) *Reſol. van Holl.* 20. Mey 1785.

XXV. BOEK. 1785.

pen. —— Wel hadden zy getragt daar tegen te voorzien, door tot eene algemeene Wapening van alle de In- en Opgezetenen des *Stichts* te besluiten, en de noodige Schikkingen daar toe te beraamen; dan de zwaarigheden en hindernissen, welke dezelve tot hier toe op de meeste plaatzen hadt ontmoet, gaven hun weinig hoope, dat dezelve, immers met den vereischten spoed, dien 's Lands nood scheen te eischen, zou kunnen worden volvoerd. —— Zy hadden vernomen dat de vermeerdering van 's Lands Krygsmagt slaplyk voortging, en dat dezelve, schoon tot volkomenheid gebragt, op verre na niet toereikende zou zyn tot de bezetting van alle Frontieren van den Staat —— Onder het peinzen op middelen, tot veiligheid hunner Ingezetenen en derzelver geruststelling, hadden zy niets beters weeten uit te denken, dan het Plan door hun Ed. Groot Mogenden, in den Jaare MDCCXLVII, voorgeslaagen en door Staaten van *Utrecht* onmiddelyk omhelsd, de Aanwerving naamlyk van eene Land-Militie op den voet, zo veel dienstig zou geoordeeld worden, van de Waardgelders, waar van hun Ed. Groot Mogenden een getal van 10000 en Staaten van *Utrecht* 1000 zouden aanwerven. Deeze Aanwerving zou, huns oordeels, om die van 's Lands Krygsvolk in de Steden niet te verhinderen, ten Plattenlande behooren te geschieden. —— Zy vleiden zich, dat, wanneer dit Plan, met spoed uitgevoerd

voerd en inmiddels de Linie aan de *Grebbe* in ſtaat van Verdeediging kon gebragt worden, daar door, met behulp der Burgeryen en anderen, die zich vrywillig daar toe zouden aanbieden, en van zodanige Militaire Magt, welke men als dan zou kunnen bekomen, niet alleen *Holland* en *Utrecht* tegen Strooperyen zouden gedekt; maar ook een vyandlyk Leger, ingevalle het onverhoopt zo verre mogt doordringen, geſtuit, althans een geruimen tyd zou kunnen tegengehouden worden. —— Deeze voorſlag bleef by *Holland* in overweeging (*). XXV. BOEK. 1785.

In Hooimaand gaf de Capitein Generaal aan alle de Bevelvoerende Officieren van de Regimenten Cavallery, Infanterry, Dragonders en Artillery, als mede van het Corps Mineurs, last, zich te voorzien van de noodige Paarden, Karren of Wagens, om zich gereed te maaken om, op 't eerſte bevel, te kunnen uittrekken; en voorts aan zyne Hoogheid berigt te geeven of zy van de noodige Tenten en verdere Veldbehoeften reeds voorzien waren, of wanneer zy daar mede gereed zouden zyn. Bevelen van zyne Hoogheid tot het gereedmaaken des Legers.

De Stadhouder vervoegde zich, te midden van Hooimaand, met haare Koninglyke Hoogheid, de vorſtlyke Kinderen, den Generaal Major VAN DER HOOP, en verderen Hofſtoet, na *Breda*. Staatlyk Zyne Hoogheid te *Breda*.

(*) *Reſol. van Holl.* 26. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

lyk was de inhaaling; niet minder dan drie en zestig Kanonſchoten verwelkomden het Vorſtlyk Gezin. 't Welk de gewoone Begroetingen ontving, en op 't Gouvernement een prachtig middagmaal gereed vondt, waar toe alle de Heeren Hoofd-officieren genoodigd waren. —— Op de Heide by *Oosterhout* woonde zyne Hoogheid de Wapenoefeningen eens Regiments Ruitery by, en deedt Wapenſchouw over het Bataillon *Zwitzerſche* en het Bataillon *Hollandſche* Gardes. —— Men maakte te dier Stede, en elders, ſchikking op het uittrekken des Krygsvolks, in gevalle de *Keizerſchen* mogten aanrukken (*).

Bergen op den Zoom in ſtaat van tegenweer geſteld.

Reeds in 't Voorjaar hadt men te *Bergen op den Zoom*, de Brug van de Linie weggebrooken, de openingen in de Wallen toegemaakt, en de Boomen, onder het bereik des Geſchuts, om verre gehakt. De Bezetting dier Grensveſting beſtondt, in Oogſtmaand, uit vyf Regimenten Voetvolk, één Regiment Dragonders, benevens ééne Compagnie Artilleristen en Mineurs; doch van deeze Regimenten waren eenige Manſchappen en Officiers na *Lillo*, en de bygelegene Veſtingen, gezonden. De Wagten waren, in deeze tydsomſtandigheden, vermeerderd, en behalven de Poort- en Hoofdwagten, ook de Bedekte Weg en eenige der aangelegenſte Buitenwerken bezet. Het Kanon,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 928. 1217.

non, 't welk, met andere Krygsbehoeftens, dagelyks uit *Holland* werd aangevoerd, plantte men op de Bastions, Ravelynen en andere Vestingwerken (*). XXV. BOEK. 1785.

Te *Maaſtricht* bleef men, by aanhoudenheid, op 't yverigst arbeiden om die Vesting, meer en meer, in een ontzaglyken ſtaat van tegenweer te brengen. De talryke Bezetting bevondt zich zeer gemoed, de nieuwe Gouverneur Prins FREDERIK van *Heſſen-Kaſſel* lag grooten lof in door zich van zyn post te kwyten, en het Krygsvolk in een werkzaamheid te houden, als of men groote Krygsbedryven te wagten hadt (†). Desgelyks *Maaſtricht.*

Reeds vroeg in 't Voorjaar vermeldden de Nieuwspapieren, hoe een egt berigt van een Gekroond Hoofd inhieldt, dat de Hertog van BRUNSWYK WOLFENBUTTEL, thans te *Aaken*, geheime en ongeoorloofde Briefwisſeling in *Maaſtricht* hieldt, en die Stad, door Verraad, in handen van den Vyand poogde te leeveren. De Rhyn-graaf van SALM, als Ontdekker en Verſpreider van dit ſchriklyk nieuws bekend geworden, tot nader ontvouwing opgeroepen, beleedt, dit uit den mond des Konings van *Pruiſſen* verſtaan te hebben. By gedaan onderzoek bleek genoeg, dat die Vorst met den Rhyn-graaf daar over, by wyze van geſprek, iets gezegd; maar het geenzins als De Hertog van BRUNSWYK van een toeleg om *Maaſtricht* over te leveren beſchuldigd.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 549. 984.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 885. 1186.

XXV. BOEK. 1785.

als eene zekere zaak opgegeeven hadt. De Koning toonde zich gebelgd, in dit geval genoemd te zyn als de rol van een Verklikker ſpeelende. Gewigts genoeg ſtelden hun Hoog Mogenden in 't geen zy vernomen hadden, om den Fiscaal van de Generaliteit TULLINGH VAN OLDENBARNEVELD na *Maaſtricht* te doen vertrekken, tot het doen van Onderzoek. *Zeeland* wilde, om het aanbelang der zaake, nog één of twee Heeren, nevens deezen Heer benoemd hebben (*). — Weinig dagen naa diens aankomst liep 'er een algemeen gerugt, dat men den Heer VAN SLYPE, Vice-Hoofdſchout van *Maaſtricht*, verdagt hieldt, wegens verbodene Briefwisſeling met den Hertog te *Aaken*. Het vermoeden vondt zo veel gronds, dat de Fiscaal van hun Hoog Mogenden last kreeg zich van de Heer VAN SLYPE te verzekeren; men verzegelde alle diens Papieren, en hy werd, in zyn eigen Huis, naauw bewaard, en allen bezoek, ook dat van zyne Familie, hem ontzegd. In de Brieven by den Heer VAN SLYPE gevonden, ontdekte men niets, waar uit men tot een geſmeed Verraad van de Stad *Maaſtricht* zou kunnen beſluiten. Naa eenige weeken zittens, en het dreigen eener ſtrenge Regtshandelinge, werd hy vrygeſprooken en ontlaagen (†).

De

(*) *Not. van Zeel.* 11. Maart 1785.

(†) Hoe veel de tusſchenſpraak des Keizerlyken Gezants te *Parys* daar aan toegebragt, kunnen wy niet be-

De Gouverneur van *Maaſtricht* zag met geen onverſchillig oog de naauwe Briefwisſeling aan, welke van daar op *Aaken* plaats hadt, en ſchreef men aan deeze toe, dat twee Schepen met Hooi voor de Bezetting gekogt, reeds digt by die Veſting genaderd, egter, door een Major en een bende gewapende Boeren, op het *Luikſche* Grondgebied, aangehouden wierden. Zyne Hoogheid, hier van kennis krygende, XXV. BOEK. 1785. Schepen met Hooi op het *Luikſche* aangehouden en weder vry gegeeven.

bepaalen. 'Er blyft in deeze zaak niet weinig duisters. Men zie daar over *History of the internal affaires of the United Provinces. From the Year* 1780 *to the commencement of the hoſtilities, in* 1787 *p.* 99. *Post van den Neder-Rhyn* VII. D. bl. 9. A. L. SCHLÖZER *Verdeediging des Hertogs* II. D. bl. 117. enz. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 409. — Met gelyke duisterheid is omgeeven, de veel gerugts en geſchryfs verwekkende toeleg om den Hertog van BRUNSWYK, door list of geweld, van zyne Papieren te ontzetten. Wy ſtippen dit enkel aan, en verzenden, om een breeder Verſlag, den Leezer tot de *Waare alom bekende Proceduuren, betrekkelyk tot het pretens geformeert Complot om den Hertog van dens Papieren te berooven met alle de ſtukken daar toe behoorende*; *den Post van den Neder-Rhyn* VIII. D. bl. 685. en SCHLÖZERS *Verdeediging des Hertogs* II. D. bl. 140. Zo veel gaat zeker, dat, wegens deezen Toeleg, dezelve zy dan waar of valſch, te *Aaken* verſcheide Perſoonen in hegtenis zaten; maar dat de Heer VARENCHAN DE ST. GENIES, voor den Hoofdbeleider gehouden, het ontkomen was. Dat de Regters van die Ryksſtad, aan die van *Dordrecht* eenige Artykelen overzonden uit de Vraagen en Antwoorden van hunne Gevangenen getrokken, verzoekende, dat op de gezegdens en daaden, daar in vervat, de Heer DE GYZELAAR, Penſionaris dier Stad, zou ondervraagd worden. Een der Gevangenen, de Baron D'ARRAS, hadt bekend, uit zekeren

VA-

XXV. BOEK. 1785.

de; ſchreef onmiddelyk aan hun Hoog Mogenden, en verzogt gemagtigd te worden, om die Schepen met geweld, derwaards te doen brengen. Dan het ſchynt, dat hun Hoog Mogenden, door dusdanige voorvallen zich van hunne Vredelievende gevoelens niet wilden laaten aftrekken: immers men verzekert, dat zy, op de berigten van deeze aanhouding, aan hunnen Staatsdienaar te *Luik* bevel lieten afgaan, om den Prins Biſchop te verzoeken tot het aanwenden van deszelfs goede dienſten om 't ontſlag dier Schepen; terwyl zy van dit voorval, ten gelyken tyde, het *Franſche* Hof berigt gaven. De Schepen werden eerlang vrygegeeven (*).

Schanſen aan de *Schelde* van Leeftocht en Verkwikkingen door byzondere Perſoonen voorzien.

Aan de *Schelde* waren de Schanſen reeds, zints den beginne der Onlusten met den Keizer, van Manſchap en allengskens van Krygsbehoeften voorzien. Dan het ſchynt, dat de Leeftocht 'er ſchraal moet omgekomen weezen, althans de Bezetting te *Lillo* zag, in Sprokkelmaand, met het uiterſte genoegen niet alleen verkwikkende Ververſchingen van een menſchlievend Genootſchap te *Amſterdam* aanvoe-

VARENCHAN DE ST. GENIES, gehoord te hebben, dat eene Commisſie, en in 't byzonder de gemelde Penſionaris, den geweezen Veldmarſchalk van zyne Papieren zogt te berooven. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1585.

(*) *Reſol. Gen.* 21. Feb. 7. 14. en 16. Maart. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 985.

voeren; maar ook volſtrekte Leevensnood- XXV.
wendigheden, Vleesch, Spek, Bier, Gort, BOEK.
Erweten, Scheepsbrood, Aardappelen, ——
Zout, en andere Behoeften als Steenko- 1785.
len, Takkebosſchen, en ontving de Bezetting op het Fort *Fredrik Hendrik* dergelyke Leevensmiddelen, met een voorraad van Verſnaaperingen.

De Nieuwspapieren, deeze *Nederlandſche* Weldaadigheid vermeldende, waren vol van de leevendigſte dankbetuigingen en verklaaringen van de groote verpligting aan die edelmoedige Menſchenvrienden verſchuldigd. De Beweldaadigden hoopten zich alleszins zo te gedraagen, dat hunne Weldoeners, (overtuigd van den behoeftigen ſtaat, waar in zy zich zonder deeze Vaderlandlievende toereiking zouden bevinden,) niet op zouden houden hun, van tyd tot tyd, met het zenden van verkwikkende Mondbehoeften te voorzien; wenſchende dat de berigten ten aanziene van den overvloed, welke men meende dat in onze Vestingen heerschte, met de waarheid overeenkwamen. — Dusdanige betuigingen, geenzins tot lof ſtrekkende van hun wien de bezorging des Krygsvolks was aanbevolen, ontmoeten veel wederſpraaks. Men beweerde, dat het een voorgewend gebrek was, en dat de Dankbaarheid alleen ſtrekte om de Weldaadigheid uit te lokken tot het zenden van Overvloed, waar van men het ſchandelyk gebruik maakte om met de gezondene Waaren handel te dryven. Of dit noodig ware betwist.

XXV. BOEK. 1785.

ven. Mogelyk is het, dat ten eenigen tyde, de ryklyk aangevoerde goederen gelegenheid gaven tot zulk een misbruik; maar over 't algemeen, gelyk wy uit egte beſcheiden weeten, kon de daar in Bezetting liggende Krygsman, deezen toevoer, zo hy denzelven niet hoogſtnoodig hadt, zeer wel ten oirbaar gebruiken (*).

Klagten van *Paltz Beyeren* over de Onderwaterzetting van het *Ravenſteinſche.*

Tot verdeediging der Stad *Grave* deedt de Generaal Baron VAN MONSTER, de omliggende Landen onder water zetten, waar door zeven Dorpen, van de Heerlykheid *Ravenſtein*, toebehoorende aan den Keurvorſt van den *Paltz*, veel leeden. De Heer CORNET, buitengewoon Gezant van *Paltz-Beyeren* beklaagde zich deswegen, op last van zyn Hof, in Grasmaand, by den Voorzittenden Heer van hun Hoog Mogenden, den Raadpenſionaris, en den Griffier FAGEL, met verzoek, dat zy de aftapping des waters van dat Grondgebied, of, indien die Overſtrooming noodzaaklyk mogt weezen, behoorelyke ſchadeloosſtelling aan de Ingezetenen van het *Ravenſteinſche* zouden bezorgen. Tot het eerst werd last gegeeven (†).

Overeenkomst om by *Sas van*

De Overſtrooming van zout water gedaan om *Sas van Gend* en *Philippine* te ver-

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, VII. D. bl. 82. en 195. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 986. Medegedeelde Berigten.

(†) *Reſol. Gen.* 14. en 20. April 1785. *N. Neder. Jaarb.* 1785. bl. 999. en 1249.

verdeedigen, ſtelde de *Nederlandſche* In- XXV.
gezetenen, in de omliggende plaatzen BOEK.
woonende, bloot aan verſcheide rampen, ——
onvermydelyk volgende uit den ſtilſtand 1785.
en verrotting dier zoute wateren; in ge- *Gend* en
volge van die zelfde Overſtrooming von- *Philippine*
den zich de Onderdaanen van zyne Ma- het zout
jeſteit den Keizer, grenzende aan 't gemel- water af te
de Grondgebied, in ſoortgelyk onheil in- tappen.
gewikkeld: dewyl dezelve de Ontlasting
des waters ſtremde. Het gemeene welzyn
der beide Mogenheden vorderde het bera-
men van middelen, tot voorkoming van
die ongelukken. De Landgraaf van Hes-
SEN-PHILIPSTAL en D. A. VAN
PLETTENBERG, Bevelhebbers der bo-
vengemelde Vestingen van den Staat, en
de Ridder J. E. DIERICX, Commisſa-
ris van zyne Majeſteit, hier toe gelast,
troffen eene overeenkomst, om de noo-
dige ontlastingen te bewerken, en de zou-
te Overſtroomingen met zoet water, tot
eene bepaalde hoogte, te verwisſelen, en
alles wat dit den Landman verligtend be-
dryf kon verhinderen, voor een bepaal-
den tyd, te weeren. Deeze Overeen-
komst met den aanvang van Grasmaand
aangegaan, was met het begin van Bloei-
maand volvoerd (*).

De *Schelde* bleef tusſchen *Lillo* en *Saf-* De *Schel-*
tingen met verſcheide Gewapende Sche- *de* door
pen, Fregatten, Kotters en Hoekers be- Oorlog-
zet. ſchepen beveiligd.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 405. 989. 1248.

XXV. BOEK. 1785.

zet. Grootere Schepen van Oorlog bewaakten de *Zeeuwſche* Stroomen, onder het Opperbevelhebberſchap des Vice-Admiraals VAN REYNST (*).

Ontzettende tydingen wegens de aanmarsch der Keizerſchen.

Met Herfstmaand vermeerderden de ontzettende tydingen wegens het aanmaderen des Krygsvolks van den Keizer; waar op veele Inwooners van *Cadſant*, met hunne tilbaare Have na *Zeeland* de wyk namen, om zich niet bloot geſteld te vinden aan den eerſten inval der woedende Krygsbenden. De Krygsbezettingen van *Bergen op den Zoom*, *Veere* en *Vliſſingen*, als mede de ligte Troepen des Rhyngraafs VAN SALM ontvingen bevel van den Capitein Generaal om na *Staats-Vlaanderen* te trekken; *Veere* en *Vliſſingen* zouden ieder tot op vyftig Man ontbloot worden.

Zeeland weigert het uittrekken des Krygsvolks.

Wanneer de Patenten tot den afmarsch dier Manſchappen by Gecommitteerde Raaden van *Zeeland* werden ingediend om daar op Attache te verleenen, verweezen zy zulks na Staaten van *Zeeland*, wier beſluit viel om dit Krygsvolk niet uit *Zeeland* te laaten trekken, zo lang het niet door ander zou vervangen weezen (†). — De Capitein Generaal hadt in 't begin van Herfstmaand, Patenten gegeeven tot den uitmarsch der meeste Krygsbenden te *Vliſſingen* en *Veere* in

Be-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 985. 1324.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1324. 1325.

Bezetting liggende, na het Land van *Cadſant*, en waren daar op, hoe zeer met tegenſpraak van den Heer VAN LYNDEN den Eerſten Edelen verbeeldende, ingevolge van het Staatsbeſluit van elf Maart des Jaars MDCCLXXXIV Attaches geweigerd. De gevreesde Inval in 't Land van *Cadſant*, waar van de Collonel DE SCHEPPER uit *Sluis in Vlaanderen* Staaten van *Zeeland* kennis gaf, deedt hem teffens verzoeken om de noodige Attaches op de Patenten te vooren geweigerd: dewyl dit volk het naaste by de hand was, om zo veel mogelyk eene Verrasſing te beletten. De Heer VAN LYNDEN vernieuwde daar op zyn aanhouden om dezelve te verwerven, het gevaar, 't welk uit het niet verleenen mogt voortkomen voor rekening laatende der Staatsleden, die met een groote Meerderheid by het genomene Beſluit bleeven: dewyl de redenen tot het niet uitgeeven, het te zeer ontblooten van *Zeeland*, nog bleeven ſtand houden. Nadere berigten, wegens den aanmarsch der Keizerlyke Krygsbenden, en de verklaaring van zyne Hoogheid; „ dat het onmogelyk was goede Arran„ gementen te maaken tot de Defen„ ſie, indien de Patenten niet gereſpec„ teerd wierden," baarden geene verandering, dan het Beſluit, om die ontruſtende tydingen, en het Voorſtel van zyne Hoogheid, te zenden aan een en het zelfde Commisſoriaal Beſogne te houden met eenige Heeren uit den Raad en het Col-

XXV. BOEK. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

legie ter Admiraliteit in *Zeeland*, mitsgaders ten byweezen van den Vice-Admiraal REYNST, om in 't zelvé te onderzoeken, welke middelen in 't werk zouden kunnen geſteld worden, zo tot de algemeene Verdeediging van *Zeeland*, als van deszelfs Frontieren, en daar van een Plan te beraamen. —— Dit werd ontworpen. Men zogt de Eilanden *Walcheren* en *Zuidbeveland*, als mede het Land van *Cadſant*, te dekken door de ſchikking van Gewapende Vaartuigen, en het verzorgen der Batteryen van het noodige ter afweeringe eens eerſten aanvals, die te meer te dugten ſcheen, uit hoofde der berigten van groote Oorlogstoebereidzelen te *Antwerpen* gemaakt, en van het oogmerk om van de *Schelde* na beneeden af een Brigantyn te zenden, voerende de *Keizerlyke*, *Franſche* en *Engelſche* Vlag. — De aandrang van den Directeur Generaal DU MOULIN, tot het Bevelhebberſchap in *Vlaanderen* benoemd, om de twee Bataillons in *Walcheren*, met betuiging, dat dezelve, daar blyvende, van geen weezenlyk nut voor *Zeeland* waren; terwyl zy tot Verdeediging van het Land van *Cadſant* aangewend, het behoud dier Landſtreeke daar van dikwyls alleen zou kunnen afhangen, bewerkte by de *Zeeuwſche* Steden, geen toeſtemmend beſluit (*).

Hoe

(*) *Not. van Zeeland* 8. 15. 19. 26. en 29. Sept. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

Hoe zeer de *Zeeuwsche* Eilanden, en inzonderheid *Zuid-Beveland* voor eene vyandlyke inrukking blootgesteld waren, ontdekte men, vroeg in dit Voorjaar met eene ontzettende zekerheid. Te *Kruiningen* liep reeds, zints een geruimen tyd, een gerugt, dat 'er by Ebbe een gemaklyke overgang was van den Wal tot op Keizerlyken Grond, het vondt weinig of geen geloof; doch de uitkomst toonde die mogelykheid ten vollen. De Heeren J. SPYKER, Heer van *Nisse*, en J. DOMINICUS, Bierbrouwer te *Goes*, bestonden, tot volle overtuiging, dien overtocht, en gingen van de zogenaamde *Baise Kaay*, agter den nieuwlings ingedykten *Rhynlandschen Polder*, tot op dien van *Zandvliet*, en dus op Keizerlyken bodem, binnen den korten tyd van één uur, en kwamen behouden, langs dien zelfden weg, te rug, terwyl de Heer NOORDHOEVE Inspecteur, de drooge harde Zandplaat, welke de arm der *Schelde* aldaar in Zee heeft, afmat, met eenige andere Heeren, zo dat 'er meer dan twintig ooggetuigen waren van deeze beslissende proeve. Men hadt ter *Zeeuwsche* Staatsvergaderinge op dit stuk verscheide overleggingen gehouden (*).

Ontdekking hoe men by Ebbe uit *Zeeland* te voet op Keizerlyk Grondgebied kon komen.

Schoon, door het te rug roepen der wederzydsche Gezanten, en de daar op volgende Handelingen, de Oorlog zo goed als verklaard mogt gerekend worden, kon de

Vertraaging van den Kryg.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 292. *Not. van Zeel.* 27. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

de Keizer de Vyandlykheden niet wel daadlyk beginnen. Gebrek aan Volk en Krygstuig in zyne *Nederlanden* bepaalde dien Vorst om eerst ſchikkingen te maaken tot het doen afzakken van Legerbenden en Oorlogstuig door *Duitſchland*, 't welk, in 't midden van den Winter, moeilyk, traag en kostbaar viel. — Van onze zyde vermyde men voorzigtig aanvallender wyze te werk te gaan, en door zulk een bedryf alle hoop van Bemiddeling en Bevrediging, af te ſnyden.

Oordeel van zommigen over 's Keizers Staatkundigen toeſtand.

Zommigen, den Staatkundigen toeſtand des Keizers in aanmerking neemende, oordeelden, dat hy tot geen daadlyken Oorlog zou komen. Zy hielden het daar voor, dat zyne Majeſteit, en zyn eerſte Staatsdienaar KAUNITZ, te kundig waren om ons den Oorlog aan te doen, op een tyd, dat zyne veelvuldige Hervormingen, zo in 't Wereldlyke als in 't Geeſtelyke, de *Oostenrykers*, *Bohemers* en *Hungaaren* met misnoegen tegen hem vervulden (*); op een tyd, dat de *Vlaamingen* en *Brabanders*, by welken men aller naauwgezetst was op den *Roomsch Catholy-*

(*) De vryheidlievende *Hungaaren* betoonden zich zeer afkeerig van den dwang en willekeurige beginzelen van JOSEPHUS DEN II. Deeze afkeer dreigde heillooze gevolgen, in dit gedeelte zyner Heerſchappye, en bovenal in 't *Zevenbergſche*, waar, op 't einde des Jaars 1784, de Misnoegden, gezegd worden, zich, ten getale van vyftien duizend Man, vereenigd en het Hof van *Weenen* met geen geringe vreeze vervuld te hebben. *History of the Internal affairs of the United Provinces* p. 95.

tholyken Godsdienst, en wat daar toe betrekking heeft, en de Kloosters veel grooter Rykdommen dan in *Oostenryk* bezaten, vol dugten waren, dat ook de vernietiging van eene menigte dier Gestigten, en het wegvoeren van derzelver Schatten, hun dreigend boven 't hoofd hing: waar om ook veele kundigen en denkenden onder hun reikhalsden na eene minzaame vereffening der gereezene Geschillen, vreezende voor eene sterke vermeerdering van Krygsmagt binnen hunne Landpaalen, tot het volvoeren van deeze taak zeer geschikte werktuigen. Te zeer kon hy ook zyne Landen aan het *Turksche* Grondgebied grenzende, niet ontblooten; op deeze Nabuuren moest hy steeds een waakend oog en tegen dezelven zich in staat van tegenweer houden: dewyl zy niet zouden verzuimen, de eerste gunstige gelegenheid tot een inval op 's Keizers Grondgebied waar te neemen. —— Men sprak van een toeleg der *Porte* by herhaaling in de hooge Vergaderingen hier te Lande. Ook oordeelden zy, dat wy, indien JOSEPHUS DE II. alle wegen tot een vriendlyke bylegging wilde opdelven, in staat zouden zyn om de *Oostenrykſche Nederlanden* weg te neemen, eer hy in staat ware de noodige Krygsmagt, tot derzelver verdeediging, daar in te brengen (*).

XXV. BOEK. 1785.

Met-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1073.

XXV. BOEK. 1785.

Eenigen keuren het raadzaam den Keizer voor te komen door een Aanval.

Met dit denkbeeld om den Keizer aan te vallen, waren zommigen ſterk ingenomen. Zy voerden, toen de Oorlog onvermydelyk ſcheen, deeze taal. „ Wy „ hebben, by den voorgaanden Oorlog „ met *Engeland*, tot onze ſchade, ge„ leerd, dat, wanneer men niet by tyds „ op zyne hoede is, de Vyand, op het „ onverwagtst, ons een gevoeligen ſlag „ toebrengt, zonder dat men in ſtaat is „ denzelven af te keeren. Doch, in den „ tegenwoordigen Oorlog met den Kei„ zer, komt het by tyds op zyn hoede „ weezen ons ongelyk meer te pas. Zul„ len wy thans wederom dwaas genoeg „ zyn, om des Vyands openbaaren aan„ val af te wagten? Zullen wy ſtil zit„ ten, tot dat de Keizer, op zyn ge„ mak zyne Troepen in zyne *Nederlan„ den* heeft gevoerd, en daar door de„ zelve tegen onze aanvallen gedekt? „ Zullen wy wagten, tot dat hy ons „ met de Wapenen op 't lyf valt, en „ eenen inval op onze Grenzen doet? — „ Het ſchynt ons toe, dat wy, daar al„ le middelen tot een minnelyk vergely„ k afgeſneeden zyn, daar de hoof„ digheid van het Keizerlyk Miniſterie, „ volſtrekt eenen Oorlog begeert, niet „ moeten wagten tot dat de Keizer zy„ ne *Nederlanden* genoegzaam heeft ge„ dekt; maar dezelve kunnen, mogen „ en moeten wegneemen, eer zy door „ eene Keizerlyke Krygsmagt beſchermd „ zyn; terwyl wy ter Zee aan dien Mo-

narch

„ narch gevoelige ſlagen zouden kunnen XXV.
„ toebrengen; doch hier mede dient geen BOEK.
„ oogenblik getalmd te worden; daar de ——
„ Staat volkomen verzekerd is, dat de 1785.
„ Keizer den Oorlog met ons voor heeft.
„ Zo wy ons Krygsgeluk niet moed-
„ willig willen verzuimen, is het thans
„ de tyd, om ons in 't bezit der *Oos-*
„ *tenrykſche Nederlanden* te ſtellen vóór
„ de aankomst der Keizerlyke Troepen;
„ daar de Keizer 'er tegenwoordig nog
„ geen 14000 Man heeft, en ons Leger
„ uit ruim 38000 Man beſtaat, waar aan
„ in 't geheel 1500 Man op deezen tyd
„ ontbreekt; daar onze Vloot, die op
„ de *Schelde* en voor *Vliſſingen* ligt, tot
„ voor *Antwerpen* kan komen, en ge-
„ heel het Land van *Waas* dwingen:
„ waar naa het den Keizer, wanneer wy
„ aan de *Maas* post hadden gevat, al-
„ tyd moeilyk zou vallen, die Rivier
„ over te komen; daar wy, boven dat,
„ in de *Middellandſche Zee*, hem gevoe-
„ lige ſchaden zouden kunnen toebren-
„ gen, en te *Triest*, zyne begunſtigde *Oost-*
„ *Indiſche Compagnie* van alle veerkragt
„ berooven, is het thans onze tyd om
„ onzen Vyand voor te komen, en daar
„ door te toonen, dat Werkloosheid geen-
„ zins het eigen character is der braaf-
„ ſte en beste *Nederlanderen*. —— Elk
„ oogenblik, 't welk thans verzuimd
„ wordt, is eene onherſtelbaare ſchade;
„ thans, thans kunnen wy onzen Vyand
„ allergevoeligst treffen! Daar de Oor-

XXV. BOEK. 1785.

„ log zeker, daar de Oorlog reeds daar
„ is, en het eene tot GOD ſchreeuwen-
„ de Ongeregtigheid tegen ons lieve Va-
„ derland zoo zyn, indien wy onzen Vy-
„ and den kans niet afzagen, en terſtond,
„ terwyl onze Vestingen, met verdub-
„ belden yver, door duizenden van han-
„ den, in een behoorelyken ſtaat van te-
„ genweer worden geſteld, niet in 's Kei-
„ zers *Nederlanden* rukten.

„ Dit zyn de gereedſte en zekerſte
„ middelen om, met de hulp van GOD,
„ onze Republiek te behouden. Hebben
„ wy ſpoedig ons van de voordeeligſte
„ posten meester gemaakt, en de *Maas*
„ bezet, dan zal de Keizer den over-
„ tocht allerbezwaarlykst vinden; terwyl
„ wy, in dien tusſchentyd de ſchoonſte
„ gelegenheid hebben, om andere Mo-
„ genheden in ons belang te doen tree-
„ den, waar toe zy te gereeder zullen
„ weezen om dat wy thans tot ons be-
„ houd werkzaam zyn. —— De *Bra-*
„ *banders* zelven zullen ons met open
„ armen ontvangen, daar zy ſidderen
„ voor een bezoek van 's Keizers troe-
„ pen, zy houden zich te recht verze-
„ kerd, dat de Opening van de *Schelde*
„ beginnen zal met de opening van den
„ *Vlaamſche* en *Brabandſche* Beurzen: zy
„ kunnen zich te recht verzekerd hou-
„ den, dat hunne Klooster-Schatten,
„ onder het voorwendzel van *Reformatie*,
„ het eerst zullen moeten ontgelden;
„ en wie twyfelt 'er aan, of de Keizer
„ zal

„ zal deezen Oorlog tragten te voeren, XXV.
„ ten kosten van de eerlyke *Vlaamingen* BOEK.
„ en *Brabanderen*. Zeker is het dat de ——
„ *Brabanders* zo ſterk zyn tegen eenen 1785.
„ Oorlog tuſſchen den Keizer en onze
„ Republiek, dat eenigen hunner voor-
„ naamſten en doordenkendſten eene *Re-*
„ *monſtrantie* tegen het inrukken van
„ meerdere Troepen zullen doen; en
„ waarom zouden zy niet, daar zulks
„ aan hunne betaamelyke Godsdienſtige
„ en Burgerlyke Vryheid den laatſten
„ ſlag zal toebrengen! En zonder toe-
„ ſtemming der Stenden van *Vlaanderen*
„ en *Brabant* mag de Keizer geen meer-
„ dere Krygsmagt daar invoeren. Met
„ allen regt mogen en moeten de eerly-
„ ke braave *Brabanders* het Gouverne-
„ ment aanzoeken dit tegen te gaan: de-
„ wyl niets minder dan hunne plegtigſte
„ Godsdienſt-inſtellingen en Schatten,
„ het offer zullen zyn, 't welk zy aan
„ den willekeurigen wil van eenen ge-
„ biedenden Heer zullen moeten opoffe-
„ ren (*)."

Dusdanige heete aanmaaningen, die de geeſtdrift eeniger Landgenooten, in dit tydsgewrichte, kenmerken, konden niet opweegen tegen het verzoek van *Frankryk* om de verwydering tuſſchen den Keizer niet onherſtelbaar te maaken, door het waagen van zulk een ſchynbaar oogen-

Hun gevoelenaangedrongen, door den blykbaaren vyandlyken toeleg des Keizers.

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1093.

XXV. BOEK. 1785.

genbliklyk voordeeligen Krygskans. En valt het niet te lochenen of een inval, van onze zyde, in de *Oostenrykſche Nederlanden*, hoe voorſpoedig men zich denzelven verbeelde, zou de breuke grooter en het voortzetten des nog ſammelenden Oorlogs volſtrekt onvermydelyk hebben doen worden. „ Doch," merkten de voorſtanders van dit Krygsbedryf aan, „ indien men op Verzoening bedagt wa„ re, dan moest, aan 's Keizers zyde, de „ afzakking zyner Troepen na de *Ne„ derlanden* geſtaakt zyn, zo wel als wy „ van een ſpoedigen inval in, en vero„ vering van dezelve hadden afgezien, „ zo lang tot dat de voortduuring van „ den Vrede, of de aanvang van den „ Oorlog, bepaald was. Het was aller„ onredelykst dat wy onzen besten kans „ zouden verkyken, terwyl de Keizer, „ met alle verhaasting, zyne Krygsverrig„ tingen doorzette. Want het voorgee„ ven van dien Vorst, dat hy zich in „ geene Vredesonderhandelingen wil in„ laaten, vóór dat zyne Troepen in de „ *Nederlanden* zyn aangekomen, duidt „ niets minder aan dan eene Vrede-ge„ zindheid, en toont met alle zekerheid, „ dat hy dit voorwendt, dat hy zyne „ wreedaartige oogmerken alleen ver„ bergt, om ons in ſlaap te wiegen, om „ ons te rug te houden van hem een „ gevoeligen ſlag toe te brengen, eer hy „ in ſtaat is zulks te verhinderen. Im„ mers, ſchoon zyne Troepen in hun

Land

„ Land gebleeven waren, zouden egter XXV.
„ de Vredesonderhandelingen zo wel re- BOEK.
„ gelmaatig en regtvaardig kunnen zyn ——
„ aangevangen, als dat dezelve in de *Ne-* 1785.
„ *derlanden* zyn aangekomen; doch ze-
„ ker is het, dat, wanneer hy die woes-
„ te Barbaaren op onze Grenzen heeft,
„ dat hy zich verbeeldt zyne onregtmaa-
„ tige Eischen terstond voldaan te zul-
„ len krygen, of ons door roof en moord
„ zyner woeste Troepen, tot derzelver
„ inwilliging, te zullen noodzaaken. ——
„ Wy houden den aanmarsch dier Krygs-
„ benden voor vyandig; want, schoon
„ men tegenwerpt, dat hy die na zyne
„ eigene Landen zendt, dat dezelveniets
„ anders zyn dan eene Bezetting, welke
„ de Keizer aldaar wil vestigen; wordt
„ dit gevoelen tegengesprooken, door
„ den aart des Krygsvolks zelfs, daar
„ het zeker is dat hy aan zyne *Nederlan-*
„ *den* geene Bezetting zal geeven, (in-
„ dien hy eenen NERO of CALIGU-
„ LA in wreedheid niet wilde overtref-
„ fen,) welke bestaat uit Monsters, uit
„ woeste Schepsels, uit Barbaaren, wel-
„ ken het rooven, plunderen en het be-
„ dryven der ongehoordste wreedheden
„ eigen is, en deeze woeste eigenschap-
„ pen noch by vriend, noch by vyand,
„ kunnen verbergen of afleggen (*)."

On-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1226.

XXV. BOEK. 1785.

Onderwyl naderden deeze Krygsbenden. In *Utrechts* Ridderſchap beſloot men, ter eerſte Staatsvergadering voor te ſtellen; dat, daar de Stad *Maaſtricht* voor ons zo noodzaaklyk is, om de Gemeenſchap tuſſchen *Frankryk* en ons Gemeenebest open te houden, dewyl onze geringe Krygsmagt zo ſterk eene Bezeting niet kon miſſen, aan het *Franſche* Staatsdienaarſchap behoorde voor te ſtellen, om die Vesting, ten ſpoedigſten, met *Franſche* Krygsmagt, geduurende den Kryg, te bezetten. —— Een kundig Staatsman deedt aldaar den voorſlag, om, vermids de nood zo hooggaande werd, door het vast naderen der Keizerlyke Benden, by het Staatsdienaarſchap van *Frankryk* aan te dringen om met ronde woorden te weeten, hoedanig dat Ryk de Middelen te onzer Verdeediging beraamd hadt? —— Of het voorneemens was den Vyand te keeren, eer dezelve tot de *Nederlanden* genaderd zou weezen? —— Of een gedeelte van deszelfs Troepen af te ſnyden? —— Dan of het zou gezind zyn, hoe eer hoe beter, 25 of 30,000 Man in onze Soldy over te doen, waardoor wy in ſtaat zouden zyn den Vyand, ten minſten voor eenigen tyd, te keeren (*).

Voorſlagen in *Utrecht* om *Franſche* Hulp.

In Sprokkelmaand bedroeg de allengskens uit *Duitſchland* aangekomene Krygsmagt

Magt des Keizers in zyne *Nederlanden*.

(*) *Poſt van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1225.

magt des Keizers tusschen de 25 en 30,000 Man, die met de *Brabandsche* 44000 uitmaakten. Meest waren ze in het *Luiksche* en *Gulikſche* verdeeld: zo om dat het *Keizerlyk Limburgſche* te bekrompen was om deeze Manſchap te bergen; als om dat het Krygsvolk daar gelegerd een waakend oog kon houden op *Maaſtricht*, geduurende de Onderhandelingen (*). XXV. BOEK. 1785.

Nadere Openingen van wegen den Keizer.

In deezen dreigenden toeſtand ſchreeven de Gezanten te *Parys* aan den Griffier FAGEL, dat de Graaf DE VERGENNES, hun, van wegen den Graaf DE MERCY, opening hadt gegeeven van het antwoord zyner Keizerlyke Majeſteit, op 't geen van wegen hun Hoog Mogenden, door tusschenkomst des *Franſchen* Hofs, op deszelfs voorloopige Eiſchen verklaard was; hier in beſtaande. —— Dat de Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden, welken uit het midden van derzelver Vergadering zouden worden verkooren, op eene voeglyke wyze, zouden ontvangen en behandeld worden. —— Dat 's Keizers oogmerk niet was de Onderhandeling te *Weenen* te bepaalen; maar om dezelve te agtervolgen en af te doen onder het oog en de bemiddeling des Konings van *Frankryk*, waar toe de Graaf DE MERCY reeds de noodige Volmagt hadt ontvangen. —— Dat de Keizer, om de On-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 983.

XXV. BOEK. 1785.

Onderhandeling gemaklyker te maaken, bereidwillig was toeteſtaan een Stilſtand van Wapenen tot den eerſten van Bloeimaand: indien de Afgezanten van hun Hoog Mogenden in ſtaat waren om eene moreele zekerheid te geeven, dat de Voorſlagen van zyne Keizerlyke Majeſteit, thans aangeboden, zouden worden aangenomen. —— En eindelyk, dat, zo men, van de zyde van hun Hoog Mogenden, de Vredesvoorwaarden weigerde of verydelde; de Keizer niet langer zou marren, om de rest van zyne Troepen te doen aantrekken, en dat, van dit oogenblik af, de kosten van den Oorlog voor Rekening van de Republiek zouden weezen.

Vorderingen van zyn kant.

De laatſte Voorſlagen van JOSEPHUS kwamen hier op neder. 1. Zyne Keizerlyke Majeſteit is genegen af te zien van de onbetwistbaare Regten, welke hy, door het Verdrag des Jaars MDCLXXIII, verkreegen heeft op de Stad en Sterkte van *Maaſtricht*, op voorwaarde dat de Republiek, ten Lospryze, betaale de ſom van . . . . . (*) Millioenen *Weener* Geld, en daar en boven in de volgende Bepaalingen berustte. —— 2. Zyne Keizerlyke Majeſteit behoudt aan zich de gedeeltens, die Hem overgedraagen zyn, by

(*) De Graaf DE MERCY, de Geldſomme niet in Geſchrifte uitgedrukt hebbende, hadt mondeling den eisch van *Twaalf Millioen* Guldens gedaan.

by het Verdrag van den Jaare MDCLXXIII het Graafſchap *Vroenhove* en het Land van *Overmaaze*, thans in 't bezit der Republiek. —— 3. De Grenzen van *Vlaanderen* moeten blyven, gelyk ze bepaald zyn in de Overeenkomst des Jaars MDCLXIV; en, indien door tydsverloop, daar in eenige duisterheid mogt gekomen weezen, zal men van wederzyden Commisſarisſen benoemen om zulks te herſtellen. —— 4. Zal men de kragtdaadigſte maatregels neemen om, op eene duurzaame wyze, en die in ſtaat is om alle twist te weeren, den loop der wateren te bevorderen, en de Onderwaterzettingen, zo in dit gedeelte, als aan de zyde van de *Maas*, voor te komen; ten dien einde zal men aan zyne-Majeſteit de Plaatzen noodig om dit te bewerken afſtaan, en desgelyks zullen hunne Hoog Mogenden de Onderdaanen van den Keizer ſchadeloos ſtellen, wegens de ſchade, veroorzaakt door de Onderwaterzettingen van de zyde der Republiek. —— 5. Hun Hoog Mogenden zullen het volkomen Regt van volſtrekte en onafhanglyke Souverainiteit zyner Keizerlyke Majeſteit erkennen op het geheele gedeelte der *Schelde* van *Antwerpen* af tot het einde van het Land van *Saftingen;* zodanig dat het hun niet zal vryſtaan, van hunnen kant, eenige Regten of Tollen, hoe ook genaamd, of onder welk eene gedaante, zulks zou mogen weezen, te vorderen; noch op eenige andere wyze,

XXV. BOEK. 1785.

de

XXV. BOEK. 1785.

de Vaard en den Koophandel te belemmeren. —— 6. Overeenkomſtig met het LXVIII. Art. des Verdrags van *Munſter* van den Jaare MDCXLVIII, zullen de Forten *Kruisſchans* en *Fredrik Hendrik*, zonder uitſtel, geſlegt en geruimd worden. —— 7. Desgelyks zullen hunne Hoog Mogenden terſtond de Forten *Lillo* en *Liefkenshoek* ontruimen, die, daarenboven, naa de bepaaling van het 6. Art. hun volſtrekt noodloos worden. —— 8. Zal men zich in het vriendlyke verſtaan over de Eiſchen van zyne Majeſteit uitgedrukt en het VI, VII. en VIII. Artykelen van het Tafereel (*). —— 9. Zyne Majeſteit ſtemt toe, dat de Geldvorderingen die de eene Souverain op de andere hebbe, voor vereffend zullen gehouden worden: wat die van byzondere Perſoonen betreft zal men Gelastigden aanſtellen om ze te vereffenen met de ſchadeloosſtellingen te betaalen aan de Onderdaanen van zyne Majeſteit wegens de laatſte Onderwaterzettingen.

Door de Afgezanten bezwaarlyk gekeurd.

Der Staaten Afgezanten namen op zich deeze Voorſlagen onverwyld ter kennisſe van hun Hoog Mogenden te brengen; doch merkten by den Graave DE VERGENNES aan, dat zy wel verre waren van eenige moreele Verzekering te kunnen geeven, dat de Voorſlagen van den Keizer zouden worden aangenomen, dat zy

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 209. 216.

zy, integendeel, 't gegeeven antwoord zeer weinig overeenkomende met het oogmerk van hun Hoog Mogenden, en de gemelde Voorwaarden zeer bezwaarend en onregtmaatig, vonden; en zo wel van de billykheid en regtmaatigheid van den Koning, als van hoogstdeszelfs Vriendschap voor de Republiek, meenden te mogen verwagten, dat zyne Majesteit dezelve ook uit dat oogpunt zou beschouwen, en vervolgens, door zynen vermogenden invloed, zyne Keizerlyke Majesteit tot het vorderen en inwilligen van redelyker Voorwaarden zou tragten over te haalen (*). XXV. BOEK. 1785.

Door vier Gewesten grootendeels aangenomen.

Meerderen ingang dan de Gezanten vermoedden, vonden deeze Voorslagen van JOSEPHUS ter Algemeene Staatsvergadering: immers het Besluit viel, dat zy den Grave DE VERGENNES zouden verklaaren, dat den Grave DE MERCY zekerheid kon worden gegeeven, dat hun Hoog Mogenden geneegen waren in redelykheid te vergoeden de Schaden aan de Onderdaanen van zyne Majesteit, door de gemaakte Overstroomingen, veroorzaakt, om dezelve door wederzydsche Commisarissen te doen begrooten, aan dezelven over te laaten het bepaalen van 't geen men ook uit anderen hoofde aan de we-

(*) Brief van de Heeren LESTEVENON VAN BERKENRODE en BRANTSEN 6 Maart; den 9 by hun Hoog Mogenden ontvangen. *Secr. Resolutien Generaliteit* 9 Maart 1785.

XXV. BOEK. 1785.

wederzydſche Ingezetenen zou mogen verſchuldigd zyn; en om voorts de Vorderingen wegens Gelden, die de eene Mogenheid aan de andere mogt ſchuldig weezen voor vereffend te houden.

Dat hun Hoog Mogenden bereid waren niet alleen om, onder bemiddeling van zyne Allerchriſtlykſte Majeſteit, in Onderhandeling te treeden over de Eiſchen in het VI. VII. en VIII. Artykel van 's Keizers Tafereel vermeld, en „ over de „ Betaaling van eene Convenable ſomme, by wege van Tranſactie en tot „ Extinctie van alle Pretenſien, welke „ zyne Keizerlyke Majeſteit uit eenigerhande hoofde hadt geſuſtineerd op de „ Stad en Fortreſſen van *Maaſtricht*, mitsgaders op het Graafſchap van *Vroenhove* en het *Land van Overmaaze*; maar „ om ook met betrekking van de Grensſcheidingen in *Vlaanderen* af te zien „ van het geconvenieerde in de Jaaren „ MDCCXV en MDCCXVIII, en voor „ een Baſis der Limiten aldaar te houden „ de Conventie van den Jaare MDCLXIV, „ en om al het geen daar omtrent, door „ verloop van tyd, duister mogt zyn „ geworden, ten ſpoedigſten door wederzydſche Commisſariſen, te doen reguleeren." — Om boven dien de Forten „ de *Kruiſchans* en *Fredrik Hendrik*, en „ zelfs ook, des noods, indien zyne Keizerlyke Majeſteit zulks volſtrekt van de „ Republiek mogt eiſchen, *Lillo* en *Liefkenshoek* te doen ſlegten of ontruimen. —

„ En

„ En om de vrye en onafhangelyke Sou- XXV.
„ verainiteit over het ganſche gedeelte BOEK.
„ van de *Schelde*, van *Antwerpen* af tot
„ aan het einde van *Saftingen* toe, zo 1785.
„ en in dier voege als dezelve is af-
„ getekend op de Kaart in den Jaare
„ MDCCLXXVII door den *Oostenryksche*
„ Generaal FERRARI, geformeert;
„ over te laaten aan zyne Keizerlyke
„ Majeſteit, met Renuntiatie van hun
„ Regt om te *Lillo*, of elders, in het
„ voorſchreeve Riviervak, eenige Regten
„ te heffen, Viſitatien te doen, of op
„ eenigerhande andere wyze, hoe ook ge-
„ naamd, de Vaard of Commercie van
„ de Ingezetenen, van zyne Keizerlyke
„ Majeſteit, in 't gemelde gedeelte van
„ de *Schelde*, te belemmeren; mits, over-
„ eenkomſtig met het XIV. Artykel van
„ het Tractaat van *Munſter*, de *Schelde*
„ aan de zyde van hun Hoog Mogen-
„ den geſlooten, en de Souverainiteit
„ over dezelve, van de hier voor be-
„ paalde Limiten by *Saftingen* af tot
„ aan de Zee toe, van dezelve gecon-
„ ſerveerd blyve."

Wegens het regelen der Uitwatering van de Landen zyner Majeſteit in *Vlaanderen*, en aan de zyde van de *Maaze*; wilden zy zulks doen, onder Bemiddeling des Konings van *Franryk*; ten einde zo veel mogelyk alle Overſtrooming voor te komen, „ met overgifte om
„ daar toe, op eenen redelyken voet,
„ gebruik te kunnen maaken van het

XXV. BOEK. 1785.

„ noodig Terrein, zelfs onder het Ge-
„ bied van hun Hoog Mogenden, mits,
„ in allen gevallen de Sluizen, die daar
„ toe op het Grondgebied van hun Hoog
„ Mogenden zouden mogen worden ge-
„ maakt, blyven onder de Beheering en
„ Superintendentie van hun Hoog Mogen-
„ den; en mits geen deezer te maaken
„ Werken hinderlyk zyn aan de noodi-
„ ge Defenſie van de Frontieren van dee-
„ zen Staat."

In de verwagting dat, op deeze wyze, in 't weezen der zaake, voldaan was aan het oogmerk van zyne Keizerlyke Majeſteit hielden, hun Hoog Mogenden zich overtuigd, dat geen meerder Krygsvolk herwaards zou gezonden, veel min eenige Daadlykheden aan de zyde van zyne Keizerlyke Majeſteit zouden ondernomen worden: in die veronderſtelling zouden zy ook, op de eerst bekomene verzekering daar omtrent, daadlyk order ſtellen, dat de Landen der Onderdaanen van zyne Keizerlyke Majeſteit niet langer door de gemaakte Overſtroomingen last leeden. —— Ook zouden zy ten ſpoedigſten twee Afgevaardigden uit hun midden benoemen om zich na *Weenen* te begeeven, en tot bevordering deezer Vredesonderhandelinge, hunne opwagting by zyne Keizerlyke Majeſteit te maaken; en tevens de noodige Volmagt ſchenken aan de Gezanten te *Parys* om met de Graave DE MERCY, op den bovengemelden voet, onder goedkeuring van hun Hoog Mo-

gen-

genden, eene behoorelyke Convertie te sluiten. XXV. BOEK.

Deeze Volmagt zou daadlyk opgemaakt en verzonden worden met last, om, alvoorens de gemelde Verklaaring aan de Graave DE MERCY geschiedde, aan den Graave DE VERGENNES te doen opmerken, de inschiklykheid en toegeevenheid, welke hun Hoog Mogenden, op den raad van zyne Allerchristlykste Majesteit, in de vaste veronderstelling dat, langs dien weg, dan ook als nu de Vrede zou bewaard worden, alzins hadden willen betoonen, en den geest van Bevrediging, waar mede zy de Vorderingen van zyne Keizerlyke Majesteit hadden behandeld: daar de III. VIII. en IX. der Artykelen aan den *Fransschen* Staatsdienaar ter hand gesteld, geheel waren toegegeeven, gelyk ook de IV. V. VI. en VII, voor zo verre de meening van zyne Keizerlyke Majesteit daar by kon geweest zyn, en met de billykheid bestaanbaar was; en men zelfs, ten aanziene van de I. en II. Artykelen, hoe zwaar dezelve ook mogten zyn, alle mogelyke gemaklykheid behoefde, in de vaste hoop, dat, door de billyke en veelvermogende tusschenkomst zyns Konings, dien aangaande redelyke schikkingen zouden kunnen gevonden worden, en de Vaard van de *Oostenrykfche Nederlanden* na en uit de *Oost-Indien*, overeenkomstig het V. Artykel, zou worden belet. Met verdere volmagt aan de Heeren Gezan- 1785.

XXV. BOEK. 1785.

ten om, in gevalle, naar het oordeel der *Franſche* Staatsdienaarſchap, in de voorts te geevene verklaaring, nog eenige duisterheid mogt worden gevonden, dezelve met vooroverleg van dien Staatsdienaar, voor zo veel des noods, te mogen ophelderen.

Ook leefden zy in de verwagting, dat eerlang een Afgezant, met 's Keizers zaaken belast, herwaards zou gezonden worden, als de twee Gezanten van hier, ten Hove van *Weenen* verſcheenen waren.

Desgelyks zouden der Staaten Afgezanten te *Parys*, voor zo verre de Onderhandeling daar zou voortgezet worden, last krygen om boven alles zorge te draagen, dat de Bewoordingen deezer te ſluitene Conventie, ten aanziene van de Grensſcheidingen, als anderzins, zo klaar en duidelyk wierden ingerigt, dat daar over, in het vervolg, nimmer eenig het minſte geſchil kon vallen; en dat ook geenerhande verſchillen of vorderingen, hoe ook genaamd, of van welk eene natuur dezelve zouden mogen weezen, onafgedaan of onbepaald gelaaten wierden.

Laatstlyk zou zyne Hoogheid en de Raad van Staaten worden verzogt, om, ter vermydinge van grootere ſchaden, voor eerst geene verdere Onderwaterzettingen te doen, en zelfs, op de eerſte nader ingekomene tyding, de geene die reeds gedaan mogten zyn, zo in *Vlaan-*

de-

deren als by *Lillo* en de *Kruisschans*, hoe eerder hoe beter te doen stoppen, en om, dien onverminderd, alle verdere Orders, om deeze Republiek, ten aanzien van derzelver Frontieren, Militie en Magazynen, in behoorelyken staat van Tegenweer te stellen, met allen nadruk en spoed voort te zetten. XXV. BOEK. 1785.

De Afgevaardigden van *Friesland* en *Stad en Lande* namen het Verslag over om 't zelve breeder mede te deelen. Wanneer men egter met het Besluit voortging, wederspraaken zy zulks met voorbehoudenisse van zodanig eene Aantekening als de Staaten hunner Gewesten noodig zouden oordeelen.

De aanweezige Afgevaardigde van *Zeeland* betuigde onbevoegd te zyn, zonder rugspraak met de Staaten zyns Gewests, dit Besluit te helpen neemen; daar hy te vergeefsch, met den meesten aandrang, een Affchrift verzogt hadt om 't zelve over te zenden aan de Staaten zyns Gewests. Waar op de meeste Heeren Afgevaardigden, boven al die van *Holland*, beweerden, dat de Haast, welke de afdoening van dit werk vereischte, en de Geheimhouding waar mede het moest behandeld worden, volstrekt verboodt om 'er Affchriften ter Beraadslaaginge aan de andere Gewesten van af te geeven, dat men niet langer dan tot 's anderen daags met het besluit neemen kon wagten; gelyk ook geschied was. — Waar op *Zeelands* Afgevaardigde betuigd hadt buiten

XXV. BOEK. 1785.

ſtaat te zyn daar in toe te ſtemmen; waar by *Friesland* en *Stad en Lande* zich niet alleen voegden; maar zelfs tegen de Afdoening verklaarden; doch alles vrugtloos: dewyl men beweerde, dat 'er geen Uitſtel kon plaats hebben; maar, in tegendeel, by dit ſtuk de grootſte Haast was, tot voorkoming der Vyandlykheden van de zyde des Keizers, dat de inhoud van den gegeeven last de ſtrikſte Geheimhouding vereischte, waar om ook geen Afſchriften aan de Leden van *Holland* waren gegeeven. Voor overmagt hadt hy, zo wel als de Afgevaardigden *Friesland* en *Stad en Lande* moeten wyken.

Hoe dit in *Zeeland* werd opgenomen.

Verſlag hier van by Staaten van *Zeeland* inkomende gaf de Raadpenſionaris, voor den Heer Eerſten Edelen, zyne verwondering te kennen over de behandeling welke in eene zaak van dat aanbelang ter Generaliteit was gehouden. De Afgevaardigden van *Middelburg* lieten zich op deezen trant hooren, „ dat „ zy niet dan met het innigſt leedweezen en bewondering vernomen hadden, de alleszins irreguliere en ongehoorde handelwyze der Provincie van „ *Holland*, die in het neemen van dit „ Beſluit, zich niet hadt ontzien de heiligſte Wetten van het Bondgenootſchap „ met voeten te treeden, en, in eene „ zaak van het alleruiterſte gewigt, als „ het punt van Vrede en Oorlog, en „ waar in *Zeeland* boven alle andere be-

„ lang

„ lang hadt, niet alleen hadt doen be- XXV.
„ ſluiten, buiten medeſtemming van dat BOEK.
„ Gewest; maar ook aan 't zelve de ——
„ Raadpleegingen over zulk een gewig- 1785.
„ tig punt hadt willen onttrekken; ja
„ zelfs geweigerd behoorelyke kennis van
„ den uitſlag der Raadpleegingen te doen
„ toekomen. Hun Ed. Agtbaaren von-
„ den deeze violente handelwyze, in al-
„ len opzigte zo bedenklyk, zo weinig
„ overeenkomſtig met de eguards, die
„ de Provincien onderling behoorden in
„ 't oog te houden, zo zeer boulever-
„ ſeerende de gezegende Conſtitutie dee-
„ zer Republiek, dat hun Ed. Agtb. lie-
„ ver derzelver oordeel deswegen wilden
„ opſchorten, dan hun Mede-bondgenoo-
„ ten ſuſpecteeren van gevoelens, waar
„ toe dier handelwyze welligt aanlei-
„ ding gaf." —— Van dit alles wilden zy ter Algemeene Staatsvergadering kennis gegeeven hebben, met wederſpreeking van de wyze op welke dit Beſluit daar genomen was, 't zelve ten allen tyde voor onwettig houdende, zonder immer aanſpraaklyk te willen zyn voor de gevolgen, die voor het Algemeene Bondgenootſchap uit zodanig eene handelwyze mogten ontſtaan, aan zich behoudende de vrye Beraadſlaaging over de groote zaak zelve: waar toe zy begeerden in ſtaat geſteld te worden door de overzending der noodige beſcheiden, hun nog ontbreekende.

Ingevolge hier van kreegen de *Zeeuw-*

XXV. BOEK. 1785.

ſche Afgevaardigden last om ter Vergadering van hun Hoog Mogenden, (als welke Staaten van *Zeeland* alleen bevoegd rekenden om over zaaken van dien aart en van dat aanbelang te raadpleegen en te beſluiten, en geenzins het *Buitenlandsch Beſoigne*, aan 't welk zy geen zodanig Regt of Faculteit toekenden) dit met eenige weinige Veranderingen in te brengen. Men voegde 'er deeze aanmerking by. „ Dat hun Ed. Mog. in verlegen„ heid zouden moeten ſtaan, hoe zich „ voortaan meer omtrent het Bondge„ nootſchap te gedraagen, terwyl in een „ tyd, waar in een ieder ſprak van zy„ ne verloorene Regten te reclameeren, „ en ingeſloopene Abuizen te redreſſee„ ren, omtrent zulke gewigtige Punten „ de heiligſte banden verbrooken wer„ den, zo als in deeze groote zaak ma„ nifest was (*).

Deeze Tegenverklaaring werd niet ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingediend; maar, by voorraad, om dringende redenen, alleen in het Buitenlandsch Beſoigne, dit was ook gedaan door *Friesland* met *Zeeland* eenſtemmig denkende, als mede door *Stad en Lande*. *Middelburg* toonde zich, by aanhoudenheid, misnoegd over deeze handelwyze (†).

De

(*) *Reſol. Gen. Secr.* 17 Maart 1785. *Not. van Zeel.* 21. en 24. Maart 1785.

(†) *Not. van Zeel.* 7. April 4. 9. en 23. Mey 1785.

De drie Gewesten van het Bondgenootschap oordeelden deeze Opofferingen te groot, en niet minder dan de prys van een allerongelukkigsten Oorlog. Op den *Gelderschen* Voorjaars Landdag werd, van wegen het Graafschap *Zutphen* dit voorstel gedaan. „ De Graafschap, uit „ de secreete Stukken, met veel misnoe„ gen gezien hebbende het geresolveer„ de, in het secreet Befoigne, omtrent „ de Instructie van de Ambassadeurs van „ deezen Staat te *Parys*, ten aanzien van de „ Differenten met zyne Keizerlyke Ma„ jesteit, heeft gemeend, deeze alleszins „ singuliere demarche, en zulks tegen de „ Overneeming van één, en het Protest „ van twee andere Gewesten, te moeten „ disapprobeeren: en dat verders de Ge„ committeerdens ter Generaliteit behoor„ den te worden gelast, om, wanneer, „ in 't vervolg iets naders hier omtrent, „ of van soortgelyke natuur, mogt voor„ komen, het zelve niet te helpen con„ cludeeren; maar zulks over te neemen, „ en daar van aan den Hove kennis te „ geeven, 't welk *casu quo*, zou behoo„ ren te worden geauthorisseerd, om als „ dan ten spoedigsten, hun Ed. Mogen„ den daar over te convoceeren." —— Overeenkomstig met dit Voorstel, door eenige Edelen sterk ondersteund, en door het Kwartier van *Veluwe* goedgekeurd, werd tegen den Raadslag van *Nymegen* beslooten.

XXV. BOEK. 1785. *Gelderlands* Misnoegen deswegen.

Jonk-

XXV. BOEK. 1785.

Oordeel van CAPELLEN TOT DE MARSCH over die voorwaarden.

Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT DE MARSCH liet zich, ten dien Landdage, met veel klems, hooren tegen de onregtvaardige Eiſchen des Keizers, en de voorgeſlaagene Inwilligingen. Zyne denkwyze was die van niet weinigen in den Lande, en zal dit de invlegting van zyne taal, ſchoon vry lang, ten vollen wettigen. —— „ Hoe zeer," was zyn woord, „ de Vrede voor ons Gemeene„ best noodzaaklyk is, en tot het voor„ komen van eenen Oorlog niets dient „ verzuimd te worden, is het evenwel „ zeker, dat, tot behoud van dien Vre„ de, wanneer eene Heerschzugtige Mo„ genheid goedtvindt, *met ſchending der* „ *heiligſte Verbonden, en zonder op genoo„ tene Dienſten* te letten, deezen Staat „ met onregtvaardige Vorderingen en „ woeste Dreigementen aan te randen, „ geen Opofferingen door dezelve moe„ ten gedaan worden, ten koste van haa„ re Eer en Onafhangelykheid.

„ Ons Gemeenebest, Ed. Mog. Hee„ ren! is, GODE zy dank! nog niet „ tot die laagte gezonken, om zonder „ ſlag of ſtoot, het eigendunkelyke van „ den eenen of anderen Geweldenaar, „ die ſlegts kan goedvinden 't zelve aan „ te vallen, te moeten vieren. — Het is „ waar, dat de Republiek, zonder hoop „ van Hulp van buiten, en zonder Een„ dragt van binnen, bezwaarlyk eenen „ Oorlog tegen eenen magtigen Vyand „ zou kunnen uithouden; evenwel ben

„ ik

„ ik verzekerd, hoe zeer het aan een al- XXV.
„ leszins opmerkelyk verzuim te wyten BOEK.
„ is, dat de zo noodzaaklyke Alliantie ——
„ met eene magtige en weldoende Mo- 1785.
„ genheid niet voor lange is geſlooten (*),
„ dat die zelfde Mogenheid, vooral wan-
„ neer by ons zelve de vereischte en
„ waare Activiteit hadt mogen blyken,
„ deezen Staat, byaldien dezelve in gevaar
„ mogt raaken, niet zou geabondoneert
„ hebben. —— En genomen dat wy aan
„ ons zelven werden overgelaaten, dan
„ nog zyn wy in ſtaat om onzen wettigen
„ gen Eigendom te verdeedigen. Hier
„ door zouden wy by geheel *Europa* den
„ roem behaald hebben, dat het Bloed
„ onzer heldhaftige Voorvaderen nog
„ door onze aderen vloeide. In zodanige uiterſtens verbeeld ik my, dat een
„ ieder, met ter zyde ſtelling van den
„ geest van Verdeeldheid, van heerschzugtige en averechtſche en eigenbelang zoekende Inzigten, als om
„ ſtryd, zou geyverd hebben om den
„ laatſten Quadrantpenning, ja het Leeven ten besten te geeven, tot voorkoming van de ſchandelykſte Vernedering, die ons, byaldien het zo moet
„ blyven, tot een veracht Volk zal doen
„ worden!

„ En

(*) De Verbintenis met *Frankryk*, welker marren en ſluiten wy reeds vermeld hebben. Zie onze *Vaderl. Hist.* VIII. D. bl. 172.

XXV. BOEK. 1785.

„ En Edel Mog. Heeren! zo wanneer „ wy hier by voegen, dat de aart zelve „ van 's Keizers aangelegenheden, zyne „ dreigende taal minder gedugt voor dee„ zen Staat maakt, en dat voorzeker „ meer fermiteit, meerder blyken van „ moed van onze zyde, alle Vernede„ dering zou hebben voorgekomen, zo „ moeten wy, Ed. Mog. Heeren! met „ geheel *Nederland* van hartzeer weg„ ſmelten, dat zulk een *lafhartig*, en „ *ſchandelyk toegeevend Antwoord* op het „ laatſte Ultimatum des Keizers, op ee„ ne onbetaamelyke en ſtrafbaare wyze, „ door de Gecommitteerdens ter Gene„ raliteit van vier Provincien, tegen de „ Overneeming van één, en het Protest „ van twee der Hooge Bondgenooten, is „ vaſtgeſteld geworden: waar by niet „ minder als Preliminaire Voorwaarden „ tot het hervatten der Negotiatien, be„ loofd wordt af te ſtaan, een gedeelte „ der Souverainiteit over de *Schelde*, vier „ Forten, waar onder twee van dat aan„ belang zyn, dat het ſluiten der *Schel„ de*, voor deezen Staat in veele opzig„ ten ondoenlyk wordt, en dan nog ee„ nige Millioenen voor het behoud van „ eenen wettigen Eigendom! Alles op „ eene wyze dat men byna gedwongen „ wordt te gelooven, dat die Gedepu„ teerdens, in dat oogenblik, of door „ eenen ſchrik voor des Keizers Eiſchen „ zyn gejaagd, of door dryfveeren, die „ tot heden ter onzer kennis niet zyn „ ge-

„ gekomen, en *waar aan de Natie* im- XXV.
„ mers zo veel gelegen is, zyn beſtuurd BOEK.
„ geworden.

„ Het is dan tegen wil en dank Ed. 1785.
„ Mog. Heeren! dat wy ons gedwon-
„ gen vinden om ons deeze laagheid te
„ laaten welgevallen; en ik wil wel ver-
„ klaaren, vertrouwende 't zelve van
„ UEd. Mog. dat, ware de zaak nog
„ in haar geheel, ik my, voor zo veel
„ van my afhing, tegen dezelve zou
„ hebben verzet. En hier toe zou ik
„ my te meer verpligt vinden, wanneer
„ ik overweege, welke ſchroomlyke ge-
„ volgen hier te dugten zyn; door dien
„ men een Tractaat, waar op onze On-
„ afhanglykheid gebouwd is, heeft dur-
„ ven ſchenden: door dien men de voor-
„ zorgen onzer Vaderen, waar by voor
„ den luister en veiligheid des Vader-
„ lands zo wys gewaakt was, in ééns,
„ door eenige weinige Menſchen, ô Ty-
„ den! ô Verbastering! ziet verydelen;
„ en waar door de Republiek van dien
„ kant, by elke rupture, blootgeſteld
„ blyft. —— Hoe zullen die Vertegen-
„ woordigers des Volks, die zich dit
„ laaten welgevallen, zich deswegen kon-
„ nen verantwoorden? Hoe zullen zy
„ zich zelven gerust en de Natie te vre-
„ de ſtellen van in deezen alles gedaan
„ te hebben? En hoe zullen zy zich ge-
„ draagen, in gevalle van morringen over
„ 't geen het Volk, ten algemeenen wel-
„ zyn, zo gewillig opbrengt? Aan wien

„ zal

XXV. BOEK. 1785.

„ zal het geweeten worden, in gevalle
„ dat zelfde Volk, zich deeze opofferin-
„ gen, deeze ſchande, te binnen bren-
„ gende, agterlyk mogt worden, om hun-
„ ne Eigendommen, ten misbruike, in
„ 's Lands Schatkist te ſtorten?

„ Dat wy daarom de handen in een
„ ſlaan, Ed. Mog. Heeren! en zo veel
„ doenlyk eene verdere ſchande tragten
„ voor te komen; ten minſten ik ver-
„ klaar hier plegtig van in myn geheel
„ te willen blyven, in het al of niet
„ toeſtaan der gevraagde Millioenen.
„ Zyn de Pretenſien op *Maaſtricht* en
eenige Forten gegrond, dan moet men
„ in een equivalent komen; zyn ze het
niet, zo als het my voorkomt, dan
„ zal ik my genoodzaakt vinden, voor
„ zo veel het aandeel van dit Gewest
„ aangaat, dezelve, als een Point van
„ Bezwaar, te weigeren.

„ Voorts Ed. Mog. Heeren! gedraag
„ ik my andermaal aan UEd. Mog, be-
„ toond misnoegen, aan Hoogstderzelver
„ Gecommitteerde ter Generaliteit, die
„ zich in het Secreet Beſoigne van hun
„ Hoog Mogenden, eigener Auctoriteit,
„ op zulk eene nimmer gebeurde, ja
„ ſtrafbaare wyze, heeft te buiten ge-
„ gaan, door met zyn ſtem, tegen de
„ letter zyner Inſtructie, buiten voorken-
„ nis van UEd. Mog, het voorſz. Ant-
„ woord ter Concluſie te brengen. —
„ Ik vertrouw daarom, dat UEd. Mo-
„ genden op efficacieuſe maatregelen zul-
„ len

„ len bedagt blyven om Hem, ten allen XXV.
„ tyde, rekenſchap van dit zyn Gedrag BOEK.
„ te doen geeven, dat tevens zal ſtrek- ——
„ ken om voor te komen, dat de Sou- 1785.
„ verainiteit deezer Vergaderinge niet
„ verder ſtaat gevilipendeerd te worden;
„ daar UEd. Mog. Gecommitteerdens
„ ter Generaliteit meer dan ééns, als
„ om ſtryd, geyverd hebben, om de
„ paalen van derzelver gedemandeerde
„ magt, by veelvuldige gelegenheden,
„ openlyk en bedektlyk, te overſchree-
„ den (*)."

De Onderhandelingen gaan traaglyk voort.

Men zette de Onderhandelingen voort. Op de afkoop van *Maaſtricht*, op de Vaart na de *Oost-Indien*, tot bevordering van de *Aſiatiſche* of *Oost-Indiſche* Maatſchappy van *Trieste* te *Antwerpen*, van welke Handelhuizen, onder de Tekening van PROLI, BROKENS en VAN EUPEN die Heeren de voornaamſte Aanleggers waren, drong men aan (†). De vorderingen des Vredewerks waren gering, en werden in Bloeimaand eenige dagen opgeſchort: men verſchilde over het aantal Millioenen voor *Maaſtricht*. Twaalf Millioenen vroeg de Keizer; en de Staaten booden niet meer dan

(*) *Landd. Receſ. van Gelderland* 7 en 9 April 1784.

(†) Deeze Huizen hadden eerst uitſtel van betaaling verzogt, en is vervolgens de geheele *Aſiatiſche Compagnie* ten eene maale Bankbreukig gebleeven, zynde de ſchuld acht Millioenen groot, en *Antwerpen* alleen daar in voor drie Millioenen betrokken. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 989.

XXV. BOEK. 1785.

dan vyf Millioenen, om zich van deeze onregtvaardige Eischen vry te koopen.

JOSEPHUS DE II. bleef 'er op staan, dat, alvoorens 'er in vereffening van Geschillen zou worden getreeden, twee Afgevaardigden naa *Weenen* moesten vertrekken. Waar toe, als eene vernederende Voorwaarde, en die het voorkomen hadt van eene Bezending tot verzoek om Verschooning, eenige Gewesten niet konden besluiten. Zy oordeelden, dat de Waardigheid van den Staat daar door te kort zou gedaan worden: dewyl 's Keizers harde en onregtmaatige Eisch inhieldt, om in zo verre schuld te bekennen, dat men zyne Vlag beledigd hadt; daar 'er niets zekerder ging, dan dat de Keizer zelve de Aanvaller was geweest, en de Republiek, by het voorgevallene op de *Schelde*, niets anders gedaan hadt, dan haare wettig verkreegene Regten te verdeedigen; ook hielden zy het voor een inbreuk op het Verbond van *Munster*, by 't welke hun Hoog Mogenden de Magt bekomen hadden om de *Schelde* te sluiten.

JOSEPHUS DE II. staat op het overzenden van twee Afgevaardigden.

Dan de sterke aanmaaning des Hofs van *Versailles* om tot afdoen van zaaken te komen, bewoog hun Hoog Mogenden, op 't Voorstel der Staaten van *Holland*, by Meerderheid, tot Gezanten na *Weenen* te benoemen de Graaf VAN WASSENAAR TOT WASSENAAR, beschreeven in de Orde van de Ridderschap en Edelen van dat Gewest, en de Heer VAN

DE GRAAF VAN WASSENAAR en de Heer VAN LEYDEN daar toe benoemd.

VAN LEYDEN, Heer van *Nieuwland*, Oud Burgemeester en Raad der Stad *Gornichem*, beiden Zitting hebbende in de Algemeene Staatsvergadering, niet om Verſchooning te vraagen over eene Beleediging, welke, ondanks de ſchoot op de *Schelde*, van de zyde des Gemeenebests geen plaats gevonden hadt; maar om de vriendelyke Onderhandelingen te vernieuwen, onder Bemiddeling van het Hof van *Frankryk*, en van die der andere Mogenheden, welke zyne Keizerlyke Majeſteit mogt verkiezen. Op deeze wyze oordeelden zy, zonder kwetzing van de Eer der Republiek, aan het volſtrekt verlangen des Keizers te kunnen voldoen. XXV. BOEK. 1785.

Doch hun Hoog Mogenden vernamen, eer die Heeren vertrokken, door hunne Gezanten ten *Franſchen* Hove, of men verzekerd kon weezen, dat, indien deeze Bezending na *Weenen* wierd afgevaardigd, vóór het tekenen der Voorloopige Vredesvoorwaarden, geduurende de Onderhandelingen, geene meerdere Keizerlyke Troepen na de *Nederlanden* afgezonden, of eenige Vyandlykheden zouden ondernomen worden? — Een voldoend antwoord hier op, bepaalde het ſpoedig vertrek dier Gezanten, die den één en twintigſten van Zomermaand de reis aannamen, tot welker Uitrusting hun ieder 5000 Guldens waren toegelegd, en buiten de Reiskosten, vyf en zeventig Guldens daags. Voor de Uitrusting lie- Hun Vertrek.

XXV. BOEK.

ten zy om het dubbelde van de bepaalde ſom verzoeken.

1785.

Welhaast deeden zy Verſlag van hun wedervaaren herwaards overbrengen. Te *Weenen* gekomen, gaven zy des kennis aan den Staatskanſelier Prins van KAUNITZ, dien zy hunne Geloofsbrieven ter hand ſtelden, het oogmerk hunner Bezending ontvouwden, diens onderſteuning in de uitvoering van hunnen last verzogten, en de Aanſpraak zelve, welke aan den Keizer zou geſchieden, ter leezing aanboden. Zeer heusch was deeze ontmoeting, hy bevondt dit Vertoog overeenkomſtig met de Afſpraake. Ten beſtemden tyde des gehoors verſcheenen zy ten Hove. De nieuwe Pauslyke Nuntius, even aangekomen, werd eerst ten gehoor by zyne Keizerlyke Majeſteit ingelaaten, vervolgens de Markgraaf DE NOAILLES, Gezant van *Frankryk*, en hier op de Ridder KEITH, Gezant van *Groot-Brittanje*; waar op onze Gezanten ingeleid zynde, de Graaf VAN WASSENAAR deeze Aanſpraak deedt.

Hun wedervaaren te *Weenen*.

Aanſpraak aan den Keizer.

„ Sire! Wy hebben de eere U Keizerlyke Majeſteit aan te bieden de gevoelens van hoogen Eerbied, van Verknogtheid en Agting, waar mede hun Hoog Mogenden ſteeds zyn bezield geweest omtrent het Doorlugtig Huis, byzonderlyk omtrent den geheiligden Perſoon van Uwe Majeſteit, in welke gevoelens Hoogstdezelve altoos geſtaan heb-

„ hebben. Wy zyn gelast daar van nieu- XXV.
„ we verzekeringen aan Uwe Majesteit BOEK.
„ te komen doen. En het is, terwyl ——
„ wy ons van deezen pligt kwyten, dat 1785.
„ wy de eer hebben Uwe Majesteit de
„ volkomenste verzekering te geeven,
„ dat hun Hoog Mogenden, niet dan
„ met aandoening en leedweezen, heb-
„ ben kunnen zien de beginzels eener
„ verkoeling dier Vriendschap en Ver-
„ standhouding, welke altoos tusschen
„ Uwe Majesteit en de Republiek heeft
„ plaats gehad. — Dat hun Hoog Mo-
„ genden nimmer het minste oogmerk
„ gehad hebben om Uwe Keizerlyke Ma-
„ jesteit te beledigen, of de Eer van
„ Hoogstdeszelfs Vlag te schenden: ver-
„ mids zy, in het ganssche gedrag, 't
„ geen een successive loop van gebeurtenis-
„ sen hun verpligt heeft te houden, zich
„ tot eene vaste wet gesteld hebben, alle
„ de maatregels, welke derzelver Vei-
„ ligheid, onbetwistbaare Regten, en
„ Waardigheid hun noodzaakten te vol-
„ gen, te vereenigen met den Eerbied
„ en Agting Uwe Majesteit verschuldigd.
„ Dat hun Hoog Mogenden ten vuurig-
„ sten wenschen deeze goede Verstand-
„ houding, zo ongelukkig verbrooken,
„ ten spoedigsten hersteld te zien, en
„ daar van, op onveranderlyke gronden,
„ verzekering te erlangen. Dat hun
„ Hoog Mogenden nimmer ten oogmer-
„ ke konden hebben omtrent de Onder-
„ daanen van Uwe Majesteit, op eenige

XXV. BOEK. 1785.

„ andere wyze, of op eenige anderen
„ voet te handelen dan omtrent de In-
„ gezetenen der Republiek zelve. Dat
„ hun Hoog Mogenden, naa deeze ver-
„ klaarde gevoelens, zich vleyen, dat dee-
„ ze duidelyke verzekeringen ten blykbaar-
„ ſten aan den dag zullen leggen, de vol-
„ ſtrekte onmogelykheid van beledigen-
„ de oogmerken, welke men Hun, ten
„ onregte zou kunnen ten laste leggen;
„ maar die hunne Agting voor Uwe Kei-
„ zerlyke Majeſteit Hun nimmer toe lie-
„ ten op te vatten. — En het is, in ge-
„ volge van deeze Gevoelens Sire! dat
„ alle wenſchen van hun Hoog Mogen-
„ den zich uitſtrekken tot de volkome-
„ ne terugkeering der goede Verſtand-
„ houding met uwe Keizerlyke Koning-
„ lyke Majeſteit, welke zy vuuriglyk
„ hoopen herſteld te zien, door de goe-
„ de dienſten en bemiddeling van eenen
„ Monarch, die door de tederſte banden
„ de Vriend en Bondgenoot is van Uwe
„ Majeſteit. Gelukkige tyden, die nooit
„ vroeg genoeg kunnen opdaagen voor
„ hun Hoog Mogenden, als die altoos
„ erkend hebben en erkennen zullen de
„ waarde van den prys, welken zy in
„ de Vriendſchap en Genegenheid van
„ Uwe Majeſteit omtrent de Republiek
„ ſtellen!"

'sKeizers Antwoord

„ Op deeze Aanſpraak, vol betuigingen van Leedweezen, doch verre van Schuld-bekentenis, gaf JOSEPHUS DE II. dit koel en hoogmoedig Antwoord; „ Het

„ is

„ is my hoogst aangenaam, myne Hee- XXV.
„ ren, dat hun Hoog Mogenden, door BOEK.
„ uwe Afvaardiging, voldaan hebben aan ——
„ 't geen ik begeerd had, als eene voor- 1785.
„ afgaande zaak vóór allen Vergelyk.
„ Ik gaa Orders afzenden aan mynen
„ Ambasſadeur te *Parys*, om de Onder-
„ handelingen, onder Bemiddeling des
„ Konings van *Frankryk*, mynen Bond-
„ genoot en Schoonbroeder, te hervatten;
„ en ik twyfel niet of eene ſpoedige Af-
„ doening zal alle verdrietige gebeurte-
„ nisſen, onvermydelyke gevolgen van
„ verder Uitſtel, kunnen voorkomen (*)!

Ter gelegenheid deezer Bezendinge vervoegden zich de Ingezetenen van onzen Staat, die, wegens noch onafgeloste Geldligtingen, en onbetaalde Intresſen, vorderingen op den Keizer hadden (†) by hun Hoog Mogenden, met verzoek, dat deeze Staatsdienaars mogten gelast worden om, op de gronden van vroeger ingediende Verzoekſchriften, de deugdlykheid hunner Eiſchen den Keizer te toonen, en op derzelver voldoening ernſtig aan te dringen (§).

De Schuldvorderaars van den Keizer, verzoeken, dat hun Eisch aangedrongen worde.

De

(*) *Reſol. Gen.* 9. Mey 20. en 21. Juny 1785. *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 987. 1249—1259.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 227.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1233. Niet vrugtloos was deeze nadere aanhouding; dezelve vondt gedeeltlyk gehoor. Hunne Hoog Mogenden de Heeren HOP, derzelver Afgezant aan 't Hof van *Bruſſel*, en W. A. LESTEVENON, Heer van *Hazardswoude*, Afgevaardigde ter Algemeene Staatsvergaderinge, onder andere, benoemd hebbende ter Vereffe-

XXV. BOEK.

1785.

Bevelen van den Capt. Gen. tot ſtaaking van de Legertoerustingen.

De hoop op den Vrede, met de beſtemming van dit Gezantſchap meer en meer toeneemende, hadt de Stadhouder, den tienden van Zomermaand, een rondgaanden Brief gezonden, bevelende aan de bevelvoerende Opperhoofden der Krygsmagt in dienst van deezen Staat, om hem, als Capitein Generaal, ten ſpoedigſten te doen toekomen eene naauwkeurige Lyst van de gedaane onkosten, voor het aanſchaften der Veld-Equipagien, by hunne onderhebbende Regimenten, Esquadrons, Bataillons of Compagnien, ingerigt volgens een daar by gevoegd model, en op den voet der drie maandlykſche Lysten, op den Eed den Lande gedaan, ondertekend, met byvoeging der byzonderheden, welke by het aanſchaffen of onderhoud der Veld-Equipagien mogten hebben plaats gehad; met verderen last aan de Collonels of commandeerende Officieren van de Regimenten, waar by de Veld-Equi-

ninge der Eiſchen van byzondere Ingezetenen van den Staat op zyne Keizerlyke Majeſteit, werden in Lentemaand des volgenden Jaars de Houders van Schuldbrieven, te *Amſterdam* afgegeeven, „ ten laſten van zyne Keizerlyke Majeſteit CAREL DEN „ VI. zyne Erven en Naakomelingen, en alleen maar „ tot meerder zekerheid gehypothequeerd op de Inkomſten van *Opper-* en *Neder-Sileſien*," opgeroepen; om 't zy in Perſoon, of door iemand van hunnen wege, met de Schuidbrieven zich te vervoegen by den Notaris PAULUS VAN HUNTUM te *Amſterdam*, die de ingebragte Eiſchen aan de Heeren HOP en LESTEVENON, ter vereffeninge zou toezenden.

Equipagie niet was aangeſchaft, om de meerdere aankoop te ſtaaken, en dezelve te laaten in den tegenwoordigen ſtaat (*).

1785.

Met dit alles gingen de Vredesonderhandelingen op een traagen tred voort, zo men mogt zeggen, dat zy vorderden. De Heer KALITSCHEFF, Afgezant des *Ruſſiſchen* Hofs, een Postbode van de Alleenheerſcheresſe aller *Ruſſen* ontvangen hebbende, vervoegde zich by den Voorzitter der Algemeene Staaten, met herhaalde ontvouwing van den wensch haarer Keizerlyke Majeſteit, dat het geſchil met den Keizer in der minne mogt worden bygelegd, en aanmaaning om zich met het Hof van *Weenen* te vergelyken, en gereed te toonen tot te Voldoening, welke hy verklaarde den Keizer toe te komen, en daar door de oude Vriendſchap en Eensgezindheid, die zedert zo langen tyd tuſſchen de Republiek en het doorlugtig Huis van *Oostenryk* hadt ſtand gegreepen, te herſtellen. —— De Markgraaf DE VERAC, deedt daar omtrent insgelyks nieuwe aanmaaningen.

Aanmaaningen van *Rusland* en *Frankryk* om tot een vergelyk met *Oostenryk* te komen.

Zulks hadt tot uitwerking een voorloopigen Raadſlag by *Holland* genomen, en ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingebragt, met oogmerk om denzelve, eer Herfstmaand half verſtreeken was,

Voorlooopige Raadſlag by *Holland* genomen over den Vrede.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785, bl. 1252.

XXV. BOEK. 1785.

was, met een Postbode na *Parys* aan de Gezanten der Republiek te zenden. Zy gaven, in deezen voorloopigen Raadſlag, hunne uiterſte bevreemding over de tegenwoordige omſtandigheden te kennen, en betuigden opregt daar toe geen de minſte gelegenheid gegeeven te hebben; dat de geſtadige verandering of onzekerheid ten aanzien der Onderhandelingen, die in geenen deele van hunnen kant alleen gekomen was, gevoegd by de onveranderlyke natuur van hunne Regeeringsvorm, de oorzaaken van zo veele vertraagingen waren: dat het aan zyne Keizerlyke Majeſteit zeker bekend was, hoe in deeze Republiek, zodanige Staatsbeluiten, waar toe ieder Gewest zyne vrye en wel overlegde Toeſtemming moet geeven, onmogelyk zo ſchielyk konden afgedaan worden, als in andere Regeeringsvormen, dat hun Ed. Groot Mogenden, intuſſchen, om aan zyne Keizerlyke Majeſteit eindelyk nog het uiterſt bewys hunner neiging tot den Vrede te geeven, nu voorloopig de Pointen mededeelden, welke zy nog, wegens *Maaſtricht* en de *Scheide*, den Bondgenooten ter inwilliging wilden voorſtellen, in die verwagting dat deezen dezelven volgen zouden. Doch, byaldien deeze hunne ten uiterſten welmeenende pooging en inſchiklykheid vrugtloos mogt uitvallen, oordeelden zy, op deeze wyze, voor het oog van geheel *Europa*, tot op het laatſte

ſte oogenblik zich geregtvaardigd te hebben (*). XXV. BOEK.

Op welk eene wyze Staaten van *Zeeland* over de Vredesonderhandelingen dachten is af te neemen uit hunne betuigingen, dat zy met alle reden zich gevleid hadden, hoe naa de Afzending der twee Gedeputeerden van den Staat na *Weenen*, ter voldoening van den eisch des Keizers, de Onderhandelingen te *Parys* een voordeeliger keer zouden genomen hebben; te meer dewyl de Republiek tot deezen ſtap was overgegaan, op raad en aandrang des *Franſchen* Staatsdienaarſchaps, van welks geneigdheid tot het bewaaren van den Vrede, en der Waardigheid van den Staat, hun Hoog Mogenden zo veel verzekerings hadden ontvangen. Dat zy, derhalven, met veel verwondering vernamen, hoe deeze ſtap niet alleen niet gediend hadt tot bevordering der afdoening van zaaken; maar dat zyne Keizerlyke Majeſteit genoegzaam bleef volharden in de ſterke Vorderingen reeds in Lentemaand aan het Hof van *Frankryk* voorgeſteld, en 'er zich geringe hoope opdeedt om die Eiſchen, en voornaamlyk den Eisch in Gelden, merkelyk te verminderen. 1785. *Zeelands* gevoelen over de Vredesvoorwaarden.

Het jongſte verſlag der Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden en Gecommitteerden uit den Raad van Staaten wees uit,

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 1539.

XXV. BOEK. 1785.

uit, dat die Heeren in de zelfde denkbeelden ſtonden, en met reden vreesden, „ dat deeze handelwyze van de Repu„ bliek, vooral wanneer de reeds aange„ boden en gepresteerde Sacrifices en „ Toegeeflykheden voor onvoldoende ge„ houden worden, hun Hoog Mogenden „ byna zouden doen wanhoopen aan ee„ nig ſucces van deeze Negotiatie, en „ dat hun Hoog Mogenden het voor de „ Eer en de Belangen der Republiek by„ na geſchikter zouden moeten houden, „ om deeze tedieuſe vernederende Nego„ tiatien af te breeken en toevlugt te „ neemen tot alle mogelyke hulpmidde„ len, om haare zo wettig verkreegene „ Regten en Bezittingen te maintinee„ ren, of om ten minſten, onder 's He„ mels Zegen, den ganſchen ondergang „ en vernietiging van den Staat voor te „ komen (*)."

Wanneer zulke beginzels tot een grond gelegd en op 't kragtigst werden aangedrongen, moest het eenigzins vreemd voorkomen, dat die zelfde Heeren hun Hoog Mogenden aanraadden tot Toegeeflykheden, welke zeker alleen zouden geregtvaardigd kunnen worden, door het vertrouwen van hun Hoog Mogenden op de vermogende Bemiddeling van zyne Allerchristlykſte Majeſteit, en diens gunſtige denkwyze voor de Republiek; doch hier

(*) *Reſol. Gen. Sect.* 8. Sept. 1785.

hier door werd niet weggenomen, dat die nieuwe Toegeeflykheden de Vernedering deezer Negotiatie van ſtap tot ſtap doen vermeerderen; terwyl de Republiek in 't onzekere bleef ten aanzien van zodanige zaaken, die onder de eerſte en zekerſte hadden behooren vast te ſtaan. XXV. BOEK. 1785.

Zy beklaagden zich over den weinigen ingang, welke hunne bedenkingen, op verſcheide Stukken, den last der Gezanten betreffende, gevonden hadden; over het onbepaald laaten van byzonderheden, die duidelyk bepaald hadden behooren te worden (*). Wat de uitgeloofde ſom voor de Eiſchen des Keizers op *Maaſtricht* aanbelangde, en het groot verſchil tuſſchen dezelve en de vordering des Keizers, daar toe was het beſluit

(*) Deeze waren reeds begreepen in een Staatsbeſluit van *Zeeland* den 2, Mey. *Not. van Zeel.* 2. Mey 1785. Waar in zy by herhaaling aandrongen „ op de onvoeglykheid der verregaande ſtappen door „ het Buitenlandsch Beſoigne genomen, om Oorlog „ en Vrede, Afſtand van Grondgebied en Regten, „ zonder rugſpraak met de Staaten af te doen; en „ dat, daar tot het geeven van zulk een last beſloo„ten was op eene wyze inloopende tegen de gron„den der Unie, Staaten van *Zeeland* daar in we„der een blyk gevonden hadden, hoe zommige Ge„westen, of derzelver Afgevaardigden, zich het „ Beſtuur der Buitenlandſche zaaken aanmaatigden, „ met uitſluiting van *Zeeland*. Een Gebrek in de „ Regeering dat, zo het niet ſpoedig verbeterd werd, „ hun in het regt zou ſtellen om hunne Kas te ſlui„ten voor de Contributien tot de gemeene zaak, „ waar in hun zo weinig deels werd gelaaten."

XXV. BOEK. 1785.

sluit genomen, buiten toestemming van *Zeeland*, en ondanks de Tegenverklaaring van de Afgevaardigden deezes Gewests. Zy hadden ook, by volgende Staatsbesluiten, verklaard niet aanspraaklyk te willen zyn voor de gevolgen, en aan zich behouden het beraadslaagen over de wyze, waar op de uit te loovene Penningen zonden worden gevonden. Dat zy, zonder af te gaan van dit voorbeding, van oordeel waren, dat, indien 'er eene Geldsom, tot uitwisching der Vorderingen van zyne Keizerlyke Majesteit moest gegeeven worden, eene som van *Vyf Millioenen Guldens*, waarlyk meer dan genoeg was om gansch *Europa* te overtuigen van de Vredelievenheid der Republiek, en van haare Toegeevenheid voor zyne Majesteit; maar dat vooral onder de oorzaaken, waarom zodanig eene somme betaald wordt, niet met naame konden genoemd worden, de kosten voor het aantrekken der Keizerlyke Troepen, zonder de Eer en Waardigheid der Republiek zeer blykbaar ten toon te stellen. Dat ondertusschen, wanneer men in aanmerking nam den verren afstand van dit Aanbod der Afgezanten van den Staat, en den laatsten Eisch des Graaven DE MERCY, een verschil niet minder dan van zeven en een halve Millioen; 'er alle rede van vreeze zich opdoet, dat 'er geene mogelykheid zal zyn om by den anderen te komen, en zy, met leedweezen, het tydstip zagen naderen, dat de Re-

Republiek andere maatregels zou moeten neemen om haare wettig verkreegene Regten te handhaaven. XXV. BOEK.

Wel wenschten zy, dat hun Hoog Mogenden een aandagtig oog hadden gelieven te ſlaan op het ſlot van *Zeelands* beſluit, ſtrekkende ter toeſtemming om alle mogelyke Inſchiklykheid tot behoudenis van den Vrede te gebruiken, „ dat zy „ egter van gevoelen waren, dat de Heeren Ambasſadeurs behoorden gevolmagtigd te worden, om, wanneer, onverhoopt, aan de zyde van zyne Keizerlyke Majeſteit, niet werd gevonden de zelfde geest van Toegeevenheid, als aan de zyde van den Staat, en het te vreezen ware, dat de Republiek tot meerder Opofferingen zou moeten komen, of een Oorlog afwagten, in dien gevalle, op de voeglykſte wyze, tragten verzekering te bekomen, in hoe verre zyne Majeſteit van *Frankryk* geneegen zou zyn de Republiek te onderſteunen." 1785.

Nog moesten zy ten ſterkſten daar op aandringen: dewyl het hachlyk tydſtip der Onderhandelinge nu daadlyk daar was, en het geheel bedryf van de Republiek blyken droeg van gehoorleening aan den Raad van zyn Allerchriſtlykſte Majeſteit, en van vertrouwen op Hoogstdeszelfs byſtand, waar in zy zeer gaarne wilden volharden; maar het nogthans bedenklyk vonden om, zonder nadere opening van de geneigdheid des

Fran-

XXV. BOEK. 1785.

Franſchen Hofs, een zo groot verſchil van *zeven en een half Millioen* aan deszelfs bemiddelende beſliſſing over te laaten, en volſtrekt zwaarigheid moesten maaken in eenige nieuwe Afſtanden en Toegeeflykheden, hoe genaamd, toe te ſtemmen; te minder daar andere Voorwerpen der Onderhandelingen nog zeer los en onzeker waren.

Staaten van *Zeeland* ſtonden nog in dezelfde beginzelen, welke zy, gedurende den loop der Vredesonderhandelingen, hadden aan den dag gelegd, dat alle voeglyke middelen tot behoudenis van den Vrede moesten worden aangewend, al ware het met Opofferingen, die men, in andere tyden en omſtandigheden, niet zo ligt zou overſtappen; maar dat egter de Waardigheid en de Zekerheid van den Staat de twee Hoofzaaken waren, door welke de genegenheid tot het bewaaren van den Vrede moest gemaatigd worden; dat de Opofferingen niet tot dat einde mogten loopen, en dat de onzekere ſtand, waar in de Republiek zich by aanhoudenheid bevondt, een van de gevaarlykſte voor haar was: vermids het vertrouwen op vermogende tuſſchenſpraak of kragtige ondersteuning des Konings van *Frankryk* de Republiek tot nu toe hadt te rug gehouden van het uitzien na andere maatregelen, welke haare Veiligheid noodzaaklyk zou maaken.

Dat, hoe zeer zy den Oorlog aanmerkten als zeer bezwaarend voor den Staat en

en zich altoos gevleid hadden, dat dezelve, door de betoonde Toegeeflykheid van deeze zyde, ondersteund door het Hof van *Frankryk*, vermyd zou geworden hebben, waarom *Zeeland* ook haare Geldmiddelen eenigermaate hadt ontzien, door niet toe te stemmen in alle de gemaakte toebereidzelen, waar van zommige, volgens het begrip der Staaten van dat Gewest op eenen anderen voet hadden behooren aangelegd en ingerigt te worden, zy egter voor de vuist verklaarden „ dat, wanneer alle deeze vredelievende demarches vrugtloos zullen bevonden zyn, en de Republiek zal verpligt „ worden, haare Eer en haare Regten „ met de Wapenen te verdeedigen, deeze Provincie niet zal naalaaten alles „ wat haar mogelyk is te contribueeren „ tot conservatie van de Vryheid en Onafhangelykheid van den Staat, en om, „ in zulke gewigtige omstandigheden, „ met ter zyde stelling van Finantieele „ Conlideratien, alles op te zetten wat „ 'er van een getrouwen Bondgenoot kan „ worden verwagt (*).

XXV. BOEK. 1785.

Opletten-heid hier te Lande op het sluiten van de *Schelde*.

Terwyl men de Vredesonderhandelingen te *Parys* met meerder nadruks voortzette, was men hier te Lande bovenal bezorgd, om het geen de Sluiting der *Schelde* betrof ten naauwkeurigsten te bepaalen. 't Gewigt deezer zaake zal ons eenig-

(*) *Not. van Zeel.* 12. Sept. 1785.

XXV. BOEK

eenigzins breedvoerig Verſlag deswegen, ten vollen wettigen.

1785.

By de Algemeene Staaten was een onderzoek vastgeſteld, hoe de *Schelde*, naa de Slegting of Ontruiming van *Lillo*, het gevoeglykſte, aan de zyde van hun Hoog Mogenden, zou kunnen geſlooten gehouden, en 's Lands Regten van 't geen die Rivier op of af zou vaaren, op het Grondgebied van hun Hoog Mogenden, zou kunnen geheeven worden, en daar op den Raadſlag der Admiraliteiten in te neemen (*). —— Staaten van *Holland* drongen hier op byzonder aan (†), en ſtelden vast, dat door de Heeren van de Ridderſchap, en verder hun Ed. Groot Mogenden Gecommitteerden tot de zaaken van den Koophandel en Zeevaard, met eenige van de *Hollandſche* Raaden en Ministers van de Collegien ter Admiraliteit in dit Gewest, zou worden onderzogt op welk eene wyze de *Schelde*, van *Saftingen* tot aan Zee, behoorelyk geſlooten zou kunnen gehouden worden, en waar het Comptoir van *Lillo* te verplaatzen; en dat, dien onverminderd, aan de *Hollandſche* Raaden ter Admiraliteit op de *Maaze* zou worden aangeſchreeven om ten ſpoedigſten zodanige Schikkingen te maaken, en de vereischte Kundſchappen op te doen waar door

Beſluiten deswegen genomen.

(*) *Reſol. Gen. Secr.* 17. Maart 1784.
(†) *Reſol. van Holl. Secr.* 4. Mey 1785.

door zy volkomen in ſtaat zouden weezen om, zo wegens het plaatslyke, als 't geen verder omtrent het ſluiten van de *Schelde* in aanmerking behoorde te komen, de noodige openingen te kunnen geeven (*). XXV. BOEK. 1785.

Wanneer een Brief aan den Zeeraad op de *Maaze* dit Staatsbeſluit vermelde, gaf de Secretaris VAN DER HEIM des by eenen Brieve kennis aan den Advocaat Fiscaal PIETER PAULUS, die zich in eene Commisſie te *Maaſtricht* bevondt, met verzoek dat hy de Inſpectie van de *Schelde*, op de hoogte van *Saftingen*, op zich zou neemen. Dan deeze onvermoeide waarneemer van de Staatsbelangen zyner zorge toevertrouwd, ſchoon niets tegen deezen last hebbende, verklaarde denzelven niet gaarne alleen op zich te willen neemen, uit aanmerking van het gewigtig belang, 't geen de Republiek hadt by het wel ſluiten der *Schelde*. Wel wenschte hy dat de Raad de Commisſie tot Viſitatie der Comptoiren te *'s Bosch*, *Maaſtricht* en het *Overkwartier van Gelderland*, in 't algemeen dit onderzoek opdroeg, te meer daar de Heer VAN HOOGENDORP, ruim zo bedreeven was in de *Zeeuwſche* Stroomen. By naderen raadſlag werden den Fiscaal PAULUS in deeze zaak toegevoegd de Heeren DEN APPEL en VAN

Eene Commisſie, tot het doen van Opneeming, benoemd.

(*) *Reſol. van Holl.* 9. Juny 1785.

XXV. BOEK. 1785.

VAN DER CRAP; met verzoek om de Heeren Gecommitteerden tot de *Maastrichtsche* Commissie, by hunne wederkomst zich in die Kwartieren bevindende, daar by mede te willen laaten, tegenwoordig zyn; met volmagt om verder zich van zodanige Ingenieurs, Officieren en Kundigen te mogen bedienen, in naam der Admiraliteit van de *Maaze* te vraagen en ten kosten van den Lande te gebruiken, als zy, te hunner Onderrigting en byſtand, noodig vonden (*).

Deeze vertrekt derwaards.

Van deeze noodige vergunningen maakten Gelastigden gebruik by het doen van dit onderzoek, 't geen zy in de laatſte helft van Zomermaand volbragten, onder het betoon van alle mogelyke Hulp en het ontvangen van alle welvoeglyke Eere (†). Het Verſlag, 't geen zy by Staaten van *Holland*, in Oogstmaand, inleeverden, draagt alle kenmerken van oplettendheid; en moeten wy 't zelve, om deeze zaak, in een helder licht voor de Naakomelingſchap te ſtellen, grootendeels hier afſchryven, volkomen verzekerd,

(*) *Extract uit het Register der Reſolutien van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit op de Maaze* 14. Juny 1785.

(†) *Verbaal van de Heeren* DEN APPEL, VAN DER CRAP *en den Heer Advocaat Fiscaal* PAULUS *by Reſolutie van het Ed. Mogende Collegie ter Admiraliteit op de Maaze, in dato* 4. *Juny* 1785 *gecommitteerd, om zich te begeeven na de Schelde ten einde te onderzoeken waar dezelve van Saftingen tot aan Zee best zou kunnen worden geſloten.*

Nat.9 Apr. 1754.
Mr. PIETER PAULUS,
Raad en Advocaat-Fiscaal
bij de Admiraliteit op de Maze.

kerd, dat recht weetgierigen, zulks aan ons dank zullen weeten, ſchoon anders dergelyke Staatsſtukken uitvoerig te vermelden, iets verveelends medebrengt. XXV. BOEK. 1785.

De Heeren Gelastigden oordeelden in 't oog te moeten houden het Beſluit van hun Hoog Mogenden van den zeventienden van Lentemaand deezes Jaars, en derhalven te moeten onderzoeken, hoedanig en op welk eene wyze „ de *Schelde*, zo militairement, als door het plaatsen van Comptoiren, tot het invorderen van 's Lands Regten, het doen van Viſitatien als anderzins even en in dier voege als thans te *Lillo* plaats hadt, zou kunnen worden geſlooten;" naa dat de Forten de *Kruisſchans*, *Fredrik Hendrik*, *Lillo* en *Liefkenshoek* aan den Keizer afgeſtaan zyn; mitsgaders naa dat het Riviervak der *Schelde* van *Antwerpen* af tot zo verre en in dier voege als het zelve was afgetekend op de Kaart, in den Jaare MDCCLXXVII door den *Oostenrykſchen* Generaal FERRARI geformeerd, al mede aan zyne Keizerlyke Majeſteit zou weezen overgelaaten. Gewigtige Aanmerking dier Commisſie op het Staatsbeſluit.

Dat, hoe zeer Gecommitteerden zich verzekerd hielden, dat het oogmerk van hun Hoog Mogenden, met geene waarſchynlykheid eenig ander zyn kon dan om de Rivier de *Schelde* af te ſtaan tot aan de voorſchreeve bepaalde Limiten by de Overeenkomst des Jaars MDCLXIV, zo als dezelve op de gemelde Kaart afgetekend zyn, dezelve niettemin niet mogten

XXV. BOEK. 1785.

ontveinzen, dat zy zich ter plaatze op de *Schelde* bevindende, door de woorden van dat Staatsbesluit, eenigzins in verlegenheid gebragt waren, als waar by de *Schelde* gezegd wordt aan zyne Keizerlyke Majesteit te zullen worden afgestaan „ van *Antwerpen* af tot het eind van het „ Land van *Saftingen* toe, zo en in dier „ voege als dezelve is afgetekend op de „ Kaart van den Generaal FERRARI;" daar 'er van *Antwerpen* af tot aan het eind van het Land van *Saftingen* toe geen ander Land van *Saftingen* te vinden is, dan het welk begint „ van de „ Limiten van MDCLXIV, zo als de„ zelve op die Kaart zyn afgetekend, „ en het welk zich uitstrekt tot aan den „ Hoek van *Saftingen*, vlak over de *Bad„ sche Kaade* op den Eilande van *Zuid„ Beveland* gelegen, zo dat de *Schelde*, „ volgens de aangehaalde woorden des „ Staatsbesluits aan zyne Keizerlyke Ma„ jesteit, in de daad, tot aan het eind „ van het Land van *Saftingen*, *vis à vis* „ van de *Badsche Kaade* in *Zuid-Beveland* „ zou schynen afgestaan te zullen worden."

Dan hadden zy gemeend, uit de volgende woorden, „ zo en in dier voege „ als dezelve is afgetekend op de Kaart „ van den Generaal FERRARI," eenige bepaaling in den voorschreeven Afstand van dat gedeelte der *Schelde* tot aan het eind van het Land van *Saftingen* toe, te hebben moeten zoeken, en diens volgens geoordeeld, dat alleen dat ge-

gedeelte van de *Schelde*, mitsgaders van het Land van *Saftingen*, in 't geſtelde geval, werd afgeſtaan, 't welk bevonden mogt worden van *Antwerpen* af tot aan de Limiten van den Jaare MDCLXIV, zo en in dier voege, als dezelve op de Kaart van den Generaal FERRARI zyn afgetekend, gecomprehendeerd te worden, en dat al het overige, van die Limiten af tot aan het uiterſte gedeelte van het zelfde Land van *Saftingen* toe, gelyk ook van de *Schelde* zelve, zich beneden de voorſchreeve afgetekende Limiten uitſtrekkende, aan de Republiek zou worden gelaaten. XXV. BOEK. 1785.

Te meer hadden Gecommitteerden geoordeeld, die zinſneede, in haaren zamenhang, alzo te moeten opvatten; deels om dat de Limiten by de Overeenkomst van den Jaare MDCLXIV bepaald, in het Staatsbeſluit worden gereclameerd als een baſis, welke in 't vervolg, met betrekking tot de Grensſcheidingen in *Vlaanderen*, zou worden gehouden, en volgens welke, door wederzydſche Commisſariſſen, zou worden geregeld al het geen daar omtrent, door verloop van tyd, thans mogt duister geworden zyn —— en deels nog om dat hun Hoog Mogenden zich, by verderen Afſtand van de *Schelde*, byna in de onmogelykheid zouden hebben geſteld om dezelve, door een Comptoir, behoorelyk te kunnen ſluiten, ten minſten hetzelve ten uiterſten bezwaarlyk zouden hebben gemaakt ——

XXV. BOEK. 1785.

dan 't welk tegen het uitgedrukte oogmerk van hun Hoog Mogenden, in dat zelfde Staatsbesluit, zou aanloopen, als waar by die Overgifte wederom aan deeze uitdruklyke voorwaarde word verknogt „ dat, overeenkomstig het XIV. „ Art. van het Tractaat van *Munster*, „ de *Schelde* aan de zyde van hun Hoog „ Mogenden zal geslooten en de Sou„ veraniteit over dezelve van de hier „ voor bepaalde Limiten by *Saftingen* af„ tot aan Zee toe, voor Hoogstdezelve „ geconserveerd blyven."

Verslag van haare bevindingen, en Voorstellen daar uit geboo-ten.

In de veronderstelling, dat dit alleen het oogmerk van hun Hoog Mogenden door die Overgifte zyn kon, hadden Gecommiteerden gemeend, zich voor eerst, te moeten bepaalen tot het onderzoek, waar de *Schelde*, door het plaatzen van een Comptoir, tot het invorderen van 's Lands Regten, die thans te *Lillo* betaald worden, beneden de voorschreevene Limiten, zo als die op de Kaart van den Generaal FERRARI zyn afgetekend, zoude kunnen geslooten worden. —— En daar het hun alzo was voorgekomen, dat zulks zou kunnen geschieden door het leggen van een bekwaam Fort, op het gemelde Land van *Saftingen*, mitsgaders door het plaatzen van eenen behoorelyk gewapenden Uitlegger op de *Schelde*, beide even beneden, of limistrophe met de voorzegde Limiten, zo als dezelve, overeenkomstig met het Verdrag van den Jaare MDCLXIV op de

Kaart

Kaart van den Generaal FERRARI ſtaan uitgedrukt, en waar door 's Lands Regten, even en in dier voege daar ter plaatze zouden kunnen worden ontvangen en de Viſitatien gedaan als anderzins althans te *Lillo* plaats hadt. XXV. BOEK. 1785.

Vondt men het ſluiten der *Schelde*, door die middelen aan eenige moeilykheid onderhevig, uit hoofde van de Grondgeſteltenis op het Land van *Saftingen*, of van de gelegenheid der *Schelde* zelve, tot het plaatzen van eenen Uitlegger, en het doen klaaren en betaalen van 's Lands Regten door de voorbygaande Schepen, te voorzeider plaatze; dan hadden Gecommitteerden wyders onderzogt, waar de *Schelde* verder, door het plaatzen van 's Lands Comptoiren, zou kunnen geſlooten gehouden worden, naa dat de vier meermaals gemelde Forten aan zyne Keizerlyke Majeſteit zouden afgeſtaan weezen, en bevonden, dat de ſtrekking der Stroomen en de geſteldheid der Droogten en Plaaten, op de hoogte van *Saftingen* aan de *Vlaamſche* en van de *Badſche Kaade* aan de *Zeeuwſche* zyde op het Eiland van *Zuid-Beveland*, in de daad zodanig was, dat de Schepen den wil hebbende na *Zeeland* en *Vlaanderen* en weder te rug langs de *Wester Schelde*; zeer gemaklyk, door eene Batterye aan de *Badſche Kaade* op te rigten, met Stukken van zes of acht ponden, zouden kunnen worden gedwongen; en dat zelfs de Schepen van de *Ooster Schelde*, na *Hol-*

XXV. BOEK. 1785.

land enz. op of afvaarende, door dezelfde Battery, vooral wanneer men op dezelve twaalf ponders ſtelde, zouden kunnen worden bedwongen. Hier van hadden zy de proeve genomen, en bevonden, dat een kogel van een twaalf ponder op vry grooter afſtand vloog dan de wydte tusſchen de *Badſche Kaade* en de *Geul* in den arm der *Ooster Schelde*, welken alle Schepen van de *Schelde* op of afkomende, na of van *Holland* verpligt zyn door te vaaren.

Zodanig een Fort op de *Badſche Kaade* en Uitlegger by of voor de *Geul* van het zogenaamde Land van *Saftingen*, zou de *Schelde* op de volkomenſte wyze ſluiten. De plaats voor den Uitlegger beſtemd was zodanig, dat alle Schepen daar ten anker konden komen, en ingevalle van een zeer harden Storm, altoos in het zogenaamde *Jan Leyers-gat* wyken, zonder voor eenig gevaar te vreezen te hebben. —— Om te dier plaatze de Convooien en Licenten van de Schepen aftevorderen, gelyk thans te *Lillo*, zou het Comptoir geplaatst moeten worden op het aan te leggen Fort aan de *Badſche Kaade*, waar men de Schepen de *Wester Schelde* op of afkomende terſtond zou kunnen klaaren; terwyl op den te plaatzen Uitlegger een Commies van dat Comptoir zich zou moeten bevinden die dit werk omtrent de Schepen de *Ooster Schelde* op of afvaarende, zou kunnen verrigten, zynde het aan de Schepen, die den wil

wil hebben langs de *Ooster Schelde* niet te vergen, om ter klaaringe by de *Badſche Kaade* zelve te komen; dewyl dezelve daar door telkens te veel uit hun Gety zouden moeten loopen, en dus zeer aanmerkelyk in hun vaard belemmerd en benadeeld worden. XXV. BOEK. 1785.

Wel was hun voorgekomen, dat het ſluiten der *Schelde* hier ſtrikt genomen zou kunnen geſchieden door het plaatzen van een behoorelyk gewapenden Uitlegger, met één of twee Commieſen; doch meenden zy het aanleggen van het Fort op de *Badſche Kaade* en het oprigten van een Comptoir aldaar, te moeten aanraaden; zo om dat het zou kunnen gebeuren, dat de Schepen, by deeze of geene omſtandigheid, gelegenheid zouden kunnen vinden, om den Uitlegger te ontwyken, en dus het betaalen van 's Lands Regten te ontgaan, indien dezelve het Geſchut van den Uitlegger ontweeken zynde, voor geene andere middelen van bedwang meer zouden te vreezen hebben; als mede dewyl het hun ten hoogſten gevaarlyk ſcheen, wanneer de Sluiting der *Schelde* alleen aan de plaatzing van één Schip, of zelfs van meer Schepen, zou worden vastgemaakt; naardien het in verſcheide gevallen zou kunnen gebeuren, dat zodanig een Schip of Schepen genoodzaakt werden, voor eenigen tyd, derzelver plaatze te verlaaten; waar van de Republiek niet lang geleeden een voorbeeld ondervonden hadt en waar door de vrye Vaard

op

XXV. BOEK. 1785.

op de *Schelde*, althans zonder het betaalen van 's Lands Regten, geopend zou zyn geweest; indien derzelver Sluiting blootlyk van eenen Uitlegger, en niet van eenig daar by geplaatst Comptoir hadt afgehangen, en het welk ééns geſchied zynde, naderhand waarſchynlyk zeer moeilyk zou te beletten weezen.

Onderrigt dat de *Ooster Schelde* zeer wel zou kunnen geſlooten worden tusſchen den *Jerſikendam* en *Gorishoek*, het eerſte op het Eiland *Zuid-Beveland* het ander op dat van *Tholen* gelegen, hadden Gecommitteerden zich derwaards begeeven, om te zien of men de *Ooster Schelde* aldaar behoorelyk zou kunnen ſluiten, door het plaatzen van een Comptoir, 't zy aan Land, of op een Uitlegger. Wel bevonden zy, dat alle de Schepen de *Ooster Schelde* uit *Brabant* na *Holland* afvaarende of omgekeerd, digt genoeg langs den Wal van *Gorishoek* voorby moesten, om door eene Battery van den Wal te kunnen beſchooten en gedwongen worden; doch teffens, dat het onmogelyk zou zyn de Schepen daar te klaaren en op te houden; vermids, by ſterken wind, 'er volſtrekt geene gelegenheid is om te kunnen ankeren, alzo 'er, by laag water, wel tusſchen de twintig en vyf en twintig vademen water ſtaan, en de grond daarenboven een ſlegte ankergrond is: terwyl de Reede onder den *Jerſikſchen* Wal wel beter zyn zou om te ankeren en zich op te houden;

den; doch alwaar de *Ooster Schelde*; vermids de Plaaten en Droogten aan die zyde, door geen Comptoir zou kunnen geflooten worden, dan op een Uitlegger, en deeze plaats, daarenboven, dit ongemak zou hebben, dat de Vaard uit *Brabant* langs de *Ooster Schelde* na de Rivier de *Eendragt*, die voorby *Tholen* loopt, door den Uitlegger op de hoogte van den *Jerfikendam* niet zou kunnen geflooten, en 'er dus aan het begin van het zogenaamde *Land*, ter plaatze alwaar te vooren is gezegd dat de *Schelde* aan beide haare armen zeer wel zou kunnen worden geflooten, een Uitlegger tot dit einde zou moeten worden geplaatst, gelyk ook nog een afzonderlyk Comptoir aan de *Badfche Kaade* tot fluiting van de *Wester Schelde*: weshalven deeze plaats, huns oordeels, ten bedoelden einde, in geene aanmerking kon komen. XXV. BOEK. 1785.

Dewyl de *Ooster Schelde*, uit hoofde van de ondiepte op het zogenaamde *Bergfche Veld*, door geene gewapende Schepen van eenig aanbelang kan bevaaren worden, waren de Gecommitteerden de *Wester Schelde* afgezakt, om na te gaan waar dezelve van *Saftingen* af, tot aan Zee toe, verder geflooten zou kunnen worden. Hunne bevinding was, dat de *Wester Schelde*, behalven door het te leggene Fort op de *Badfche Kaade*, *Militairement*, dat is door het aanleggen van Batteryen, om eenen Vyand te keeren, die de *Schelde* met geweld zou willen op-

XXV. BOEK. 1788.

op- of afkomen, zeer wel en buiten eenige ſpeculatie zou kunnen worden geſlooten. —— Door het ſtellen van eene Battery op de uitſpringende punten van deeze Dyk by het Dorp *Weerden*; door 'er nog vier aan te leggen, een te *Hansweerden*, een by *Oedekenskerke*, een op den hoek van *Baarland*, en een aan *Hellewoudsdyk* (*). —— Wyders hadden zy bevonden, dat de *Wester Schelde*, door behoorelyke Batteryen te *Vliſſingen*, *Militairement* kon worden geſlooten, zo op den *Westdyk* als aan de Oostlykſte Bastions of Werken van de Stad, mitsgaders des noods, door het plaatzen van één of twee Schepen op de Reede van *Vliſſingen*, om het op- en afzeilen der *Wester Schelde* te beletten.

Uit aanmerking van dit alles was der Gecommitteerden Raadſlag, dat van wegen hun Hoog Mogenden, in de Onderhandelingen over de Eiſchen van zyne Keizerlyke Majeſteit, wel zou volhard worden by het Beſluit van den zeventienden van Lentemaand (†), „ doch „ dat teffens," gelyk zy zich uitdrukten „ om alle Duisterheid of verkeerde In„ terpretatie dien aangaande voor te ko„ men, zou worden verklaard, dat de In-

(*) In het Verſlag wordt de geſchiktheid deezer Plaatzen tot Batteryen, als mede de zwaarte van het Kanon daar op te brengen aangeweezen.

(†) Zie hier boven bl. 277.

„ Intentie van hun Hoog Mogenden, by XXV.
„ welgemelde Reſolutie, geenzins was BOEK.
„ geweest om de Rivier de *Schelde* met ——
„ derzelver wederzydſche Oevers en aan- 1785.
„ grenzende Landen van *Antwerpen* af
„ verder over te geeven, dan tot aan
„ de voorſz. bepaalde Limiten by de
„ Conventie van den Jaare MDCLXIV,
„ zo en in dier voege, als dezelve op
„ de Kaart van den Generaal FERRA-
„ RI zyn afgetekend, en dat, over zulks
„ al het geen beneden dezelve Afteke-
„ ning is geſitueerd, verſtaan moet wor-
„ den onder de Souveraineiteit van de
„ Republiek te zyn verbleeven, zonder
„ dat daar van, by de voorgemelde Re-
„ ſolutie, eenige Renunciatie of Ceſſie
„ was geſchied of hadt kunnen geſchie-
„ den — en dien volgende, dat het
„ Land van *Saftingen* en de *Schelde* zel-
„ ve, voor zo verre als dezelve bene-
„ den de voorzegde Aftekening geſitu-
„ eerd zyn, onder de Renunciatie by de
„ gemelde Reſolutie gedaan niet gecom-
„ prehendeerd waren, of daar onder,
„ volgens de waare Intentie van hun
„ Hoog Mogenden, gecomprehendeerd
„ hadden kunnen worden."

Van deeze nadere Verklaaring hunner Hoog Mogenden moesten, huns oordeels, de Gezanten te *Parys* ten ſpoedigſten kennis krygen. Voorts preezen zy het boven bestgevonden Hulpmiddel der Hooge Vergadering aan, en dat al het noodige ten dien einde zou geſchieden ten

kos-

XXV. BOEK. kosten van de gezamenlyke Bondgenoten, indien Staaten van *Zeeland* zulks zouden mogen verlangen (*).

1785. Uitvoering daar mede overeenkomstig. Overeenkomstig met deezen ingedienden Raadslag van de aanweezende Gecommitteerden uit de Admiraliteits Collegien in *'s Gravenhaage*, werd eindelyk by hun Hoog Mogenden vastgesteld, de *Schelde* te sluiten, en de noodige Aanschryving daar toe gedaan aan de Collegien ter Admiraliteit op de *Maaze* en in *Zeeland*, met dien gevolge, dat, in den Jaare MDCCLXXXVI, een Fort is aangelegd aan de *Badsche Kaade*, vry ruimer zelfs dan dat van *Lillo* geweest was en dat intusschen een behoorelyk gewapende Uitlegger werd geplaatst, by of voor de *Geul* van het Land van *Saftingen*, gelyk ook een andere Uitlegger of Jagt in de *Geul* van het Land zo en tot dat einde als de Raadslag en het Besluit inhieldt (†).

Een

(*) *Resol. van Holl.* 10. Aug. 1785.

(†) Veelen nogthans, waren, ten dien tyde, van gedagten, dat de Klaaring der Schepen, de *Schelde* op- en afkomende; dikwyls met veel moeite, en niet zonder zwaarigheid, zou kunnen geschieden, en dat het nooit mogelyk zou zyn, om de *Schelde* hier anders geslooten te houden, dan door het leggen van veelkostende Uitleggers, op de vooraangeweezene Plaatzen, zonder dat zulks ooit genoogzaam, door het te bouwene Fort zelve, zou kunnen geschieden. Doch de ondervinding heeft het tegendeel geleeraard. Zints het aanleggen van dat Fort, en de Sluiting der *Schelde* op de bovengemelde wyze, is het Vaarwater by de *Badsche Kaade*, zo zeer ten voordeel ver-

Een Postbode uit *Parys*, den vier en twintigsten van Herfstmaand in *'sGravenhaage* gekomen, merkte men aan als een Voorbode des Vredes. Men ontving, kort hier op, de Voorloopige Artykelen om tot een grondslag te dienen van het Verdrag tusschen den Keizer en de Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, onder be-

XXV. BOEK. 1785. Voorloopige Vredesvoorwaarden ingebragt.

veranderd, dat de Vaard van en na de *Schelde*; tegenwoordig (1792) genoegzaam onder den *Baadschen* Wal heen loopt, en dus de Klaaring der Schepen aldaar thans zeer gemaklyk kan geschieden. De Uitlegger van het Collegie ter Admiraliteit op de *Maaze* ligt nu zelfs veel meer benedenwaards na het Fort toe, dan in den beginne kon plaats hebben; en de *Zeeuwsche* Uitlegger of Jagt, dat op het Land in de zo genaamde *Put* of *Geut* hadt moeten gelegd worden, om de Schepen den Ooster-arm der *Schelde* op- of afkomende, gemaklyker te kunnen waarneemen, is nu geheel weggenomen, houdende de Admiraliteit van *Zeeland* hier tegenwoordig slegts een Poon, waar op een Commandeur, om by de hand te zyn tot het doen der Klaaringe; by harden wind, of als een Schip zou moeten worden naagezeild, om te stoppen, of by te draaijen.

Zedert heeft de Admiraliteit van *Zeeland* in het Fort ook één fraay Gebouw gezet, tot inwooning van haare Officieren en Sloeproeijers; en dit Fort heeft daar door, als mede door nog andere Huizen, die daar in reeds gebouwd zyn, gelyk ook door de Kerk en de Barakken, van de zyde der *Schelde*, een vry aanzienlyk voorkomen gekreegen. — De Admiraliteit van de *Maaze* heeft hier nog geen Gebouw voor haare Officieren van de Convoyen en Licenten; maar houdt daar toe nog een Uitlegger ter voorzeide plaatze op de *Schelde*.

Zyne Keizerlyke Majesteit heeft, derhalven, by den Afstand van de Forten op de *Schelde*, door hun Hoog Mogenden aan Hoogstdenzelven gedaan, niets gewonnen, ten opzigte van de Vrye Vaard op de

XXV. BOEK.

1785.

Hoe de zwaarigheid wegens de gevorderde Geldſomme werd weggenomen.

Bemiddeling van zyne Allerchriſtlykſte Majeſteit (*).

De overblyvende groote zwaarigheid, wegens de meerdere Geldſomme, van de zyde des Keizers gevorderd, boven den laſt onzer Gezanten, werd weggenomen, door den Graaf DE VERGENNES, die, in een byzonder geſprek, uit naam des Konings, verklaarde, dat meerdere op zich te neemen. —— Volgens een Raadſlag by hun Hoog Mogenden, moesten de Gezanten ten Hove van *Verſailles*, by den Graave DE VERGENNES, naa eene perſoneele dankzegging voor deszelfs betoonden Yver en goede Directie in de gehoudene Onderhandelingen, betuigen, „ Dat hun „ Hoog Mogenden, als een byzonder „ kenmerk van zyne Allerchriſtlykſte Ma„ jeſteits Edelmoedig- en Menschlieven„ heid hadden aangemerkt, Hoogstdes„ zelfs Voorſlag om, *tot Behoud van den* „ *Vrede*, die door de weigering van den „ Graave DE MERCY, om aan gemo„ dereerde Voorſlagen het oor te lee„ nen, ſtondt te worden afgebroken, het „ be-

Schelde voor zyne Onderdaanen; dewyl deezen nu even en op dezelfde wyze, van wegen de Republiek, te *Bath* geſlooten gehouden wordt, als te vooren te *Lillo* plaats hadt. *Medegedeelde Berigten.*

(*) Wy geeven deeze Voorloopige Artykelen, die den 20 van Sept. getekend waren, niet op: dewyl zy in het Tractaat zelve, grootendeels voorkomen, 't geen wy niet kunnen naalaaten te plaatzen. Men leeze dezelve in de *N. Nederl. Jaark.* 1785. bl. 154.

„ bewuste Excedent boven de ſom by XXV.
„ de laatſte Inſtructien van de Miniſters BOEK.
„ van den Staat gefixeerd, voor Hoogſt- ——
„ deszelfs Rekening te neemen. —— 1785.
„ Dat hun Hoog Mogenden, naa zo veele Sacrifices, *voor het Behoud van den Vrede*, van hunne zyde reeds te hebben aangeboden, het teffens voor hunne Ingezetenen niet zouden hebben kunnen verantwoorden, dezelve met nog eene zo notable meerdere Geldſomme, als van hunnen wege reeds was uitgeloofd, verder te bezwaaren. —— Dat hun Hoog Mogenden, derhalven, de gemelde Bereidwilligheid als een ſinguliere proeve van Hooggedagte zyner Majeſteits Liefde voor de Conſervatie van den Vrede van *Europa*, zo wel als voor de Verzekerdheid en 't Welvaaren van deezen Staat, conſidereerende, bereid waren 't zelve te acceptteeren; ten einde alzo, door deeze edelmoedige Concurrentie van zyne Allerchriſtlykſte Majeſteit, in ſtaat geſteld te worden, om den Vrede te helpen conſerveeren, en van alle verdere onaangenaame Discusſien met zyne Keizerlyke Majeſteit, door de Ratificatie der getekende Preliminairen, zo onoreus dezelve voor de Republiek dan ook zyn mogten, een einde te maaken (*).

Wyd-

(*) *Reſol. Gen. Secr.* 17. Oct. 1785.

XXV. BOEK. 1785

Wyd verſchillende Gevoelens over de Vredesvoorwaarden.

Wyd verſchilden de oordeelvellingen der Landzaaten over de voorloopige Voorwaarden. Niemand ontkende dat ze *vernederend* waren; het aanneemen of verwerpen werd wederzyds met heftigheid gedreeven, en de Bewerkers gepreezen of gelaakt. Deezen hielden het daar voor, dat de Hooge Magten, 's Lands toeſtand in aanmerking genomen zynde, niet anders konden handelen, wilden zy 't zelve aan geene Overmagt ten prooie geeven; anderen ſchreeuwden tegen het gedrag van *Frankryk* in deezen gehouden, verfoeiden deeze Voorwaarden, en hadden liever den kans des Oorlogs gewaagd (*).

Drie Gewesten tegen het bekragtigen der Vredesvoorwaarden.

Even verre van eenſtemmig waren de Gewesten omtrent het Bekragtigen dier Voorwaarden, als zy onder de Handelingen zich eensgezind betoond hadden. *Gelderland*, zeer misnoegd, hadt met veel verbaasdheids gezien, de harde en vernederende Voorwaarden en Opofferingen van de Republiek gevorderd, reeds door het zenden van de Gedeputeerdens na *Weenen* vermeerderd; dat zelfs de ſchadeloosſtelling van wegen *Dalhem* onbepaald was gelaaten; dat dit een en ander zamengenomen, nooit anders plaats hadt kunnen en moeten hebben, dan naa eenen ongelukkig gevoerden Oorlog, waar door aan de Eer of Waardigheid van de Re-

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, VIII. D. bl. 563.

Republiek als dan geen nadeel zou weezen toegebragt. „ Waarom zy de Ratificatie overlieten voor die Provincien „ welke de laatſte Inſtructien voor de Ambasſadeurs hadden gearresteerd: waar „ toe hunne Gedeputeerden, als daar „ toe niet ſpeciaal gelast zynde, toen verklaarden niet te concurreeren; doch de „ concluſie, daar van egter niet te willen ophouden." — CAPELLEN TOT DE MARSCH liet, als zyn Raadſlag, aantekenen; „ dat, vermids de Souverainiteit van de Republiek over de *Schelde* van *Saftingen* tot aan Zee erkend, „ en een genoegzaam equivalent voor „ *Dalhem* daar geſteld was, de zaak merkelyk van gedaante veranderd was, en „ mitsdien de Ratificatie niet alleen behoorde te volgen; maar ook onze Ambasſadeurs aan het Hof van *Verſailles* „ gelast dienden te worden, om, op eene geſignaleerde wyze, de convenabele erkentenisſe van de Republiek aan „ zyne Allerchristlykſte Majeſteit, voor „ de gedaane dienſten en de bewerking „ des Vredes, te betuigen." —— *Zeeland* ſtemde met *Gelderland* overeen. De Staaten van dat Gewest merkten op „ dat „ de Inſtructien den Gezanten gegeeven, „ vergeleeken met de getekende Voorloopige Artykelen, aanmerkelyk van „ malkander verſchilden, zo dat men uit „ een van beiden ſcheen te moeten beſluiten —— of dat de Heeren Ambasſadeurs hunnen last verre te buiten ge-

XXV. BOEK. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

„ gaan waren, of een Secreeten Last „ moesten gehad hebben, aan hun Ed. „ Mogenden onbekend." —— De Raadslag van *Vlisſingen* was ten deezen opzigte byzonder. De Regeering dier Stad begreep ten vollen al het drukkende der Vredes-voorwaarden voor deezen Staat, en was geenzins ongevoelig wegens den afſtand der Forten *Lillo* en *Liefkenshoek*, ſchoon genoegzaam de Eigendom van *Zeeland*, ondanks dit Gewest, door de Bondgenooten gedaan; „doch wanneer zy," 't zyn de eigene woorden, „ het oog ſloe„ gen op de ongelykheid van Magt van „ deezen Staat, vergeleeken met die van „ zyne Keizerlyke Majeſteit, op den toeſtand der Armée, op de Binnenlandſche Oneenigheden en Beroerten, op „ den vervallen Staat der Finantien van „ verre de meeſte Provincien, en op de „ onmogelykheid om betere Conditien „ van Vrede te bedingen, maakten zy „ zwaarigheid zich tegen de Ratificatie „ van het Tractaat te oppoſeeren." —— *Frieslands* Staatsbeſluit was desgelyks afkeurende. —— Deeze drie Gewesten drongen wyders aan op een onderzoek, wie de bevelen getekend hadden om eene zaak op die wyze, als de Voorloopige Voorwaarden waren ingerigt, te *Parys* af te doen (*). —— *Holland* beſloot de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1410. 1522. 1540. 1554. 1670. *Not. van Zeel.* 27. en 29 Sept. 28. Nov. 5. Dec. 1785.

de getekende Vredes-voorwaarden, waar in voor de Souverainiteit der *Schelde* gezorgd was, te bekragtigen. —— *Utrecht* was mede gezind om, op den voet van *Holland*, toe te ſtemmen; de Ridderſchap in 't *Sticht* hadt verklaard „ dat „ naardien veelen der Bondgenooten niet „ gereſolveerd ſcheenen den Keizer met „ magt tegen te gaan, zy, uit dien hoofde, genoodaakt waren in het koopen „ van den Vrede te conſenteeren," —— In *Overyſſel* bekragtigde men de Voorwaarden met byvoeging, „ dat by het „ Definitive Vredes Tractaat zodanige „ Punten, welke aan verſchillende Uitleggingen mogten onderhevig zyn, en „ inzonderheid het Artykel raakende de „ Souverainiteit van de *Schelde*, en het „ geſlooten houden van dezelve, nader zouden moeten worden geëlucideerd (*)." —— *Stad en Lande* beſloot met *Holland*; doch niet zonder zich op het voorheen daar tegen ingediende te beroepen, en in het vast vertrouwen, dat die Gewesten; welke het behoud van *Maaſtricht* eene zo aanmerkelyke Opoffering waardig was, ook geene zwaarigheid zouden maaken, om, naar evenredigheid van hun belang, in de beloofde ſom vooruit te betaalen, en dat het overbly-

XXV. BOEK. 1785.

(*) Aan deezen eisch werd voldaan, gelyk vervolgens zal blyken.

XXV. BOEK.

1785.

blyvende door alle de Bondgenooten zou worden betaald (†).

Zo dat vier Gewesten alle de Aanbieding van *Frankryk* aanneemende tegen drie ſtonden, en uit kragte van deeze Meerderheid, het volgende Vrede-verbond ſtand greep.

Met de Meerderheid van vier Gewesten daar toe beſlooten.

Vredes-Verdrag met den Keizer.

„ Art. I. Er zal een altoosduurende „ Vrede, en opregte en ſtandvastige „ Vriendſchap plaats hebben tuſſchen zyne Keizerlyke en Koninglyke Apostoliſche Majeſteit, derzelver Erfgenamen en Opvolgers, en hun Hoog Mogenden de Heeren Staaten Generaal der *Vereenigde Nederlanden*, en hunne wederzydſche Vaſſalen en Onderdaanen.

„ II. Het Tractaat van *Munſter*, geſlooten den dertigſten January MDCXLVIII, zal tot baſis van het tegenwoordige Tractaat dienen, en alle Stipulatien van 't gemelde Tractaat van *Munſter* zullen worden behouden, in zo verre daar in, door het tegenwoordige, geene verandering zal gemaakt zyn.

„ III. Het zal beide contracteerende „ Mogenheden voortaan vryſtaan zodanige Reglementen, in hunne reſpective „ Staaten, te maaken voor de Commercie, Tollen en Licenten als zy noodig „ zullen oordeelen.

„ IV. De Grensſcheidingen van *Vlaan-*

de-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1584. 1555. *Not. van Zeel.* 28. Nov. 1785.

„ *deren* zullen blyven volgens de Over- XXV.
„ eenkomst van 't Jaar MDCLXIV, en BOEK.
„ zo 'er eenige, door verloop van tyd, ——
„ mogten verdonkerd geweest zyn, of 1785.
„ nog zyn, zullen, binnen een Maand,
„ naa de Uitwisseling der Ratificatien,
„ Commissarisſen van weerskanten be-
„ noemd worden om die te herſtellen.
„ Men is daar en boven overeengeko-
„ men, dat de wederzydſche te doene
„ Ruilingen in het minnelyke zullen ge-
„ ſchieden.

„ V. De hooge contracteerende Party-
„ en verbinden zich van weerskanten, geen
„ Forten of Batteryen, onder bereik van
„ elkanders Kanon, aan te leggen, en die
„ te ſlegten, welke zich in dat geval
„ mogten bevinden.

„ VI. Hun Hoog Mogenden zullen, op
„ de gevoeglykſte wyze, ten genoegen
„ des Keizers, doen reguleeren, de uit-
„ vloeijing der Wateren van het Land
„ zyner Keizerlyke Majeſteit in *Vlaan-*
„ *deren* en aan den *Maaskant*, om, zo
„ veel mogelyk, de Overſtrooming voor
„ te komen. Hun Hoog Mogenden be-
„ willigen zelfs, dat 'er, ten dien ein-
„ de, op redelyken voet, gebruik wor-
„ de gemaakt van den noodigen grond,
„ zelfs op hun Grondgebied. De Slui-
„ zen, welke daar toe op het Grondge-
„ bied der Staaten Generaal zullen ge-
„ maakt worden, zullen onder hunne
„ Souverainiteit blyven, en zullen 'er
„ geene, op eenige plaats, huns Terri-

XXV. BOEK. 1785.

„ toirs worden aangelegd, welke de Ver-
„ deediging hunner Frontieren zouden
„ kunnen benadeelen. Één Maand, naa
„ de Uitwisseling der Ratificatien zullen
„ wederzydsche Commissarisſen benoemd
„ worden, gelast om de gevoeglykſte Plaat-
„ zingen voor gemelde Sluizen te be-
„ paalen: zy zullen ook met elkander
„ overeenkomen, wegens de geene, wel-
„ ken aan eenen algemeenen Regel zul-
„ len onderworpen zyn.

„ VII. Hun Hoog Mogenden erken-
„ nen het volle regt van volſtrekte en
„ onafhangelyke Souverainiteit zyner Kei-
„ zerlyke Majeſteit over het ganſche ge-
„ deelte der *Schelde* van *Antwerpen* af
„ tot aan het einde van het Land van
„ *Saftingen*, overeenkomſtig de Linie van
„ MDCLXIV, welke men overeengeko-
„ men is door te ſnyden, zo als de ge-
„ heele Linie S. T. aanwyst, welke te-
„ rug valt, in T, op de Grenſcheiding
„ van *Brabant*, volgens aanwyzing der
„ Kaart door de reſpective Ambasſadeurs
„ getekend. Dienſvolgens zien de Staa-
„ ten Generaal af van den ontvangst en
„ heffing van eenigerlei Tol of Belasting
„ in dit gedeelte van de *Schelde*, onder
„ welke benaaming of gedaante zulks
„ zou mogen zyn, mitsgaders van het,
„ op eenigerlei wyze, belemmeren der
„ Scheepvaard en Commercie van de
„ Onderdaanen zyner Keizerlyke Maje-
„ ſteit. Het overige dier Riviere, van
„ de aangetekende Linie af tot aan de

„ Zee

„ toe, welkers Souverainiteit aan de Staa- XXV.
„ ten Generaal zal blyven behooren, zal BOEK.
„ aan hunne zyde geſlooten gehouden ——
„ worden, zo wel als de Vaarten van 1785.
„ het *Sas*, het *Zwin* en andere Zeegaten,
„ overeenkomſtig het Tractaat van *Mun-*
„ *ſter* (*).

„ VIII. Hun

(*) Het Artykel, betreffende de Souverainiteit der Staaten op dit gedeelte der *Schelde*, was in de voorloopige Voorwaarden, alleen uitgedrukt met deeze woorden. „ De Staaten zien af van het op eenigerlei wyze belemmeren der Scheepvaard en Commercie van de Onderdaanen zyner Keizerlyke Majeſteit, zonder dat deezen daar aan eene meerdere uitgebreidheid mogen geeven, dan toegeſtaan is by het Tractaat van *Munſter* van den 30. Jan. 1648 het welk ten dien opzigte in deszelfs kragt en vigeur zal blyven." Ten aanziene van dit ſtuk hadden de Afgezanten last gekreegen. „ Dat zy, by het ſluiten van het Definitieve Tractaat, in allen gevallen moesten zorgen, en als eene *Conditio ſine qua non* vorderen, dat by het VII. Art. door zyne Keizerlyke Majeſteit, uitdruklyk worde erkend, de Souverainiteit van hun Hoog Mogenden over dat gedeelte van de *Schelde* het welk is begreepen tuſſchen het gedeſigneerde Limiet by *Saftingen*, en de Uitwatering van de Rivier de *Schelde* in de *Noord Zee* by *Vliſſingen*; en dat, onder Beinnddeling van het *Franſche* Hof, 't welk zich voor de Sluiting van de *Schelde*, ten faveure van de Republiek, wel zo kragtig en efficaſieuslyk heeft willen intresſeeren, ten klaarſten kan blyken, dat het Tractaat van *Munſter*, ook bepaaldlyk, ten aanziene van dit gewigtig point, werde geconfirmeerd, en voorts door *Frankryk* geguarandeerd; alles met dien verſtande, dat, indien desniettemin in zodanig een geëxigeerde en duidelyke erkentenis, van 's Keizers zyde wierd gedifficulteerd, gemelde Heeren Ambasſadeurs, in dat onverhoopt geval, niet zullen mogen toetreeden tot het ſluiten

„ ten

„ VIII. Hun Hoog Mogenden zullen „ de Forten de *Kruisschans* en *Frederik* „ *Hendrik*, ontruimen en slegten, en „ derzelver Gronden aan zyne Keizerly„ ke Majesteit afstaan.

„ IX. Hun Hoog Mogenden aan zy„ ne Majesteit den Keizer een nieuw „ bewys willende geeven van hun ver„ langen tot herstelling der volmaakste „ verstandhouding tusschen de beide „ Staaten, consenteeren tot het doen „ ontruimen en aan de dispositie van „ zyne Keizerlyke Majesteit over te laa„ ten, de Forten van *Lillo* en *Liefkens*„ *hoek*, met derzelver Vestingwerken, „ in den staat waar in zy zich bevin„ den; reserveerende de Staaten Gene„ raal aan zich om de Artillery en Am„ munitie van allerlei soort daar uit te „ trekken.

„ X. De Executie van beide voor„ gaande Artykelen zal plaats grypen zes „ Weeken naa de Uitwisseling der Rati„ ficatien.

„ XI. Zyne Keizerlyke Majesteit staat „ af van de Pretensien door Hoogstde„ zelve geformeerd op het Ambagt en „ de Dorpen *Badel* en *Reusel*.

„ XII. Zy„ ten van een Definitief Tractaat van Vrede; zullen„ de gemelde Heeren Ambassadeurs van voorzeide „ welexpresse Conditie, vóór het uitwisselen der Ra„ tificatie over de Preliminairen aan de Heer Grave „ DE MERCY, mitsgaders den Heer Graave DE „ VERGENNES, kennis moeten geeven." *Resol. Gen. Secr.* 17. Oct. 1785.

„ XII. Hun Hoog Mogenden ſtaan van XXV.
„ hunnen kant af alle Pretenſien op het BOEK.
„ Dorp van *Postel*; wel verſtaande dat ——
„ de Goederen der Abdye van *Postel*, 1785.
„ door de Staaten Generaal geſeculari-
„ ſeerd, niet gereclameerd zullen konnen
„ worden.

„ XIII. Eén Maand, naa de Uitwis-
„ ſeling der Ratificatien zullen Commis-
„ ſarisſen benoemd worden om de Grens-
„ ſcheidingen van *Brabant* te onderzoe-
„ ken, en met wederzydsch genoegen
„ over een te komen, wegens de Rui-
„ lingen, welke van onderlinge oirbaar-
„ heid zouden kunnen zyn.

„ XIV. Zyne Keizerlyke Majeſteit ſtaat
„ af van alle Regten en Pretenſien, wel-
„ ke Hoogstdezelve, uit kragt van het
„ Tractaat des Jaars MDCLXXIII ge-
„ formeerd heeft, of zou kunnen formee-
„ ren op de Stad *Maaſtricht*, het Graaf-
„ ſchap van *Vroenhove*, de Ambagten van
„ *St. Servaas*, en het Land van *Overmaas*,
„ aandeel der Staaten.

„ XV. Ter vergoedinge van bovenge-
„ melde Partyen zullen hun Hoog Mo-
„ genden betaalen de ſomme van *negen*
„ *Millioenen* en *vyf honderd duizend Gul-*
„ *dens Hollands* Geld.

„ XVI. Hun Hoog Mogenden hebbende
„ gedeclareerd dat hun voorneemen was
„ zulke Onderdaanen zyner Keizerlyke
„ Majeſteit, welken door de Inundatien
„ ſchade zouden geleeden hebben, vergoe-
„ ding te doen, verbinden zich Hoogst-

„ de-

XXV. BOEK. 1785.

„ dezelve, ten dien einde; om zyne
„ Keizerlyke Majeſteit *vyf honderd duizend Guldens*, gelyke Munt te voldoen.
„ XVII. De betaaling der door de
„ twee voorige Artykelen bedongen Sommas zal in dier voege geſchieden. Drie
„ Maanden naa de Ratificatie van dit tegenwoordig Tractaat zullen de Staaten
„ Generaal aan de Keizerlyke Kaſſe te
„ *Bruſſel* doen betaalen de ſomma van
„ *twaalf honderd* en *vyftig duizend* Guldens *Hollands*; zes Maanden daar naa
„ gelyke Somma; en op gelyke wyze
„ van zes tot zes Maanden, tot de volkomen afbetaaling der twee bovengemelde Sommas, maakende te zamen
„ *tien Millioenen Hollands* (*). Die betaalingen zullen noch opgehouden, noch
„ opgeſchort kunnen worden, om welke
„ oorzaak of onder welk voorwendzel
„ het zou mogen zyn.
„ XVIII. Hun Hoog Mogenden ſtaan
„ aan zyne Keizerlyke Majeſteit af het
„ Ambagt van *Aulne* in het Land van
„ *Dahlem* gelegen met deszelfs Onderhoorigheden, de Heerlykheid of het
„ Hoofd-Ambagt van *Blegny de Trembleur*,

(*) Gelyk *Zeeland vyf Millioenen*, meer dan genoeg gerekend hadt. Zie hier boven bl. 267. zo wilde *Amſterdam*, over de Ratificatien der voorloopige Voorwaarden, in haaren Raad handelende, dat de Republiek, tot Afkooping der Keizerlyke Vorderingen op *Maaſtricht*, ook niet meer zou betaalen dan *vyf Millioenen Hollands*. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1438.

„ *bleur*, met *St. André*, het Ambagt en XXV.
„ Heerlykheid van *Bombaye*, de Stad en BOEK.
„ het Kasteel van *Dahlem*, met deszelfs ——
„ Aan- en Onderhoorigheden, uitgeno- 1785.
„ men *Oost* en *Cadier*.

„ XIX. In ruiling der Cesſien, in Ar-
„ tykel XVIII. vermeld, ſtaat zyne Kei-
„ zerlyke Majeſteit aan hun Hoog Mo-
„ genden af de Heerlykheden van *Oud-*
„ *Valkenburg*, *Schin op de Geule*, *Strucks*
„ met derzelver Aan- en Onderhoorig-
„ heden, het ingeſlooten Deſtrict van
„ *Oostenryks Valkenburg*, waar in het
„ Klooster van *St. Gerlach* gelegen is;
„ het welk elders onder de Heerſchap-
„ py van zyne Keizerlyke Majeſteit zal
„ verplaatst worden, en de Dorpen *Ob-*
„ *bicht* en *Papenhoven*, met derzelver
„ Onderhoorigheden, in *Oostenryks Gel-*
„ *derland* gelegen. Zyne Majeſteit ſtaat
„ daarenboven af zyne Pretenſien op het
„ gedeelte van het Dorp *Schimmert*, ge-
„ naamd *de Bies*, met het gedeelte van
„ die Landſtreek, welke ten allen tyde
„ zyn aandeel gefourneerd heeft, en nog
„ fourneert, in de Petitien van hun Hoog
„ Mogenden, daar onder begreepen de
„ omtrent veertig Bunders Lands, door
„ die van het Dorp *Nath* gereclameerd.
„ Insgelyks ſtaat zyne Keizerlyke Maje-
„ ſteit af zyne Pretenſien op de gedeel-
„ tens van Heiden en Landen gerecla-
„ meerd aan de zyde van *Heerlem*, door
„ die van *Ubach*, van *Broatzen* en van
„ *Simpelveld*, onder de reſerve nogthans

„ dat

XXV. BOEK. 1785.

„ dat de Onderdaanen zyner Keizerlyke
„ Majesteit, de vrye communicatie, ont-
„ heeven van alle Regten en Tollen, zul-
„ len hebben door het gedeelte van den
„ grooten Weg, die langs de Grensschei-
„ dingen van het Ambagt van *Kerkenraad*
„ loopt, gelyk ook de Onderdaanen van
„ hun Hoog Mogenden de vrye en van alle
„ dergelyke Regten ontheeven communi-
„ catie zullen behouden door het overige
„ van den Weg tot het *Land ter Heyde*.

„ XX. De Staaten Generaal zich ver-
„ leend hebbende aan het verlangen, 't
„ welk zyne Keizerlyke Majesteit heeft
„ doen blyken om de Forten *Lillo* en
„ *Liefkenshoek* te hebben in den staat
„ waar in zy zich bevinden, en zyne Kei-
„ zerlyke Majesteit willende aan Hoogst-
„ dezelve een wederzydsch bewys van zy-
„ ne Vriendschap geeven, staat en ziet
„ af van alle de Regten, welke Hoogst-
„ dezelve heeft kunnen formeeren op
„ de zogenaamde Redemptie-Dorpen,
„ behalven op *Falats*, *Argentau* en *Her-*
„ *mel*, doende hun Hoog Mogenden me-
„ de aan hunne zyde afstand van alle
„ Regten en Pretensien op die drie Dor-
„ pen, en zich verbindende om geene
„ Redemptie Belastingen en Regten te
„ zetten, zo als zyne Keizerlyke Maje-
„ steit zich van gelyke verbindt geener-
„ leie te zetten op de andere Redemptie-
„ Dorpen, als ook op de Ambagte van
„ *St. Servaas*, aan de Heeren Staaten
„ Generaal gecedeerd.

„ XXI. Het

„ XXI. Het zal den Ingezetenen der wederzydſche afgeſtaane Landen vry ſtaan dezelve te mogen verlaaten, en die 'er in willen blyven, zullen eene vrye Godsdienſtoefening genieten; beide de Mogenheden zullen van weerskanten voorzien in de competentie en het onderhoud der Dienaaren hunner Kerken,

„ XXII. Hun Hoog Mogenden cedeeren aan zyne Keizerlyke Majeſteit alle hunne Regten op het Dorp van *Berneau*, in het Land van *Dalhem* gelegen, welke by de verdeeling van het Land van *Overmaaze*, in het Jaar MDCLXI, onverdeeld gebleeven waren.

„ XXIII. Daar en tegen cedeert en overlaat zyne Keizerlyke Majeſteit aan de Staaten Generaal alle zyne Regten op het Dorp van *Esloe*, in het Land van *Valkenburg*, welke mede, by dezelve verdeeling, onverdeeld zyn gebleeven.

„ XXIV. Binnen een Maand naa de Uitwiſſeling der Ratificatie, zullen wederzydſche Commisſariſſen benoemd worden, om, naar wederzydsch genoegen der beide contracteerende Partyen, de Grensſcheidingen hunner Territoir in het *Land van Overmaaze* te reguleeren, en in der minne overeen te komen tot andere Ruilingen, welke van onderlinge oirbaarheid zouden kunnen zyn.

XXV. Met

XXV. BOEK. 1785.

„ XXV. Men is overeengekomen tus-
„ schen de Hooge contracteerende Par-
„ tyen, dat de Geld-pretensien van Sou-
„ verain tot Souverain gecompenseerd
„ en vernietigd zullen worden, en dat,
„ belangende de zulken, welken de we-
„ derzydsche Particulieren zullen te vor-
„ deren hebben, Commissarissen zullen
„ benoemd worden, om die te onder-
„ zoeken.

„ XXVI. Een Maand naa de Uitwis-
„ seling der Ratificatien zullen weder-
„ zydsche Commissarissen benoemd wor-
„ den, om het juist Contingent te on-
„ derzoeken en te bepaalen, het welk
„ de Staaten Generaal voortaan zullen
„ moeten opbrengen in de betaaling der
„ Renten, op de oude Lasten van *Bra-*
„ *bant* gehegt: gemelde Commissarissen
„ zullen dit hun werk in den tyd van
„ één Jaar afdoen, zullende ondertus-
„ schen de zaaken op den ouden voet
„ blyven.

„ XXVII. De beide Hooge contrac-
„ teerende Partyen renuntieeren onder-
„ ling, zonder eenige reserve, van alle
„ Pretensien, welke de een tot des an-
„ deren lasten, van welke natuur ook,
„ zouden mogen hebben.

„ XXVIII. Zyne Allerchristlykste Ma-
„ jesteit, door Hoogstderzelver vriend-
„ lyke tusschenkomst en zyne kragtdaa-
„ dige en billyke Bemiddeling toegebragt
„ hebbende tot den goeden uitslag der
„ Schikking tusschen de Hooge con-

„ trac-

„ tracteerende Partyen geslooten, wordt XXV.
„ Hoogstgemelde zyne Majesteit door de BOEK.
„ Hooge contracteerende Partyen verzogt ——
„ de Guarantie van dit tegenwoordige 1785.
„ Tractaat mede op zich te willen nee-
„ men.

„ XXIX. Dit tegenwoordig Tractaat
„ zal door zyne Keizerlyke Majesteit en
„ hun Hoog Mogenden worden geratifi-
„ ceerd, en de Brieven van Ratificatie,
„ binnen den tyd van zes Weeken, te
„ rekenen van den dag van heden, of
„ nog vroeger, indien mogelyk, uitge-
„ wisseld worden."

Op den achtsten van Slachtmaand sloot de Keizerlyke Gezant, de Graaf DE MERCY ARGENTAU, met onze Gezanten de Heeren LESTEVENON VAN BERKENRODE en BRANTSEN dit Verdrag te *Fontainebleau*; de Graaf DE VERGENNES, ondertekende 't zelve als geslooten door de Mediatie en onder Guarantie van zyne Allerchristlykste Majesteit (*). Sluiten van 't zelve.

By

(*) De Keizer vereerde aan de Gezanten van onzen Staat twee Gouden Snuifdoosen, in elk lagen drie Briefjes, ieder ter waarde van 1000 Livres. De Graaf DE MERCY ontving van onzen Staat, een Ring ter waarde van 10,000 Guldens; diens Secretaris, een Gouden Snuifdoos met 3000 Guldens. De *Fransche* Staatsdienaar DE VERGENNES, als Bemiddelaar van het Vredes Tractaat, een Ring ter waarde van 16,000 Guldens. De Markgraaf DE VERAC, Gezant des *Fransschen* Hofs by deezen Staat, werd een kostbaaren Doos ter hand gesteld, ter waarde van 20,000

XXV. BOEK, 1785.

By dit Verdrag, voegden ten dien zelfden dage, de wederzydsche Gevolmagtigden eene Overeenkomst van de eigenſte kragt als of dezelve van woord tot woord 'er in vermeld ſtondt. Deeze behelsde de volgende negen Artykelen, alle van een huishoudelyken aart.

Een daar by gevoegde Overeenkomst.

„ Art. I. Dat de Lasten en andere gewoone Belastingen, door de Staaten van „ het Land van *Dahlem* voor het Jaar „ MDCCLXXXV omgeſlaagen, aan den „ tegenwoordigen Ontvanger zullen betaald worden, ten voordeele hunner „ Hoog Mogenden, en tot voldoening „ der Lasten van het tegenwoordig Jaar.

„ II. Dat desgelyks de Domaninale en „ Kerklyke Renten, zo ook de Tienden, in de tegenwoordige Maand November vervallende, gelyk ook de Erfpagten der Molens en anderen, voor „ het loopende Jaar, geheeven en ontvangen zullen worden door den Ont-

„ van-

Guldens, en den Heere CAILLARD, Secretaris van het Gezantſchap, een fraaye Doos, vercierd met email, waar in een Medaillon, met edel Geſteente omzet, in de Medaillon zag men de zeven Pylen, het gewoon zinnebeeld van de vereeniging der zeven Gewesten. Allen deezen hadden werkzaam gewest in niet alleen omtrent dit Verdrag met den Keizer, maar ook in het oprigten der omtrent gelyktydig ſtandgrypende *Verklintenis* met *Frankryk*, waar van wy, als mede van de byzondere Geſchenken te dier gelegenheid uitgereikt, wy geſprooken hebben in onze *Vaderl. Hist.* VIII, D. bl. 223. Zie wegens de thans gegeevene *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1646, Voor 't Jaar 1786. bl. 33. en 201.

„ vanger van hun Hoog Mogenden, en ten hunnen voordeele, zo dat de Lasten van gemelde Land, of de gedeelte derzelven, aan zyne Keizerlyke Majesteit afgestaan, ten profyt van zyne Keizerlyke Majesteit niet zullen beginnen te loopen dan met den eersten January MDCCLXXXVI; de Domaniale en Kerklyke Renten met den eersten December, en de Erfpagten naa het afgeloopen Jaar. XXV. BOEK. 1785.

„ III. Dat, om alle zwaarigheden voor te komen, raakende de Agterstallen der gemelde Renten en Lasten, en de Executie, welke de Ontvangers van hun Hoog Mogenden in 't geval mogten zyn te doen, by gebrek van betaaling, 'er eene naauwkeurige en omstandige Lyst zal van geformeerd worden, en Hoogstderzelver Ontvanger of de Commissaris van zyne Keizerlyke Majesteit zal worden geauthoriseerd, om het Montant van gemelde Agterstallen aan de respective Ontvangers van hun Hoog Mogenden te betaalen, behoudens het Regt van dezelve weder in te vorderen ten laste der Schuldenaaren.

„ IV. Dat alle Verkoopingen van Kerklyke Goederen, Erfpagten of wyze van Tienden, zo ook de geaccordeerde Octroyen haar vol en geheel effect zullen sorteeren.

„ V. De Bedienden en Beampten der

XXV. BOEK. 1785.

„ Staaten van *Dahlem*, en alle de geenen, die, uit kragt hunner Ampten, „ Gagien of vaste Inkomen ten laste van „ 't gemelde Land hadden, zullen, hun „ leeven lang, eene evenredige Lyfrente „ genieten, welke hun, op de inkomsten „ van gemelde Land zal aangeweezen „ worden.

„ VI. De Meiers en Griffiers zo van „ de Stad als van het Hooge Hof van „ *Dahlem*, als mede van de Heerlykheden aan zyne Keizerlyke Majesteit afgestaan, en welken Hoogstdezelve niet „ zal goedvinden in hunne Bedieningen „ te continueeren, zullen eene redelyke „ vergoeding ontvangen, of de vryheid „ hebben hunne Ampten te verkoopen, „ onder Goedkeuring van het *Gouvernement Generaal der Nederlanden*. —— „ Bovengemelde Artykels zullen ook in „ agt genomen worden ten aanziene der „ gedeeltens door zyne Keizerlyke Majesteit aan hun Hoog Mogenden afgestaan.

„ VII. Dat, voor zo veel de Landen „ van *Valkenburg* en *Roldue*, aandeel van „ zyne Keizerlyke Majesteit, belast mogten zyn met eenige Capitaalen of andere Schulden, door de Staaten der „ gemelde Landen genegotieerd of gecontracteerd, het zy ter oorzaake van „ den Aanmarsch van Troepen, of uit „ welk eene andere oorzaak ook, zullen „ de gedeeltens, door zyne Keizerlyke

„ Majeſteit aan hun Hoog Mogenden af- XXV.
„ geſtaan, 'er geheel van ontheven wor- BOEK.
„ den, gelyk het ook aan den anderen
„ kant zal plaats hebben, ten aanzien 1785.
„ van het Land van *Dahlem*, aan zyne
„ Keizerlyke Majeſteit gecedeerd.

„ VIII. De Leenen, in de van weers-
„ kanten afgeſtaane gedeeltens geleegen,
„ en die 'er van afhangen, zullen leen-
„ roerig zyn van de Feodale Hoven en
„ Kamers van den anderen Souverain,
„ onder welken zy onderhoorig zyn, zon-
„ der in eenige verdere afhanglykheid
„ te weezen der Feodale Hoven of Ka-
„ mers van den anderen Souverain, van
„ wien zy te vooren leenroerig waren,
„ overeenkomſtig 't geen ten dien opzig-
„ te geſtipuleerd is in het Partagie Trac-
„ taat van zes en twintig December des
„ Jaars MDCLXI. De wederzydſche
„ Ceſſien zullen op denzelven tyd, en
„ op gelyke wyze geſchieden, een Maand
„ naa de Uitwiſſeling der Ratificatien.

„ IX. Men is daar en boven overeen-
„ gekomen, dat, zo het Klooſter van
„ *St. Gerlach* geheeven kwam te wor-
„ den, of in eenige andere Orde of Kloos-
„ ter wierd ingelyfd, als dan zullen de
„ Staaten Generaal de Regten van den
„ Fiscus genieten op de Goederen, wel-
„ ken gemelde Klooſter op hun Grond-
„ gebied bezit (*).

De

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1556.

XXV. BOEK.

1785.

Zwaarigheid door *Middelburg* ingebragt op het III. Artykel des Verdrags.

De Kooplieden te *Middelburg* vonden zich bezwaard, over het derde Artykel des Verdrags, by 't welke aan de Hooge Verbondelingen vrygelaaten wordt, in 't vervolg, zodanige Reglementen te maaken, als zy, *elk in hunne Staaten*, voor den Handel, Regten en Tollen, noodig zouden oordeelen; waar uit, en wel byzonder uit de onbegrensde bepaaling van het laatſte, zy bedugt waren, dat, met den tyd, veele moeilykheden en nadeelige gevolgen voor dit Gemeenebest, en byzonder voor *Zeeland*, zouden kunnen gebooren worden, indien men daar tegen, (wanneer het nog tyd was,) niet zorgde, door wederzydsch Schikkingen te beraamen, om te weeten waar volgens zich te gedraagen, en de te vreezene onheilen eer het te laat ware, af te wenden.

Deeze en het belang 't geen zy ſtelden in de welvaard van *Zeeland*, van deszelfs goede Ingezetenen, en de zorg, die zy voeden voor het laate Naageſlacht, waren de gronden, op welke zy meenden in de onvermydelyke verpligting te ſtaan, om, op den acht en twintigſten van Slachtmaand, zich met een Adres te vervoegen by Staaten van *Zeeland*; ten einde zy, met de verdere Bondgenooten, en bovenal met die welke hunne waare belangens insgelyks by den bloei en groei van den zo diep vervallenen Handel en Scheepvaard vonden, middelen mogten beraamen om, (zo nog mogelyk voor de Ratificatie van het Verdrag,)

drag,) ten opzigte van dat Artykel eenige Opheldering, of zulke Schikkingen te verkrygen ten Regelmaat voor de handeldryvende Ingezetenen zo van de zyde des Keizers als van hun Hoog Mogenden. XXV. BOEK. 1785.

Naardemaal het zeker is, dat, zonder eenige duurzaame Bepaalingen, omtrent die Regten te maaken, (dit was het beloop huns Vertoogs,) alles afhangt van de willekeurige Beschikking van 't Gebied der *Oostenrykſche Nederlanden*, dat telkens, naar goeddunken, alle zo inkomende als transitoire Regten verhoogen en vermeerderen kan, zo zeker is het mede, dat langs deezen weg de voornaame Handel deezer Republiek in 't gemeen, en ook van *Zeeland* in 't byzonder, met *Luikerland*, *Frankryk*, *Duitschland* en *Zwitzerland*, van tyd tot tyd, benadeeld, en ten laatſten het weinige ons daar van nog overgebleeven, geruineerd en de hartader zal afgestooken worden. —— Zo min men dit, op dugtige gronden, kan wederspreeken, zo is het ook eene ontegenzeggelyke waarheid, dat door den invloed, dien de Keizer zo niet op alle, ten minſten op veele der *Duitſche* Vorſten heeft, eene naauwere verbintenisſe met hun het middel zyn kan om de Vervoeringen der Koopmanſchappen na en langs den *Rhyn*, door ondraagelyke Lasten, van geene betekenis te maaken, en het gebruik daar van, daar door als van zelve te verbieden. Welke gevolgen dit laatſte gehad hebbe,

XXV. BOEK. 1785.

hier van heeft men, maar weinige Jaaren geleeden, een doorſlaand bewys gezien, toen men van de zyde der *Hollandſche* Kooplieden ſterke Vertoogen daar tegen gedaan en op de vereffening der zweevende geſchillen aangedrongen heeft.

Dat men de aangelegenheid deezer zaake altoos uit dit oogpunt beſchouwd hebbe blykt, voor eerſt, uit het Tractaat van *Munſter*, en ten anderen, uit het Tractaat van *Fontainebleau* nu pas getroffen, waar by men op het geſlooten houden der *Schelde*, en andere Zeegaten der *Oostenrykſche Nederlanden*, zo ſterk aangedrongen heeft, dat, niettegenſtaande van de zyde des Keizers eene Opening derzelve, en verdere Zeegaten geëischt is, de Republiek daar in niet heeft toegeſtemd; maar dezelve geſlooten zyn gebleeven. Dit aanbelang blykt, wyders, uit de onderſcheidene Staats-commisſien, die in 't beloop van deeze Eeuw benoemd en gehouden zyn, tot herſtel der misſlagen en gebreken, by het invorderen der Regten ingeſloopen, waar door dezelve, ten grootſten deele, tot hier toe, op een vry gereguleerden voet gebleeven zyn; doch nu, indien wy ons niet bedriegen, door dit Artykel des Verdrags, geheel den bodem ingeſlaagen en willekeurig worden. Wat kan en zal het baaten of het bepaalde gedeelte der *Schelde*, en de genoemde Zeegaten, geſlooten blyven, indien 'er geene bepaalingen zyn, die het willekeurige beletten, daar nu eene

de opene deur gelaaten is om meerder bezwaarende Lasten en Regten op den invoer der Koopmanſchappen uit dit Gemeenebest te brengen? Geeft dit alles geen reden van vreezen, dat daar door die en andere Rivieren, eens eindelyk voor de Kooplieden onbruikbaar en van zelfs voor hun geſlooten zullen worden? XXV. BOEK. 1785.

Niet dan met de grootſte aandoening kunnen wy op de gevolgen van dit alles denken; dewyl dezelve van den ſterkſten invloed zyn zullen op het vertier van verſcheide Waaren; en vooral op dat van de Voortbrengzelen en Koopmanſchappen, die uit het Oosten en Westen binnen deeze Republiek aangevoerd en verkogt zynde, zo tot eigen gebruik, als tot verdere verzendingen, derwaards gevoerd, en door dat middel geſleeten worden: dit ophoudende moeten ook, ten laatſten, die ryke bronnen van Handel geheel uitdroogen, 's Lands en Stads Inkomſten, daar by aanmerkelyk verminderen: het beſtaan van Schippers, Werklieden en veele andere ſoorten van Ingezetenen deezes Gewests en van den Staat, zal geheel ophouden, zy zullen hun beſtaan elders moeten zoeken, of ten lasten van Armekaſſen vervallen. Met één woord de meesten zo wel als de minſten zullen by ondervinding ontwaaren, wat het is, indien ook de Maatſchappyen van *Oost* en *West* vernietigd mogten worden; waar toe, zo wel als

om

XXV. BOEK. 1785.

om den overigen Handel en Scheepvaard ons te ontneemen, veelen, zelfs tot byna aan den uiterſten rand van *Europa*, zich elk als om 't best beyveren; ja zelfs zulken, van wien men nog kort geleden groote verwagting gevormd en zich veele voordeelen voor het Handelweezen deezer Republiek beloofd hadt.

't Is waar, by het Artykel, 't geen ons deeze bezwaarende denkbeelden inboezemt, is aan dit ons Gemeenebest gelyke Vryheid gelaaten als aan zyne Keizerlyke Majeſteit. Doch, wanneer men opmerkt het groot verſchil tuſſchen de meerdere Goederen, Waaren en Koopmanſchappen, die uit deeze Republiek langs de *Schelde*, den *Rhyn* en andere Rivieren, zo te Water als te Lande, vervoerd worden, in tegenſtelling van 't geen van daar in de Republiek komt, dan mag men onbeſchroomd, vaſtſtellen, dat de Balans aan deeze zyde nadeeliger zal worden.

De waarheid van het gezegde, en dat het van geen klein aanbelang, zo voor 's Lands Inkomſten, als voor het Koopmanſchaplyk beſtaan, en daar door wederkeerig voor de Ingezetenen ook van *Zeeland* zyn zoude, kan genoeg uit de Maand-Staaten blyken. Deeze zullen doen zien hoe veel Schepen en Karren, in deeze Republiek, dienen moeten tot het overvoeren en verbrengen van eene zo groote hoeveelheid Goederen als uit de Republiek en door *Vlaanderen* en *Brabant*

lant heen en weder, en van daar weder Tranſito hooger opgezonden worden; alle welke Handel wy vreezen dat nu vooral op 't punt van een geheelen ondergang gebragt is. In deeze vrees vindt men zich verſterkt, door agt te geeven op de handelwyze van het Gouvernement te *Bruſſel* in voorige Jaaren, toen men, om hunne Fabrieken en Trafieken, en de Vaard langs en over *Oostende* te begunſtigen, nadeelige veranderingen op de Tractaaten maakte, de Inkomende Regten op het Zout, de Wynen, en Houtwaaren, met meer andere der voornaamſte Handeltakken, aanmerkelyk verhoogde; met zulk een gevolg, dat de Zoutneering, voorheen een aanmerkelyke Tak van Handel voor *Zeeland*, en een bron van Welvaard voor derzelver Bezitteren en Beſtuurderen, genoegzaam gansch verloopen is, en die Fabrieken bykans alle vernietigd zyn. De aanvoer der Tranſito Wynen over *Middelburg* en *Zierikzee*, in onze dagen nog zo aanzienlyk, is door die Belasting gansch verhuisd, geene ſchaduw wordt 'er meer van gezien; de *Engelſche* Manufactuuren herwaards gezonden, om ze verder zo na *Vlaanderen* als *Brabant* te voeren, voorheen van geen gering belang, hebben den weg over *Oostende* moeten neemen, door de vermindering der Regten daar in trein gebragt, en gaan ons bykans geheel mis (*).

XXV. BOEK. 1785.

De

(*) *Not. van Zeel.* 28. Nov. en 5. Dec. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

Het oordeel van *Vlissingen* over dit Bezwaar van *Middelburg*.

De Regeering van *Vlissingen* beschouwde deeze Bezwaaren der *Middelburgsche* Kooplieden als ten uitersten onzeker, problematicq, en daarom ook van dien aart, dat de Bekragtiging van het geheele Verdrag daar aan niet behoorde verbonden te worden. Te veel prys, stelde zy; nogthans, op de belangen des Koophandels, om niet gaarne, zo veel mogelyk, aan dit Verzoek te voldoen; 't zelve zou gezonden kunnen worden aan de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge, tot onderrigt, om 'er het noodige gebruik van te maaken; en hun tevens te volmagtigen het daar heen te wenden dat de Afgezanten te *Parys* werd aangeschreeven om den Graave DE MERCY, tot voorkoming van nieuwe Geschillen, voor te slaan het maaken van een onderling *Tarif van Commercie*, waar toe de wederzydsch te benoemene Commissarissen tot de zaaken der Grensscheidingen, als anderzins, zouden kunnen worden verzogt, blyvende inmiddels de Ratificatie van dit Artykel opgeschort; tot al 't welk de bystand en bemiddeling des *Fransche* Staatsdienaarschaps zou behooren verzogt te worden (*).

Dit sterk dringen van *Middelburg* ontging geenzins het maaken van ongunstige en haatlykgekeurde aanmerkingen der Schryveren van dien tyd. Een hunner maalde den Handel der *Zeeuwen* op en over

(*) *Not. van Zeel.* 28. Nov. en 5. Dec. 1785.

over de *Oostenrykſche Nederlanden* langs de *Schelde* af als eene verkorting der Regten op de *Maaze*, door de Admiraliteit te *'s Hertogenbosch* gevestigd, als een onbehoorelyke eigendom en de klagten door de Kooplieden gedaan over het gevaar waar in die Handel gebragt was, door het derde Artykel des Verdrags met zyne Keizerlyke Majesteit, als een list tegen den Vrede en de Verbintenis met *Frankryk*. — Tegen zodanige aanrandingen van aanzienlyke Collegien en Personen, oordeelde de Raadpensionaris van *Zeeland* te moeten waaken (*) Deeze post bekleede thans, zints het verzogte en bekomene ontslag van den hoogbejaarden Heere JOHN MARINUS CHALMERS, de Heer LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, tot dezelve verheven na ruim zes en twintig Jaaren als Lid of Minister de *Zeeuwſche* Staatsvergaderingen bygewoond en ten dienſte geſtaan te hebben. 't Belang 't geen de Staatsleden algemeen in een Heer van die ondervinding en bekwaamheden ſtelden, bragt de gunſtigſte toezeggingen by de Amptsaanvaarding te wege (†),

XXV. BOEK. 1785.

Geheel het gelaad der dingen veranderde op de Grenzen en in de Stroomen aan 't Keizerlyke paalende. Een *Oos-*

Veranderingen op de Grenzen by den Vrede.

(*) *Not. van Zeel.* 28. Nov. 5. en 12. Dec. 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1670.

(†) *Not. van Zeel.* 19. en 23. Mey. 29. Sept. 1785.

XXV. BOEK. 1784.

Oostenryks Officier, op het Dorp den *Doel* bevelvoerende, verſcheen aan de Barriere van *Liefkenshoek*, en verklaarde van den Prins VAN LIGNE een Brief ontvangen te hebben, by welken toegeſtaan werd, dat alle Officieren, Burgers en Vrouwen van Onder-Officieren en Gemeenen, op het Grondgebied van zyne Keizerlyke Majeſteit vry en onverhinderd mogten gaan en komen; hy hadt ook last om aan 's Lands Schepen te laaten weeten, dat zy, nevens de Bezettingen der Forten, vryheid hadden, om Leevensbehoeften op Keizerlyk Grondgebied te koopen. Een Staatenbode bragt den Bevelhebber van *Lillo* 't gebod om het water van de Polders, omſtreeks de Forten *Lillo*, *Fredrik Hendrik*, *de Kruisſchans* en *Liefkenshoek*, zints den zevenden van Slachtmaand des Jaars MDCCLXXXIV, door het Zeewater overſtroomd, te laaten afloopen. Het werd den eigen dag werkſtellig gemaakt. —— De twee Keizerlyke Kotters en de Brik, verlieten het zogenaamde *Weerlooze Rak*, niet verre van het Fort *St. Philip*, waar zy zedert een geruimen tyd gelegen hadden, en zeilden na *Antwerpen*. Alle Schepen en gewapende Vaartuigen, die van onze zyde, op de *Schelde*, en voor *Saftingen*, gelegen hadden, keerden na de Reede te *Rammekens* en werden door de Admiraliteit afgedankt. De Krygsmagt, naa de Grenzen gezonden, werd, van tyd tot tyd, opontbooden. Men trok de Plakaaten,

ten, wegens den Uitvoer van Paarden, en van verſcheide Artykelen na de *Oostenrykſche Nederlanden* in; alleen bleef de Uitvoer van *Rundvee*, om ſchaarsheid en duurte voor te komen, opgeſchort (*). XXV. BOEK. 1785.

Eer het Jaar zynen Kring beſloot waren de Bekragtigingen des Verdrags met den Keizer uitgewisſeld. Tot naakoming van 't zelve maakte men terſtond eenen aanvang met het ſlegten van de Sterktens *de Kruisſchans* en *Fredrik Hendrik*; doch zette dit werk traaglyk voort, en haastte zich althans niet met de ontruiming van *Lillo* en *Liefkenshoek*, waarſchynlyk in verwagting dat JOSEPHUS DE II. hier omtrent eenig uitſtel zou geeven, 't welk de Staaten, door hunne Gezanten te *Parys*, aan den Graaf DE MERCY en den Graaf DE VERGENNES hadden laaten verzoeken. Zyne Keizerlyke Majeſteit hadt dit geweigerd. De beſtemde tyd der Slegting en Ontruiming was ten einde geloopen toen in Sprokkelmaand des volgenden Jaars de Baron VAN REISCHACH, als Keizerlyke Afgezant, weder in *'s Gravenhaage* verſcheen. In zyn eerſte geſprek met den Voorzitter der Algemeene Staaten drong hy aan, dat deeze Bedingen des Verdrags, zonder verwyl, zouden volvoerd worden. Waar op hun Hoog Mogenden onmiddelyk De *Kruisſchans* en *Fredrik Hendrik* geſlegt.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1500. 1553. 1582. 1605. 1668.

XXV. BOEK.

lyk bevel gaven om met het slegten van de twee Vestingen voort te gaan, en de twee andere in te ruimen.

1785.

Lillo en *Liefkenshoek* ontruimd en door den Keizer in bezit genomen.

Deeze gedenkwaardige overgave geschiedde, op den twaalfden van gemelde Maand. Toen de wederzydsche Gevolmagtigden te *Lillo* waren aangekomen, werd, naa het overleeveren der Sleutelen en het doen der noodige aanwyzingen, de klok geklept. De Inwoonders vergaderden op de Markt voor het Regthuis, ten plegtigen ontslag uit den Eed aan hun Hoog Mogenden. Men nam de Wapens der Republiek af. Der Staaten Bezetting, ten getale van omtrent twee honderd Man, toog uit na *Ossendrecht* en verder na *Bergen op den Zoom*. De Regters en andere Amptenaaren van den Burgerstand vertrokken te scheep met hunne Huisgezinnen; een scheiden't geen onderling niet zonder de grootste aandoening geschiedde. —'s Anderen daags kwam het Keizerlyk Krygsvolk uit *Antwerpen*, ontscheept en met slaanden trommel binnen getrokken zynde, betrokken zy de Hoofdwagt, en de Wapens van zyne Keizerlyke Majesteit werden opgeregt. Het Klokgeklep deedt de Inwoonders andermaal voor het Regthuis zamenkomen, waar de Heer Raad Procureur Generaal van *Brabant* hun den Eed van hulde en trouwe aan zyne Keizerlyke en Koninglyke Apostolische Majesteit afnam.

De Bezitneeming van *Liefkenshoek* werd, ten zelfden dage, volbragt, ten overstaan

van

van den Heer Raad Procureur Generaal van *Vlaanderen*. De Grond der geſlegte Sterktens de *Kruiſchans* en *Fredrik Hendrik* namen de Gelastigden des Keizers, in diens naam, plegtig in bezit, onder den toevloed der Onderdaanen van de nabuurige Polders en Dorpen. —— Het gewapende Keizerlyk Wagtſchip deeden de Heeren der Admiraliteit op de *Schelde* van *St. Philippe* vertrekken, en tuſſchen *Lillo* en *Liefkenshoek* ankeren, om den Stroom en alle de Zeeſluizen binnen 's Keizers Heerſchappy in vryheid en veiligheid te ſtellen. Met allen ſpoed verplaatſte men ook het Kantoor der Regten zyner Majeſteit van *St. Philippe* na *Lillo*. Van daar werden, naa de Bezitneeming, de Brieven, zaaken van Staat betreffende, en de Pasporten afgevaardigd (*). XXV. BOEK. 1785.

Te midden van de woelingen deezes wonderbaar opdaagenden, en vreemd voortgezetten Keizerlyken Oorlogs, meest in Toerustingen en Onderhandelingen geſleeten, en naauwlyks den naam van Oorlog verdienende, ſchoon een Kanonſchoot op de *Schelde* voor eene Oorlogsverklaaring ging, en 'er een ſtaatlyk Vredesverdrag op volgde, liepen 'er gerugten van een toeleg des Keizers, door zommigen aangemerkt als den ſleutel van de onverwag-

Gerugt eener Ruiling van den Keizer met den Keurvorst van *Beyeren*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1647. Voor 't Jaar 1786. bl. 115. 410.

XXV. BOEK. 1785.

wagte Vorderingen door JOSEPHUS op onzen Staat. Men wilde naamlyk, dat de Keizer, met den Keurvorst van *Beyeren*, een Verdrag zou hebben aangegaan, volgens 't welke de *Beyerſche* Staaten, naa het overlyden van den tegenwoordigen Keurvorst, aan den Keizer zouden moeten komen; waar tegen zyne Keizerlyke Majeſteit zich zou verbonden hebben om aan den Hertog van *Tweebruggen*, die anders in de *Beyerſche* Landen zou moeten opvolgen, *Brabant* en *Vlaanderen*, met alle de Aanſpraaken, welke hy op het Gemeenebest der *Vereenigde Nederlanden* hadt, te zullen afſtaan. — By deeze ruiling, voegde men 'er nevens, zouden de *Oostenrykſche Nederlanden*, den naam van het KONINGRYK VAN AUSTRASIA krygen, en de Hertog van *Tweebruggen* den tytel van KONING DER NEDERLANDEN aanneemen.

Hetzelve voor- en tegengeſprooken.

Veel werd 'er over deeze Ruiling geſprooken; de Nieuwspapieren waren des vol; deezen beweerden de waarheid, anderen beſtreeden de egtheid van dit oogmerk. De verkryging van *Beyeren* zou, ongetwyfeld een onſchatbaar groot toevoegzel aan 's Keizers bezittingen geweest zyn; maar kon, in de gevolgen beſchouwd, de te onderbrenging van *Duitschland* medegebragt hebben. Dan 'er was weinig waarſchynlykheids, dat een Land, uit zo veele onafhanglyke Staaten beſtaande, elk zeer nayverig op de lyst van derzelver Voorregten, een gerust aanſchou-

ſchouwer zou weezen van zulk eene ge- XXV.
wigtige Staatsomwenteling, die de zoge- BOEK.
naamde Vryheden des *Duitſchen* Ryks
in gevaar bragt. Het Geheim van dit 1785.
Verdrag, beweert men, dat de ſchrande-
re FREDERIK DE GROOTE zou ont-
dekt hebben, en 'er een afſchriſt van mag-
tig geworden zyn. Dat hy daar op, met
andere *Duitſche* Vorſten, eene Verbintenis
aanging, om de balans des Keizerryks
te bewaaren (*).

De Koning van *Pruiſſen* gaat eene Verbintenis daar tegen aan.

Zeker gaat het, te midden van zo veel onzekerheids als deeze bedoelde Ruiling blyft aankleeven, dat de Baron VAN THULEMEYER, Afgezant zyner *Pruiſſiſche* Majeſteit, van wegen zyn Hof, by hun Hoog Mogenden eene plegtige verklaaring kwam afleggen, dat de Koning, zyn Meester eene Verbintenis, ter handhaaving van de *Duitſche* Staatsgeſteldheid, tot ſtand gebragt, en met andere Onafhangelyke Vorſten van *Duitschland*, de Keurvorſten van *Saxen*, en *Brunswyk Lunenburg*, getekend hadt. Deeze Verbintenis, die niets beledigens of aanvallens behelsde, hadt in geenen deele ten oogmerk eene vergrooting van Magt aan de zyde der Verbondene Mogenheden; maar ſtrekte alleen tot eene Borstweering om de inzigten, welke het Huis van *Oostenryk* mogt hebben

(*) *History of the internal affaires of the United Provinces* bl. 96. & III. DENINA *'t Leeven en de Regeering van* FREDERIK DEN II. *Koning van Pruiſſen* bl. 444. *N. Nederl. Jaarb.* 29. Aug. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

ben om zyne Magt, in *Duitschland* reeds zo groot, nog verder uit te breiden, paal en perk te ſtellen, als welker misbruik hoogst nadeelig zou weezen voor de Staatsgeſteltenisſe des *Duitſchen Ryks*. De Koning noodigde de Republiek om aan deeze Verbintenis goedkeuring en ſterkte te geeven (*).

Men vondt goed de Heer THULEMEYER voor de gedaane Verklaaring te bedanken, met betuiging, dat hun Hoog Mogenden, dezelve aanzagen als een blyk van vertrouwen en genegenheid van zyne Koninglyke Majeſteit voor deezen Staat, waar op zy den hoogſten prys ſtelden, en zich ten uiterſten verpligt hielden; dat zy altoos veel belangs genomen hadden en nog namen in het Behoud en Welzyn des *Duitſchen Ryks*, en van deszelfs wettige Conſtitutie, en ongaarne zouden zien, dat 'er eenige veranderingen, veel min eene geheele omkeering in 't zelve gemaakt wierden; terwyl zy hoopten en wenschten, dat het Tractaat van Verbintenis, aangegaan door zyne Majeſteit met hunne Keurvorſtlyke Doorlugtigheden van *Saxen* en *Brunswyk Luneburg*, een gepast middel mogt weezen, om de algemeene Rust en Vrede, die hun altoos zeer ter harte ging, te bewaaren (†).

By

(*) *Reſol. Gen.* 29. Aug. 1785.
(†) *Reſol. Gen.* 6. Sept. 1785.

By de Geldvordering van Tien Millioenen door den Keizer, om daar voor den Vrede als te koopen, kwamen, ten deezen Jaare, andere Geldeiſchen van zeer oude en min verjaarde Schulden. De tyd ſcheen gebooren om den Staat met laſtige en drukkende Aanmaaningen te kwellen. De Baron VAN RHEEDE buitengewoon Gezant van onzen Staat te *Berlyn*, gaf te verſtaan, dat één der Koninglyke Prinſſen van *Pruiſſen* hem bekend gemaakt hadt, met verzoek om des berigt te doen, dat zyne Koninglyke Hoogheid een aanſpraak van den Huize van *Hohenlohe* op de Republiek hadt, bedraagende ruim *Vyf Tonnen Gouds*, ſpruitende uit eene Beleening, door den Aartshertog MATTHIAS, in den Jaare MDLXXIX, gedaan, en zedert, uit hoofde van de agterſtallige Renten, tot een ſom van meer dan *Zeven Millioenen* geklommen. Een eisch dien deeze Prins gaarne door de Republiek vereffend zag. Men meende, egter, te weeten, dat deeze overneeming ſlegts voorwaardelyk zou geweest zyn; en afhangelyk gemaakt van de aanneeming, 't zy hier te Lande, of mogelyk by zyne Keizerlyke Majeſteit; de inhoud van deezen Brief werd aan de Bondgenooten medegedeeld (*).

XXV. BOEK. 1785. Geldvordering door een der Koninglyke Prinſſen van *Pruiſſen* op onzen Staat.

Eene Aanmaaning van eenen anderen aart deeden ADOLPH, Landgraaf van *Hes-* Eiſchen van den Prins en

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 852.

XXV. BOEK. 1785.

Prinsessen van *Hessen-Philipstal.*

Hessen-Philipstal, ULDERIQUE ELEONORE, Landgravin van *Hessen-Philipstal*, gebooren Prinses van *Hessen*, JEANNETTE en CAROLINA, beide Prinsessen van *Hessen-Philipstal*, by eenen Brieve te *Barchfeldt* geschreeven, en den zeventienden van Oogstmaand gedagtekend, inhoudende, dat hunnen Vader lange Jaaren in dienst van hun Hoog Mogenden geweest zynde als Gouverneur van *Doornik* van den Jaare MDCCXLIX af tot MDCCLVII, van deezen Staat, volgens eene by gevoegde lyst, eene som van 66914 Guldens te vorderen hadt; en dat zy, vernomen hebbende, dat by gelegenheid van het Vergelyk met zyne Keizerlyke Majesteit, allen de geenen die iets, van den Staat te eischen hadden, zich konden aanmelden om hunne Betaaling te ontvangen, zy wederom de vryheid namen van deeze Schuldvordering aan den dag te leggen, met verzoek om afdoening (*).

Onlusten met de *Venetiaanen.*

In den loop der Gebeurtenissen hebben wy te meermaalen, doch alleen in 't voorbygaan, gewaagd van broeiende Onlusten tuschen onzen Staat en de Republiek van *Venetie*; deeze scheenen, ten tyde dat de Keizer ons met eenen Oorlog dreigde, tot eene meerdere rypheid gekomen, en in daadlykheid te zullen uitbarsten. Derzelver oorsprong en voortgang

(*) *Resol. Gen.* 24. Aug. en 4. Nov. 1785.

gang is zo zonderling, dat een eenigzins breeder Verſlag in ons Geſchiedblad moet plaats vinden, en voeglyker plaats dan deeze wisten wy aan 't zelve niet in te ruimen. XXV. BOEK. 1785.

Reeds in den Jaare MDCCLXXII beraamden eenige *Venetiaanen* het ſnood ontwerp om zich, door een allerverfoeilykst bedrog, te verryken met de bezittingen van het Huis van Koophandel der Heeren CHOMEL en JORDAN te *Amſterdam*. De ſchreeuwende en afſchuwelyke bedriegery, welke hun, in dit oogmerk, moest doen ſlaagen, kon niet gelukken, zonder de *Amſterdamſche* Kooplieden, met welken de Gebroeders ZANNOWICH reeds eenigen Handel gedreeven hadden, op de ſtelligſte en plegtigſte wyze, te verzekeren van de egtheid en deugdzaamheid der zaake;) dit wisten de *Venetiaanen*, op dit bedrog uit, zo goed als alle andere Buitenlanders. Om de gemelde Kooplieden gerust te ſtellen en in den waan te brengen, dat zy met Lieden te doen hadden op welken zy afkonden, maakten zy gebruik van het openbaar Character van een hunner Medepligtigen, den *Venetiaanſchen* Staatsdienaar SIMON CAVALLI, toen te *Napels*, vervolgens te *Milaan*. Deeze ſchroomde niet, om de ſterkſte verzekeringen te geeven van de weezenlykheid en ſoliditeit der Perſoonen, die zich by dit Handelhuis vervoegd hadden, te weeten zekere *Gebroeders* ZANNOWICH, NICO- Oorſprong van dezelve.

XXV. BOEK. 1785.

LO PEOVICH *en Comp.*, waar op zy zich tot den voorgeſlaagen Handel inlieten. Verder getuigde deeze Staatsdienaar, de weezenlykheid en daadlyke afzending van eene Laading Goederen, die zyne Medepligtigen, de Gebroeders ZANNOWICH aan de *Amſterdamſche* Kooplieden afgezonden, tot betaaling van het uitſchot, 't welk zy, ten uitvoer van de opgegeevene Commisſien zouden moeten doen: zy verlieten zich op dit getuigenis, maakten geene zwaarigheid om dezelve uit te voeren, en de verzogte Goederen aan het verdichte Handelhuis van PEOVICH te doen toekomen. Dan, naa het verloop van eenige maanden, niets verneemende van het Schip de *Minerva*, Capitein ALESSANDRO PERTICO, vonden zy zich genoodzaakt, op de best mogelyke wyze, alomme, en byzonder in de Havens van de *Middellandſche Zee*, onderzoek te doen na het ongelukkig lot, 't welk dit Schip mogelyk getroffen hadt. De inkomende berigten waren verre van gerustſtellend; dezelve gaven veel eer aanleiding om een gepleegd bedrog te vermoeden, en de egtheid der zaake, als mede het beſtaan van het Schip, grootlyks te verdenken.

Op deeze tydingen vervoegden zy zich by een hunner Vrienden te *Venetie* met verzoek om dit netelig ſtuk te onderzoeken, en, indien hy valschheid en bedrog ontdekte, de ſchuldigen terſtond in Regten te agtervolgen. Welhaast bekwamen

zy

zy van daar de volle verzekering, dat 'er geen twyfel viel aan het bedrog; doch met de bygevoegde moedloosmaakende verklaaring, dat men geen kans zag om de Schuldigen, met eenige hoope van eenen gelukkigen uitflag te vervolgen: dewyl het ſcheen, dat Lieden van aanzien in deeze zaake betrokken waren; en dat het eenig middel, om Regt te verwerven, beſtondt in te werken, door den *Hollandſchen* Conſul, onder 't gezag van hun Hoog Mogenden XXV. BOEK. 1785.

Dit antwoord bewoog de Heeren CHOMEL en JORDAN om Brieven van voorſchryving by den Conſul van hun Hoog Mogenden te verzoeken; deeze werden verleend (*). Dan de *Hollandſche* Conſul maakte zwarigheid eenige ſtappen te doen, om dezelfde redenen als reeds uit *Venetie* overgeſchreeven waren, dat men zich geen gunſtigen uitflag kon beloven. Op nieuw gingen de *Amſterdamſche* Kooplieden, in deeze zaak zo ſchandelyk bedroogen, 's Lands Vaderen aan, en verwierven nieuwe ſterker Brieven van Voorſchryving. De Conſul werd gelast, om, dewyl 'er Ministers der Republiek van *Venetie* in de zaak betrokken waren, zich rechtſtreeks by de Inquiſitie van Staat te vervoegen, en niet alleen Voldoening te vraagen voor de gepleegde Valschheid, indien dezelve plaats gegreepen hadt; maar voornaamlyk te eiſchen ſpoedige betaaling van de Gelden, die de Heeren CHOMEL

Hun Hoog Mogenden daar in gemoeid.

(*) *Reſol. Gen.* 11 Feb. 1777.

XXV. BOEK. 1785.

MEL en JORDAN te vorderen hadden, niet alleen van NICOLO PEOVICH *en Comp.*; doch van allen, die 'er verder de hand in hadden geleend, en in 't byzonder den Reſident CAVALLI aan te klaagen, als die deeze Kooplieden, wegens het weezenlyk beſtaan van dat Schip, niet ſlegts alle verzekering gegeeven; maar daar en boven, tot het doen van grootere uitſchotten aangezet hadt (*). Dan zyne ingeleverde Vertoogen werkten niets uit by een Raad, die onder zich Leden telde, hoogst verdagt van deel te hebben in dit ſchelmſtuk. Hy zogt de Kooplieden te beweegen om die zaak niet verder voort te zetten: dewyl, langs de gewoonen weg van Regten, waar toe de Raad van *Venetie* hem geweezen hadt, geene Voldoening te krygen ſtondt.

Dan de Heeren CHOMEL en JORDAN, verpligt om hunne Eer by de Aſſuradeurs op 't voorgemelde verdichte Schip en Laading, en by de geheele handeldryvende Wereld, te handhaaven, niet kunnende veronderſtellen, dat de Republiek van *Venetie* zou aarzelen om de waare Bewerkers van dit Bedrog ter verantwoording te roepen, drongen by den Conſul aan, dat hy zich rechtſtreeks by den Souverain zou vervoegen. Op een Vertoog, door hem gedaan, kwam geen antwoord.

Recht-

(*) *Reſol. Gen.* 26. Maart 1777.

Rechtſtreeks ſcheen men te *Venetie* niet te kunnen vorderen. Op raad des Conſuls namen de Heeren CHOMEL en JORDAN weder de toevlugt tot hun Hoog Mogenden, met verzoek, dat zy de tuſſchenkomst des Hofs van *Weenen* zouden bewerken (*). Zy beraamden, door hunnen Gezant ten dien Hove, den Graaf VAN DEGENFELD, aldaar kennis te doen geeven van dit ſtuk. Doch deeze vondt niet goed die bevelen ſtipt na te komen; maar vergenoegde zich, den ontvangen last te ontdekken, aan den Heer CONTARINI, den *Venetiaanſchen* Afgezant te *Weenen*, die 'er den *Venetiaanſchen* Raad kundſchap van liet toekomen, en ſchroom voor ernſtiger gevolgen by deezen verwekte. XXV. BOEK. 1785. Het Hof van *Weenen* 'er in gekend.

De Raad zag duidelyk, dat de Staaten der *Vereenigde Gewesten* de zaak ter harte namen, en beſloot de vertooning aan te neemen van eene ſpoedige Regtverſchaffing. Hun Hoog Mogenden kreegen de weet, dat de Raad een byzonder Committé of gedelegeerde Regtbank, uit vyf en twintig Regters beſtaande, hadt benoemd, belast om de zaak te onderzoeken en Regt te doen; als mede dat de Staatsdienaar, in dit geval betrokken, van *Milaan* was opontboden. Deeze aangeſtelde Regters, hadden, overeenkomſtig met de Regeeringsvorm, in dit Ariſto- Regtshandel te *Venetie*.

(*) *Reſol. Gen.* 13. July 1777.

XXV. BOEK. 1785.

ſtocratisch Gemeenebest, de magt om een Vonnis te ſtryken, waar van geen beroepen was, en last om met het diepst geheim deeze zaak voort te zetten, in zo verre, dat de Leden van die Regtbank zich onder Eede hadden verpligt, om het diepst geheim zelfs voor de Leden van den Raad, te zullen houden, nopens deeze hunne Regtspleegingen. Een wel uitgedagt, maar verſchriklyk, middel om alles te verdonkeren!

Vonnis aldaar geſtreeken.

Alle de Papieren en ſtukken werden door deeze Regters gevorderd en hun toegeſchikt. Omwonden met de digtſte duisternisſen voor de belang hebbende Partyen zette men deeze zaak zes maanden voort; en kwam 'er toen (*), op 't onverwagst, een Uitſpraak te voorſchyn, waar by de Gezant CAVALLI Onſchuldig en vry van alle Aanſpraak verklaard werd, zonder eenige verdere beſliſſing omtrent de zaak in onderhandeling: die, naa nog vyf maanden geheim voortzettens (†), het vonnis ten gevolge hadt, by 't welke de Gebroeders ZANNOWICH alleen als de Aanleggers der Bedriegerye werden voorgedraagen, de een, als de meestſchuldige, voor eeuwig, en de ander voor tien Jaaren, gebannen, met verbeurtverklaaring hunner Goederen, tot ſchadeloosſtelling van CHOMEL en JORDAN; terwyl, in dit Vonnis, duidelyk ſtondt,

(*) 11. April 1778.
(†) 30. Aug. 1778.

ſtondt, dat Schip en Laading, zo wel als het Huis van NICOLO PEOVICH, bloote verdichtzels waren van een der Gebroederen ZANNOWICH (*). XXV. BOEK. 1785.

Met

(*) *Reſol. van Holl.* 24. Oct. 1783. Van deezen ZANNOWICH, die een allerzonderlingſte rol ſpeelde, heeft de Heer FORTRAN te *Leipzig*, eenige *Leevensbyzonderheden* opgegeeven, vertaald te vinden in het VIII. Deel der *Mengelſtukken* van de *Nieuwe Nedertandſche Bibliotheek* by M. DE BRUYN bl. 554. die hem voor een gefleepen Bedrieger doen kennen; en byzonder voor den Man tekenen, die, in den Oorlog tegen den Keizer, den Staaten een Corps *Montenegrynen* aanboodt tot hulpbenden. Men floeg zyn aanbod af; maar beloofde hem eene goede belooning, indien hy verhinderen wilde, dat zyne Landslieden, geduurende de oneenigheden met den Keizer, in geenen vreemden dienst overgingen. Hy beloofde dit te zullen bewerken, en reisde ten dien einde af. Terſtond, naa het eindigen dier onlusten keerde hy weder na *'s Gravenhaage*, om zyne belooning in te vorderen, voorgeevende, dat zyne onderneeming hem veel moeite en kosten veroorzaakt hadt, eer hy dezelve tot ſtand kon brengen. Geduurende de raadpleegingen daar over, begaf hy zich na *Amſterdam*, en werd herkend door een der Bedienden van CHOMEL en JORDAN, en op hun aanzoek in hegtenis genomen, en welhaast uit de gyzeling in de criminecle gevangenis overgebragt. Toen zwoer de zogenaamde Prins van ALBANIE, dat hy den hoon zyn Perſoon aangedaan, niet zou overleeven. Van alles waar mede hy zich kon ſchaden, ontbloot, beet hy met de tanden de aderen op, en ſcheurde ze verder open met glas; zo dat men hem in zyn bloed zwemmende, verſtyfd op den grond vondt leggen. Vier dagen ſtelde men zyn Lyk in 't Gasthuis openlyk ten toon; en werd het vervolgens op een Horde na 't Galgenveld gefleept. —— Deerlyk einde van een Man, die de groote bekwaamheden, welke hy bezat zo jammerlyk misbruikte: zyne vindingryke geest putte zich uit in 't ſmeeden en aaneenſchakelen van bedriegeryen, waar toe hem zeer te

ſtade

XXV. BOEK. 1785.

Misnoegen van hun Hoog Mogenden over dit Vonnis.

Met regt ſtonden hun Hoog Mogenden ten uiterſten verbaasd; als zy vernamen, dat de bewuste *Venetiaanſchen* Staatsdienaar was vry verklaard geworden, door dezelfde Regters, die valsch en verdicht veroordeelden zaaken door hem voorheen als egt met zyn getuigenis bevestigd. Zy vorderden de redenen te weeten, die de Regters hadden kunnen beweegen, tot het vryſpreeken van eenen Man, wiens eigenhandige Brieven zyne ſchuld volſtrekt beweezen. —— Dan het was ligt te voorzien, dat een Raad, die een Regtbank op de evengemelde wyze hadt doen beleggen, dien eisch geheel zou afſlaan, gelyk ook geſchiedde, en wel uit hoofde der voorregten aan dezelve toegekend. Dit een en ander gaf aanleiding tot nadere, niet min langwylige, onderhandelingen, die egter meer en meer lichts verſpreiden over den aart en het beloop der gehoudene Regtshandelingen

ſtade kwam', dat hy bykans alle leevende en doode Taalen ſprak en ſchreef. Schoon de Heer J. GRABNER, in zyne *Brieven over de Vereenigde Nederlanden* 1792. by A. LOOSJES Pz. I. Stuk bl. 100, wat zyn ſchryven aanbelangt, aantekent. „Ik kan „niet begrypen, hoe men deezen Bedrieger eene uit„gebreide kennis, inzonderheid in de Letterkunde, „heeft kunnen toeſchryven: want ik heb eenige zy„ner Memorien aan de Staaten Generaal geleezen, „en daar in niets gevonden, dan een ſamenweefzel „van niets beduidende zinſpreuken en onbeſchofte „uitdrukkingen. Zy zouden in de *Franſche* taal „geſchreeven weezen; doch waren eigenlyk uit woor„den, in alle leevendige Taalen, zamengeflanst."

gen (*). Uit de Gedenkſchriften van den Raad zelve bleek het, dat de Gedelegeerde Regters zich, in den beginne, alleen bezig hadden gehouden met den Perſoon des terug ontbodene Staatsdienaars, en andere Beſchuldigden niet gedagvaard, vóór de Vryverklaaring en en buiten allen Aanſpraak ſtelling van CAVALLI (†); hier door werd hun overvloedigen tyd gegund om hunne Perſoonen en Goederen tegen allen gevaar van vervolging te beveiligen. Geen pooging hadt men aangewend om zich van hunne Perſoonen te verzekeren, de vlugt voor te komen, en den geheelen zamenhang van dit weefzel des bedrogs te ontdekken, waar aan de ontydige Vryſpraak des Staatsdienaars niet weinig toebragt. Op deeze wyze werd den *Hollandſchen* Kooplieden te eenemaal alle gelegenheid benomen, om de Medepligtigen, de gezamenlyke uitvoerders van dit bedrog, die intusſchen volkomen in ſtaat waren om hun te kunnen betaalen, aan te ſpreeken, en verder te vervolgen: of de zaak, by bemiddeling, met den Fiscus te vinden, waar toe ook de

XXV. BOEK. 1785.

(*) *Reſol. Gen.* 18. Dec. 1778. 9. Feb. 30. Juny 1779.

(†) Deeze CAVALLI werd, terwyl deeze zaak hing, door den Raad van *Venetie*, als Reſident in 't Jaar 1780 na *Londen* gezonden. *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 727. In den Jaare 1783. bevondt hy zich weder te *Venetie*. *Reſol. van Holl.* 27. Maart 24. Oct. 1783.

XXV. BOEK.

de *Hollandſche* Conſul zich ongenegen toonde.

1785.

Hun Hoog Mogenden, hoe zeer misnoegd over de klaarblyklyke onregelmaatigheden en wederregtlyke behandelingen der *Venetiaanen*, en hoe zeer beledigd door de verraaderlyke en den dag ontvlugtende handelwyze, langs welke men, onder den ſchyn van Vriendſchap, en van goed Regt te willen verleenen, hunne Aanmaaningen en beſchermend Gezag veragt en beſchimpt hadt, toonden zich intuſſchen nog geneegen, om dit Geſchil, eer het verdere gevolgen zou kunnen hebben, „ en hun," gelyk zy zich uitdrukten, „ buiten de onaangenaame noodzaaklyheid te houden om over andere „ middelen te raadpleegen (*)," op de zagtſte wyze te behandelen, en CAVALLI door een *Crimineele* Regtbank vrygeſprooken, voor een *Civile* te agtervolgen. De *Venetiaanſche* Raad ging af van de herhaalde Verklaaringen, dat CAVALLI *op geenerlei wyze kon worden aangeſprooken*, en ſtelde den weg van Burgerlyke Regtspleeging open; doch onder een voorbeding, 't welk alles van kragt beroofde: naamlyk, dat de uitgekomene Vryverklaaring van CAVALLI in volle kragt moest blyven. Men werd te raade om het Geding ten koste des Lands voort te zetten (†). Dan de Heer CHOMEL,

Zy trekken zich de zaak nader aan.

(*) *Reſol. Gen.* 7. Feb. 1780.
(†) *Reſol. Gen.* 27. Nov. 1780.

MEL, (want de Compagnieſchap met JORDAN was toen, zints eenigen tyd, geëindigd,) door eene verderflyke ondervinding overtuigd van de onverantwoordelyke behandelingen, welke hy te *Venetie* te wagten hadt, kon niet beſluiten 's Lands Geld vrugtloos te verſpillen, en gaf te verſtaan, geen kans te zien om het Geding, met eenig nut, te voeren, zonder het behulp van iemand, daar toe van wegen hun Hoog Mogenden gelast (*). XXV. BOEK. 1785.

De Heer TOR, na *Venetie* gezonden; vordert Voldoening.

De Heer TOR werd ten dien einde na *Venetie* gezonden; doch verwittigd by zyne aankomst, dat hy niets kon uitvoeren, zo hy met geen Publiek Character was bekleed, verwierf hy dat van Reſident hunner Hoog Mogenden. By het inneemen van de gevoelens der eerſte Regtsgeleerden in *Venetie* ontdekte hy ten vollen, dat geen Regtsgeding, met eenige hoope van een gunſtigen uitſlag, zou kunnen worden aangevangen. Op dit berigt kreeg hy last by den Raad eenvoudig Redres en Satisfactie te vraagen, aan den Raad overlaatende de wyze te bepaalen, hoe zulks best, volgens de Wetten van *Venetie*, kon geſchieden; en voorts te betuigen „ dat hun Hoog „ Mogenden, by verdere weigering van „ Regt, zich in de onaangenaame noodzaaklykheid zouden bevinden van hem Ge-

(*) *Reſol. Gen.* 11. Dec. 1780.

XXV. BOEK. 1785.

„ Gemagtigde terſtond te rug te roepen; „ om zelfs zodanige andere middelen te „ beproeven, en in 't werk te ſtellen, „ waar door hunne mishandelde Ingeze„ tenen ſchadeloos konden worden ge„ ſteld (*)."

Wordt naa weigering van Voldoening weder opgeëntboden, en de zaak met allen nadruk voortgezet.

Dan de Raad, deeze toegeevenheid van hun Hoog Mogenden uit een geheel ander dan het weezenlyk oogpunt beſchouwende, voer voort met de billyk gevorderde Voldoening te weigeren. De Eer van onzen Staat gedoogde niet langer een Staatsdienaar by dat Gemeenebest te dulden, en werd de Heer TOR gelast, terſtond, zonder affcheid te neemen, herwaards te keeren. Van dit bevel kreeg de Heer CHOMEL als mede der Staaten Afgezant, de Heer VAN WASSENAAR, te *Weenen* kennis; en de laatſte bevel om den *Venetiaanſchen* Gezant ten dien Hove, te verſtendigen van den ernst met welken hun Hoog Mogenden voorneemens waren, deeze zaak ten einde te brengen, en dat zy zich zelven Regt zouden weeten te bezorgen (†).

De *Venetiaanen* zoeken 's Keizers Bemiddeling. Hun Hoog Mogenden

De *Venetiaanſche* Afgezant, dit klemmend Staatsbeſluit den Raad medegedeeld hebbende, begon dezelve het ſtuk met een ander oog in te zien. Verlegenheid en vrees greep de Raadsleden aan. Men werd bedagt op middelen om zich tegen

(*) *Reſol. Gen.* 9. Maart, 31. July en 24. Oct. 1781.

(†) *Reſol. Gen.* 13. Mey 1782.

gen het naakend gevaar te beveiligen, en vondt niets geſchikter dan het verzoeken van 's Keizers Bemiddeling; ten welken einde de *Venetiaanen* hunne zaak op 't ſchoonſt voordroegen (*). 's Keizers antwoord was, dat, wanneer de beide Partyen genegen mogten zyn om zich aan zyne *Arbitrage* te onderwerpen, zyne Majeſteit niet ongenegen was dezelve op zich te neemen; doch dat de zaak hem voorkwam voor geene *Mediatie* vatbaar te weezen. De *Venetiaanen* hoogſt verblyd met dit voorſtel, haasten zich om het te omhelzen, en zogten den Keizer verder te beweegen om dien aangaande der Staaten Afgezant te doen ſpreeken, en door zyne hooge tusſchenkomst onzen Staat tot het aanvaarden van dit voorſtel te beweegen: om dus, voor eerst, bevryd te mogen blyven voor het aangekondigde en zo zeer gevreesde misnoegen van hun Hoog Mogenden. Hoe veel moeite zy zich ook gaven en ſcheenen te zullen ſlaagen werd het geheel van de hand geweezen. By een breed uitgewerkt Staatsbeſluit droegen de Staaten den Keizer voor de onwraakbaare gronden, welke hun weederhielden om deeze zaak aan het Scheidsmanſchap zyner Majeſteit te onderwerpen; met deeze Vaderland- en Volk lie-

XXV. BOEK. 1785. weigeren deezen voor Scheidsman te erkennen.

ven-

(*) Hoe zy hunne kwaade zaak zogten te vergoeyken, kan men leezen in *le Courier de l'Europe* XIV. D. N. 27.

XXV. BOEK. 1785.

vende betuiging eindigende, „ dat hun „ Hoog Mogenden zich niet bevoegd ag„ ten de finaale Decisie van eene zaak, „ waar in hunne Ingezetenen, op eene „ verregaande wyze waren mishandeld, „ en uit dien hoofde volkomen gereg„ tigd om de Protectie van hunnen Sou„ verain te reclameeren, aan eene vreem„ de Mogenheid over te laaten."

De Keizer ziet'er van af. *Frankryk* wil 'er zich niet toe inlaaten.

De ontvouwing des Geschils, de regtmaatigheid der gevoelens, de billykheid der stappen, van onze zyde gedaan, bewoogen den Keizer den *Venetiaanen* te verklaaren, dat hy zich verder met die zaak niet kon bemoeijen (*). —— Van deezen kant zich geheel verlaaten ziende vervoegden zich de Leden van den *Venetiaansehen* Raad by 't Hof van *Frankryk*; doch met geen gunstiger gevolg dan hunne poogingen by dat van *Weenen* gehad hadden.

Raadslag om de *Venetiaansche* Schepen, in deeze Gewesten in beslag te neemen.

De Graaf VAN WASSENAAR gaf, als de kortste en zekerste weg om de Republiek met eere van deeze zaak af te helpen, en de *Venetiaanen*, die geene kunstenaaryen onbeproefd lieten, tot reden te brengen, en vooral de zo zeer onregtvaardig mishandelde Ingezetenen van den Staat aan hunne wettige Eischen en behoorelyke Schavergoeding te helpen, aan de hand, alle *Venetiaansche* Sche-

(*) *Resol. Gen.* 17. Oct. 14. Nov. 1782. *Resol. van Holl.* 27. Maart 1783.

Schepen, die in de Havens van de Republiek zich zouden mogen bevinden, en inzonderheid het Schip *Il Couriere Marittimo*, indien het nog binnen de Havens was, het uitzeilen te beletten; terwyl het zenden van een aantal Oorlogſchepen na de *Middellandſche Zee*, en inzonderheid zodanige als diep zouden kunnen doordringen, op de *Venetiaanen* waarſchynlyk geen geringen indruk zou maaken. XXV BOEK. 1785.

Volvoering hier van.

Men beſloot de Proeve te neemen om de *Venetiaanſche* Schepen hier te Lande aan te houden, te verkoopen, om uit die Penningen de bedroogene Kooplieden Vergoeding te verſchaffen. De Admiraliteiten kreegen last geene Schepen, aan *Venetiaanen* toebehoorende, te laaten uitloopen; maar daadlyk in beſlag te neemen, onderzoek te doen op de Laadingen, in hoe verre ze te *Venetie*, of elders, t'huis behoorden, en teffens de handeldryvende Ingezetenen hier te Lande onder de hand te doen waarſchouwen, om, voor eerst, en tot nader berigt, geene Schepen of Goederen na de Staaten van *Venetie* te laaten vertrekken, en die op reis mogten weezen, zo veel doenlyk, te rug te roepen. Voorts den Admiraal Generaal te verzoeken om de Bevelhebbers van 's Lands Oorlogſchepen, reeds na de *Middellandſche Zee* vertrokken, of die derwaards, ſtonden te ſtevenen, aan te ſchryven om de Koopvaarders deezer Republiek onder beſcherming te neemen

XXV. BOEK.

en tegen allen overlast der *Venetiaanen* te beſchutten.

1785.

Onze Afgezant te *Weenen* kreeg last den *Venetiaanſchen* Gezant ten dien Hove dit Staatsbeſluit mede te deelen, met byvoeging „ dat hun Hoog Mogenden „ geen ander middel over hebbende om „ hunne beledigde en beſchadigde Onderdaanen Regt te verſchaffen, eindelyk daar toe hadden moeten komen; „ onderwyl genegen blyvende om dit „ Beſluit geen verder effect tot laste van „ andere Onderdaanen van *Venetie* als „ die de directe Schuldenaaren waren, „ te doen ſorteeren, als het zynen Heeren en Meesteren zou behaagen, om „ de beledigde en beſchadigde Onderdaanen van hun Hoog Mogenden, door „ derzelver directe Debiteuren ſchadeloos te doen ſtellen, en nog gaarne „ in conſideratie zouden neemen, 't geen „ zyne Heeren en Meesters, daar omtrent aan hun door zyn canaal, of anders, zouden gelieven te doen voordraagen (*)."

Bekendmaaking aan den *Venetiaanſchen* Afgezant te *Weenen*.

Dit maakt een diepen indruk op de *Venetiaanen*. Zy bewerken eene Opſchorting

De Admiraliteiten gaven berigt, dat geene Schepen, *Venetiaanen* toebehoorende, alhier gevonden werden; dat het byzonder aangeduidde Schip, onder Keizerlyke Vlag, reeds in Zomermaand des voorleden Jaars was uitgezeild (†).

Schoon

(*) *Reſol. Gen.* 9. Jan. 1784.
(†) *Reſol. Gen.* 15. 20. Jan. en 24. Feb. 1784.

Schoon zulks dit middel van ſchadeloos- XXV.
ſtelling, op dien tyd, kragtloos maakte, BOEK.
deedt de voorſlag egter een gevoeligen
indruk op den *Venetieaanſchen* Raad, die 1785.
aan onzen Gezant te *Weenen*, door den van dit
Ridder FOSCARINI liet antwoorden, Staatsbe-
meer genegen te zyn om middelen van ſluit.
bevrediging te gebruiken dan die de verbittering zouden kunnen vergrooten; en daarom beſlooten hadt geene Repreſaille te neemen, door, van zyne zyde de *Hollandſche* Schepen, welke zich in de *Venetiaanſche* Havens mogten bevinden, in beſlag te neemen; den weg van Onderhandeling op nieuw voorſlaande, in de hoop, dat hun Hoog Mogenden het gegeevene bevel omtrent de *Venetiaanſche* Schepen met den eerſten weder zouden intrekken, 't geen zeker de onderhandelingen zeer zou bevorderen. 't Gevolg hier van was eene Opſchorting des Beſluits (*). En dat ook het verzogte en toegeſtaane Convoy na de *Middellandſche Zee* en *Levant* tegen de *Venetiaanen* geen plaats greep (†). Tot groot genoegen zeker des *Venetiaanſchen* Raads, van welken men meende in 't zekere onderrigt te weezen, dat een geheim beſluit genomen hadt om, onder de hand, door magt van Geld, de zaak uit de Wereld te helpen, zo ras 'er reden van dug-
ten

(*) *Reſol. Gen.* 27. Feb. 1784.
(†) *Reſol. Gen.* 29. Jan. en 8. Maart 1784.

XXV. BOEK.

ten was voor ernſtige maatregelen van de zyde van deezen Staat (*).

1785.

Met de rechtſtreekſche Onderhandeling maakte men weinig ſpoeds. De tusſchen beiden aangewende zydelingſche poogingen van den *Venetiaanſchen* Edelman BATTEGLIA by den Heer TOR in *Londen*, en by den Heer CHOMEL zelve te *Amſterdam*, baarden geene uitwerking. Maanden verliepen 'er zonder dat van de zyde der *Venetiaanen* iets het allergeringst verrigt wierd dan alleen een aandrang om het gedagte Staatsbeſluit niet alleen op te ſchorten; maar volkomen te vernietigen: doch hun Hoog Mogenden gaven te kennen „ tot een volmen Ophef van 't zelve niet te kunnen verſtaan, en gaarne alvoorens wat „ duidelyker zouden inzien, hoe verre „ de Republiek van *Venetie* zou willen „ komen om aan de beledigde Onderdaanen van hun Hoog Mogenden de zo „ lang uitgeſtelde, en tot nu toe geweigerde, Juſtitie te doen wedervaaren (†).

Zy kunnen geen geheelen Ophef verwerven.

De *Venetiaanen* vervoegen zich vrugtloos by den Keizer om hulpe.

De Rekening van 't geen CHOMEL en JORDAN te vorderen hadden, volgens verzoek en op last hunner Hoog Mogenden overgeleverd zynde, ſtelde de Graaf VAN WASSENAAR dezelve, in 't begin van Oogstmaand, de Ridder FOSCA-

(*) *Reſol. Gen.* 8. Dec. 1783.
(†) *Reſol. Gen.* 17. Mey 1784.

CARINI te *Weenen* ter hand, om te beproeven of zulks zou kunnen dienen tot een aanvang der marrende Onderhandelingen. Deeze zondt de Rekening na *Venetie*, waar de Aanhang van CAVALLI, of liever van deszelfs Medepligtigen, (bezeffende dat de gevolgen deezer zaake, vroeg of laat, eindelyk eens op hun zou worden verhaald, en zich vleiende dat de Oneenigheden tusschen hun Hoog Mogenden en den Keizer, die toen ten top begonnen te klimmen, eene hun hoogst voordeelige omstandigheden opleverden,) door hun invloed by den Raad het zo verre wisten te brengen, dat deeze besloot terstond een Postbode na *Weenen* af te vaardigen om te beproeven of zyne Majesteit de Keizer niet te beweegen zou zyn met *Venetie* een Beschadigend en Verdeedigend Verbond te sluiten, of ten minsten zyne Bescherming aan de *Venetiaanen* te verleenen. Doch de Keizer, wat zich ook de *Venetiaanen* van de gunstige tydsgelegenheid mogten belooven, gaf tot antwoord, dat hy zich in deeze zaak geenzins kon laaten.

XXV. BOEK. 1785.

De Raad, in deeze verwagting teleurgesteld, besloot van de Onderhandelingen door denzelven te *Weenen* voorgeslaagen, af te zien, en een Staatsdienaar na *'s Gravenhaage* te zenden, met verzoek, dat van de zyde der Staaten Gemagtigden zouden benoemd worden, om de zaak, in der minne, met hem af te doen. De Graaf VAN WASSENAAR, dit berig-

Vergeefsche Onderhandelingen eens *Venetiaanschen* Gezants in den *Haage*. Raadslag tot strenger middelen.

ten-

XXV. BOEK. 1785.

tende; beklaagde de arme Kooplieden over het op de lange baan ſchuiven hunner zaake (*). In Wynmaand verſcheen de Heer TORNIELLO ten dien einde, naa dat de Staaten hem aangenaam verklaard hadden, en 'er werden Gelastigden beſtemd (†). By hun verſlag in Lentemaand des volgenden Jaars beklaagden deezen zich, over de vertraagingen, en de gehoudene handelwyze van de zyde der *Venetiaanen*, en verklaarden dat de Onderhandelingen met den Reſident niet verder, met eenige hoop van wel te ſlaagen, konden worden voortgezet: weshalven zy hun Hoog Mogenden in bedenking moesten geeven of zy niet zouden kunnen goedvinden, dezelve voor afgebrooken te houden, dit den Heer TORNIELLO te verklaaren, het opgeſchorte Staatsbeſluit, omtrent het aanhouden der *Venetiaanſche* Schepen, weder in werking te ſtellen, met de Admiraliteiten middelen te beraamen, om den bedroogen Kooplieden de uitwerking van eene kragtdaadige beſcherming te doen erlangen; als mede zyne Hoogheid te verzoeken aan den Officier over 's Lands Schepen in de *Middellandſche Zee* bevelvoerende, te gelasten om de Koopvaardyſchepen der Ingezetenen van den Staat te waarſchuwen om op hun hoede te zyn, en

(*) *Reſol. Gen.* 16. Sept. 1784.
(†) *Reſol. Gen.* 8. en 15. Oct. 1784.

en aan dezelve de noodige beſcherming te verleenen, zonder, voor als nog eenige feitlykheden tegen de *Venetiaanen* te pleegen: van dit alles opening doende aan 't Hof van *Frankryk* ten blyke met welk eene toegeevenheid hun Hoog Mogenden, in deeze ganſche zaak, waren te werk gegaan, en hoe ſlegt zulks, van de zyde der *Venetiaanen*, was beantwoord (*). XXV. BOEK. 1785.

Gerugten dat de *Venetiaanen* ons den Oorlog zouden aandoen.

Ten deezen tyde liepen 'er gerugten, dat de *Venetiaanen*, deezen Staat, door binnenlandſche Onlusten geſchokt en door een Oorlog met den Keizer gedreigd ziende, een beſluit genomen hadden om zich met geweld tegen denzelven te verzetten. De Schout by nagt VAN KINSBERGEN ſchreef zyne Hoogheid, dat in de Baay van *Toulon*, waar hy lag, deeze oorlogſpellende tydingen gingen, dat, volgens 't berigt van twee *Maltheſer* Oorlogs Fregatten, de *Venetiaanen* te *Maltha* eene Vloot verzamelden, welke beſtaan zou uit negen Schepen van Linie en zes Fregatten, met eenige kleine Vaartuigen; dat een *Hollandſche* Schipper van *Venetie*, te *Toulon* gekomen, ſprak van tien Oorlogſchepen van daar uitgezeild, om, zo hy meende, voor eerst in de Golf te kruiſen, en dat men nog tien andere gereed maakte (†).

In-

(*) *Reſol. Gen.* 1. Maart 1785.

(†) Niet geheel ongelooflyk was dit berigt, wat de de Zeemagt der *Venetiaanen* betreft; immers, volgens

XXV. BOEK.

1785.

Onze zwakheid in de *Middellandſche Zee.*

Indien deeze gerugten van Oorlog eenigen grond mogten hebben, waren 'er in de *Middellandſche Zee* Oorlogſchepen noodig tegen de Vloot der *Venetiaanen*, Kruisſers om hun Koopvaard te benadeelen, en Schepen om de *Nederlandſchen* Koopvaarders te geleiden en te dekken; doch beſtondt de geheele Zeemagt van den Staat in de *Middellandſche Zee* uit twee Schepen van Linie en drie Fregatten, veel te zwak om deeze drie einden te bereiken, en daarenboven ſlegts bemand als in Vredestyd (*).

De

gens de opgave van den Graaf VAN WASSENAAR, beſtondt dezelve in zes Oorlogſchepen van den eerſten Rang, vier Xebecquen, tien Galeyen, en veele andere mindere gewapende Vaartuigen, die geduurig in Zee waren; in het Arzenaal bleef altoos eene Zeemagt van vier en twintig Schepen, zo van den eerſten Rang als Fregatten en mindere Vaartuigen naar evenredigheid, allen gereed om, in weinig tyds, aan de bevelen van het Gouvernement te gehoorzaamen; waar toe, voor ieder Schip, in de Magazynen alles, wat ter volle uitrusting noodig is, vaardig ligt. *Reſol. van Holl.* 24. Oct. 1783.

(*) Zo verregaande weinig was beantwoord aan de veelvuldige Beloften van Geleide der Koopvaardyſchepen, en wel byzonder aan de toezegging den 19 van Oct. des voorleden Jaars gedaan, om, naa den 10. Dec. behoorelyke geregelde Convoyen te verleenen naa verſcheidene Havens, dat een aantal Koopliéden, Aſſuradeurs en Zechandelaars te *Amſterdam*, in 't Voorjaar zich by hun Hoog Mogenden in 't breede beklaagden over het gebrek van de hoogſtnoodige beſcherming van de Koophandel en Zeevaard: want, ondanks het evengemelde veel belovend Beſluit, was 'er niet meer dan één enkel Fregat op de Reede van *Texel* verſcheenen, 't geen na de *Kaap*

de

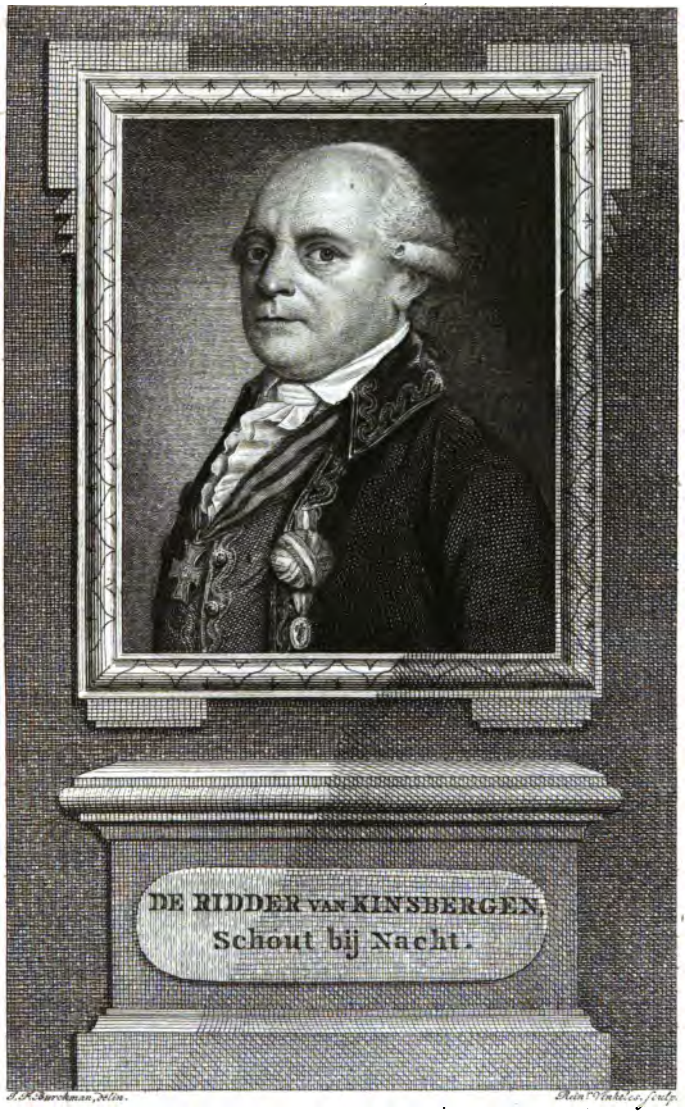
DE RIDDER van KINSBERGEN,
Schout bij Nacht.

De Admiraal Generaal beſtemde eenige Verſterking na de *Middellandſche Zee*. Om dit Vlootdeel te gebieden benoemde zyne Hoogheid den Ridder VAN KINSBERGEN. Deeze ſteevende derwaards, tot dekking van onzen Koophandel, en om de *Venetiaanen*, indien zy de voorgegeevene Vyandlykheden mogten in den ſchild voeren, wederſtand te bieden. Die Vlootbevelhebber bekwam daar ook last, om, in gevalle de gedreigde Oorlog met het Huis van *Oostenryk* tot daadlykheid mogt uitbarſten, tegen de Staaten van den Keizer, in de *Adriatiſche Zee*, zyne Zeemagt te gebruiken (*).

XXV. BOEK. 1785. De Schout by nagt VAN KINSBERGEN na de *Middellandſche Zee* gezonden.

Staa-

de Goede Hoop beſtemd zynde, niet in ſtaat was, om de onder Convoy genomene Koopvaardyſchepen allerwegen na de Havens van derzelver beſtemming te geleiden: daar dezelven gedeeltlyk geheel Oostgedeeltlyk geheel Westwaards gelegen waren, 't geen zy aan niets anders dan aan eene verkeerde Directie konden toeſchryven: waar in zy verbetering verzogten; ten einde de Koophandel en Zeevaard dezer Landen, eenmaal de zo hoognoodige; doch zo lang te vergeefsch verwagte, Beſcherming van de Souveraine Bondgenooten van deezen Staat mogten ondervinden, en behoorelyk genieten: dewyl zy zich, by ontſtentenisſe van dezelve, eindelyk, in de noódlottige omſtandigheden gebragt zouden zien, om de Schattingen, welke zy thans, tot Beſcherming van den Handel, zo gewillig, ja dubbel, in 's Lands Schatkist aanbragten, niet langer te kunnen opbrengen: welke omſtandigheid voor het Algemeene Welweezen allertreurigst zou zyn, en niet zou kunnen naalaaten de ontzettendſte gevolgen naa zich te ſleepen. *Reſol. Gen.* 23. Mey. *Reſol. van Holl.* 25. Mey 1785.

(*) Medegedeeld Berigt.

XXV. BOEK. 1785.

Staaten van *Holland* drongen, by herhaaling, aan op het voor afgebrooken houden der Onderhandelingen met den Reſident TORNIELLO; en het ter hand neemen van de middelen door de Gelastigden in hun Verſlag aangeweezen: dewyl de Waardigheid der Republiek daar by het hoogst belang hadt, en het niets anders behelsde dan 't geen reeds by voorgaande Staatsbeſluiten was vastgeſteld (*).

Holland wil dezaak met allen magt voortzetten.

Zeeland, Friesland, Utrecht en *Stad en Lande* waren van een tegenovergeſteld gevoelen.

Zeeland, Friesland, Utrecht, als mede *Stad en Lande* waren van een tegenovergeſteld gevoelen, en oordeelden, dat, hoe zeer ook het gedrag der Republiek van *Venetie*, met opzigt tot de Kooplieden CHOMEL en JORDAN gehouden, niet kon worden goedgekeurd, egter de omſtandigheden van tyden en zaaken niet toelieten, deswegen eenige ſterke middelen aan te wenden, of zich eene Vredebreuk met die Republiek te veroorzaaken; behalven dat het verſchil, in deszelfs oorſprong alleen zich bepaalde tot een byzonder Intrest van Particuliere Kooplieden, 't geen almede geene aanleiding ſcheen te moeten geeven tot eenige Vyandlykheden, byzonder zo lang 'er eenige hoop tot ſchikkingen overbleef; en dat overzulks de Onderhandelingen met den Heer TORNIELLO volgens zyn Aan-

(*) *Reſol. Gen.* 11. April 1785.

Aanbod (*), zo dra mogelyk, behoorden hervat, of ten minſten alles in den tegenwoordigen ſtaat gelaaten te worden; nogthans konden zy toeſtemmen, dat van het beloop en de toedragt deezer zaake aan het Hof van *Frankryk* opening gegeeven en onderſtaan wierde, of ook, door het aanwenden van deszelfs goede dienſten, of arbitrage, deeze onaangenaame Geſchillen zouden kunnen worden uit den weg geruimd (†). XXV. BOEK. 1785.

Staaten van *Zeeland* ſpraken op dit ſtuk zeer ſterk. Het was, huns oordeels, met de regelen eener voorzigtige Staatkunde niet overeen te brengen, dat men, om eene Schuldvordering van byzondere Perſoonen, oorſpronglyk niet boven de 30,000 Guldens beloopende, door geweldige middelen, den Koophandel deezer Landen, die maar even in den laatst geëindigden Oorlog zulke zwaare verliezen geleden hadt, aan nieuwe hinderniſſen en ſchaden blootſtelde, en de reeds zo in die tyden zeer gedrukte, als in de tegenwoordige kommerlyke omſtandigheden met den Keizer, nog merkelyk bezwaard wordende Finantien der Gewesten, om deeze redenen, door zwaare kosten, uit eene zeer waarſchynlyke, zo niet onvermydelyke daar uit te ontſtaane Oorlog met de Repu- Sterke Taal van *Zeeland*.

(*) *Reſol. Gen.* 12. April 1785.

(†) *Reſol. Gen.* 6. en 24. Mey. 16. Juny. 23. Aug. 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 298.

XXV. BOEK. 1785.

publiek van *Venetie*, geheel en al tot niet zouden worden gebragt. Waar by nog kwam, dat zodanig eene behandeling zeer waarschynlyk de zaaken tusschen den Keizer en de Republiek, met betrekking tot deszelfs Eischen, in plaats van ze tot een vergelyk te kunnen brengen, dezelve meer zouden worden agter uit gezet: naardemaal die Vorst, reeds in den Jaare MDCCLXXXIII, door die van *Venetie* verzogt om Scheidsman in deeze zaak te weezen, zeer waarschynlyk hunne party tegen onzen Staat zou kunnen trekken. —— Dat indien men, onverhoopt, tegen de gronden der Unie, tot het tegendeel mogt besluiten, Staaten van *Zeeland* zich op het kragtigst niet alleen daar tegen verklaarden, en de naadeelige gevolgen, hier uit voortvloeiende, voor rekening der Gewesten, welke hunne toestemming gaven, overheten; maar, boven dien, dat zy nimmer eenige kosten, zo in de uitrustinge der Schepen tot Convoy des Koophandels deezer Landen, in dit geval, als van de verdere gevolgen van zodanig een stap zouden helpen draagen, en aan zich behielden, om de schade, die de Handel van *Zeeland*, door zodanig eene handelwyze van hun Hoog Mogenden, mogt lyden, op de Bondgenooten, in tyd en wyle, te herhaalen (*).

Vee-

(*) *Ned. van Zeeland* 17. Maart, 18. April 1785.

Veelen in den Lande, en althans het handeldryvend gedeelte meest, hielden het daar voor, dat dit Geschil geenzins blootlyk bestondt in de vordering van een Esch, die daar by belang hebbende Ingezetenen van deezen Staat verscheenden wettig van den Staat van *Venetie* te vorderen; maar in tegendeel in eene handhaving van het Algemeene Regt der Ingezetenen van dit Gemeenebest, tegen de onregtvaardige handelingen eener buitenlandsche Mogenheid, die goed kon vinden de bedriegeryen door eenigen haarer Onderdaanen gepleegd, op alle mogelyke wyze, te beschermen en te begunstigen, en dus doende voor alle Bedriegers den weg ter straffooze berooving van *Nederlands* handeldryvende Ingezetenen open te zetten. Dat, daarenboven, het Geschil, thans vooral bestondt in eene ernstige en hoogstnoodzaaklyke handhaving van de Eer en het Hoog Gezag van den Souverain deezer Landen zelve, als welke zich deeze zaak, op eene wettige en verschuldigde wyze, hadt aangetrokken, en hier van niet te rug kon komen, zonder zich voor het aangezigt van geheel *Europa* te vernederen, als eene Mogenheid, welke eene Bescherming aan de Ingezetenen beloofde, die zy egter niet in staat was te verleenen. Dat, indien de zaak deezer Kooplieden niet ten strengsten werd voorgestaan, en niet met de hoogste Magt deezer Landen ondersteund en verdeedigd, er geene reden was die eenig mensch, naa dergelyk eene

XXV. BOEK. 1785.

Dit stuk door veelen hoogst belangryk gekeurd.

XXV. DOEK. 1785.

weigering, zou kunnen overreden; om zich te begeeven onder de beſcherming van een Staat, die affloeg de heiligſte Regten zyner Ingezetenen met magt te handhaaven en te doen gelden (*).

Zonder Regtverkryging blyft deeze zaak hangen.

Hoe veel reden CHOMEL hadt om zich te vleijen, dat het Verſlag der Gelastigden (†), als ſteunende op de duidelyke bewoordingen, van voorheen genomene Staatsbeſluiten, in een Beſluit zou veranderd geweest zyn; hoe zeer deeze verwagting op de aart der zaake rustte, vonden de Afgevaardigden der gemelde vier Gewesten goed niet alleen dit Verſlag; maar ook de by herhaaling aan hun Hoog Mogenden, door CHOMEL ingeleeverde Verzoekſchriften, over te neemen, en, niet tegenſtaande de dringenſte aanzoeken door Staaten van *Holland*, die geduurig de hooge Bondgenooten aanmaanden, om eindelyk deeze zaak, overeenkomſtig met de Eer van den Staat en het waare Belang der Ingezetenen af te doen, onafgedaan te houden: waar door de *Venetiaanen*, niet zonder eenigen ſchyn van grond, de hoop koesterden, dat zy, ondanks de volſtrekſte weigering van hun Hoog Mogenden om het Staatsbeſluit ten hunnen nadeele geveld, te vernietigen, door hunne kunstgreepen en gewaande Onderhandelingen, het zo ver-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 721, enz. *Courier van Europa* I. D. *Bylaagen* bl. V.

(†) Zie hier boven bl. 352.

verre gebragt hadden, dat het Staatsbesluit, niet in naam, maar met de daad, geheel vervallen was (*). —— De toon, dien TORNIELLO voerde, toen hy in Wynmaand afscheid nam, wees zulks genoegzaam uit. Wel verre dat 'er iets vyandlyks tegen de *Venetiaanen* gepleegd was, bedankte hy, te dier gelegenheid, uit naam der Republiek van *Venetie*, voor het Convoy door den Capitein VAN KINSBERGEN aangeboden en verleend aan twee *Venetiaansche* Koopvaardyschepen van *Smirna* komende (†). XXV. BOEK. —— 1785.

BLAD-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 732.

(†) *Resol. Gen.* 7. Oct. 1785. De Heer CHOMEL heeft, buiten vyf eerbiedige, doch dringende Requesten, aan hun Hoog Mogenden op verscheide tyden, ingeleverd, als op 24. Mey en 29. Nov. 1785. 27. July, 14. Sept. en 28. Dec. 1786, nog in 't begin des Jaars 1787, aan ieder der Hooge Bondgenooten, by breeduitgewerkte Verzoekschriften, zyne wettige Regten voorgedraagen; doch met geen anderen uitslag, dan dat hy zich langs hoe meer in zyne verwagting zag te leur gesteld. 't Welk eindelyk heeft te wege gebragt dat CHOMEL, naa twee Jaaren vergeefsch wagtens op de uitwerking der Besluiten van hun Hoog Mogenden, zich genoodzaakt gevonden heeft, zyne belangens aan de Staaten van *Holland*, als zyne wettige Souverain aan te bevelen, en van Hoogstderzelver Regtvaardigheid te vorderen, die Bescherming, waar toe de natuur der zaak en de herhaalde plegtige verklaaringen hem Regt gaven. *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 732. Nog terwyl wy dit schryven 1792. hangt deeze zaak.

Einde van het Negende Deel.

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

ABBEMA, diens Aanſpraak, uit naam der *Amſterdamſche* Kooplieden, aan den Markgraaf DE BOUILLÉ, 106.

ALBANIE (Een zogenaamde Prins van) ſlaat de handen te *Amſterdam* in de Gevangenis aan zich zelven; berigt hem betreffende, 335.

Almelo (Het Exercitie-genootſchap te) komt tot ſtand, 91. Kan de goedkeuring der Magiſtraat, noch der Vrouwe, de Gravin VAN RECHTEREN verwerven, 92.

ALTING (W. A.) Gouverneur van *Neêrlands Indie*, brengt veel toe tot de Kweekſchool voor de Zeevaard, 137.

America (*Vereenigde Staaten van*) Geſteldheid des Handels op dezelve, 187. Algemeene oorzaaken van de geringe Voordeelen daar uit ontſtaande, 188. Geldleeningen, ten behoeve van dezelve hier te Lande geopend, 189. Dezelve gewraakt en aangepreezen, 190.

AMERONGEN (J. TAATS VAN) door *Utrecht* in de Bezending na *Overyſſel* benoemd, 64.

Amersfoort (Wat te) wegens het oproepen tot opgave der Bezwaaren voorviel en tot ſtremming ſtrekte, 31.

B.

BASSECOUR (P. C. BURMAN DE) tot Raad in de Vroedſchap der Stad *Utrecht* aangeſteld, zonder zyne Hoogheid des te kennen, 8.

Batze Kaade geſchikt geoordeeld tot het aanleggen van een Fort, 283. Een Fort daar aangelegd, 288. 289.

Bee-

Bekker door den Oeconomiſchen Tak tot het Feest des Doggersbankſchen Slags geſchonken, 133.
Bergen op den Zoom in ſtaat van tegenweer geſteld, 216.
Beyeren (Gerugt wegens eene Ruilinge van den Keurvorst van) met den Keizer, 323. 't Zelve voor- en tegengeſprooken, 324. De Koning van *Pruiſen* gaat 'er eene Verbintenis tegen aan, 325.
BICKER (L.) geeft Raadgeevingen voor de Bewoonners van overſtroomde Landen, om zich voor eenige Kwaalen, te hoeden en dezelve te geneezen, 176.
BOUILLÉ (De Markgraaf DE) hier te Lande, 105. Hoe in den *Haage* en te *Amſterdam* ontvangen, *Ald.* Aanſpraak aan hem uit naam der *Amſterdamſche* Kooplieden door den Heer ANBAMA, 106. Hoe beantwoord, 108. Vereering van hun Hoog Mogenden aan dien Held, 109.
BRAAM (Capitein VAN) behaalt veele Overwinningen in *Indie*, 181.
Bredá, (de Graaf DE MAILLEBOIS tot Gouverneur van) aangeſteld, 204. *Zeelands* aanmerking daar op, *Ald.* Komst van zyne Hoogheid aldaar, 216.
BROEK (J. J. LE SAGE TEN) Kerkgeſchil tuſſchen hem en J. HABBEMA te *Rotterdam*, 109. Hy beroept zich op de Claſſis van *Schieland*, 111. Vervoegt zich by Staaten van *Holland* met een gelukkigen uitſlag, 112.
BRUNSWYK WOLFENBUTTEL (De Hertog van) beſchuldigd van *Maaſtricht* verraadlyk te hebben willen overleeveren, 217. Onderzoek en afloop deezer zaake, 218. Over den toeleg om hem door list of geweld van zyne Papieren te ontzetten, 219.

C.

Cadſant, vlugten der Ingezetenen uit vrees voor de naanadering der *Ketzerſchen* 224.
CAPELLEN TOT DEN POL, doet eene Aanſpraak aan 't Genootſchap van Wapenhandel te *Zwolle*, waar in hy zyne denkbeelden van *Vryheid* ontvouwt, 76. Schryft aan den Hoogleeraar RUCKENSTELLER over het Geſchil te *Deventer*, wegens den bevoegden ouderdom, om Gemeensman en Burgemeester te worden, 86. Sterft, 96. Hoedanigheden aan hem toegekend, *Ald.* 't Vermoeden van Vergift tegengeſprooken, 98. Zyn Character, *Ald.* Lykreden over hem gehouden, 101. Zyne gedagtenis door Verzen en eene Gedenk-

denkpenning vereerd, 162. Hoe men zich over zyn verlies best troostte, *Ald.*

CAPELLEN TOT DE MARSCH sterke taal door hem ten *Gelderſchen* Landsdage gevoerd over het aanneemen der Vredesvoorſlaagen, door vier Gewesten, de Eiſchen des Keizers, in 't gedrag Afgevaardigden, 251. Wil naa de gehoorde veranderingen de Vredesvoorwaarden bekragtigd hebben, 293.

CAVALLI (S.) zyn gedrag in het Handelverſchil met CHOMEL en JORDAN, 329. 332. Vryverklaard, 334. 337.

CHOMEL en JORDAN Handelgeſchil deezer Koopliedden met de *Venetiaanen*, zie *Venetiaanen*.

D.

Departement (*Militair*) Voorſtel van 't zelve door MAILLEBOIS gedaan, 200. Onderſcheiden beoordeeld, *Ald.* Wat *Holland* en *Friesland* daar over in brengen, 201.

Deventer (Geſchil te) over den Ouderdom in welken iemand tot Gemeensman en Burgemeester kan verkooren worden, 85. 't Gevoelen van CAPELLEN TOT DEN POL over dit Geſchil, 86. Het Vrycorps aldaar betoont Krygseere aan de Regeering te Gelderland, 89.

Diap (*Nieuwe*) by de *Helder*. Verbetering van de Haven aldaar, 147. Voordeelen daar van reeds getrokken, Kosten hier van, *Ald.* Welke voordeelen men zich daar van wyders mogt belooven, 149. Hoe geſchikt tot berging van Lands Schepen, 152.

Dokkum (Geſchil te) over de Regten der Vroedſchap en Burgemeesteren, 38. 't Eerst in *Friesland* gereed met een Exercitie-genootſchap, verzoekt en verwerft de bekragtiging der Staaten, 44.

Doopsgezinden (Twee Gemeentens der) te *Haarlem* vereenigd, 116. Deeze Gemeente ſluit alle Menschlyke verbindende Geloofsopſtellen uit, 117.

E.

Enſchede (Te) verzet men zich tegen het benoemen van Burgemeesteren door den Landdrost, 90.

F.

Frankryk maant onzen Staat aan om tot een Vergelyk met den Keizer te komen, 265. Neemt op zich het betaalen der meerdere Geldſomme dan de Gezanten gelast waren aan te bieden, 290. Hoe den Koning des-

we-

wegen uit naam van hun Hoog Mogenden te bedanken, *Ald.* Wil zich tot het Geschil van onzen Staat met *Venetie* niet inlaaten, 342.

Fredrik Hendrik (De Schans) geslegt, 321.

Friesland bepaaling, wegens het stemmen van Volmagten ten Landsdage te *Harlingen* en *Sneek*, 36. Geschillen wegens de Regeeringe van de Steden *Dokkum*, *Stavoren* en *Workum*, 38. 't Gevoelen van *Friesland* over het Geschil der Overstemminge in *Overysfel*, 52. Staat eene Bezending na dat Gewest voor, 62. Benoemt E. S. G. J. VAN BURMANIA RENGERS in de Bezending derwaards, 64.

——— Oordeel over het *Militair Departement*, 201. Verklaart zich tegen de Vredesvoorslaagen door vier Gewesten omhelsd, 247. 250. Keurt de Bekragtiging der Vtedesvoorwaarden af, 295. Oordeel van dit Gewest wegens het Geschil van den Staat met *Venetie*, 354.

G.

Gelderland, ('t Gevoelen van) over het Staatsbesluit der Overstemminge in *Overysfel*, 52. Benoemt J. E. VAN LYNDEN in de Bezending derwaards, 63. Misnoegd over 't gedrag by de aanvaarding der Vredesvoorwaarden door de vier Gewesten, 250. Sterke taal door CAPELLEN TOT DE MARSCH, ten Landsdage deswegen gevoerd, 251. De Staaten tegen het bekragtigen der Vredesvoorwaarden, 292. CAPELLENS Raadslag deswegen, 293.

Gelderland (Deerlyke Waternood in) zie *Waternood*.

Genootschappen (*Gewapende*) voorslag om eene Vergadering van dezelve te beleggen, 30. Eerste Algemeene Vergadering te *Utrecht* gehouden, 31.

Grebbe (Onderhandeling tusschen *Holland* en *Utrecht* over de versterking der Linie aan de) 209.

H.

HAANTJES (C.) tot Regeeringslid te *Wyk by Duurstede* gekoozen zonder den Stadhouder te kennen, 33. Wat hem, wegens den Eed, op de Staatsvergadering van het *Sticht* ontmoet, 344.

Haarlem twee *Doopsgezinde Gemeentens* daar vereenigd, 116. Uitsluiting van alle Menschlyke Geloofsbelydenisen by dezelve, 119.

HARBEMA (J.) Kerkgeschil te *Rotterdam* tusschen hem en J. J. LE SAGE TEN BROEK, 109.

Harlingen (Bepaaling te) swegens

gens het aanſtellen der Volmagten ten Landsdage, 36.
Haven zie *Nieuwe Diep*.
HEMERT (P. v.) legt zyn Leeraarampt by de Gereformeerde Kerk neder en geeft de redé op, 113. Tot Hoogleeraar by de *Remonſtranten* aangeſteld, 116.
Heſſen-Darmſtad (Beſchikking op de Brigade *Heſſiſche* Troepen des Prinſen van) 206.
Heſſen-Philipſtal (Prinſeſſen van) doen Geldvorderingen by den Staat, 327.
Holland (Raadſlag by Staaten van) over het Staatsgeſtel der Overſtemminge in *Overyſſel*, 53. Benoemen R. PALUDANUS in de Bezending derwaards, 63. Schiet Provincial eene Geldſomme op aan de *West-Indiſche Maatſchappye* en dringt derzelver ondersteuning by de Bondgenooten ſterk aan, 184. 185. Oordeel over het *Militair Departement*, door MAILLEBOIS voorgeſlaagen, 201. Onderhandeling en Overeenkomst van *Holland* en *Utrecht*, tot verdeedigiug der beide Gewesten, 208. Voorſlaagen door die van *Utrecht* te dier gelegenheid gedaan, 211. Vertraging daar door veroorzaakt, 212. Verſlag van *Utrecht* om Waardgelders in dienst te neemen 213. Stemt in den Voorloopigen raadſlag by *Holland* over den Vrede met den Keizer, 265. Voor de bekragtiging der Vredesvoorwaarden, 295, Wil de zaak tegen de *Venetiaanen* met alle kragt doorzetten, 352.

I.

Indie Overwinningen aldaar door Capitein VAN BRAAM bevogten, 181.
JOSEPHUS DE H. Rededen waarom hy het voortzetten van den Kryg vertraagt, 227. Zommiger oordeel over 's Keizers belemmerden Staatkundigen toeſtand, 229. Eenigen keuren het raadzaam den Keizer voor te komen door een Inval in de *Oostenryksche Nederlanden*, 230. Hun gevoelen aangedrongen door den blykbaar vyandlyken toeleg des Keizers, 233. Magt des Keizers in zyne *Nederlanden*, 236. Nadere Openingen van wegen den Keizer, 237. Vorderingen van zyn kant, 238. Door de Afgezanten bezwaarlyk gekeurd, 240. Door vier Gewesten grootendeels aangenomen, 241. *Friesland* en *Stad en Lande* verklaaren 'er zich tegen, 247. *Zeeland* wil het overneemen, *Ald.* Hoe dit in *Zeeland* werd opgenomen, 248. *Gelderlands* misnoegen deswegen, 250. Oordeel van CAPELLEN TOT Kei

Keizer ſtaat op het zenden van twee Afgevaardigden na *Weenen*, 258. Heeren daar toe benoemd, *Ald.* Hoe ontvangen: hun Aanſpraak, 260. 's Keizers Antwoord, 262. *Frankryk* en *Ruſland* ſpooren tot den Vrede aan, 265. Voorloopige Raadſlag van *Holland*, *Ald.* *Zeelands* gevoelen over de Vredesvoorwaarden, 267. Voorloopige Vredesvoorwaarden ingebragt, 289. Hoe de zwaarigheid wegens de gevorderde Geldſomme werde weggenomen, 290. Over het bekragtigen der Vredesvoorwaarden van de zyde der Staaten, 292. Inhoud des Vredesverdrags, 296. *Lillo* en *Liefkenshoek* door den Keizer in bezit genomen, 322. Gerugt eener Ruiling van de Keizer met den Keurvorst van *Beyeren*, 323. 't Zelve voor- en tegengeſprooken, 324. De Koning van *Pruiſſen* gaat 'er eene Verbintenis tegen aan, 325. Door de *Venetiaanen* aangezogt om Scheidsman te weezen in hun verſchil met onzen Staat, wil zich, hun Hoog Mogenden hem niet voor Scheidsman erkennende, daar mede niet bemoeyen, 341. De *Venetiaanen* vervoegen zich vrugtloos by hem om hulpe, 346. DE MARSCH over die Voorwaarden, 251. De

K.

KINSBERGEN naa de *Middellandſche Zee* gezonden, om de *Venetiaanen*, indien zy Oorlog in den zin mogten hebben, te beſtryden, 351. Last hem gegeeven, om, indien de Oorlog tegen den Keizer mogt uitbarſten, zyne Zeemagt tegen 's Keizers Staaten te gebruiken, 351.

Koopvaardy hoe ſlegt beſchermd, 350. Klagten deswegen uitgeboesemd, 351.

Kruiſchans (De) geſlagt, 321.

Krygsvolk (Ingeleevende Plans tot oprigtinge van Benden Ligt) met de kosten, 205. Eenige van de land geweegen, 206. Beſchikkingen op het Krygswezen, *Ald.*

Kweekſchool (Plan tot oprigting van een *Nederlandſch*) voor de Zeevaard, 133. Dadlyke Oprigting van 't zelve, 185. Giften en voordeelen daar aan toegelegd, 136. Beſluit der *Oost-Indiſche Maatſchappy* ter Kamer *Amſterdam* ten voordeele van dezelve, 137. De Zeehandelaers bieden aan eene Belasting op te brengen; dit aanbod aanvaard, 138. Lyst der Belastingen, 141. Inrigting deezer Kweekſchoole, *Ald.* Groote ſomme Gelds zo hier te Lande, als in de

In-

Indie daar toe opgebragt, 145.

L.

Leeuwaarden (Het Vrycorps te) geregeld en begunſtigd 39. De Schutters betuigen bezwaard te zyn door een nieuw Schutters-reglement, 40.

LEWE (E.) door *Stad en Lande* tot de Bezending na *Overyſſel* benoemd; 64.

LEYDEN (VAN) Afgezant van deezen Staat na *Weenen*, 258.

Leyden Sledevaard aldaar gehouden, door het Genootſchap *Veniam pro Laude* by een Jubilé, 127.

Liefkenshoek, door den Keizer in bezit genomen, 322.

Lillo, door den Keizer in bezit genomen, 322.

Luik (De Prins Biſchop van) laaten klagten doen over de ongeregeldheden eeniger Recruten in het Land van *Luik*. 207. Geeft Schepen met Hooi voor *Maaſtricht* beſtemd, en op zyn Grondgebied aangehouden, weder vry, 219. 220.

LYNDEN (J. E. VAN) door *Gelderland* tot de Bezending na *Overyſſel* benoemd, 63.

M.

Maaſtricht in ſtaat van Verdeediging gebragt, 217. De Hertog VAN BRUNSWYK beſchuldigd van die Stad vermaadlyk te hebben willen overleeveren, *Ald.* Afloop deezer zaake, 218. Schepen met Hooi derwaards gezonden, op het *Luikſche* Grondgebied aangehouden en weder vry gegeeven, 219.

Maatſchappy tot Nut van 't Algemeen, uit hoe kleine beginzelen oorſpronglyk, 153. Eerſte Oprigting, 154. Veranderingen daar in voorgevallen en aanwasch, 155

Maatſchappy (*Oost-Indiſche*) Aanhoudende Geldbehoefte van dezelve, 177. Bekrompenheid van Geldmiddelen in *Indie*, met derzelver nadeelige gevolgen voor den Handel, 178. De Overwinningen door VAN BRAAM bevogten brengen geene redding aan, 182.

Maatſchappy (*West Indiſche*) Geldſomme Provinciaal door *Holland* opgeſchooten, 113. Deerlyke weeren hulpbooze ſtaat der Volkplantingen aldaar, 185.

MAILLEBOIS (De Graaf DE) komt in *'sGravenhaage*, 196. Voordeelen hem toegezegd en ſchadeloosſtellingen hem beloofd, 197. Verzoeken diens Generaals by hun Hoog Mogenden, met klagten over verwylde Betaaling, *Ald.* Zyn Voorſtel wegens een *Militair*

De-

Departement, 200. *Hollands* en *Frieslands* oor deel over, 201. Bezigtigt de Grenzen, wat hem daar voor werdt toegelegd, 202. Beſchikkingen op zyn Legioen, 203. Tot Gouverneur van *Breda* aangeſteld, 204. Bedenking van *Zeeland* deswegen, *Ald.*

Malacca ten naauwen noode tegen eu een inval der *Maleyers* beſchermd, 181.

Middelburg brengt eene zwaarigheid den Handel betreffende, in 't midden tegen het III. *Art.* des Vredesverdrags met den Keizer, 312. *Vliſſingen* ziet dit zo ſchroomlyk niet in, 318.

N.

Nederlanden (*Oostenryk/che*) gerugt dat men dezelve tot een Koningryk zou maaken, onder den naam van het *Koningryk Auſtraſia*, 324.

NIEUWENHUYZEN, (J.) eerſte Oprigter van de Maatſchappy *Tot Nut van 't Algemeen*, 154.

O.

OOSTERDYK SCHACHT (S.) Eerbetoonig dien Hoogleeraar te *Utrecht* aangedaan, 130.

Officieren van den Staat (Eenige) leeveren klagten by hun Hoog Mogenden in, wegens de Krygsbevorderingen van Vreemden, 204.

Overyſſel (Staatsgeſchil in) wegens de Overſtemming, 45. Dit ſtuk was, by het afſchaffen der Drostendienſten, onafgedaan gebleeven, 46. De Ridderſchap doet een Voorſtel om het voor altoos uit den weg te ruimen, 47. 't Zelve vondt geen ingang by de Steden en waarom, 48. Bemiddeling door den Drost van *Zalland* voorgeſteld, 49. Onderſcheidene gevoelens houden de zaak ſleepende, *Ald.* De Edelen ſchryven aan de Algemeene Staaten, 51. Zy doen het andermaal, 52. 't Gevoelen van *Gelderland* en van *Friesland*, *Ald.* *Hollands* en *Zeelands* Raadſlag, 53. De Steden geeven eene verhandeling over het Geſchilpunt in 't licht, 56. Wat aanleiding gaf om 't Geſchil op nieuw, ter Staatsvergaderinge te verleevendigen, *Ald.* Beide de Partyen ſchryven aan de Algemeene Staaten, en aan Staaten van *Holland*, 52. Blyven van elkander verwyderd, 61. *Friesland* ſlaat eene Bezending na *Overyſſel* voor, 62. 't Voorſtel van beide de Partyen omhelsd, en Heeren tot de Bezending benoemd. Lyst dier Heeren, 63. Aanvang der Onderhandelingen, 64. Beide de Partyen willen de zaak

zaak aan de Uitspraak der Heeren laaten verblyven, 65. Verscheide vrugtdooze poogingen om de zaak by Bemiddeling te vinden, 66. De zaak tot het uiterste gebragt, dat de Afgevaardigden dezelve by Vonnis zouden afdoen, 72. Uitspraak des Geschils, 74. Onder welken mits de Staaten in het bekragtigen der Vrede Voorwaarden toestemmen, 295.

P.

PALUDANUS (R.) van wegen *Holland*, tot de Bezending na *Overyssel* benoemd, 64. 65.

PAULUS (PIETER) aangezogt om de Inspectie der *Schelde* op zich te neemen, verkiest dit niet alleen te doen, 275. De Heeren DEN APPEL en VAN DER CRAP hem toegevoegd, *Ald.* Hunne verrigtingen, 276.

Pruissen (De Koning van) op den Rhyngraaf VAN SALM gebelgd, 217. Gaat eene Verbintenis aan met de Keurvorsten van *Saxen* en *Brunswyk Lunenburg*, tegen eene Ruiling van *Bèyeren* voor de *Oostenrykſche Nederlanden*, 325. Nodigt onzen Staat uit om 'er Goedkeuring en sterkte aan te geeven, 326. Hoe die voorslag door de Staaten word beantwoord, *Ald.* Een Prins van *Pruissen* doet Geldvorderingen aan den Staat; 327.

R.

RENOERS (B. S. G. T. VAN BURMANIA) door *Friesland* tot de Bezending na *Overyssel* benoemd, 64.

Roomschgezinden (Voorstel omtrent) Godshuizen in *Holland* van Belastingen te ontheffen, 124. Gunstig besluit daar op, 126. Wyd verschillende gevoelens te *Steenwyk* over het bouwen eener *Roomsche Kerke*, 126.

Rusland maant onzen Staat aan om tot een Vergelyk met den Keizer te komen, 265.

S.

SALM (De Rhyngraaf van) zegt een verraadlyken toeleg des Hertogs van BRUNSWYK op *Maastricht* ontdekt te hebben, 217.

Schelde (Schansen aan de) van Leestocht en verkwikkingen door byzondere Personen voorzien, 220. Of dit noodig waare betwist, 221. Door Oorlogschepen beveiligt, 223. Opletten heid hier te Lande op het sluiten van deeze Rivier. Besluiten deswegen genomen, 274. Commissie tot het doen van Opneeming benoemd, 275. Deeze ver-

vertrekt derwaards, 276. Gewigtige aanmerkinge dier Commisie op het Staatsbesluit de *Schelde* betreffende, 277. Verslag van haare bevindingen en Voorstellen daar uit gebooren, 280. Uitvoering daar mede overeenkomstig, 288. Deeze bewerkt eene zo volstrekte Sluiting der *Schelde* als voorheen te *Lillo* plaats hadt, *Ibid.* Strikte Last aan de Afgevaardigden om by het sluiten van den Vrede wegens de Souverainiteit der Staaten op die Rivier, niets toe te geeven, 299.

Schuldvorderaars des Keizers verzoeken dat hun Eisch aangedrongen worde, en niet geheel vergeefsch, 263.

SLYPE (VAN) Vice-Hoofdschout van *Maastricht*, in hegtenis genomen, en ontslaagen, 218.

Sneek (Bepaaling te) wegens het aanstellen der Volmagten ten Landsdage, 36.

SONSBEEK (L. C. VAN) van wegen *Zeeland* tot de Bezending na *Overyssel* benoemd, 64.

SPIEGEL (L. P. VAN DER) wordt Raadpensionaris van *Zeeland*, 319.

Staat en Lande benoemt E. LEEUWE tot de Bezending na *Overyssel*, 64. De Uitvoering van eene Wet der Stadhouders daar opgehort, 92. Verklaart zich tegen de aanneeming der Vredes Voorwaarden door vier Gewesten omhelsd, 247. 250. Is voor de Bekragtiging, doch onder voorwaarden, 295. Oordeel van dit Gewest in 't Geschil van den Staat met *Venetie*, 352.

Stavoren Geschil dier Stad met Gedeputeerde Staaten over de Regeeringsbestelling, 38.

Steenwyk (Verschillende Gevoelens te) over den bouw eener *Roomsche* Kerke, 126.

Suriname opgave van de voortbrengzelen deezer Volkplantinge en der Handelvoordeelen, welk dezelve schenkt, 186. In welk een verlegen toestand, 187.

T.

Tak (*Oeconomische*) Het Departement van denzelven te *Amsterdam* werkzaam in de de Inzameling en Uitreiking der Liefdegiften aan Overstroomde Landgenooten, 165. enz. Zie *Watersnood*.

THOMSON (JOH. PET.) Eerbetooning aan hem en zyn Scheepsvolk geschonken, door het *Schoonevaardersgilde* te *Amsterdam*, 146. Geldsomme onder deezen uitgedeeld door de Kooplieden, 147.

TITZINGH (G.) onvermoeid werkzaam tot de oprigting van de *Kweekschool voor Neêrlands Zeevaard*, 135.

TORNIELLO van wegen *Venetie*

Heile herwaards gezonden, 347. Vrugtloosheid zyns Gezantschaps, 348.
TOR (De Heer) na *Venetie* gezonden om Voldoening te vorderen, 339. Wordt, naa weigering van dezelve weder opontboden, 340.
Trieste (De *Asiatische* of *Oost-Indische* Maatschappy te) wordt Bankbreukig, 257.
TULLING VAN OLDENBARNEVELD na *Maastricht* gezonden om de zaak des gezegden Verraads van den Hertog van BRUNSWYK te onderzoeken, 218.
Tweebruggen (De Hertog van) zo men wil, in onderhandeling, om *Bejeren* voor de *Oostenrykſche Nederlanden* te verruilen en Koning over dezelve te worden, 324.

U.

Utrecht (Ter Staatsvergadering van) maakt men zwaarigheid om den Burgemeester HAANTJES toe te laaten van wegen de bepaaling door hem by den Provincialen Eed gevoegd, 34. Publicatie tegen Oproer en Leuzen in *'t Stichf*, 35. Van wegen Staaten van *Utrecht* J. TAETS VAN AMERONGEN tot de Bezending na *Overyssel* benoemd, 64. Onderhandeling en Overeenkomst met *Holland* over de Verdeeding dier beide Gewesten, 208. Voorslagen te dier gelegenheid gedaan, 211. Vertraagingen daar door verorzaakt, 212. Voorstel aan *Holland* over het neemen van Waardgelders, 213. Voorslagen te *Utrecht* tot het verzoeken om *Fransche* hulp, 236. Stemt op den voet van *Holland* in de bekragtiging der Vredesvoorwaarden, 295. Raadslag der Ridderschappe, *Ald.*
Utrecht (De Stad) kiest een Vroedschapslid, zonder den Stadhouder te kennen, 4. Wederleggend schryven van zyne Hoogheid, 5. Wat omtrent dien Brief voorviel, 8. De Burgery opgeroepen om haare Bezwaaren in te leeveren, 9. Plan van Regeerings-Reglementen, 11. Hoe zeer één deezer rechtdraads ingerigt was tegen het Regeerings-Reglement des Jaars 1674, 13. De Bezwaaren ingeleeverd, en Besluit daar op genoomen, 15. Misnoegen der Burgeren deswegen, *Ald.* Dit betoon maakt geene verandering, 16. Handelingen ter Staatsvergadering over de Bezwaaren, *Ald.* De Burgery verzoekt langer tyd tot onderzoek, en tevens, dat 'er intusschen geene verandering in de Regeeringspersoonen kome, 37. Beide de

die Verzoeken ingewilligd, 20. Wat 'er omtrent het laatſte ter Staatsvergadering voorviel, *Ald.* Vierentwintig *Geconſtitueerden* aangeſteld, 21. Derzelver naamlyst, 22. Misnoegen van zyne Hoogheid over de Handelingen in het *Sticht*, *Ald.* De Geregten ten Plattenlande opgeroepen tot het inleeveren hunner Bezwaaren, 23. Het Genootſchap van Wapenhandel te *Utrecht* viert het eerſte Verjaarfeest, *Ald.* Veertig Burger-officieren beklaagen zich by de Regeering, 24. Krygen een gunſtig en hun vereerend beſcheid, 27. Het Genootſchap laat het verzoek, dat deszelfs Leden met Krygseere mogten begraaven worden, vaaren, 35. De Burgery en het en het Genootſchap ſlaan de handen in een, 29. Algemeene Vergadering der Gewapende Genootſchappen daar gehouden, 31. Oordeel van dit Gewest wegens het Geſchil met *Venetie*, 352.

V.

Venetiaanen (Onlusten van den Staat met de) 328. Oorſprong van dezelve, 329. Hun Hoog Mogenden daar in gemoeid, 331. Het Hof van *Weenen* 'er in gekend. Regtshandel te *Venetie*, 333. Vonnis daar geſtreeken, 334. Misnoegen van hun Hoog Mogenden over dit Vonnis, 336. Zy trekken zich de zaak nader aan, 338. De Heer Tor, na *Venetie* gezonden, eischt Voldoening, 339. Wordt, naa weigering van dezelve, weder opontboden en de zaak met allen nadruk voortgezet. De *Venetiaanen* zoeken 's Keizers Bemiddeling. Hun Hoog Mogenden weigeren deezen voor Scheidsman te erkennen, 340. De Keizer ziet 'er van af, en *Frankryk* wil 'er zich niet toe inlaaten, 342. Raadſlag dm de *Venetiaanſche* Schepen hier in beſlag te neemen, *Ald.* Volvoering daar van, 343. Bekendmaaking aan den *Venetiaanſche* Gezant te *Weenen*, 344. Dit maakt een diepen indruk op de *Venetiaanen*, en zy bewerken een Opſchorting van dat Staatsbeſlnit, 345. Zy kunnen geen Ophef verwerven, 346. Zy vervoegen zich vrugtloos by den Keizer om hulpe, *Ald* Vergeefſche Onderhandelingen eens *Venetiaanſchen* Gezants in *'s Haage*. Raadſlag tot ſtrenger middelen, 347. Gerugten dat de *Venetiaanen* ons den Oorlog zouden aandoen, 349. Onze zwakheid in de *Middellandſche* *Zee*

Zee, 350. De Schout by Nagt KINSBERGEN na de *Middellandſche Zee* gezonden, 351. *Holland* wil de zaak met allen yver voortzetten, 352. *Zeeland*, *Friesland*, *Utrecht* en *Stad en Lande* waren van een tegenovergeſteld gevoelen, 352. Sterke Taal van *Zeeland*, 353. Dit ſtuk door veelen hoogstbelangryk gekeurd, 355. Zonder Regtsverkryging blyft de zaak hangen, 356.

Venetiaanen ſterkte van hunne Zeemagt, 349.

VENIAM PRO LAUDE, een Genootſchap te *Leyden* met deeze Zinſpreuk, viert het halfjaarig Eeuwfeest met eene zonderlinge Sledevaard, 127.

VERGENNES (De Graaf DE) verklaart de meerdere ſomme dan der Staaten Gezanten gelast waren aan te bieden, uit 's Konings naam, op zich te neemen, 290. Hoe men wilde dat hen deswegen dank zou betuigd worden, *Ald.*

Vliſſingen oordeel dier Stad over het Bezwaar van *Middelburg* wegens het III. Art. des Vredesverdrags met den Keizer, 318.

Vredesonderhandeling met den Keizer. Nadere openingen des Keizers, 237. Vorderingen van zyn kant, 240. Door de Gezanten bezwaarlyk gekeurd, 240. Door vier Gewesten grootendeels aangenomen, 241. *Friesland* en *Stad en Lande* verklaaren 'er zich tegen, 247. *Zeeland* wil het overneemen, *Ald.* Hoe dit gedrag der vier Gewesten en van *Holland* in 't byzonder in *Zeeland* werd opgenomen, 248. Sterke verklaaring van *Middelburg*, *Ald.* Last den Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge gegeeven, 249. *Gelderlands* misnoegen deswegen, 250. Sterke Taal van CAPELLEN TOT DE MARSCH daar over ten *Gelderſchen* Landdage gevoerd, 251. De Onderhandelingen gaan traaglyk voort, 257. De Keizer ſtaat op het zenden van twee Afgevaardigden naa *Weenen*, 258. De Heeren WASSENAAR TOT WASSENAAR en VAN LEYDEN daar toe benoemd, *Ald.* Hun vertrek, 259, Hun wedervaaren te *Weenen*, 260. Aanſpraak aan den Keizer, *Ald.* 's Keizers Antwoord, 262. Bevelen van den Capitein Generaal tot ſtaaking der Legertoerustingen, 264. Aanmaaningen van *Rusland* en *Frankryk* om tot een Vergelyk met *Oostenryk* te komen, 265. Voorloopige Raadslag by *Holland* genoVoor-

men over den Vrede, *Ald.* *Zeelands* gevoelen over de Vredesvoorwaarden, 267. Voorloopige Vredesvoorvoorwaarden ingebragt 289. Hoe de zwaarigheid wegens de Geldſomme werd weggenomen, 290. Hoe deswegen den Koning van *Fraukryk* uit naam van hun Hoog Mogenden te bedanken, *Ald.* Wydverſchillende Gevoelens der Landzaaten over de Vredesvoorden, 292. Drie Gewesten tegen het bekragtigen der Vredesvoorwaarden, *Ald.* Met de Meerderheid van vier Gewesten daar toe beſlooten, 296. Inhoud des Vredesverdrags, *Ald.* Geſchenken, ter gelegenheid der Voltrekkinge, 307. Daar by gevoegde Overeenkomſten, 308. Zwaarigheid door *Middelburg* ingebragt op het III. Art. des Verdrags, 312. Het oordeel van *Vliſſingen* over dit Bezwaar van *Middelburg*. 318. Het gispen diens bezwaars door die van *Zeeland* euvel geduid, 319. Veranderingen op de Grenzen by den Vrede, *Ald.*

Vryheid van ſchryven over Godsdienſtige Waarheden, wydverſchillende gevoelens deswegen, 122.

W.

Waardgelders (Voorſlag van *Utrecht* aan *Holland* om) in dienst te neemen, 213.

WASSENAAR TOT WASSENAAR (De Graaf van) Afgezant na *Weenen*, 251.

Watersnood in *Gelderland*, 158. Veelvuldige Doorbraaken, 161. Gereedheid om die ongelukkigen te redden, 165. De Inzameling en Uitdeeling by het Departement des *Oeconomiſchen Taks* te *Amſterdam* verzogt, *Ald.* Welke Heeren dien last op zich namen, 166, Hoe zeer dit goedkeuring vondt, 167. Welk eene toeloop deeze Inzameling hadt, 168. Beraaming op de Uitdeeling, *Ald.* Door de Regeering begunſtigd, 169. Hoe veel byſtands zy vonden, en op welk eene wyze zy de Uitreiking volvoerden, 170. Vier Heeren Bezorgers begaven zich na de Overſtroomde Plaatzen, 171. Hunne verrigting aldaar, 174. Hoe veel zy inzamelden, 175. Voorzorgen tegen beſmetlyke Ziekten in de Overſtroomde Streeken, 176.

WILLEM DE V. ſchryft een wederleggenden Brief aan de Regeering van *Utrecht*, wegens de daar voorgevallene Regeeringsbeſtelling, 5. Hoe weinig uitwerking die Brief hadt, 8. Misnoegd over de Handelingen in

in 't *Sticht*, 22. Geeft bevel tot het gereed maaken des Legers, 215. Komt met zyn Gezin te *Breda*, *Ald.* Staatlyk ontvangen en onthaald, 216. Doet Wapenſchouw te *Oosterhout Ald.* Geeft bevelen tot ſtaaking der Legertoerustingen, 264. Zendt verſterking na de *Middellandſche Zee*, 351.

WINSSEN (P. E. VOET VAN) zonder den Stadhouder te kennen, tot Raad in de Vroedſchap van *Utrecht* aangeſteld, 21. Wat deswegen met zyne Hoogheid te doen viel. Zie *Utrecht.*

Winter (Strenge) des Jaars 1783 en 1784, 156. Aanzienlyke Giften ingezameld, 158.

Workum (Geſchil van) met de Gedeputeerde Staaten over de Regeeringsbeſtelling, 38.

Wyk by Duurſtede (De Regeering te) zet twee Regeeringsleden af en ſtelt twee andere in plaats, 32. Wat een deezer ter Staatsvergadering van het *Sticht* wedervaart, 34.

Z.

ZANNOWICH (De Gebroeders) Handelbedrog door hun gepleegd, 329. Geeft aanleiding tot Geſchillen tuſſchen *Venetie* en deezen Staat. Zie *Venetiaanen.* Vonnis over hun geſtreeken, 334. Een deezer Broederen die zich voor den Prins van *Albanie* hadt uitgegeeven, ſlaat te *Amſterdam* de handen aan zich zelven, 335.

Zeeland (Raadſlag der Staaten van) in het Staatsgeſchil der Overſtemminge in *Overyſſel*, 56. Benoemen L. C. VAN SONSBEEK in de Bezending derwaards, 63. Maakt aanmerking op opdraagen des Gouvernements van *Breda* aan MAILLEBOIS, dewyl hy den *Roomſchen Godsdienst* was toegedaan, 204. Weigert het uittrekken des Krygsvolks, 224. Schikkingen ter Verdeediging gemaakt, 225. Ontdekking hoe men by Ebbe uit *Zeeland* te voet op Keizerſchen bodem kon komen, 227. *Zeeland* wil de Vredesvoorſlaagen door vier Gewesten aangenomen, overneemen, 247. Misnoegen der Staaten van *Zeeland* over het gehouden gedrag in deezen, 248. Last den Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering gegeeven, 249. *Zeelands* afkeurende gevoelens over de Vredesvoorwaarden 267. Aanmerkingen op het beleid des Vredehandels, 293.

Vlis-

Vlisſingen oordeelt den Vrede te moeten omhelzen, 294. *Zeelands* oordeel in de zaak van *Venetie*, 352.
ZOUTMAN woont de derde viering van den *Doggersbankſchen Slag* te *Haarlem* by, 131. Beſchryving van den Zilveren Beker tot dat Feest door den Oeconomiſchen Tak geſchonken, 133.
Zwolle (Te) verkiest men eenen Burgemeester, zonder den Stadhouder te kennen, 75. Genootſchap van Wapenhandel aldaar, 76. Aanſpraak van CAPELLEN TOT DEN POL aan 't zelve, 76.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

't Portrait van VAN BRAAM tegen over bl. 182
——————— PIETER PAULUS 276
——————— KINSBERGEN 356